

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
AĞRI İBRAHİM ÇEÇEN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKİYE CUMHURİYETİ TARİHİ ANA BİLİM DALI

KIBRIS BARIŞ HAREKÂTI VE İĞDIRLI KIBRIS GAZİLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SÜLEYMAN BETER

AĞRI, 2021

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
AĞRI İBRAHİM ÇEÇEN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKİYE CUMHURİYETİ TARİHİ ANA BİLİM DALI

KIBRIS BARIŞ HAREKÂTI VE İĞDIRLI KIBRIS GAZİLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SÜLEYMAN BETER

TEZ YÖNETİCİSİ

Doç. Dr. BİLAL TUNÇ

AĞRI, 2021

SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

TEZ ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI

Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum “Kıbrıs Barış Harekâtı ve İçdrlı Kıbrıs Gazileri” “adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım. Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

Δ Tezimin erişime açılmasını istiyorum.

06.01.2017

Süleyman BETER

İÇİNDEKİLER	i
KISALTMALAR	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
ÖNSÖZ	vii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM: KIBRIS BARIŞ HAREKÂTINA KADAR KIBRIS SORUNU

1.Kıbrıs Sorunu ve Bu Sorunla İlgili Gelişmeler	6
1.1.Lozan Antlaşması ile Kıbrıs'ın Siyasi Yapısındaki Değişimler	6
1.2. Kıbrıs'ta ENOSİS Hareketleri ve Bu Hareketlerin Kıbrıs Sorunu'na Etkileri	10
1.3. Cumhuriyet'in İlanı'ndan 1950 Yılına kadar Türkiye'nin Kıbrıs Politikası	14
1.4.1950'lerde Kıbrıs Sorunu'nun Ortaya Çıkması ve Demokrat Parti Hükümeti'nin Bu Soruna Bakışı	18
1.5.EOKA Terör Örgütü'nün Kurulması	21
1.6.1955 Tarihli Londra Konferansı ve Kıbrıs Sorunu'na Çözüm Arayışları	25
1.7. 6-7 Eylül Olayları ve Bu Olayların Kıbrıs Sorunu'na Yansımaları	28
1.8.Kıbrıs Sorunu Bağlamında Taksim Tezi	31
1.9. 1958 Tarihli Mac Millan Planı	35
1.10. Kıbrıs'ta Türklerin Teşkilatlanmaları ve Türk Mukavemet Teşkilatı	38
1.11. 1959 Tarihli Zürih ve Londra Antlaşmaları	41
1.12. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Kurulması	44
1.13. 1963 Tarihli Kanlı Noel Olayı	48
1.14.1963'ten Kıbrıs Barış Harekâtı'na Kadar Kıbrıs'taki Siyasi Gelişmeler	52
1.15. Genel Değerlendirme	61

İKİNCİ BÖLÜM: KIBRIS BARIŞ HAREKÂTINDA YER ALAN KIBRIS GAZİLERİ

2.1.Kıbrıs Barış Harekâtına Giden Süreç	63
2.2.Kıbrıs'ta Yunanistan Darbesi	63
2.3.Kıbrıs'a Yönelik Birinci Harekât ve I. Cenevre Görüşmesi	64
2.4.Kıbrıs'a Yönelik İkinci Harekât ve Yankıları	69
2.5.Kıbrıs Barış Harekâtı'nın sonuçları ve Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin Kuruluşu	70
2.6.Kıbrıs Barış Harekâtı'na Katılan İğdırlı Gaziler	74
2.7.İğdırlı Kıbrıs Barış Harekâtı Gazileriyle Yapılan Mülakatlar	75
2.7.1. İsmet Tağal	76
2.7.2. Nahiye dinAğakoç	79
2.7.3. Ali Çağatay	82
2.7.4. Mehmet Balta	84
2.7.5. Çetin Ada	87
2.7.6. Mehmet Gülmüş	90
2.7.7. Mustafa Turan	93
2.7.8. Samet Menge	96
2.7.9. Ziya Kartal	99
2.7.10. İbrahim Akbulut	103
2.7.11. Ayhan Güneş	106
2.7.12. Zeki Tenik	108
2.7.13. Abbas Karaduman	110
2.7.14. Muzaffer Deniz	113
2.7.15. Ahmet Akyol	116
2.7.16. Bahattin Sönmez	118
2.7.17. Murtaza Karadağ	121
2.7.18. Resul Timur	124
2.7.19. Nevzat Turan	127
2.7.20. Nurhat Balnak	130
2.8. Genel Değerlendirme	133

SONUÇ	135
KAYNAKLAR	142
EKLER	149
ÖZGEÇMİŞ	177

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
BMGK	: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
DP	: Demokrat Parti
EOKA	:Ethniki Organosi Kiprion Agoniston (Kıbrıs Savaşçıları Milli Örgütü)
KATAK	: Kıbrıs Türk Azınlığı Kurumu
KİP	: Kıbrıs'ı İstirdat Projesi
KKTC	: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
KTFD	: Kıbrıs Türk Federe Devleti
MSP	: Milli Selamet Partisi
NATO	: Kuzey Atlantik Paktı
OXEN	: Gençlerin Hristiyan Ortodoks Birliği
PEON	: Birleşik Kıbrıs ENOSİS Gençlik Teşkilatı
s.	: Sayı
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TBMMTD	: Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi
TMT	: Türk Mukavemet Teşkilatı
UNFICYP	:Birleşmiş Milletler Kıbrıs Barış Gücü

ÖZET
YÜKSEK LİSANS TEZİ
Süleyman BETER
Tez Danışmanı: Doç. Dr. Bilal TUNÇ
2021, Sayfa: IX +178
Jüri: Doç. Dr. Esmâ TORUN ÇELİK
Doç. Dr. Ahmet EDİ
Doç. Dr. Bilal TUNÇ

Kıbrıs Meselesi, Osmanlı Devleti'nden başlayarak günümüze kadar süren uzun süreli bir meseledir. Osmanlı Devleti'nin Akdeniz ticaretine ve siyasetine yön verdiği egemenlik sahasıdır. 1878 yılında İngiltere'ye bir antlaşma gereği bırakılmış ise de daha sonra alınamamıştır. Türkiye Cumhuriyeti kurulduğunda İngiliz sömürgesi durumunda bulunan Kıbrıs Adası'nda Rum nüfusunun Kıbrıs Türkleri üzerinde bir egemenlik oluşturma girişimi, Türkiye'nin soydaşlarının can ve mal güvenliğini sağlamak amacı ile buradaki olaylara müdahil olmasına neden olmuştur. Söz konusu müdahillik durumu, 1950- 1974 yılları arasında bazı dönemler askeri güç gösterisi olarak görülmüş olsa da çoğunlukla uluslararası görüşmeler ile sağlanmaya çalışılmıştır. Ancak Yunanistan ve Kıbrıs Rum hükümetinin Rum temsilcilerinin ENOSİS isteklerinden vazgeçmemeleri ve bu fikir uğruna Kıbrıs Türkleri üzerinde sürdürdükleri tedhiş ve mezalim politikaları Türkiye'nin Kıbrıs'a askeri müdahalede bulunmasına neden olmuştur.

Kıbrıs Türklerinin Türkiye'den yardım alamamış olmaları durumunda Rumların ENOSİS fikri hayata geçebilir ve Kıbrıs Türkleri Kıbrıs'tan tamamen atılabilirdi. Bu nedenle Kıbrıs Barış Harekâtı, Kıbrıs Türk'ünün de bir anlamda adada var olmasını ve hayatını idame ettirmesini sağlamıştır denilebilir. Bu kapsamda, Kıbrıs Barış Harekâtı ve İçgırlı Kıbrıs Gazileri adlı çalışmanın amacı Kıbrıs Barış Harekâtı'nın gerçekleşmesine kadar geçen süreçte Kıbrıs Türklerinin yaşadıkları genel durumu irdelemek, çıkarmaya gerekçe olarak gösterilen olayların bir düzen içerisinde sunulması ile çıkarmanın sebeplerini anlamayı kolaylaştırmaktır.

Çalışmanın hedefi, Kıbrıs Meselesinin Türkiye ve Kıbrıs Türklerinin uluslararası alanda hak ve hukuk mücadelesini ve çıkarmanın başlama ve gelişme aşamalarını irdelemektir. Kıbrıs Barış Harekâtı'na katılan İğdırlı Kıbrıs gazilerinin yaşadıkları anılar ışığında çıkarmayı yaşayanların gözü ile harekâtı anlamaya yardımcı olmaktır. Bu çalışma hazırlanırken, arşiv belgelerinden, yerel ve ulusal gazetelerden, telif eserlerden faydalanılmış, İğdır Kore ve Kıbrıs Gazileri Derneği aracılığı ile 20 İğdırlı Kıbrıs gazisi ile görüşmeler gerçekleştirilmiş ve bu görüşmeler kayıt altına alınmıştır. Son olarak bu tez, nitel bir çalışma olup; yapılan çalışmada veriler doküman analizi tekniği kullanılmak suretiyle elde edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kıbrıs, Kıbrıs Barış Harekâtı, İğdırlı Kıbrıs Gazileri

ABSTRACT
MASTER THESIS
“Cyprus Peace Operation and Cyprus veterans of Iğdir”

Süleyman BETER

Advisor: Asoc. Dr. Bilal TUNÇ

2019, Page: IX+178

Jury: Asoc Dr. Esmâ TORUN ÇELİK

Asoc. Dr. Ahmet EDİ

Asoc. Dr. Bilal TUNÇ

The Cyprus question is a longstanding issue dating back to the Ottoman empire until today. It was the sovereign area where the Ottoman state dominated the Mediterranean trade and politics. Although Cyprus was left to England in 1878 as part of an agreement, it could not be taken back later. After Turkish Republic was founded, she became involved with the events in the island in order to ensure the safety of life and property of her compatriots when the Greek Cypriot attempted to create a sovereignty over the Turkish population in Cyprus which was then a British colony. Even though this involvement was occasionally seen to be a show of military power between 1950 and 1974, it was mostly tried to be achieved through international negotiations. However, the Greek and Cypriot government representatives' persistent demand for ENOSIS and continuing atrocious and brutal politics waged over Turkish population have led to Turkish military operation.

The idea of the Greek Cypriot ENOSIS would have been achieved and the Turkish Cypriots completely banished from Cyprus, if they had not received support from Turkey. Therefore, it could be claimed that the Cyprus Peace Operation enabled the Turkish Cypriots to exist and survive on the island. In this context, this study, titled ‘Cyprus Peace Operation and Cyprus Veterans of Iğdir’ aims to examine the general situation experienced by the Turkish Cypriots until the Cyprus Peace Operation and to present the reasons for the landing in an order to make it easier to understand them.

The objective of the study is to examine the inception and development stages of the landing as well as the legal battle on the rights of the Turkish Cypriots in the international arena. In the light of the memories of Cyprus veterans of Iğdir who took part in the Cyprus Peace Operation, it is to help to understand the landing through their eyes. In conducting this study, archive documents, local and national newspapers and copyrighted materials were used, interviews held with 20 Cyprus veterans from Iğdir through the Association of Iğdir and Korea Veterans. Finally, this is a qualitative study and the data was obtained by using document analysis methodology.

Key words: Cyprus, Cyprus Peace Operation, Cyprus veterans of Iğdir

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın konusunu Kıbrıs Sorunu ve bu sorunun çözümü amacı ile gerçekleştirilen Kıbrıs Barış Harekâtı ve bu harekâta katılan İğdırlı Kıbrıs gazileri ile gerçekleştirilen görüşmeler oluşturmaktadır. Çalışmada arşiv belgelerinden, Kıbrıs'ta faaliyet yürütmüş gazetelerden, Türkiye'deki yerel ve ulusal gazetelerden, konu ile ilgili yazılmış kitap, makale ve dergilerden, meclis tutanaklarından ve Kıbrıs'ta harekâta katılan İğdırlı Kıbrıs gazilerinden alınan bilgilerden faydalanılmıştır.

Kıbrıs'ta mücadele etmiş İğdırlı Kıbrıs gazilerinden bazılarının vefat etmiş olması, bir kısmının ikametini şehir dışına taşıması, bazılarının görüşme taleplerini reddetmesi çalışmanın sınırlılıkları arasında gösterilebilir. Bu nedenle 20 İğdırlı Kıbrıs gazisi ile mülakat gerçekleştirilmiştir.

Tezimi hazırlamam esnasında her aşamada bana yol gösterici olan değerli hocam Doç. Dr. Bilal Tunç'a, kendisi ile yaptığımız her görüşmede desteklerini esirgemeyen İğdır Kore ve Kıbrıs Gazileri Derneği Başkanı Sayın İsmet Tağal'a, tez süresince çalışmalarına katkıda bulunan ağabeyim Dr. Önder Beter'e ve çalışmalarına katkı sunarak, sabır gösteren sevgili eşim Duygu Beter'e teşekkür ederim.

06.01.2021

Süleyman BETER

GİRİŞ

Kıbrıs Adası, Akdeniz'in en büyük adaları arasındadır. Kıbrıs Adası, 9.251 km² yüzölçümü ile Sicilya ve Sardunya adalarından sonra Akdeniz'in üçüncü büyük adasıdır. Kuzey Kıbrıs, 34°33' ve 35°42' Kuzey enlemleri ile 32°16' ve 34°36' Doğu boylamları arasında yer alır. 70 km kuzeyinde Türkiye, 102 km doğusunda Suriye ve 165 km ile Lübnan; 233 km güney doğusunda İsrail, güneyinde Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ve 347 km ile Mısır; 835 km kuzey batısında ise Yunanistan yer almaktadır. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC)'nin toplam yüzölçümü 3242 km²'dir. 2011 yılı Nüfus ve Konut sayımlarına göre nüfus 286,257 kişidir. Başkent Lefkoşa'dır. Diğer ilçeleri Gazimağusa, Girne, Güzelyurt, Yeni İskele ve Lefke'dir¹.

Kıbrıs Adası bulunduğu konumu itibarıyla tarihin her döneminde stratejik öneme sahip olmuştur. Ada, Doğu Akdeniz'in merkezinde bulunmasından dolayı çevresinde yer alan Anadolu, Suriye, Filistin, Kuzey Afrika ve Mısır bölgelerinde ortaya çıkan değişim ve dönüşümlerden etkilendiği gibi bazı dönemlerde buralarda oluşan değişimlere de etki etmiştir. Kıbrıs, doğu- batı ticaretinin önemli noktalarından biri olmasının yanında sınırlarını her iki yönde (doğu- batı) genişletmeyi hedefleyen devletlerin de uğrak alanı olmuştur. Kıbrıs adası, bulunduğu konumu itibarıyla Anadolu, Afrika, Asya kıtası ülkeleri ve Avrupa'nın denizlerde çıkarı olan ülkelerinin rekabet alanı olmuştur. Mısır Uygarlığı, Hititler, Akalar, Dorlar, Fenikeliler, Asurlular, Persler, Roma İmparatorluğu, Doğu Roma (Bizans), Araplar, Memlukler, Venedik ve Osmanlı Devleti, Fransızlar ve İngilizler farklı dönemlerde Kıbrıs'ta etkili olmuşlar veya bu adayı yönetmişlerdir².

Yukarıda izah edildiği üzere Kıbrıs Adası, tarihte pek çok devletin ve uygarlığın hem hâkimiyet kurmak istediği bir alan, hem de ticaretinden faydalanmak istedikleri Akdeniz'in büyük adalarından biridir. Adanın bulunduğu

¹ Bu bilgiler Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) Enformasyon Dairesi'nin resmî sitesi olan <https://pio.mfa.gov.ct.tr/cografi-bilgiler/> sitesinden alınmıştır. (E.T. 10.05.2020).

²Eren Gündoğan, *AB ve Kıbrıs Bugünü ve Geleceği (Birinci Baskı)*, Gündoğan Yayıncılık, İstanbul 2002, s.34

konum onu ele geçiren devletlere büyük imkânlar sunmaktadır. Türkler, Kıbrıs Adası'nı Osmanlı Devleti zamanında ilk kez ele geçirmişlerdir. 1571'den 1878 yılına kadar 307 yıl kesintisiz olarak adaya hükmetmişlerdir. Adanın 1878 tarihinde İngiltere tarafından kontrol edilmesi ile adadan kitlesel Türk göçleri yaşanmış ve Kıbrıs'ın demografik yapısında Rumlar lehine bir değişim yaşanmıştır³.

Osmanlı Devleti Kıbrıs Adası'nı hem coğrafi hem de ticari özellikleri açısından önemsemiş ve adanın fethini 1571 tarihinde Venedik'ten alarak gerçekleştirmiştir. Fethin gerçekleşmesi ile beraber, bu fetihle bulunan yaklaşık otuz bin asker aileleri ile birlikte Kıbrıs Adası'na yerleşerek burayı yurt edinmişti.⁴ Osmanlı Devleti'nin fetihden hemen sonra adada iskân faaliyetlerinin gerçekleşmesi devletin aldığı topraklarda kalıcı olma amacına yönelik olduğu söylenebilir. Bu iskân ile Kıbrıs Adasının nüfus dengesinin de değiştiği ifade edilebilir.

Kıbrıs Adası'nın 1878 tarihinde İngilizlere bırakılması ile beraber ada Türklerinin yaşamı da değişikliğe uğramaya başlamıştır. Türkler devletin idari kadrolarından uzaklaştırılmaya başlamışlardır. Türklerin yerine Rumlar etkinliklerini artırmış ve adanın tamamen Yunanistan'a dâhil olması anlamına gelen ENOSİS idealini gerçekleştirmek maksadı ile çalışmaya başlamışlardır⁵. Bu amaca ulaşmak için her yola başvurmaktan geri kalmayan Yunanistan ve Kıbrıs Rumları, diplomatik yollardan adaya sahip olamayınca terör ve tedhiş faaliyetlerine başvurmuşlardır.

Türkiye Cumhuriyeti'nin Kıbrıs politikası ise üç aşama halinde incelenmektedir. Birinci aşama; Lozan Barış Antlaşması'nda belirtilen Kıbrıs'ın İngiltere'ye ait olduğu fikrinin kabul dönemi (1923- 1950), bu sorunu nedeniyle Yunanistan ile dostluk ilişkilerinin bozulmamasına önem verilen dönem (1950-

³ Mustafa Bostancı, "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin İlânı ve Buna Yönelik Tepkilerin Türk Kamuoyundaki Yankıları", *TAD*, cilt: 34, sayı: 57,(2015), s.320-321.

Hamza Eroğlu, *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni Yaratan Tarihi Süreç ve Son Gelişmeler*, ATAM Dergisi, sayı: 54, Ankara, 2002, s. 739.

⁵ Yavuz Güler, "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Kuruluşuna Kadar Kıbrıs Meselesi", *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, cilt:5,sayı: 1, (2004), s. 101

1955) ve Kıbrıs Meselesinde taraf olarak Kıbrıs Türklerinin haklarının korunması için mücadele verilen dönem (1955ve sonrası). Türkiye Yunanistan'ın aday ilhak etme düşüncesi olarak sunduğu ENOSİS fikrine karşı Türkiye 1955 tarihinden sonra "Taksim Tezi"ni ileri sürmüştür. Kıbrıs Türklerini yalnız bırakmayan Türkiye Yunanistan ve İngiltere ile beraber Kıbrıs'taki garantör devletlerden biri olmuştur. Gerektiğinde Kıbrıs'taki tedhiş faaliyetlerine karşı kendisine garantör devlet olmasının verdiği hakka dayanarak, adaya müdahale hakkını kullanmıştır. Türkiye Kıbrıs barış Harekâtı'nı gerçekleştirerek hem Kıbrıs Türklerinin var olma mücadelesine katkıda bulunmuş, hem de bir oldubitti ile Kıbrıs Adasının Yunanistan tarafından ilhak edilmesini engellemiştir denilebilir⁶.

Türkiye, Kıbrıs'ta Türk milletinin yok edilmesi ve topraklarının ellerinden alınması anlamına gelen ENOSİS fikrine engel olmak ve Kıbrıs Türklerinin adadaki varlıklarını korumak amacı ile Adadaki gelişmeleri yakından takip etmiştir. Gerek diplomatik yollarla gerek askeri yöntemlerle hem Yunanistan ve Kıbrıs Rumlarına hem de uluslararası kamuoyuna Kıbrıs Türklerinin yalnız olmadığını göstermeye çalışmıştır. Barış yanlısı tutumu ile Türkiye, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulması sırasında da aktif rol oynamış ve kurulan ada devletinin garantör ülkelerinden birisi olmuştur. ENOSİS fikrine karşı duranlara, hangi grup ve milletten olduğuna bakılmaksızın, Yunan komutan Grivas öncülüğünde kurulan EOKA tedhiş ve terör örgütü tarafından saldırı gerçekleştirilmiş ve baskı uygulanmıştır. Bu saldırılardan Kıbrıs Türklerinin dışında Kıbrıs Rumları ve İngilizler de etkilenmiştir⁷.

Uluslararası çalışmalar ve toplantılar sırasında Kıbrıs Türk toplumunu yok saymaya çalışan Kıbrıs Rumları adada üniter bir devlet modelini savunurken Türkler adanın taksimi ile çözüm sağlanması fikrini savunmuştur. Nitekim 1958 yılında gerçekleşen Londra ve Zürih Konferanslarının sonucunda adadaki iki toplumun da yönetimde nüfusu oranında yer aldığı Kıbrıs Cumhuriyeti inşa

⁶ Şevki Kıralp, "1967-1974 Döneminde Kıbrıs Sorunu ve Türkiye ile Yunanistan'ın Kıbrıs Politikaları", *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, cilt:7, sayı:2, (2018), ss.444-460.
Rüştü Yılmaz, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde Devletleşme Süreci Ve Türkiye (Yayınlanmamış Doktora Tezi), *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü*, Ankara 2014, s. 45-46.

edilmiştir⁸. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulmasının uluslararası konferanslarla gerçekleştirilmesi Kıbrıs sorununun sadece Kıbrıs Adası'nda yaşayan halkın sorunu olmadığı biçiminde değerlendirilebilir. Ayrıca Kıbrıs meselesinin çözülmemesinde çok fazla tarafın olaya müdahale etmesinin de payı olduğu biçiminde yorumlanabilir.

Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulması sonrasında Rum Cumhurbaşkanı Makarios, Kıbrıs Türk toplumunun belediye kurmasını engellemiş, Türklere uluslararası antlaşmalar ile sağlanan hakları engellemeye çalışmıştır. Ayrıca EOKA terör örgütünü destekleyerek cumhuriyetin geçici olduğunu ve ENOSİS hedefine ulaşılacağını çeşitli defalar beyan etmiştir⁹. Bu açıklamalar Türk toplumunun güvenliğini tehdit etmiş ve Türkler karşı saldırıların artmasına sebep olmuştur denilebilir.

Yunanistan, Kıbrıs Rum hükümeti ve oluşturdukları terör örgütlerinin çabalarına rağmen Kıbrıs Türklerinin karşı duruşu ve Türkiye'nin Kıbrıs Türklerini yalnız bırakmaması sonucunda ENOSİS hedefi gerçekleşmemiştir. Türkiye Kıbrıs Türk toplumunun kendini yönetebilmesi ve özgürleşmesi amacı ile 1974 yılında gerçekleştirdiği iki çıkarma ile ENOSİS isteklerini boşa çıkarmıştır denilebilir.

Çalışmanın ana temasını oluşturan unsurlardan birisi olan İğdırlı Kıbrıs Gazileri ile mülakatlar yapılmış ve onların Kıbrıs Barış Harekâtı hakkındaki düşünceleri ayrıntılı bir biçimde irdelenmeye çalışılmıştır. Kendilerine ulaşılabilen 20 İğdırlı Kıbrıs Gazisi ile yapılan mülakatlarda, Kıbrıs Barış Harekâtı hakkında bilgi edinilmeye çalışılmış ve gazilerin bakış açısıyla bu önemli harekât yeniden gündeme getirilmiştir.

Netice olarak, Kıbrıs Sorunu'nun ada toplulukları arasında başlayan bir mesele iken, nasıl oldu da uluslararası bir soruna dönüştüğü açıklanmaya

⁸Nesrin Demir, "Avrupa Birliği Türkiye İlişkilerinde Kıbrıs Sorunu" *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, cilt: 15, sayı: 1, (2005), s.353

⁹ Güneş Şahin, *Türk Basınında Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Kuruluş Süreci ve Türkiye'nin Kıbrıs Politikası (1975- 1983) (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2010, s. 30, 31*

alışılarak, sorunun çok yönlü anlaşılmasına ve meseleyi araştırmaya çalışan akademisyenlerin araştırmalarına katkıda bulunmak hedeflenmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM: KIBRIS BARIŞ HAREKÂTINA KADAR KIBRIS SORUNU

1. Kıbrıs Sorunu ve Bu Sorunla İlgili Gelişmeler

1950'den itibaren başta Türkiye ve Kıbrıslı Türkler açısından önemli bir sorun arz eden Kıbrıs Sorunu'nun ciddi bir tarihsel gelişim süreci bulunmaktadır. Giriş bölümünde söz konusu sorun hakkında kısaca bilgi verilmeye çalışılmıştır. Bu bölümde ise, Türkiye Lozan Antlaşması ve sonrasındaki gelişmelerin Kıbrıs Sorunu'nun gelişimi üzerinde ne gibi etkiler bıraktığı üzerinde ayrıntılı olarak irdelenmeye dikkat edilmiştir.

1.1. Lozan Antlaşması ile Kıbrıs'ın Siyasi Yapısındaki Değişimler

Kurtuluş Mücadelesi, Türkler açısından çok çetin ve meşakkatli bir süreçti. İşgal edilen yurt topraklarının tekrar alınabilme süreci ve bu sürecin sonunda bağımsız ve kararlarını kendisi veren bir devlet olmak elbette kolay olmamıştır. Türk topraklarının, askeri mücadelenin başarıya ulaşmasının ardından, uluslararası mecrada da bağımsızlığının tanınabilmesi gerekiyordu. Yunan kuvvetlerinin Başkomutanlık Meydan Muharebesi'nde yenilgi almış olması Anlaşma devletleri olan Birinci Cihan Harbi'nin kazanan devletlerine Türklerle ateşkes yapmaktan başka bir yol bırakmamıştı. Bundan mütevellit 3 Ekim 1922 tarihinde Mudanya'da toplanan Anlaşma Devletlerinin temsilcileri ile TBMM Hükümeti bir ateşkes toplantısını başlattılar. Mudanya Ateşkesi, Anlaşma Devletlerinin Türk topraklarında hedeflerine ulaşamadıklarını da göstermektedir. Diğer bir deyişle bu ateşkes, Türklerin başardıklarını işgal güçlerinin ve onların silahları ile işgali kolaylaştırmaya çalışan azınlık çetelerinin kaybettiklerini kanıtlamıştır¹⁰.

Mudanya Ateşkesi sonrasında İtilaf Devletleri 27 Ekim 1922 verdikleri nota ile kalıcı bir barışın tesis edilmesi amacıyla 13 Kasım 1922 tarihinde görüşmelere İsviçre'nin Lozan şehrinde başlanacağından dolayı, Ankara Hükümeti'nin, temsilcilerini buraya göndermesi istenmiştir. Ancak bu

¹⁰Türkiye Cumhuriyeti Tarihi II, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2000, s.324.

görüşmelere İstanbul Hükümeti'nin de davet edilmesi saltanat ve hilafet makamlarının birbirinden ayrılarak saltanat kurumunun kaldırılması ve İstanbul Hükümeti'nin lağvedilmesini de beraberinde getirmişti. Nitekim Mustafa Kemal Paşa, saltanat makamının Rauf Bey ve Refet Paşa ile uzun süren görüşmelerden sonra meclis kürsüsünden Rauf Bey'in açıklaması sonucunda kaldırıldığını ifade etmiştir¹¹. Saltanatın kaldırılması, Türkiye'de yeni bir sürecin başlayacağı ve ulusal egemenliğe dayalı bir yönetimin kurulacağı anlamına gelmekteydi.

Saltanatın kaldırılmasından sonra sıra Lozan Görüşmelerine katılacak heyetin belirlenmesine gelmiştir. Bu konuda Meclis'te, encümenlerde, barış konferansına gönderilebilecek heyeti için Vekiller Heyeti Reisi Rauf Bey, Hariciye Vekili Yusuf Kemal Bey ve Sıhhiye Vekili bulunan Rıza Nur Bey'in adları geçmişse de Mustafa Kemal Paşa'nın Rauf Bey konusunda tereddütlerinin olduğu bizzat Mustafa Kemal tarafından "*Nutuk*" adlı eserinde belirtilmiştir. Mustafa Kemal Paşa'nın silah arkadaşı olan İhsan Eryavuz hatıralarında Rauf Bey'i kırmadan Lozan'a gitmekten nasıl vazgeçirebileceğini sorduğunu da ifade etmiştir. Yine aynı eserde İsmet Paşa'nın heyet başkan olabilmesinin nedenini de onun emre itaat konusundaki tavırlarının ve Mudanya'daki başarılı temsilinin etkili olduğu vurgulanmıştır¹². Bu durum, Lozan Görüşmeleri öncesinde ciddi görüşmelerin ve planlamaların olduğunu göstermesi bakımından önemlidir şeklinde değerlendirilebilir.

İsmet Paşa, Millî Mücadele Dönemi'nde büyük başarılar elde etmiş önemli bir komutandı. Şimdi ise kendisinden siyasi başarılar beklenen bir diplomat ve devlet adamı konumundaydı. Bu durum onun da alıştığı bir durum değildi. İsmet Paşa ile beraber heyet delegeleri arasında Sağlık Bakanı Dr. Rıza (Nur) ve Maliye Bakanı Hasan (Saka) Beyler ile otuz üç kişi daha vardı. Eric Jan Zürcher'e göre Mustafa Kemal Paşa'nın Rauf Bey'i seçmeme nedeni Rauf Bey'in İngiliz taraftarı olarak bilinmesi, Yusuf Kemal Bey'in seçilmeme nedeni ise kendisinin aşırı bir

¹¹ Mustafa Kemal Atatürk, *Nutuk*, Türk Devrim Tarihi Enstitüsü, Cilt: 1 (1919-1920), (10. Basım), İstanbul 1970, s.684-686.

¹²Kamil Maman, *Kara Defter*, Timaş Yayınları (Birinci Baskı), İstanbul 2014, s.298-300.

Sovyet yanlısı olmasından ileri gelmekteydi¹³. Kıbrıs Meselesi açısından son derece önemli bir durum arz ettiği değerlendirilen Lozan Görüşmeleri 20 Kasım 1922 tarihinde İsviçre'nin Lozan şehrinde Casino de Montbenon'da başlamıştır. Konferansa Britanya İmparatorluğu, Fransa, İtalya, Japonya, Yunanistan, Romanya, Sırp-Hırvat- Sloven Devletleri katılmıştı. Ayrıca boğazlar ile ilgili konularda da Sovyet Rusya katılmıştır¹⁴. Konferans başladığında İtilaf Devletleri kendilerini galip, Türk heyetini de mağlup taraf olarak değerlendirip, Türkleri yenilmiş saymışlardır. Türk heyeti ise kendisini zafer kazanan taraf olarak görmüş, hatta Fransızların Türk tezlerini savunacağını düşünmüşlerdir. Ancak tam tersi İtilaf Devletleri Lozan'da Türk tarafına karşı birleşmişlerdi¹⁵. Burada özellikle Lozan Görüşmeleri hakkında detaylı bilgi verilmeye çalışılmıştır. Zira, yukarıda da izah edildiği üzere Kıbrıs Sorunu'nun ortaya çıkması bakımından Lozan Antlaşması önemlidir.

Lozan Görüşmeleri kapsamında ilk konferans, kapitülasyonlar, Osmanlı İmparatorluğu'nun eski borçları, imtiyazlar, Yunanlıların Batı Anadolu ile Doğu Trakya'da yaptıkları yıkımın telafisi sayılacak savaş tazminatı, İstanbul'un ve boğazların İtilaf Devletlerince boşaltılması, Irak'la sınır tespiti sorunları konularında anlaşma sağlanamaması üzerine 4 Şubat 1923 tarihinde kesintiye uğramış ve Türk Heyeti ülkeye dönmek durumunda kalmıştı.¹⁶ Konferans görüşmeleri kesintiye uğradı ise de yeni Türk devletinin Müttefik Devletlerle ilişkileri kesilmemiş ve İsmet Paşa Hariciye Nazırı olarak 8 Mart 1923 tarihinde görüşmelere tekrar başlamak istediği ve yapmak istediği değişiklikleri içeren bir notayı Müttefik Devletlere göndermiştir. Bu notaya cevap 28 Mart 1923 tarihinde gelmiş ve Müttefik Devletler görüşmelerin tekrar başlamasını kabul ettiklerini bildirmişlerdir. Böylece ikinci Lozan görüşmeleri 23 Nisan 1923'te yeniden

¹³Eric Jan Zürcher, *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi (Yedinci Baskı)*, İletişim Yayınları, İstanbul 2000, s. 235.

¹⁴Seha L. Meray, *Lozan Barış Konferansı Tutanaklar ve Belgeler*, A.Ü Basımevi, No:291, s.1

¹⁵LordKinross, *Atatürk Bir Milleti Yeniden Doğuşu (15. Basım)*, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul 2004, s.416-417.

¹⁶Afet İnan, *Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler (10. Baskı)*, İş Bankası Yayınları, İstanbul 2009, s.203.

başlamıştır¹⁷. Yapılan Görüşmeler 24 Temmuz 1923'te nihayete ermiş ve Lozan Barış Antlaşması imzalanmıştır.

Bilindiği üzere Lozan Barış Antlaşması, yeni Türk devletinin Lozan Barış Antlaşması uluslararası alanda kabulü ile beraber Osmanlı Devletinden kalma meselelerin de müzakere edilip karara bağlandığı bir süreçtir. Bu meselelerden biri de kuşkusuz Birinci Dünya Savaşı sırasında İngiltere'nin ilhak ettiği Kıbrıs'ın statüsünün karara bağlanması meselesi idi. Lozan Antlaşması'nda aslında üç madde Kıbrıs Adası'nın geleceğini ve statüsünü belirlemektedir. Bu maddelerden ilki, sınırlar belirlendikten ve Ege adalarının durumu görüşüldükten sonra antlaşmanın on altıncı maddesinde ifade edilen adalar dışında (Bu adalar arasında Kıbrıs Adası bulunmamaktadır), diğer adalar üzerinde Türkiye'nin tüm haklarından vazgeçtiğinin belirtilmesidir. İkinci hüküm ise Türkiye'nin Kıbrıs üzerinde İngiltere'nin ilhakını tanıdığı Lozan'ın 20. Maddesidir. Üçüncü hüküm ise bu tanımanın sonrasında Kıbrıs'ta yaşayan Türklerin İngiliz tabiiyetine alınıp Türk uyrukluğunu kaybedeceğinin karara bağlandığı yirmi birinci maddedir¹⁸. Söz konusu maddeler, Lozan Görüşmeleri sırasında Kıbrıs konusunda taraflar arasında ciddi müzakerelerin olduğunu çok açık bir biçimde ortaya çıkarmaktadır.

Lozan Antlaşması'ndaki Kıbrıs ile ilgili olan maddeler, Türkiye'nin Kıbrıs Adası'nı İngiltere'ye terk ettiğini ve ada üzerinde bir hak talebi olmayacağını göstermektedir. Ancak burada göz ardı edilmemesi gereken olgu İngiltere ilhakı sürdükçe geçerli olacaktır. Lozan Antlaşması imzalandıktan sonra Kıbrıs Türklerinin bir kısmı Türkiye topraklarına göç etmiştir. Bu göçün birçok nedeni vardır. İngiliz esareti altında yaşamak istemeyen, Rumların Kıbrıs'ta etkin ve baskın olmaya başladığını gören, Türkiye'ye derin muhabbet besleyen Kıbrıs Türkleri Türkiye'ye göç ettiler. Ayrıca daha iyi bir eğitim almak isteyen Kıbrıslı Türk öğrenciler de Türkiye'ye gelmeye başladı. Türkiye ise gelenleri iskân etmeye uygun durumda bulunan Anadolu'nun çeşitli bölgelerine yerleştirmiştir.¹⁹

¹⁷ İnan, 2009, s.204-205.

¹⁸ *Düstur 3. Tertip*, cilt: 5, Necmi İstikbal Matbaası, İstanbul 1931, s.27-28-29.

¹⁹ Salâhi R. Sonyel, "İngiliz Yönetiminde Kıbrıs Türklerinin Varlık Savaşımı" (1878–1960), *Belleken*, LIX/224, Ankara 1995, s.175.

Bu bağlamda her ne kadar Türkiye, Kıbrıs Adası'nı İngiltere ilhakına bırakmış olsa da buradaki soydaşlarını unutmamış hem adanın jeopolitik önemi hem de soydaşlarının varlığı için burayla ilgilenmeye devam etmiştir şeklinde değerlendirilebilir.

1.2. Kıbrıs'ta ENOSİS Hareketleri ve Bu Hareketlerin Kıbrıs Sorunu'na Etkileri

Yunanistan bağımsız olduktan sonra Yunan toplumunun çoğunluğunun kendi sınırları dâhilinde değil ayrıldıkları Osmanlı topraklarında yaşadığını fark ettiler. Bu nedenle Osmanlı Devleti sınırları içerisindeki tüm Yunan tebaanın bir araya getirilmesi ve yaşadığı yerlerin de Yunan toprakları olduğu varsayılarak ele geçirilmesi gerektiği düşüncesi ortaya atıldı. Yunan milliyetçileri bu fikre MEGALİ İDEA (Büyük Ülkü) adını vermişlerdi²⁰. Bu ülkü doğrultusunda Kıbrıs'ı da ele geçirerek Yunanistan'la birleştirmek anlamına gelen ENOSİS amacına ulaşmayı hedefleyen Rumlar, bu amaca kendilerini götürebilecek her yolu denemeye ve bu doğrultuda çabalamaya başladılar. Lozan Antlaşması'nda Kıbrıs'ın İngiliz ilhakında kalacağı karara bağlandıktan sonra Yunanlılar ENOSİS fikrini gerçekleştirmek için bir fırsat daha yakalamışlardır.

İngilizler, Kıbrıs Adası'nda idareyi ele aldıktan sonra Rumları daha fazla önemsemişlerdir. Bu durumda Kıbrıs Türkleri, Rumlar karşısında daha az hakka ve karar yetkisine sahip olmak zorunda bırakılmıştır. Söz konusu durumdan dolayı Kıbrıs Türkleri ada idaresinin sağlandığı makamlara getirilmezken; Rumlar İngiliz Valiliği tarafından adada önemli yönetim kademelerine getirilmişlerdir. Kıbrıs Türkleri ise Rumların ENOSİS ideallerinin gerçekleşmemesi için çaba göstermişlerdir²¹. Bu kapsamda, Kıbrıs'ta bulunan iki milletin arasındaki ilişkinin

²⁰ John Freely, *Troya Savaşı'ndan İstiklal Harbi'ne Anadolu'da Yunanlılar (Birinci Baskı)*, Doğan Yayıncılık, İstanbul 2011, s.225.

²¹ Müge Vatansever, "Kıbrıs Sorunun Tarihsel Gelişimi", *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, cilt:12, Özel Sayı, (2010), s.1496.

ENOSİS fikri çerçevesinde çok daha farklı boyutlara ulaştığı şeklinde değerlendirilebilir.

1930'da Kıbrıs'ta yapılan seçimlerde, Kıbrıs Türkleri tarafından oluşturulan milliyetçilik ve Atatürkçü bakış açısına sahip olan "Halkçılar Grubu" ciddi bir başarı elde etmişlerdir. Bu sayede Kıbrıs Türkleri hem mecliste hem de adada etkin bir siyasi muhalefet durumuna gelmişlerdir²². Aynı yıl Rumlarda ENOSİS isteklerini daha güçlü bir şekilde hem İngiliz Hükümeti'ne hem de Kıbrıs Adası'nın İngiliz valisine dikte etmeye başlamışlardır. Rumlar tarafından İngiliz Hükümeti'ne hem de Kıbrıs Valiliği'ne muhtıralar verilmiş olsa da bunda istenilen netice elde edilememiştir. Bu durum, Rumların, Rum Kilisesini de yanlarına alarak 1931 yılının ekim ayında adada isyan çıkarmalarına neden olmuştur²³. İsyan yaklaşık bir ay devam etmiş ve İngiliz valisinin Lefkoşa'da kaldığı hükümet konağı da dâhil pek çok yer ateşe verilmiştir. İsyan bastırılmıştır, ancak bu durum Kıbrıs'taki İngiliz valilerinin Kıbrıs halkı üzerinde baskı uygulamalarını da beraberinde getirmiş ve bu isyan Kıbrıs Türklerinin de baskı altında ezilmelerine neden olmuştur.²⁴ Rum İsyanı sebebiyle Kıbrıs Türk toplumunun haksızlığa ve baskıya maruz kalması, İngilizlerin Kıbrıs'ta sağlıklı ve hakkaniyetli bir yönetim sergilemediği biçiminde değerlendirilebilir.

Kıbrıs'ta yapılan seçimlerden sonra Rumlar, adada ENOSİS dışında önerilen hiçbir teklife sıcak bakmamışlar ve bunun dışında gelen her öneriyi reddetme yolunu tercih etmişlerdir. Bu süreçte 1935'te Kıbrıs'ta yapılan nüfus sayımında Kıbrıs Türklerinin, ada halkının yaklaşık beşte birini oluşturduğu tespit edilmiştir. Zira bu tarihte 365. 000 olan nüfusun yaklaşık 65.000'inin Kıbrıs Türkleridir²⁵. Her ne kadar Kıbrıs'ta Türkler nüfus bakımından ciddi bir sayıda bulunsalar da, buradaki Rumlar tarafından hem yok sayılmışlar hem de onların kültürel kimliklerini korumaları engellenmeye çalışılmıştır.

²² Gündoğan, 2002, s.39.

²³ Turgay Bülent Göktürk, "Rumların Kıbrıs'taki ENOSİS İsteklerinin Şiddete Dönüşmesi: 1931 İsyanı", ÇTTAD, cilt: 7, sayı:16-17 (2008/Bahar-Güz), s.337-338.

²⁴ Sonyel, 1995, s.177.

²⁵ Ramazan Tosun, "Kıbrıs Meselesi", *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, sayı: 10, (2001), s.99-100.

Konuyla ilgili olarak Kıbrıs'taki Türk Konsolosluğu 1937 yılında Türkiye Başbakanlığına gönderdiği raporda, Kıbrıs'taki Türklerin durumu hakkında bilgi vermiştir. Bu rapora göre, Türklerin Kıbrıs'taki durumları maddeler halinde şu şekilde sıralanabilir²⁶:

- a. Rum haklı içerisinde yaşayan bazı Türklerin dillerini ve kültürlerini unutmaya başlamışlardır.
- b. Türklerin adada genel olarak dağınık yerleşmiş olmaları eğitim işlerinin yürütülmesini zorlaştırmaktadır.
- c. Kıbrıs Türkleri Türkiye'de gerçekleşen inkılâplara genel olarak uymaktadırlar. Türkiye'de kullanılan yeni harfler ve şapka takılması Kıbrıs Türklerince de kabul edilmiştir.
- d. Hem Montrö Antlaşması hem de Hatay konusundaki başarılar ada Türkleri içerisinde mutlulukla karşılanmıştır.
- e. 1931 Rum İsyanı sonrasında Kavanin Meclisi'nin kapatılmış olması Türk temsilcilerinin çalışmalarını zora sokmuştur.
- f. Kıbrıs'ta şer'i mahkemeler vardır ve Türkiye'deki medeni kanun uygulanmamaktadır.
- g. Adada bulunan Türk Kulüplerinin vasıfsız olduğu bunların halkevlerine benzer bir yapıya kavuşturulması gerekmektedir.
- h. Adadaki Türk çocukları Türk eğitim sisteminin dışında bir eğitime tabiidirler. Bu durum çocukların Türkiye ile olan manevi bağlarını zayıflatmaktadır.
- i. 1931 senesinde yüze yakın Türk Okulu kapatılmasına rağmen adada hala Türklere ait 263 okul bulunmaktadır.
- j. Adadaki iki Türk lisesinin başına İngiliz müdürler atanmıştır ve bu müdürler Türklüğe karşı düşmanca tavırlar sergilemektedir.
- k. İngiliz yönetimi memur seçiminde son dönemde Ermenilere öncelik vermektedir.

²⁶BCA, Fon Kodu: 030.10, Yer No:124.886.18.

- l. Ekonomik durumun zayıflığı eğitimi de etkilemiş dışarıya okumaya giden Kıbrıs'ın eğitimli Türk gençleri tekrar adaya dönmemişlerdir.
- m. Bu kadar fazla alanda zayıf olsa da Kıbrıs Türkleri kimliklerini ve milliyetçi duygularını yitirmemiş ve kendilerini korumuşlardır.

Yukarıda da belirtildiği üzere, Kıbrıs Türkleri Rumlar tarafından yok sayılmışlar ve varlıklarını sürdürmeleri engellenmiştir. Bu durum, Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi'nden elde edilen belgedeki maddelerden de açık bir biçimde görülebilmektedir. Buna rağmen, Kıbrıs Türkleri mücadele vererek milli kimliklerini korumaya özen göstermişlerdir şeklinde düşünülebilir.

Milli kimliklerini korumak isteyen Türkler, birtakım faaliyetler yürütmüşlerdir. Bu bağlamda, 1939 yılında bir Kıbrıs Türkü olan M. Necati Özkan tarafından dönemin Başbakanı Refik Saydam'a gönderilen bir mektupta Türk halkının adada haklarını savunacak bir yayın organı kalmadığını belirterek kendisine ulusal kültürü idame ettirmek maksadı ile bir gazete çıkarmak için yardım edilmesini talep etmişlerdir²⁷.

Kıbrıs'ta her ne kadar Türklerin büyük bir bölümü varlıklarını korumak ve yüzyıllardır yaşadıkları vatanlarında kalmak için ciddi bir mücadele vermişken; bazıları da Rumlardan gelen baskılara daha fazla dayanamayarak buradan göç etmişlerdir. Bununla ilgili olarak, Kıbrıs Türk Konsolosluğu'nun 14 Mayıs 1937 tarihinde Dış İşleri Bakanlığı'na gönderdiği belgede Türklerin adadan göç etme nedenleri şu şekilde sıralanmıştır²⁸:

- a) Kıbrıs Türklerinin yerel idare tarafından millet olarak değil; İslam cemaati olarak tanınmaları ve ulusal kültürlerini devam ettirebilecekleri olanaklardan yararlanamamaları,
- b) Birçok Türk okulunun kapatılması, gazetelere sansür konulması, Türk liselerinin isminin İslam lisesi olarak değiştirilmesi,
- c) Türklerin ekonomik durumlarının iyi olmaması ve ticaretin Rumların eline geçmiş olması.

²⁷BCA, Fon Kodu: 030.01, Yer No: 36.218.1.

²⁸BCA, Fon Kodu: 030.10, Yer No: 124.887.3.

Belgeden açık bir biçimde görülebileceği üzere göç sebepleri içerisinde birinci sırada Rumların, Türk kimliğini yok sayması gelmektedir. Bunun dışında Türklerin okullarının kapatılması, kendi dillerinde eğitim almalarının engellenmesi, gazete çıkarmalarının önlenmesi ve engellemelerden dolayı rahatça ticaret yapamamaları bulunmaktadır. Dolayısıyla da buradaki halkın bir bölümü başta anavatan Türkiye olmak üzere çeşitli yerlere göç etmek zorunda kalmışlardır.

1.3. Cumhuriyet'in ilanından 1950 Yılına kadar Türkiye'nin Kıbrıs Politikası

Türkiye Cumhuriyeti, Lozan Antlaşması'nın imzalanmasından sonra antlaşmanın 21. Maddesi uyarınca tanınan Kıbrıs Türklerinin diledikleri ülkenin uyruğunda kalma hakkını kullanabilmeleri amacıyla 1925'te Larnaka'da Türkiye Konsolosluğu'nu açmıştır.²⁹Söz konusu konsolosluk sayesinde Kıbrıs Türklerinin teşkil ettikleri oluşumlara ve bu kuruluşların çalışmalarının yapılması kolaylaştırılmış ve ulusal değerlerin ve devrimlerin Kıbrıs'ta yaygınlaşmasına imkân verilmiştir şeklinde değerlendirilebilir.

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Kıbrıs Türkleri adada çatışmadan demokratik mecraları kullanarak direnme kararı almıştır. Bu doğrultuda ilki 1918 yılında toplanan Milli Kongre'nin ikincisinin toplanma çağrısını 20 Nisan 1931 tarihinde Halkçı hareketin öncüsü Necati Özkan yapmıştır. Bu kongrede 1950 yılına kadar bir yol haritasının çizildiği söylenebilir. Bu kongrede kısaca alınan kararlar şöyle açıklanabilir:³⁰

- a) Kongrede alınan kararların uygulamasını sağlamak amacı ile 9 kişilik bir Merkez Heyeti ve bir de müftü seçilmiştir.
- b) Eğitimde diğer topluluklarla eşit haklar ve fırsatlar istenmektedir.

²⁹İsmail Şahin- Cemile Şahin- Mine Öztürk, "Barış Harekâtı Sonrasında Türkiye'den Kıbrıs'a Yapılan Göçler ve Tatbik Edilen İskân Politikası", *TurkishStudies Dergisi*, cilt:8, sayı:8, (2013), s. 606.

³⁰ Ahmet Gazioğlu, "Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Kıbrıs" cilt:19, *Türkler Ansiklopedisi*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara2002, s.929.

- c) Hiçbir baskı etki ve denetime tabi olmayan bir müftü seçilmiştir. Çünkü diğer topluluklarda da ihtiyaç duyulduğu üzere Kıbrıs Türk toplumunun dini lider gereksinimi vardır.
- d) Şer'i mahkemeler bağımsız olmalı ve giderleri genel bütçeden karşılanmalıdır.
- e) İslam vakıflarının idaresi Müslüman halka ait olmalıdır.
- f) Kongre kararlarının uygulaması Merkez Heyet'e aittir.
- g) Kongrede müftü seçilen Ahmet Sait Efendi'nin seçimi ada hükümeti tarafından tanınmalıdır.

Kıbrıs'ta varlıklarını korumak amacıyla Kıbrıs Türkleri tarafından Milli Kongre'de alınan yukarıdaki kararlar, onların demokratik taleplerinin bulunduğunu ortaya çıkarmaktadır. Bunun dışında hem Rumlara hem de İngiliz Hükümeti'ne tepkide bulunulduğu anlaşılmaktadır. Esasında, Türkler tarafından verilen bu mücadelenin günümüze kadar süregelmiştir. Günümüz Kıbrıs Türklerinin mücadeleleri, bu kapsamda değerlendirilmelidir.

Kongreden kısa bir süre sonra 1931 Rum ayaklanması başlamıştır. Bu ayaklanma ile beraber de Kıbrıs Türkleri için 1942 yılına dek sürecek olan baskı dönemi başlamış, basına sansür uygulanmış ve meclis kapatılmıştır. Zaten örgütlenme konusunda sorunlar yaşayan Türk toplumu gazetelerin de kapatılması ile daha da zor bir duruma düşmüştür. Rumlar ise hem kalabalık bir topluluk olmaları hem de kiliselerinin yardımları ile 1931'de başlayıp İkinci Dünya Savaşı boyunca devam eden bu baskı sürecini daha rahat atlatmışlardır³¹.

Türkiye, Kıbrıs'taki Türklerin durumuyla yakından ilgilenmiş ve buradaki durumu raporlar halinde göstermeye çalışmıştır. Bu kapsamda, 4 Mayıs 1936 tarihinde Başbakanlık Müsteşarı Kemal Gedelec tarafından Dışişleri Bakanlığı'na gönderilen rapordan,³² Kıbrıs Birinci İntihap Dairesi Mebuslarından Necati Özkan'ın Kıbrıs Türkleri ile ilgili açıklama notlarına göre, adada 3.00.000 Rum ahalisinin dışında 65.000 Türk ve 4.000 Ermeni nüfusun bulunduğunu, Kıbrıs Meclisi'nde temsil açısından 12 Rum, 3 Türk ve 9 İngiliz üyenin yer aldığı belirtilmiştir. Raporun devamında söz konusu üyelerin İngiliz Hükümeti tarafından

³¹ Gündoğan, 2002, s.39.

³²BCA, Fon Kodu: 030.20, Yer No: 124.886.14/1.

belirlendiği ifade edilmiştir³³. Raporun devamında ise, Kıbrıs'taki eğitin, vakıf ve siyaset alanları ile ilgili geniş açıklamalar ve tespitlerle Türkiye'deki hükümete malumat verilmiş olduğu anlaşılmaktadır.

Rumların baskıları karşısında Türklerin varlıklarını ve kimliklerini korumaya çalıştıkları tarihlerde, İngiliz sömürge valisi Sir Herberd Richmond Palmer, adadaki Türklerin milli hareketlerini ciddi bir biçimde engellemeye çalışmıştır. Bunu tespit eden Kıbrıs Türkleri, durumu Türkiye'ye bildirmişlerdir³⁴. Konuyla ilgili olarak, Kıbrıs Türk Milli Kongre Heyeti Merkezi Reisi A. Said ve Türk Milli Kongre Heyeti Merkezi azası M. Necati Özkan tarafından 26 Nisan 1937 tarihinde Başbakan İsmet İnönü'ye bu gönderilen bir bilgilendirme raporu gönderilmiştir. Bu raporda şunlar yer almaktadır³⁵:

- a) Rumların Türklere karşı giriştikleri mücadele sonucunda Kıbrıs'ta eğitimin İngiliz denetimine girdiği,
- b) 121 Türk okulunun kapatıldığı ve 119 öğretmenin işinden edildiği,
- c) Kıbrıs müftüsünün hiç kimseye danışmadan İngiliz Valiliği tarafından görevlendirildiği

Kıbrıs Türkleri tarafından Türkiye'ye gönderilen rapordan, İngiliz Hükümeti'nin Rumlar lehine, Türklerin hareketlerini engellemeye yoluna gittikleri anlaşılmaktadır. Bu amaçla Türklerin eğitimlerini kendi denetimlerine aldıkları, Türk okullarının kapatılarak çok sayıda öğretmenin işinden kovulduğu ve Türklerin dini işlerine dahi müdahale edilmiştir. Söz konusu durum, dönem itibarıyla Kıbrıs'taki Türklerin ne tür zorluklar yaşadığını göstermesi bakımından önem taşımaktadır.

İngiliz Valiliği ve Rumların Türklere karşı yürüttükleri yıldırma politikasına rağmen, Kıbrıs Türkleri mücadele etmekten vazgeçmemişlerdir. Bu kapsamda Türkler, ENOSİS fikrinin karşısında siyasi olarak örgütlenme yolunu tercih ederek yeni mücadele başlatarak 1943 yılında Kıbrıs Türk Azınlığı Kurumu (KATAK) adıyla bir siyasi cemiyet kurmuşlardır. Bunun gibi aynı yıl hem Türk çiftçileri hem de Kıbrıslı Türk işçiler Rum cemiyetlerinden ayrılarak kendi

³³BCA, Fon Kodu: 030.20, Yer No: 124.886.14/2.

³⁴Sonyel,1995, s.178.

³⁵BCA, Fon Kodu: 030.10, Yer No: 124.886.19.

cemiyetlerini kurmuşlardır. Ancak bu cemiyetler arasında bazı konularda birlik temin edilemediğinden 1944 yılında KATAK'tan ayrılan bir grup genel sekreterliğini Dr. Fazıl Küçük'ün üstlendiği Kıbrıs Türk Milli Halk Partisi'ni kurmuşlardır³⁶. Söz konusu siyasi oluşumlar, Türklerin adada yıkıcı, ayrıştırıcı ve adayı tamamen Rum idaresine bırakmayı hedefleyen çalışmalara karşı örgütlenme yolunu benimsedikleri biçiminde yorumlanabilir.

İkinci Dünya Savaşı sonrası dönem olan 1946'da Rum Başpiskoposu Leontios ve beraberindeki heyet Londra'ya giderek, ENOSİS ideali doğrultusunda, İngiliz Hükümeti'ne Kıbrıs'ın Yunanistan'a dahili konusunda muhtıra vermiş olsa da amaçlarına ulaşamamışlardır. Bu olayın ardında 1947'de yapılan Paris Antlaşması'nda İtalya'nın Osmanlı Devleti'nden aldığı on iki adayı Yunanistan'a bırakması, Yunanistan'ın politikasını Kıbrıs'ın alınması için yeni politikalar üretmesine neden olmuştur³⁷. Böylece Kıbrıs Sorunu daha da çetrefilli bir hal almıştır olarak analiz edilebilir.

İkinci Dünya Savaşı sonrası milletlerin kendi kaderlerini belirleme hakkı olan Self- determinasyon düşüncesiyle İngiliz sömürgelerinde başlayan bağımsızlık hareketleri Rumları da bu yönde çalışmaya teşvik etmiştir³⁸. Leontios'tan sonra 1947'de Rum Başpiskoposluğuna seçilen II. Makarios, 1949'da Kıbrıs'ta bir halkoylaması yapılması yolunda İngiltere Hükümeti'ne teklifte bulunmuş ise de bu teklif kabul görmemiştir. Nitekim 15 Ocak 1950'de Makarios önderliğindeki Rumlar tarafından tek taraflı olarak bir halkoylaması gerçekleştirilmiştir. Ancak İngiltere yönetimi bu oylamayı da tanımamıştır³⁹. Rumların halkoylaması yaparak adada kaderini belirlemek istemeleri sadece ada Rumlarını değil Kıbrıs Türklerinin de kaderini değiştiren bir durumun ortaya çıkmasına neden olmuş ve Kıbrıs'ta ENOSİS'i gerçekleştirme anlamındaki bu çalışmalar, Kıbrıs'ta zor şartlar halinde yaşayan Türklerin durumunu daha da kötüleştirmiştir şeklinde düşünülebilir.

³⁶Şevket Süreyya Aydemir, *İkinci Adam Cilt III (1950- 1964- Dokuzuncu Basım)*, Remzi Kitabevi, İstanbul 2011, s.203.

³⁷Armaoğlu, 2004, s. 529

³⁸Eroğlu, Ankara, 2002, s. 740

³⁹Fikret Kürşad-Mustafa H. Altan- Sabahaddin Egeli, *Belgelerle Kıbrıs'ta Yunan Emperyalizmi (Birinci Baskı)*, Kutsun Yayınevi, İstanbul, 1978, s.114

17 Ocak 1950’de Kıbrıs’ta çıkarılan Hürsöz Gazetesi, Rum basınında plebisit yani halkoylamasının uygulanması için İngiltere Hükümeti’ne çağrılar yapıldığını belirtmiştir. Söz konusu gazete, halkoylaması sonucunda Kıbrıs halkının yüzde doksan oranında ilhakı istediğini iddia etmiştir⁴⁰. Gazetenin sahibi ve başyazarı olan M. Necati Özkan olan İstiklal gazetesi de aynı tarihte 4 sayfalık olan kısmının üç sayfasını bu olaya ayırmıştır. Bu gazetede halkoylamasının yapılaş usulünden, Türk gençliğinin bu halk oylamasını kabul etmeyeceğinden bahsedilmiştir. Ayrıca gazete Kıbrıs’ın tarihi ve coğrafi bakımdan Türkiye’ye ait olduğunu beyan etmiştir⁴¹. Kıbrıs Türklerinin çıkardığı gazetelerde yayınlanan bu haberler, Kıbrıs Türk basınının Kıbrıs meselesine duyarlı olduğu ve Kıbrıs Türk toplumunu ve dünya kamuoyunu bilgilendirmeyi amaç edindiği şeklinde yorumlanabilir.

Kıbrıs Türk basınına bakıldığında plebisitin yapılaş şekli, ENOSİS amacı uğruna halkın ayrıştırılmaya çalışıldığı ve Rumların Türkleri adada yok saydıklarını alenen ortaya çıkarmaktadır. Türkler gerçekleştirilen bu halkoylamasına (plebisit) katılmamış, ancak Kıbrıs Rumları ve Makarios bu oylamayı gerekçe göstererek adanın Yunanistan’a bağlanması için 1954 yılında Birleşmiş Milletlere başvuruda bulunmuştur⁴². Her ne kadar Türkler, Kıbrıs’ta sorunun çözülmesi için adım atılmasını beklemiş olsalar da; Rum tarafının çalışmaları sürecin daha da kötüleşmesine ortam hazırlamıştır şeklinde analiz edilebilir.

1.4. 1950’lerde Kıbrıs Sorunu’nun Ortaya Çıkması ve Demokrat Parti Hükümetinin Kıbrıs Meselesine Bakışı

DP Dönemi’ne (1950-1960) kadar Kıbrıs Türkleri ile Türkiye Cumhuriyet’i arasında maddi ve manevi bağların kopmaması için çaba harcanması, Türkiye’nin Kıbrıs Türk Konsoloslugu’nun da etkisi ve çabalarıyla Kıbrıs Türklerinin eğitimi ve Kıbrıs basınına yapılan yardımlar, dini anlamda verilen destekler Türkiye’nin soydaşlarını unutmadığını göstermesi bakımından

⁴⁰Hürsöz, 17 Ocak 1950, sayı: 1072, s.4.

⁴¹İstiklal, 17 Ocak 1950, sayı :69, s.1,4.

⁴²İbrahim Artuç, *Kıbrıs’ta Savaş ve Barış (Birinci Baskı)*, Kastaş Yayınları, İstanbul 1989, s.37.

önemlidir. Ancak tüm bunlar Türkiye'nin programlı bir çabası ile oluşmamıştır. Diğer bir deyişle DP Dönemi'ne kadar Kıbrıs Sorunu bir sorun olarak Türkiye gündeminde değildir denilebilir.

DP iktidarının ilk yıllarında Türkiye'nin Yunanistan ile ilişkilerinde herhangi bir gerilim olmadığı gibi NATO'ya üyelik süreci de bu dönemde önemli dış politika konuları arasında yer almıştır. Bu nedenle DP'nin ilk döneminde iki hükümet de iyi ilişkilerin bozulmaması amacı ile Kıbrıs konusuna değinmemişlerdir⁴³. Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) iktidarını kaybetmeden önce parti içinde muhalif bir ses yükselmiştir. 23 Ocak 1950'de Kıbrıs Rumlarının plebisit olayından bir hafta sonra Kıbrıs Sorunu CHP milletvekili Cevat Kerim İncedayı tarafından meclis kürsüsünde dile getirilmiştir. Burada Kıbrıs Adası'nın Yunan ilhakına maruz kalabileceği ve bu konuda hükümetin aktif bir siyaset yürütmediğini belirtmiştir. Ancak dönemin Dış İşleri Bakanı Necmettin Sadak bu fikre karşı çıkarak böyle bir sorunun olamadığını ve İngilizlerin adada hâkimiyetini devam ettirmekte kararlı olduğunu belirtmiştir⁴⁴. Dış işleri bakanının İngiltere'nin adayı bırakmayacağını belirtmesi, dönemin CHP Hükümeti'nin de ENOSİS'in gerçekleşebilme ihtimaline inanmadığını göstermektedir şeklinde düşünülebilir.

Yunanistan'ın Kıbrıs'ı ilhak düşüncesi 1950 yılından sonra da artarak devam etmiştir. İngiltere'nin karşı çıkması Yunanistan'ın 1954 yılında Birleşmiş Milletlere başvurarak Kıbrıs Adası için Self-Determinasyon isteğini engelleyememiştir. Bu görüşmeler sırasında Türk Hükümeti, İngiltere'nin yanında tavır takınmış ve adanın İngiltere Hükümeti denetiminde kalması gerektiği fikrini savunmuştur. Bu nedenle Yunanistan'ın bu talebi kabul edilmemiştir. Bu durum dada protesto gösterilerine ve mitinglere neden olmuş ve ada Rumları silahlanmaya başlamışlardır⁴⁵. Böylece Kıbrıs'ta çok kötü olayların başlayacağı yeni bir süreç ortaya çıkmış oluyordu. Zira bu olaylar, Kıbrıs'ta Türklerin katledildiği olayların başlangıcı olarak kabul edilmektedir.

⁴³Baskın Oran, *Türk Dış Politikası C. I (1919- 1980- 15. Baskı)*, İletişim Yayınları, İstanbul 2009, s. 587.

⁴⁴Hüseyin Bağcı, *Türk Dış Politikasında 1950'li Yıllar (3. Baskı)*, ODTÜ Yayıncılık, Ankara 2007, s.103.

⁴⁵ Gündoğan, 2002, s.136.

Kıbrıs'ta bu kadar önemli olayların yaşandığı tarihlerde, Türkiye'nin bu olaylarda etkin bir rol almadığı görülmektedir. Türkiye'nin 1950 ile 1955 yılları arasında Kıbrıs sorunu ile ilgili etkin bir rol üstlenmemesinin iki önemli sebebi bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, Dış İşleri Bakanı Necmettin Sadak'ın da üzerinde durduğu, İngiltere'nin Kıbrıs Adası'ndan vazgeçmeyeceğine olan inanç, İkincisi ise II. Dünya Savaşı'ndan sonra Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) Türkiye'ye karşı izlediği düşmanca dış siyasete alternatif olarak görülen NATO'ya (Kuzey Atlantik Paktı) girebilmek için harcanmasıdır⁴⁶. Bu iki önemli durumdan dolayı Türk Hükümeti, bir süreliğine Kıbrıs'taki gelişmeleri izlemekle yetinmiştir. Ancak aşağıda da görüleceği üzere bir süre sonra Türkiye, yeniden Kıbrıs'taki olayları yakın takibe almış ve Türkleri korumak için etkin bir siyaset izlemiştir.

Yukarıda izah edilen durum bağlamında 1955'ten sonra Türkiye, Kıbrıs Sorunu'nu tanımlamaya çalışmış ve bunun için çözümler üretmiştir. Zira Kıbrıs Sorunu, bu tarihten sonra DP hükümetlerinin önemli dış politika konularından birisi haline getirilmiştir. Bu konuyu daha ayrıntılı görmek ve çözüm yolları geliştirmek amacı ile Dış İşleri Bakanlığı'nda Kıbrıs Komisyonu kurulmuştur. Oluşturulan komisyona göre, Kıbrıslı Türkler Rumlar karşısında desteklenmeli ve dünya kamuoyuna Türkiye'nin Kıbrıs üzerinde tarihi, coğrafi ve kültürel haklarının olduğu anlatılmalıydı⁴⁷. DP, Kıbrıs Sorunu'nu kabullendikten sonra, uluslararası antlaşmalarda, devletlerle ve devlet adamları ile görüşmelerinde Kıbrıs Türklerinin haklarının gasp edilmemesi için önemli bir çaba sarf etmiştir. DP, İktidarının devrildiği 1960 yılına dek Kıbrıs Türklerinin temsilcileri, basını, Kıbrıs Türkleri tarafından oluşturulan cemiyetler ve Kıbrıs gençlerinin eğitimi de dâhil olmak üzere her konuda Kıbrıs halkının yanında olmaya gayret etmiştir.

DP Dönemi Kıbrıs politikası üç ayrı dönem halinde incelenmelidir. Söz konusu dönemler şunlardır:

⁴⁶İşıl Tuna, "1950- 1960 Yıllarında Türkiye'nin Kıbrıs Politikaları" Uluslararası *Boyutlarıyla Kıbrıs Meselesi ve Geleceği Uluslararası Sempozyumu*-, Bildiriler, ATAM yayınları, Ankara 2016, s.86.

⁴⁷Yakup Kaya- Bülent Yeter, "Demokrat Parti Döneminde Kıbrıs Sorunu" *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, cilt: 20, sayı: 2, Eylül 2018, s.218.

- a) Türkiye- Yunanistan ilişkileri ekseninde pasif ve sorun olarak karşımızda bulunmayan birinci dönem (1950- 1954)
- b) Yunanistan'ın meseleyi Birleşmiş Milletlere taşıması ile Türkiye'nin, Kıbrıs'ın statükosunun (mevcut durumunun) korunmasını istendiği ikinci dönem (1954- 1956),
- c) İngiliz Hükümeti'nin Yunanistan ve Rumlara karşı sert tutumunu değiştirmesi üzerine Kıbrıs Türklerinin haklarının taksim teziyle savunulmaya çalışıldığı üçüncü dönem (1956- 1960)⁴⁸.

DP dönemi Kıbrıs politikası, ülkeler arası ilişkiler ve dünya dengelerindeki değişiklikler dışında Kıbrıs'ta meydana gelen olaylarla da yakından ilgilidir. Türkiye 1954 yılına kadar hem NATO üyesi müttefik bir devlet olması hem de dostane ilişkiler geliştirdiği için Yunanistan ile Kıbrıs konusunda herhangi bir anlaşmazlık yaşamamıştır. Yunanistan'ın ada üzerinde hedeflerini somutlaştırma girişimleri üzerine ise ada ile yakından ilgilenmeye ve Kıbrıs Meselesinde Kıbrıs Türklerinin tarafında yer almış ve politika belirlemeye başlamıştır denilebilir.

1.5. EOKA Terör Örgütü'nün Kurulması

Yunanistan Hükümeti ve Kıbrıs Rumları adanın tarafından ilhakı için gerçekleştirdikleri görüşmeler ve yayınladıkları muhtıralardan istedikleri sonuçlara ulaşamayacağını anlayınca, İngiliz Hükümetini ve dünya kamuoyunu baskı ve şiddet yöntemleri ile yola getirmeye çalışmışlardır. Bu tarihlerde Rum Baş Piskoposu Makarios 1951 yılında bir Yunan general olan Grivas ile görüşmüş ve Kıbrıs'a dönünce Rum gençleri örgütleyerek PEON (Birleşik Kıbrıs ENOSİS Gençlik Teşkilatı) ve OXEN (Gençlerin Hristiyan Ortodoks Birliği) adlı gençlik örgütleri kurmuştur. Bu örgütler, Kıbrıs Valiliği tarafından zararlı çalışmalar içerisinde oldukları düşüncesi ile kapatılmıştır⁴⁹, ancak adı geçen yapılar 1954 yılında Grivas ile Makarios'un beraber kuracakları EOKA (Ethniki Organosi Kiprion Agoniston) terör örgütünün de temelini oluşturmuştur. Birleşmiş Milletlerden istedikleri kararları çıkartamayan Rumlar tedhiş hareketleriyle hem

⁴⁸ Kaya vd., "2018, s.218.

⁴⁹ Kürşad vd., 1978, s.141.

İngiltere'nin Kıbrıs'taki varlığını hem de Kıbrıs Türkleri ile bazı Rumların canını ve malını hedef almışlar ve bu eylemlerinin temel amacının ENOSİS'i gerçekleştirmek olduğunu ifade etmişlerdir⁵⁰. Rumların terör ve yıldırma amaçlı örgütler kurmaları barış esaslı bir çözümden değil, çatışma ve baskı yöntemleri ile Kıbrıs'a egemen olmayı hedefledikleri şeklinde değerlendirilebilir.

Türkiye'de gençler Kıbrıs meselesine kayıtsız kalmamışlar ve bazı eylemlerde bulunmuşlardır, ancak bunların 1954'te İzmir'de düzenlemeyi planladıkları miting hükümet tarafından engellenmişti. Bu mitingin Türk- Yunan dostluğuna zarar vereceği Başbakan Menderes tarafından dile getirilmiştir⁵¹. Bu açıklama DP hükümetinin itidalli ve kontrollü bir biçimde uluslararası ilişkileri gözeterek olaylara yaklaşmaya çalıştığı biçiminde yorumlanabilir.

2 Nisan 1955 yılında çıkan Akşam gazetesi haberine göre adada gerçekleşen bombalı saldırılar sonrasında İngiltere Hükümeti, suçluları yakalamak için operasyonlar yapmıştır. Adı geçen gazete, aynı zamanda Kıbrıs Türklerinin bu terör saldırılarına karşı can ve mallarının korumasını ve tedhişçilere önlem alınmasını istediklerini yazmıştır⁵².

EOKA terör örgütü 1956 yılından itibaren birçok kanlı eylemin uygulayıcısı olmuştur. Rum Baş Piskoposu Makarios'un Kıbrıs Valiliği tarafından Şeyssel Adalarına sürgünü üzerine terör örgütü tedhiş hareketlerini artırmıştır. Sürgünü izleyen yirmi gün içerisinde Türklerden iki, İngilizlerden sekiz ve EOKA'cı teröristlerden on iki olmak üzere toplamda yirmi iki kişi hayatını kaybetmiştir⁵³. Eylemlerin büyümesi ve Türkler üzerine terör girişimlerinin artması DP'yi de harekete geçirmiş ve ancak bir taksimin gerçekleşmesi ile adada sorunun çözülebileceği tezi geliştirilmiştir. "Taksim Tezi" Adada yaşayan Türklerin ve Rumların bölgelere ayrılmasını ve her iki milletin de can ve mal güvenliğini sağlamayı hedeflemiştir.

⁵⁰ Gazioğlu, 2002, s.938.

⁵¹ Hürriyet, 9 Eylül 1955, sayı:2295, s.1.

⁵² Akşam, 2 Nisan 1955, sayı:13111, s.1.

⁵³ Esra Değerli Sarıkoyuncu, "Demokrat Parti Dönemi'nde Türkiye'nin Kıbrıs Politikası (1950-1960)" *Gazi Akademik Bakış Dergisi*, cilt: 6, sayı: 11, (2012), s. 92.

27 Ocak 1958'de Kıbrıs'ta yayınlanan Bozkurt Gazetesi'nde, Dış İşleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu'nun açıklamalarına dayanarak, Türklerin taksim tezinin İngilizler tarafından kabul edildiği haberi yayınlanmıştır. Bu haberin Kıbrıs halkı tarafından büyük bir sevinçle karşılandığı belirtilen haberde halkın Dr. Fazıl Küçük'ün evinin önüne gelerek geç saatlere kadar ellerinde dövizlerle beklediklerini yazmıştır⁵⁴. Bu bilgi çeviri hatası nedeni ile ortaya çıkan yanlış bir bilgidir, ancak Kıbrıs Türkleri içerisinde büyük bir coşkuya neden olmuştur. Bu haberden sonra Rumların Türklere yönelik saldırıları artmış, bu saldırı yetmezmiş gibi İngiliz askerleri tanklarla ve uçaklarla Türklere müdahalede bulunmuştur. Türklerin evlerine girilmiş, eşyaları parçalanmış ve kadınlar hakarete ve tecavüze uğramışlardır. Konuyla ilgili olarak Bozkurt Gazetesi'nde yer alan bir haber, bu olaylar sırasında yedi Türk'ün öldüğü ve çok sayıda yaralı olduğunu ortaya koymaktadır⁵⁵. Rumların dışında İngilizlerin de Türkler üzerinde baskılarını artırmaları Türklere karşı bir yıldırma politikasının geliştirildiği şeklinde izah edilebilir.

1957'de Kıbrıs Türklerinin temsilcisi Fazıl Küçük İngiliz Valisi Sir John Harding ile bir görüşme yaparak Makarios'un temsil ettiği bir İngiliz- Kıbrıs görüşmesini asla kabul etmeyeceklerini bildirerek Türklerin taleplerini valiye iletmiştir. Bu görüşme sonrasında Fazıl Küçük yaptığı açıklamada, İngiliz valisi ile tam anlamda bir mutabakata eriştiklerini beyan etmiştir⁵⁶. Fazıl Küçük'ün, Kıbrıs'ın İngiliz valisi ile görüşmesi Türklerin isteklerini bildirmesi Kıbrıs Türklerinin haklarını savunmak bakımından hassas oldukları biçiminde yorumlanabilir.

Konuyla ilgili olarak Milliyet gazetesi 29 Ocak 1958 tarihli haberine göre de altı Türk şehit edilmiştir ve iki yüzden fazla yaralanmıştır. Bu olaydan dolayı Ayrıca Başbakan Adnan Menderes'in Kıbrıs'a bir heyet gönderdiği ifade edilmiştir⁵⁷. Menderes'in Kıbrıs'a bir heyet göndererek olayların yerinde

⁵⁴ Bozkurt, 27 Ocak 1958, s.1-2.

⁵⁵ Bozkurt, 29 Ocak 1955, sayı: 620, s.1-4.

⁵⁶ Akşam, 30 Mart 1955, sayı:13108, s.1.

⁵⁷ Milliyet, 29 Ocak 1958, sayı:2773 s.1.

incelenmesini sağlamaya çalışması, Türkiye'nin Kıbrıs'taki soydaşlarına karşı yürütülen mütecaviz girişimlere duyarsız kalmadığı biçiminde yorumlanabilir.

EOKA tedhiş örgütü yalnızca Türklere ve İngiliz idaresine karşı mütecaviz girişimlerle bilinen bir örgüt değil, aynı zamanda Kıbrıs Rumları içerisindeki sol grupları da ortadan kaldırmayı hedeflemiştir. Bu bağlamda, Rum köyleri basılmış kahvehanelerde halkın gözünün önünde solcu diye adlandırılan gençler öldürülmüştür⁵⁸. Bu örgüt, Kıbrıs'ta sağ- sol çatışmasının da bir tarafı olarak nitelendirilebilir. EOKA, Kıbrıs Adası'nda 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı'na kadar varlığını, Yunanistan'ın da desteği ile, sürdüren ve kuruluşundan 1974'e kadar Kıbrıs halkına saldıran, bu saldırılar sırasında ahlaki hiçbir değeri göstermeyen eli kanlı bir terör örgütü olmuştur demek yanlış bir değerlendirme sayılabılır.

13 Haziran 1958 tarihli Hürriyet gazetesinin haberine göre, EOKA terör örgütü Kıbrıs Rumlarına, Türklere saldırımları maksadı ile çağrıda bulunmuştur. Bu çağrı sonrası Başta Lefkoşa olmak üzere adanın birçok bölgesinde Türkler ait işyerleri ve dükkânlar saldırıdan nasibini almıştır. Bu durumu protesto eden Türk kadınlarının İngiliz askerlerinin sert müdahalesine maruz kaldıklarını, süngü, cop ve göz yaşartıcı gazla yapılan müdahale sonucunda 19 Türk kadınının yaralanarak hastaneye kaldırıldıkları belirtilmiştir⁵⁹. Gazete haberlerine bakıldığında Türk basınının Kıbrıs'taki olaylara ve Kıbrıs Türklerinin sorunlarına karşı duyarlı olduklarını söylenebilir. Bu durum 1958 yılından sonra Rum saldırılarının arttığını ve İngiliz idaresinin Kıbrıs'ta Türkleri korumakta yetersiz kaldığını göstermektedir. Ayrıca olayı protesto eden kadınlara yönelik sert ve mütecaviz tutum İngiltere ada İdaresi'nin Türklere karşı pek de dostane ve eşitlikçi bir tutum içerisinde olmadığını göstermektedir denilebilir.

⁵⁸ Bozkurt, 26 Mayıs 1958, sayı: 744 s.1-4.

⁵⁹ Hürriyet, 13 Haziran 1958, sayı:3636 s. 1.

1.6. 1955 Tarihli Londra Konferansı ve Kıbrıs Sorununa Çözüm Arayışları

Birleşmiş Milletlere Yunanistan tarafından taşınan ve reddedilen self-determinasyon kararı sonrasında Kıbrıs'ta gerginlik daha da yükselmiş Rumlar EOKA eliyle kanlı terör faaliyetlerine başlamıştı. Bu kapsamda, Yunan Hükümeti, dış ilişkilerde Kıbrıs Sorunu'nu Türk- Yunan ilişkilerinin belirleyicisi saymaya başlamıştır. Türkiye'nin Kıbrıs Türklerinin yanında olduğunu beyan etmesi sonucunda, Balkan İttifakı'nda da ilişkiler zayıflamış İttifak etkisini kaybetmeye başlamıştır⁶⁰. Zor durumda kalan İngiliz hükümeti ise adadaki hâkimiyetini korumaya çalışmıştır. Ancak bu konuda Kıbrıs'taki Rumlara ve Yunanistan'a karşı yanında bir destekçi aramış ve bu nedenle Türkiye'yi, Yunanistan ve ENOSİS fikrine karşı, 30 Haziran 1955'te Kıbrıs meselesini görüşmek amacı ile Londra'da düzenlenecek konferansa davet etmiştir. Adı geçen davet aynı zamanda Yunan Hükümeti'ne de yapılmıştır.⁶¹ Bu davet, İngiltere'nin meselenin Birleşmiş Milletlere taşınmadan çözümünü sağlamak ve adada sorunun büyümesini de engellemek amacıyla birtakım girişimlerde bulunduğunu ortaya çıkarmaktadır.

İngiltere, bu konferansa Türkiye'yi çağırarak Türkiye'yi Kıbrıs meselesinde taraf olarak görmüştür. Türkiye de, bu konferansın bir tarafı olarak görüşmeler öncesi meselenin çözümü konusunda çalışmalar yapmıştır. Konferansa Türkiye'nin davet edilmesi üzerine Makarios, Yunanistan Dış İşleri Bakanı Stefanopulos ve Yunanistan Başbakanı Papagos'tan ardı sıra açıklamalar gelmiştir. Konferanstan istekleri doğrultusunda bir karar çıkmaz ise self-determinasyon önerisini tekrar Birleşmiş Milletler taşıyacağını Yunan Başbakanı Papagos Atina'da Makarios ile yaptığı buluşma neticesinde deklere etmiştir⁶². Yunan Başbakanı'nın açıklamaları Londra Konferansı'nı etkilemeyi amaçlayan tehditkâr hareketler olarak değerlendirilebilir.

⁶⁰ Hüner Tuncer, Menderes'in *Dış Politikası-Batının Güdümündeki Türkiye (Birinci Basım)*, Kaynak Yayınları İstanbul 2013, s. 85-86.

⁶¹ Kaya- Yeter, 2018, s. 218.

⁶² Gazioğlu, 2002, s.939.

Yunan Hükümeti ve Rumlar, Türkiye'nin Kıbrıs meselesinin tarafı olarak görülmesinden rahatsız olmuşlar ve bu rahatsızlığın belirtisi olan birçok açıklama Yunanistan ve Rumlar tarafından peş peşe gelmiştir. Konuyla ilgili olarak Adnan Menderes tarafından 24 Ağustos 1955 tarihinde basına verdiği bir mülakatta, Kıbrıs Türklerinin yalnız bırakılmayacağı belirtmiştir. Ayrıca Londra Konferansı'nda izlenecek yolu ve Türkiye'nin nasıl bir politika izleyeceğini de sıralamıştır. Bu doğrultuda, Milliyet gazetesinin 25 Ağustos 1955 tarihli sayısında Kıbrıs'ta var olan durumun korunması, Kıbrıs Türklerinin tahrikçiler karşısında korumasız bırakılmaması ve ekseriyet prensibinin reddedilmesi olarak üç temel üzerinde durulmuştur⁶³. Bu açıklama Londra'ya gidecek Türk Heyeti'nin hangi konularda kararlı bir tutum sergileyeceğini de göstermektedir denilebilir. Zira Türk Heyeti 25 Ağustos günü Londra'ya hareket etmiştir. Konferansta; Türkiye'yi Dış İşleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu, İngiltere'yi Dış İşleri Bakanı Macmillan, Yunanistan'ı da Dış İşleri Bakanı Stefanopulos temsil etmiştir⁶⁴.

Londra Konferansı'nda her ülke görüşlerini ortaya koymuş, görüşmeler genel olarak, Kıbrıs meselesi ortaya atılan tezler ve çözüm önerileri üzerine şekillenmiştir. İngiltere Dış İşleri Bakanı, adanın Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) yayılmacılığına karşın önemli bir konumda olduğunu, bu nedenle NATO (Kuzey Atlantik Paktı) ve Bağdat Paktı içerisindeki vazifelerin aksamaması amacı ile adanın kendi ülkesinde kalmasının doğru olduğunu savunmuştur. ⁶⁵ Bu görüş İngiltere'nin Sovyet yayılmacılığını kullanarak, sömürgelerindeki varlığını devam ettirmeyi amaçladığını göstermektedir denilebilir. Ayrıca Kıbrıs Adası'nın İngilizler için ne kadar önem arz ettiği de anlaşılmaktadır. Kıbrıs Adası'nın sadece İngiltere için değil SSCB'ye karşı NATO için de önemli bir konumda olduğu söylenebilir.

Yunanistan Dış İşleri Bakanı, İngiltere'nin ortaya koyduğu teze karşın, İngiltere askerinin adadan çıkarılmasının söz konusu olmadığını self-

⁶³ Milliyet, 25.08.1955, sayı:1882 s.1.

⁶⁴ Ergenekon Savrul ve Melih Tinal, "Soğuk Savaş Döneminde İngiltere ve Türkiye'nin Kıbrıs Politikaları (1955-1964), *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, cilt: 17, sayı: 34, (2017), s.354-355.

⁶⁵ Savrul ve Tinal, 2017, s.355-356.

determinasyon sonrası da İngiliz askerlerinin adada olabileceğini belirtmiştir. Yunan Hükümeti ve ada Rumlarının bu görüşü adanın kendilerine verilmesinin İngiliz çıkarlarına aykırı olamadığı düşüncesini İngiltere'ye kabul ettirmeye çalıştıklarını göstermiştir. İngiltere'ye adadaki İngiliz askeri varlığının devamında kendileri açısından sıkıntı olmayacağı vaadi verilmiştir⁶⁶. Yunanistan, İngiltere'ye garantiler vererek ve adadaki haklarını koruyacağını ifade ederek Kıbrıs'ta egemen olmanın ve Türkleri saf dışı bırakmanın siyasetini yürütmektedir denilebilir.

Londra Konferansı'nda Türk Dış İşleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu, Kıbrıs Adası'nın Türkiye ile tarihi, mali, kültürel ve coğrafi yakınlığına değinmiştir. Lozan Antlaşması'nın 16,20 ve 21. maddelerine atıfta bulunan Zorlu, ada İngilizlerde kaldıkça ve statüsü değişmedikçe adı geçen antlaşmada belirtilen taahhütlere uyacaklarını ancak adanın statüsünün değiştirilmeye çalışılması durumunda Lozan Antlaşması'nın da geçersiz olacağını ifade etmiştir. Kıbrıs'ın tümüyle Yunanistan'ın eline geçmesi durumunda Türkiye'nin batısındaki adalara da sahip olması nedeniyle Türkiye'nin kuşatılacağını ve bu durumun kabul edilemeyeceğini ifade etmiştir⁶⁷. Konferans sürerken Fatin Rüştü Zorlu İngiltere'nin Kıbrıs'ı terki söz konusu olaksa adanın Türkiye'ye verilmesi gerektiğini belirtmiştir⁶⁸. Bu tarihlerde Türkiye, genel olarak adada İngiliz idaresinin devam etmesi gerektiği düşüncesindedir. Yunanistan'ın Kıbrıs'ı alarak Akdeniz'de egemenliğini pekiştirmesinin yanında Megali İdea fikrine daha da yaklaşacağını ve ülkesinin güvenliğinin tehlikeye gireceği endişesi yaşadığı şeklinde düşünülebilir.

⁶⁶ Resul Babaoğlu, "Türkiye'nin Kıbrıs Politikasının Evriminde Bir Dönüm Noktası: Londra Konferansı (29 Ağustos-6 Eylül 1955)", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, cilt: 18, sayı: 36, (2018), s.334-336.

⁶⁷ Güler,2004 , s. 105.

⁶⁸William Hale, *Türk Dış Politikası 1774- 2000 (Birinci Basım)*, Mozaik Yayıncılık, İstanbul 2003, s.132.

1.7. 6-7 Eylül Olayları ve Bu Olayların Kıbrıs Sorunu'na Yansımaları

Londra Konferansı toplanmadan önce 28 Ağustos 1955'te Kıbrıs Türk topluluğunun toptan ortadan kaldırılacağına dair yaygaralar koparılmış ve bu söylenti Kıbrıs Türkleri arasında kaygı ve endişeye neden olmuştur. Bunun üzerine Başbakan Adnan Menderes, 24 Ağustos 1955 tarihinde Kıbrıs'taki tedhişin bir an önce engellenmesi maksadı ile İngiltere'ye bir nota verilmiştir.⁶⁹Bu arada konferans devam ederken konferans kararlarını etkilemek amacıyla 4 Eylül 1955 tarihinde Londra'da yaşayan Kıbrıs Türkleri bir gösteri yapmış, bir gün sonra ise Atatürk'ün doğduğu eve ve bahçesinde bulunan Türk Konsolosluğu'na bir bomba atılmıştır. Bombalama haberi devlet radyosundan 6 Eylül 1955'te ifade edilmiş ve ardından İstanbul Ekspres gazetesi ikinci baskısına saat 16.00'da çıkarak haberi manşetine taşımıştır. Gazete haberi "Atamızın Evi Bomba İle Hasara Uğradı." başlığı ile duyurmuştur⁷⁰.

Bu haberin duyulması ile beraber Kıbrıs Türk'tür Derneği'nin öncülüğünde İstanbul gençlerinin başlattıkları protesto gösterisi İstiklal Caddesi'ne gelindiğinde çığırından çıkmış ve kalabalık gruplar Rumlara ait ev, işyerleri, kilise ve mezarlıklara yönelerek; yakma, yıkma ve yağmalama girişimlerine başlamıştır. Bunun üzerine DP milletvekili Mükerrer Sarol olayların başladığı 6 Eylül günü İstanbul valisi Fahrettin Kerim Gökay'ı arayarak milli bir felaket yaşandığı sırada neden harekete geçmediğini sormuştur. Buna cevaben Vali, telefonu İçişleri Bakanı Namık Gedik'e verdiğini, bakanın bu olayları gençliğin milli bir isyanı ve kıyımı olduğunu aktarmıştır⁷¹.

6-7 Eylül Olaylarıyla ilgili olarak Başbakan Adnan Menderes'e gönderilen bir imzasız mektupta, bu olayları anında bastırılması mümkün olduğu halde İstanbul ve Ankara valileri ve emniyet müdürlerin görevlerini yerine getirmediikleri ve sorumlu olan görevlilerin cezalarını çekmeleri istenmiştir⁷². Bu mektup, bir alanda DP milletvekili Mükerrer Sarol'un konu ile ilgili beyanatları

⁶⁹ Akşam, 24 Ağustos 1955, sayı:13249, s.1-2.

⁷⁰ İstanbul Ekspres, 06. Eylül 1955 (İkinci Baskı), s.1.

⁷¹ Mehmet Ali Birand- Can Dündar- Bülent Çaplı, *Demirkırat (On Birinci Baskı)*, Doğan Kitabevi, İstanbul 1991, s.36.

⁷²BCA, Fon Kodu: 030.09, Yer No: 37.226.3.

ile örtüşmektedir. Yağma ve daha beter yakma girişimlerinden evlerini ve dükkânlarını korumaya çalışan Müslüman halk ise dükkânlarının ve evlerinin üzerine Türk bayrakları, “Kıbrıs Türk’tür.” yazılarını asıyor veya Kıbrıs’ın Türk toprağı olduğunu gösteren haritayı eylemcilere göstermişlerdir⁷³.

6-7 Eylül Olayları yalnızca İstanbul ile sınırlı kalmamış; Ankara, Bursa, Samsun, Adana, Eskişehir ve İzmir’de de şiddetli olaylar cereyan etmiştir. Yine Rumlara ait mağazalar evler ve ibadet yerleri hedef alınmış, İzmir’deki bir kilise ile Yunan Konsolosluğu yakılmıştır. Bununla ilgili İzmir’de çıkan Demokrat İzmir gazetesi, 7 Eylül 1955 tarihli sayısında olayları “*Türk Milleti Hakareti Hazmetmedi*” başlığı ile Ege Ekspres Gazetesi ise aynı gün olayları “*Türk Gençliğinin Büyük Heyecanı*” başlığı ile duyurmuştur⁷⁴. Söz konusu olay sonrasındaki gelişmeler, 6-7 Eylül Hadisesinin ülke genelinde çok ciddi bir etki bırakmış olduğunu açık bir biçimde ortaya çıkarmaktadır.

6-7 Eylül Olayların başladığı gün Cumhurbaşkanı Celal Bayar, Başbakan Adnan Menderes ve Başbakan Yardımcısı M. Fuat Köprülü İstanbul’da bulunmaktaydılar. Devlet erkânı olaylardan habersiz o akşam saat 20:00’ de trenle Ankara’ya hareket etmişlerdir, ancak kendilerine olaylar hakkında İzmit’te bilgi verilince Ankara’ya gelmekten vazgeçmişler ve İstanbul’a dönerek olayların sona erdirilmesi amacı ile olaylara kendileri de müdahalede bulunmuşlardır⁷⁵. Cumhurbaşkanı Celal Bayar, Başbakan Adnan Menderes, DP Hükümet temsilcileri gerçekleşen üzücü olaylar ile ilgili üzüntülerini hem basın yoluyla hem de resmi kanallar ile açıklamışlardır. İçişleri bakanı Dr. Namık Gedik istifa etmiş ve yerine Ethem Menderes atanmıştır. İstanbul valisi hakkında ise soruşturma başlatılmıştır. Ankara ve İzmir valileri ile emniyet müdürleri ise görev yerleri değiştirilmiş ve haklarında soruşturma açılmıştır. Ayrıca DP Hükümet temsilcileri yaşanan kargaşadan komünist kesimlerin sorumlu olduğunu beyan etmişler ve bu nedenle çeşitli tutuklamalar gerçekleşmiştir⁷⁶. Yukarıda izah

⁷³Dilek Güven, *Cumhuriyet Dönemi Azınlık Politikaları ve Stratejileri Bağlamında 6-7 Eylül Olayları (Birinci Baskı)*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2005, s.17

⁷⁴Demokrat İzmir, 7 Eylül 1955, s.1; Ege Ekspres, 07 Eylül 1955, s.1.

⁷⁵Rıfki Salim Burçak, *On Yılın Anıları (Birinci Baskı)*, Nurel Matbaacılık, Ankara 1998, s.313.

⁷⁶Taner Zorbay, “6- 7 Eylül Olaylarına TBMM ve Kamuoyu Tartışmaları Çerçevesinde Yeni Bir Bakış”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, cilt: 35/1, sayı: 99, s. 262

edildiği gibi bu olaylar, sadece toplumsal alanda değil; aynı zamanda devlet yapısında da ciddi düzenlemelerin yapılmasına sebep olmuştur.

6 Eylül 1955'te yani olayların başladığı gece Dış İşleri Genel sekreter Yardımcısı Melih Esenbel Londra'da bulunan Fatin Rüştü Zorlu'nun Başbakan Adnan Menderes ile görüştüğünü ve Londra Konferansı'nın gidişatı dolayısı ile kendisini bilgilendirdiğini aktarmıştır. Bu görüşmede Yunanlıların çok direndiği münasip olursa konuyu moratoryuma götürerek en az beş yıl Kıbrıs Sorunu'nu uyutma fikrini sunmuştur. Ancak Menderes bu fikre sinirlenerek Zorlu'yu İstanbul'daki olaylar hakkında bilgilendirmiş, kendisinden konferansı terk ederek yurda dönmesini istemiştir⁷⁷. Böylelikle Londra Konferansı'ndan beklenen hiçbir sonuç elde edilemeden görüşmeler sonlandırılmış ve Türk Heyeti 8 Eylül 1955 tarihinde ülkeye dönmüştür. Londra Konferansı'nın sonlanmış olması her ne kadar Türkiye'nin istediği gibi sonlanmamış olsa da uluslararası bir konferansta Türkiye, Kıbrıs Sorunu'nun bir tarafı olduğunu ilan etmiş olmaktadır denilebilir.

Cumhurbaşkanı Celal Bayar tarafından 7 Eylül 1955 tarihinde Atatürk'ün doğduğu eve ve Türk Konsoloslugu'na düzenlenen saldırı girişimi bahanesi ile başlayan, ülkenin çıkarlarına aykırı ve hükümet kuvvetlerine karşı huzur ve güven ortamını tehdit eden ayaklanmalar ve olayları engellemek maksadı ile sıkıyönetim kararı verilmiştir⁷⁸. Konuyla ilgili olarak Maliye Bakanlığı, olayların ardından gayrimüslim toplumun; zararlarının karşılanacağını, bu sebeple bir yardım komitesi kurulacağını, banka borçlarının erteleneceğini ve kredi kolaylıkları sağlanacağını duyurmuştur⁷⁹. Cumhurbaşkanlığı 13 Ağustos 1956 tarihinde yayınladığı bir ek kararname ile 6- 7 Eylül olaylarında gerçekleşen zararın tespit ve telafi edilmesi, bu işlerde vazifelendirilecek personelin maaşları konusunda Vakıflar Genel Müdürlüğü'nü görevlendirmiştir.⁸⁰Söz konusu düzenlemeler, bu olayların Türkiye'nin hem maddi hem de manevi yönden büyük zarar gördüğü olaylar olarak tarihte yerini almış olduğu açıkça görülebilmektedir. Ayrıca bu

⁷⁷Birand vd., 1991, s.36.

⁷⁸BCA,Fon Kodu: 30.18.1.2., Yer No: 140.82.2.

⁷⁹ Akşam, 9 Eylül 1955, sayı:13265, s.1.

⁸⁰BCA,Fon Kodu: 30.18.1.2, Yer No: 144.68.13.

olaylar, Kıbrıs Sorunu’nu daha da içinden çıkılmaz bir hal almasına da sebep olmuştur şeklinde düşünülebilir.

1.8. Kıbrıs Sorunu Kapsamında Taksim Tezi

Türk Hükümeti, 1954 yılında Yunanistan’ın Birleşmiş Milletlere başvurmasından 1956 yılına kadar Kıbrıs’ın İngiltere sömürgesi olarak kalması ve Lozan Antlaşması sonrası oluşan durumun muhafazası çerçevesinde bir politika belirlemiştir. Ancak bu siyaset, 6-7 Eylül Olaylarından sonra değişikliğe uğramıştır. Zira 6-7 Eylül Olayları, bu meselede Türkiye için istenmeyen sonuçlara yol açmıştır. Londra Konferansı dağıldıktan sonra İngiliz Hükümeti Kıbrıs’a, muhtariyet verme fikrini uygulamaya geçirmek maksadı ile harekete geçmiştir. Bunun üzerine Türkiye de bu konuda bir muhtariyet teklifini geliştirmiş ve İngiltere Hükümeti’ne bildirmiştir⁸¹.

İngiltere, 1956 yılında Kıbrıs’ta yeni bir düzeni sağlamak amacıyla bir anayasa hazırlamaya başlamış ve bu konuda görevlendirilen Lord Radcliffe, tarihe “Radcliffe Anayasası” olarak geçecek bir anayasa hazırlamıştır. Bu anayasa Kıbrıs’ta özerk bir yapıyı arz etmiştir. Söz konusu anayasa ile İngiltere, Kıbrıs’ta hem askeri varlığını koruma hem de İngiliz valisi, kamu güvenliği ve dış ilişkilerde yetkilerini kullanabilme hakkına kavuşmuştur. Ayrıca bu anayasayla 36 üyeli bir meclis öngörülüyordu. Bu meclisin etnik dağılımına bakıldığında 24 üyesi Rum, 6 üyesi Türk ve 6 üyesi de İngilizlerden olacaktı. Yunanistan, bu anayasada İngilizlerin ada üzerindeki hegemonyasını muhafaza ettikleri gerekçesi ile düzenlemeye yanaşmamıştır⁸². Yunanistan’ın anayasa fikrine karşı olmasında, anayasayı kabul etmesinin asıl hedefi olan ENOSİS idealinden vazgeçmek anlamına geldiğinin farkına vardığı anlamında değerlendirilebilir.

1955 yılında Daily Telegraph’ın Lefkoşa’daki muhabiri tarafından yazılan bir köşe yazısında ise İngiltere’de taksim yöntem olarak ele alınabileceği bu konuda çeşitli raporlar hazırlandığı belirtilmiştir. Bu yazıda Kıbrıs’ın geleceği için

⁸¹Armaoğlu,2004, s. 531.

⁸² Emrah Balıkcıoğlu,“Kıbrıs Müzakerelerinde “Taksim” Tartışmaları (1956–1959)”, *VAKANÜVİS- Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, sayı:2, (2016), s. 44.

üç ayrı yoldan bahsedilmiştir. Söz konusu çözüm yolları NATO ve büyük devletlerin garantörlüğünde self- determinasyonun gerçekleşmesi, özerklik sonrası adanın bağımsız olması ve taksim yer almıştır⁸³. Bu yazının 1955 yılında yayınlanması, İngiliz Hükümeti'nin adayı terk etmemekte kararlı olduğunu gösterdiği kadar tek başına Yunanistan'a da bırakmak istemediğini göstermektedir şeklinde düşünülebilir.

İngiltere'de Kıbrıs Sorunu'nun çözümü kapsamında çalışmaların yapıldığı tarihlerde Başbakan Adnan Menderes de bu konuyla ilgili daha önce CHP'de milletvekilliği, bayındırlık bakanlığı ve başbakan yardımcılığı yapmış önemli bir hukukçu olan Nihat Erim'i bir rapor hazırlaması maksadı ile görevlendirmiştir. Erim tarafından konuyla ilgili bir rapor hazırlanmıştır. Bu raporda 5 adet çözüm önerisi bulunmaktadır. Söz konusu öneriler şunlardır⁸⁴:

1. Kıbrıs'ın İngiltere'de kalması,
2. İngiltere'nin Kıbrıs'tan çekilmesi durumunda, adanın asıl sahibi olan Türkiye'ye terk olunması,
3. Eğer ada Türkiye'ye bırakılmayacaksa, Kıbrıs'ın Yunanistan ile Türkiye arasında eşit bir şekilde taksim edilmesi ve İngiltere'ye ise istediği bölge ve illerin bırakılması,
4. İngiltere ada halkına self- determinasyon hakkı verecek ise Türklerin haklarının muhafaza edilmesi,
5. Türkiye'nin hiç istemediği seçenek olan, adanın Yunanistan'a bırakılması,

Bu seçenekler üzerinden hazırlanan rapor, genel olarak Kıbrıs'ın Türkiye ile tarihi siyasi, hukuki bağlarını ortaya koyduğu gibi adanın self- determinasyon adı altında Yunanistan'a terk olunmasına şiddetle karşı çıkıldığı, yine bu raporla "Taksim Tezi" bir seçenek olarak görülmüştür⁸⁵. Nihat Erim tarafından

⁸³ BCA, Fon Kodu: 30.1.0.0, Yer No: 37.226.8.

⁸⁴ BCA, Fon Kodu: 030.01, Yer No: 38.227.1.

⁸⁵ BCA, Fon Kodu: 030.01, Yer No: 38.227.1.

hazırlanan bu rapor, DP Hükümeti'nin Kıbrıs Sorunu'nu milli bir mesele olarak gördüğünü şeklinde görülebilir.

Anayasanın İngiliz Avam Kamarası'nda kabul edilmesinden sonra İngiliz Sömürgeler Bakanı Lennox Boyd, Kıbrıs halkının kaderlerini belirleme yöntemleri içerisinde taksim yönteminin de alınabileceğini beyan etmiş ve bu beyan Türkiye açısından taksim tezinin daha kuvvetli bir şekilde savunulmasını da sağlamıştır⁸⁶. Bu arada söz anayasa İngiliz Sömürgeler Bakanlığı tarafından Türkiye'ye ve Yunanistan'a sunulmuştur. Konuyla ilgili olarak 16 Aralık 1956'da Başbakan Adnan Menderes ve İngiliz Sömürgeler Bakanı Lennox Boyd bir görüşme yapmışlardır. Türkiye için adanın ve soydaşlarının ne denli önemli olduğunu anladığını belirten İngiliz bakan hem Hükümet'e hem de Kıbrıs Türk cemiyetlerine uyumlu çalışmaları için teşekkür ettikten sonra Kıbrıs Anayasası'nın hem Türkiye hem de Yunanistan tarafından kabul edilmesini umduğunu belirtmiştir. Bakan bu görüşmede ada halkının geleceği ve huzuru için bu anayasanın hazırlandığını beyan etmiş ve hazırlanan "Radcliffe Anayasası"nı savunmuştur⁸⁷. Adı geçen anayasanın her iki ülkeye de sunulmuş olması, İngiltere Hükümeti'nin Kıbrıs'ta anayasanın kabulünün ancak devletlerin kabulü ile gerçekleşmesi yönünde bir politika yürüttüğü şeklinde düşünülebilir.

Türk ve İngiliz bakanlar arasında yapılan görüşmeden üç gün sonra İngiliz Sömürgeler Bakanı Kıbrıs İçin hazırlanan anayasa ile ilgili bir açıklama yapmış, bu açıklamada İngiliz Hükümetinin ilerde gerçekleşecek bir self-determinasyondan yana olduğunu beyan etmiştir. Ayrıca self-determinasyon esnasında Türk topluluğuna da Yunan topluluğundan az olmayacak derecede (eşitlikte) bir temsil hakkının verileceğini beyan etmiştir. Bu nedenle her iki ülke ile de sıkı ilişkilerin devam edeceği açıklanmıştır⁸⁸. Bu açıklama, İngiliz Hükümeti'nin Türklerin savunduğu "Taksim Tezini" göz ardı etmediği anlamında değerlendirilebilir.

⁸⁶Armaoğlu,2004, s. 532.

⁸⁷BCA, Fon Kodu: 030.01, Yer No: 38.227.2.

⁸⁸BCA,Fon Kodu: 030.01, Yer No: 38.227.3.

İngiltere tarafından Kıbrıs için hazırlanan anayasa görüşmelerinin devam ettiği tarihlerde İngiltere tarafından sürgün edilen başpiskopos Makarios'un serbest bırakılması İngiltere'nin Kıbrıs politikasında Yunanistan ve ada Rumları lehine bir yumuşamaya gittiğini göstermekteydi. Türkiye bu olayı şaşkınlıkla karşılamıştır, çünkü Makarios, ENOSİS fikri uğrunda birçok tedhiş faaliyetinin faili olarak bilinmektedir. Bu olay üzerine Türk Hükümeti, taksim politikasını daha fazla savunmaya başlamıştır⁸⁹. Bu bilgiler doğrultusunda DP hükümetinin İngiltere'nin Kıbrıs politikasında çizdiği yola göre Türkiye'nin de politika geliştirdiği şeklinde değerlendirilebilir.

28 Ocak 1957 tarihli Bozkurt Gazetesi'nde çıkan habere göre; Nihat Erim Kıbrıs'ı bir heyetle ziyaret etmiş, bu ziyaretten sonra İngiltere'ye giderek Radcliffe Anayasası konusunda İngiliz Hükümeti ile bir görüşme gerçekleştirmiştir. Bu görüşmede hükümete bir rapor sunulmuş ve Türk tarafının istekleri sunulmuştur. Ayrıca gazete, Türk tarafının istekleri kabul edilmez ise adanın ikiye ayrılması fikrini savunacağını belirterek, Radcliffe Anayasası'nın hiç değişime uğramadan aynen kabul edilmesini "*bir cinayet*" olarak nitelendirmiştir⁹⁰. Bu yazı, Kıbrıs basınının Kıbrıs Sorunu'nu yakinen takip ettiğini ve Türkiye'nin taksim fikrinin Kıbrıs'taki Türk basını tarafından desteklendiğini göstermektedir denilebilir.

Türk Hükümeti tarafından ortaya atılan taksim düşüncesine İngiltere'nin bazı nedenlerden dolayı genel olarak soğuk yaklaştığı bilinmektedir. Bu nedenlerden ilki taksim sonrası gerçekleşmesi gereken Türk ve Rum nüfusunun mübadelesiydi ki, iki millet çok fazla iç içe geçmiş vaziyette iskân olmuştu. İkincisi ise Kıbrıs Rumları ve Yunanistan'ın bu fikre karşı olmasıydı ki bu durum ise adada çatışmaları artırabilirdi. Ayrıca taksim Türkiye'nin adada güçlenmesi anlamına da gelmektedir. İngiliz Hükümeti Türkiye'nin taksim fikrinden vazgeçmesini isteyerek özerk bir yapının adadaki her iki millet için daha doğru bir yol olacağına inanmaktaydı⁹¹. İngiltere'nin bu iki nedeni öne sürerek taksime

⁸⁹ Bağcı, 2007, s. 119-120.

⁹⁰ Bozkurt, 28 Ocak 1957, sayı: 429 s.1.

⁹¹ Balıkçioğlu, 2006, s. 51.

karşı çıkması adada istikrarı devam ettirerek, adadaki çıkarlarını korumayı hedeflediği yönünde ifade edilebilir. Ayrıca özerklik meselesinde ısrarı kendisi dışında başka ülkelerin ada üzerinde etkili olmasını istemediği şeklinde düşünülebilir.

Dönem itibarıyla Türkiye’den gelen her haber Kıbrıs Türkleri tarafından dikkatle takip edilmiş ve taksim fikri Türk halkı tarafından da kabul edilebilir görülmüştür. Nitekim 27 Ocak 1958 tarihli Bozkurt Gazetesi’nde Türkiye Dış İşleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu’nun basına verdiği beyanatında, Kıbrıs’ta taksimi İngiliz Hükümeti’nin kabul ettiği açıklaması yer alınca Kıbrıs Türk topluluğunun Lefkoşa sokaklarında bu haberi sloganlar ile kutladığı bilgisi yer almıştır. Ancak gerçeğin böyle olmadığı ve gazetenin açıklamayı yanlış yorumladığı kısa süre sonra anlaşılmıştır⁹². Aşağıda da görülebileceği üzere, Kıbrıs’ta Türklerle Rumlar arasındaki çatışmaların şiddetlenerek devam etmesi üzerine diplomatik girişimler Türkiye ile Yunanistan’ın da gayretleri ile önce 5-11 Şubat 1959 tarihleri arasında Zürih’te daha sonra 19 Şubat 1959’da Londra’da düzenlenen konferanslar sonucunda Yunanistan “ENOSİS”, Türkiye ise “Taksim” fikirlerinden vazgeçmişlerdir.

1.9. 1958 Tarihli Macmillan Planı

Kıbrıs Sorunu’nun çözümüne yönelik olarak görüşmelerin sürdürüldüğü tarihlerde burada yaşayan Türkler, birtakım gösteri ve mitingler düzenleyerek sorunun kendi lehlerinde çözülmesi için uğraşmışlardır. Bu durum, devrin basınına da sıklıkla yansımıştır. Ancak bu gösterilerin İngiliz Valiliği tarafından pek de olumlu karşılanmadığı anlaşılmaktadır. Örneğin Bozkurt gazetesinin 27 Ocak 1958 tarihinde gösteri yapan Kıbrıs Türklerine İngiliz askerleri göz yaşartıcı gaz, cop ve silahlarla saldırmış ve 27-28 Ocak’ta toplamda 7 Türk hayatını kaybetmiştir. Bu nedenle Kıbrıs Türkleri olayları kınamak maksadı ile adanın

⁹² Bozkurt, 27.01.1958, sayı: 618 s.1.

çeşitli yerlerinde gösteriler düzenlerken Başbakan Adnan Menderes olaylar ile ilgili üzüntüsünü beyan etmiştir⁹³.

Harold Macmillan tarafından ortaya atılan plan da tam tarihlerde gündeme gelmiştir. Bu anlamda, Kıbrıs Valisi Hugh Foot'un 3 Aralık 1957 yılında ileri sürdüğü ve kendi adıyla anılan planı Hem Yunanistan hem de Türkiye tarafından kabul edilmeyince yeni bir plan hazırlamıştır. Bu plan ise İngiltere Başbakanı Macmillan'ın 19 Haziran 1958 tarihinde açıkladığı ve kendi adını taşıyan "Macmillan Planı" idi. Bu planın getirdiği düzenlemelere bakıldığında, İngiliz valisinin yanında Türkiye ve Yunanistan'ın belirleyecekleri birer temsilcinin de ada hakkında karar alma sürecine katılmasını ön görmektedir. Kıbrıs'ta yaşayanlar İngiliz vatandaşlığının yanı sıra istedikleri takdirde Türkiye veya Yunanistan vatandaşlığını da kabul ederek çifte vatandaş olabileceklerdir⁹⁴.

Macmillan Planı'na göre, Kıbrıs'ta İngiliz valinin önderliğinde Kıbrıs Rumlarının 4, Kıbrıs Türklerinin 2, Türkiye ve Yunanistan'ın da hükümet temsilcilerinden müteşekkil bir komisyon kurulacaktı. Dış politika, güvenlik ve iç işlerinin yürütülmesi konuları İngiliz valisinin yetkileridir ancak bu konularda her iki ülkenin temsilcilerinin de görüşleri alınacaktır. Ayrıca 7 yıl boyunca adanın statüsü korunacaktır. Bu süre bittiğinde ise İngiltere'nin askeri varlığı korunmak kaydı ile ada yönetimi Türkiye ve Yunanistan ile paylaşılabilirdi⁹⁵. İngiltere'nin önce "Foot Planı" ve sonrasında "Macmillan Planı"nı ileri sürerek Kıbrıs'ta idari düzenlemelere gitme yolunu tercih etmesi sorunun Türkiye ve Yunanistan taraflarının adada etkili olmasından kaynaklandığı ve bu durumun adada çatışmayı körüklemesinden kaynaklandığı şeklinde değerlendirilebilir. Macmillan Planı bağlamında Kıbrıs'ın geleceği konusunda Türkiye'nin temsilci düzeyinde karar alma sürecine katılması Türkiye açısından olumlu bir ilerleme olarak görülebilir. Ayrıca Türkiye'nin savunduğu taksim fikri gerçekleşmemişse de idari anlamda bir taksimin ortaya çıktığı şeklinde bir yorum da yapılabilir.

⁹³ Gazioğlu, 2002, s.942- 943.

⁹⁴ Mehmet Gönlübol- Cem Sar, *Olaylarla Türk Dış Politikası C. I ve II (Altıncı Baskı)*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara 1987, s. 359.

⁹⁵ Oran, 2009, s.606.

Yunanistan, bu planı ENOSİS'i engellemesi ve Türkleri adada taksime yaklaştırdığı düşüncesi ile reddetmiştir. Ayrıca planın gerçekleşmemesi için Birleşmiş Milletlere başvuru yapmış ise de bu başvuru reddedilmiş ve Türkiye'nin adada söz sahibi olduğu Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilmiştir⁹⁶. Birleşmiş Milletlerin bu kararı Türkiye'nin uluslararası arenada Kıbrıs Adası üzerinde söz sahibi olduğunun kabul edildiği şeklinde değerlendirilebilir.

Macmillan Planı hem Türkiye hem de Yunanistan tarafından kabul görmemiştir. Söz konusu plan iki devlet tarafından da reddedilince İngiliz Başbakanı Harold Macmillan, 7 Ağustos 1958'de Yunanistan'ı ve 9 Ağustos 1958 tarihinde ise Türkiye'yi ziyaret ederek, hazırlanan plan ile ilgili beraber çalışma şartlarını oluşturmaya çalışmıştır. Ancak her iki devlet de daha önceki görüşlerini değiştirmeyerek planı reddetmişlerdir. Dış İşleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu görüşme sonrası yaptığı açıklamada Türklerin taksim fikrinin İngiliz Hükümeti'nin planı ile beraber yürütülebileceğini beyan etmiştir⁹⁷. Başbakan Macmillan her iki ülke ziyaretinden sonra hazırladığı planı gözden geçirerek bazı noktalarda değişikliğe gitmiştir. Ancak yeni düzenlemeler de Yunanistan tarafından kabul edilebilir görülmemiştir. Türkiye ise taksim fikrinden vazgeçmeden İngiltere ile çalışabileceğini belirtmiştir⁹⁸.

Türkiye'yi temsil etmek adına Macmillan Planı doğrultusunda Kıbrıs'taki Türk Başkonsolos Burhan Işın Türkiye Devleti'nin temsilcisi olmuştur. Türkiye ve İngiltere Yunanistan ve Kıbrıs Rumlarının katılmamasını önemsemeyerek planı uygulamaya başlamışlardır. Bu gelişmeden Kıbrıs Türk Kurumlar Federasyonu Başkanı Rauf Denктаş Büyük bir memnuniyet duyduğunu ifade etmiş ve bu durumu Kıbrıs Türklerinin geleceği için önemli bir olay olarak adlandırmıştır⁹⁹. Bu arada Yunanistan, Macmillan Planı'nın uygulanmasını önlemek amacı ile Kıbrıs için self- determinasyon önerisini tekrar Birleşmiş Milletlere taşımıştır. Bu konferans sırasında Dış İşleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu

⁹⁶S arıkoyuncu, 2012, s.97.

⁹⁷Gönlübol- Sar, 1987, s. 362.

⁹⁸ Ömer Metin, Demokrat Parti Dönemi Türk- İngiliz İlişkileri, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Bolu 2006, s. 117.

⁹⁹ Gazioğlu, 2002, s. 943.

eğer bir kaderini tayin kararı verilecek ise bunun Kıbrıs'taki her iki topluma da verilmesi gerektiğini savunmuştur¹⁰⁰, ancak Birleşmiş Milletler sorunu Türkiye, İngiltere ve Yunanistan arasında çözülmesi gereken bir konu olarak adlandırmıştır. İki devlet arasındaki bu gerginlik ve çözilemeyen Kıbrıs Meselesi SSCB yayılmacılığına karşı oluşturulan Ortadoğu güvenlik birliğini etkilemiş ve NATO'nun devreye girmesine vesile olmuştur. Hem NATO hem de ABD'nin arabuluculuğu ile Türkiye ve Yunanistan arasında ikili görüşmeler gerçekleşmiştir¹⁰¹. Macmillan Planı, Kıbrıs Sorunu'nun çözümü konusunda her ne kadar Türkiye ve Yunanistan arasında ilişkilerin gerilmesine veya Kıbrıs Türkleri ile Rumlar arasında çatışmaları artırmış gibi bir durumu ortaya çıkarmış gibi görünse de Türkler Kıbrıs'ta kendi haklarını koruyacak bir temsilcilik sahibi olmuşlardır.

1.10. Kıbrıs'ta Türklerin Teşkilatlanmaları ve Türk Mukavemet Teşkilatı

Kıbrıs'ta EOKA tedhiş örgütü ve Rumların Türkler üzerinde kurduğu baskı zulüm ve katliam girişimleri Türkleri kendini korumak için arayışlara yönlendirmiştir. Bu kapsamda, Volkan, 9 Eylül ve Kara Çete gibi direniş grupları ortaya çıkmıştır. EOKA'ya karşı kurulan bu yerel ve küçük gruplar hem örgütlenme ve hem de direniş konusunda yeterli donanıma ve güce erişememiştir. Bu nedenlerle Rauf R. Denктаş, Dr. Burhan Nalbantoğlu ve Mustafa Kemal Tanrısevdi tarafından Türk Mukavemet Teşkilatı (TMT) kurulmuştur. Bu teşkilat kurulduğu dönemde büyük bir silahlı örgüt olama iddiasında değildir. Ayrıca buna uygun teçhizatı ve imkânı da yoktur. Bu teşkilatın daha önce kurulan direniş örgütlerinden farkı, bölgesel olaylar çerçevesinde değil tüm adaya yayılan bir örgütlenme biçimini gerçekleştirmeyi başarmış olmasıdır¹⁰². TMT'nin kuruluşuna

¹⁰⁰ Bağcı, 2007, s. 124.

¹⁰¹ Armaoğlu, 2004, s. 533.

¹⁰² Ulvi Keser, "Türk Mukavemet Teşkilatı'nda Muhabere 1955- 1974", *Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, cilt: 8 Sayı: 2, (2017), s.67.

ortam hazırlayan etkenin EOKA tedhişi ve Kıbrıs Türklerinin kendilerini korumak mecburiyeti olduğu ifade edilebilir.

TMT kurulduğu sırada ilk üyesi ise “Toros” unvanı ile kaydını gerçekleştiren, teşkilatın kurucusu da olan Rauf Denктаş’tır. Teşkilat Kıbrıs genelinde oluşan direniş gruplarını bünyesinde toplayan, Kıbrıs Türklerini her yönden müdafaayı amaçlayan ve Rumların ideali olan ENOSİS fikrinin gerçekleşmesine mâni olmayı ilke edinmiştir¹⁰³. TMT kuruluşunun ilk günlerinde Türkiye Dış İleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu ile görüşen Fazıl Küçük ve Rauf Denктаş Kıbrıs Türklerinin anavatanın yardımına ihtiyacı olduğunu duyurmuşlardır. Kıbrıs’ta 15 Kasım 1957 tarihinde Rauf Denктаş’ın verdiği bir kokteylin ardından aynı gün TMT ilk bildirisini hazırlamış ve ada geneline dağıtmıştır. Bu bildiride TMT’nin kuruluşu halka duyurularak tüm yerel teşkilatların ortadan kaldırıldığı beyan edilmiş ve Kıbrıs Türklerinden katılım ve destek beklendiği ifade edilmiştir¹⁰⁴. Adanın neredeyse her ilinde beldesinde ve köyünde örgütlenen TMT’ye katılım İttihat ve Terakki örgütlenmesine benzer bir yöntemle gerçekleşmiştir¹⁰⁵. Büyük bir gizlilik içerisinde hakkında gerekli tahkikatlar yapıldıktan sonra güven duyulan kişiler siyah bir perdenin arkasında Kur’an-ı Kerim Bayrak ve silah üzerine yemin ederek teşkilata kabul edilmiştir¹⁰⁶. Edilen yemin ise şu şekildedir.

“Kıbrıs Türkünün yaşayış ve hürriyetine, canına, malına ve her türlü anane ve mukaddesatına, her nereden ve kimden olursa olsun vaki olacak tecavüzlere karşı koymak için kendimi Türk Milletine adadım. Ölüm dahi olsa verilen her vazifeyi yapacağım. Bildiğim, gördüğüm, işittiğim ve bana emanet edilen her şeyi, canımdan aziz bilip, sonuna kadar muhafaza edeceğim. Gördüklerimi, işittiklerimi, hissettiklerimi ve bana

¹⁰³ Haluk Ölçekçi, “TMT’nin Toros’u ve Kıbrıs’ta direnişin şifreleri”, *AsiaMinorStudies-InternationalJournal Of SocialSciences*, cilt:2 (Mayıs 2014), s.102.

¹⁰⁴ Ulvi Keser, “Kıbrıs’ta yer altı Faaliyetleri ve Türk Mukavemet Teşkilatı” (2011 Yılında Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti- Fırsatlar ve Tehditler), *Ekoavasya Yayınları*, Ankara 2012, s. 134.

¹⁰⁵ Kazım Karabekir, *İttihat ve Terakki Cemiyeti*, Yapı Kredi Yayınları, (İkinci Baskı), İstanbul 2011, s.101- 108.

¹⁰⁶ Dilek Yiğit Yüksel, “Kıbrıs’ta Yaşananlar ve Türk Mukavemet Teşkilatı” *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, cilt: 34/2, sayı: 98, (2018), s.325.

emanet edilenleri, hiç kimseye ifşa etmeyeceğim. İfşaatın bir ihanet sayılacağını ve cezasının ölüm olacağını biliyorum. Yukarıda sıralanan hususları harfiyen tatbik edeceğime, şerefim, namusum ve bütün mukaddesatım üzerine söz verir ant içerim¹⁰⁷”.

Bu durum, Kıbrıs'ta Türkler tarafından EOKA'ya karşı direnişin başlatıldığını ve Türklerin söz konusu örgüte karşı varlıklarını korumak amacıyla faaliyetlerde bulunduklarını göstermesi açısından önem taşımaktadır şeklinde analiz edilebilir.

1957 yılında Fatin Rüştü Zorlu ile yapılan görüşme Türkiye'nin TMT ile doğrudan bağlantı kurmasını sağlamamış ise de adadaki Rum çete faaliyetlerinin 1958 yılında katliamlara dönüşmesi üzerine Türkiye Kıbrıs'ta oluşacak silahlı bir örgüt yapılanmasına girişmiş, bu görev için Genelkurmay Başkanlığından Tümgeneral Daniş Karabelen görevlendirilmiştir. Kurulacak bu örgüt ile hiçbir resmi yazışma gerçekleşmeyecek tüm faaliyetler ve emirler sözlü verilecek şekilde planlanmıştı. Bu gelişmeden sonra Kıbrıs Türklerini eğitmek amacı ile birçok subay izinli olarak Kıbrıs'a giderek Türk gençlerini eğitmiştir.

Türk Hükümeti, Genelkurmay Başkanlığının TMT'yi silahlı bir cemiyete dönüştürmekle kısa adı KİP olan “Kıbrıs'ı İstirdat Projesi”ni gerçekleştirmeyi hedeflemiştir. Bu projenin amacı Kıbrıs Adası'nı adanın asıl sahibi olan Türkiye'nin almasını sağlamaktır. Eğer bu amaç tamamen gerçekleşmeyecek ise o halde adanın taksini sağlanması ve Rumların ENOSİS fikrinin engellenmesi hedeflenmiştir. Bu nedenle Türkiye'nin çeşitli bölgelerinde askeri kamp alanları oluşturularak Kıbrıslı Türk gönüllü gençlerine subaylar tarafından eğitimler verilmiştir¹⁰⁸. Eğitimler gizli verildiği gibi örgütlenme ise yine İttihat ve Terakki örgütlenmesinde görülen hücre örgütlenmesidir. Birçok hücre birbirine bağlı ve birbirinin eyleminden çoğu zaman haberdar değildir. Öyle ki Kıbrıs mücadelesinin kahramanı ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC)'nin

¹⁰⁷Atilla Çilingir, *Elveda Kıbrıs Ama Bir Gün Mutlaka*, Toplumsal Dönüşüm Yayınları (Birinci Basım), İstanbul 2006, s. 228.

¹⁰⁸ Yüksel, 2018, s.329.

Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş, teyzesinin oğlunu dahi cephede çatışırken gördüğü ana kadar onun TMT içerisinde bir mücahit olduğunu bilmediğini belirtmiştir¹⁰⁹.

Kıbrıs'a sadece subaylar değil, Türkiye'den gönderilen öğretmenler de milliyetçi, Atatürkçü gençler yetiştirmek adına mücadele vermişlerdir.¹¹⁰ Eğitim ile kültürüne yabancılaşmamış bir Kıbrıs Türk toplumunun inşasında Türkiye'den giden öğretmenlerin önemli katkıları olmuştur. Nitekim Rauf Denktaş bu öğretmenlerin Kıbrıs Türklerinin mücadelesini yürüten gençleri eğittiğini ve yetiştirdiklerini ifade etmiştir¹¹¹. Bu bilgiler doğrultusunda TMT'nin çok gizli bir şekilde çalışan, hücre örgütlenmesine sahip, gerilla taktiği uygulayan, Kıbrıs'ın gönüllü ve milliyetçi gençlerinin içerisinde yer aldığı, büyük zorluklar ve imkânsızlıklarla ayakta duran ve gücünü uğrunda mücadele ettiği Kıbrıs Türklerinden ve onları yalnız bırakmayan anavatan Türkiye'den alan bir direniş örneğidir şeklinde sıralanabilir.

1.11. 1959 Tarihli Zürih ve Londra Antlaşmaları

1958 yılından itibaren Kıbrıs'ta artan Türk- Rum çatışmaları Türkiye ile Yunanistan ile Türkiye arasındaki ilişkileri de fazlasıyla etkilemiştir. Her iki devlet de SSCB'nin komünist yayılcılığına karşı NATO'da üye olmuşlardı. Her iki devlet arasında olabilecek herhangi bir sorun, NATO'nun Akdeniz'de Sovyet Rusya'ya karşı zayıflamasına neden olabilecek bir duruma dönüşebilirdi. Bu nedenle başta ABD olmak üzere birçok NATO ülkesi her iki devlet arasında bir uzlaşmayı tesis etmeye çalışmıştır¹¹². 1958 yılında Yunanistan'ın Birleşmiş Milletler başvurusu sırasında çözümün sorunun muhatabı olan devletlerce çözülmesi kararı çıkınca Yunanistan da çözüme yanaşmak zorunda kalmıştır. Nitekim NATO toplantısına katılmak üzere Paris'te olan Dış İşleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu, Kıbrıs meselesini, konunun diğer muhatabı, Yunanistan'ın Dışişleri

¹⁰⁹ M. Can Kasapoğlu, Kıbrıs'ta Yerel Bir Mukavemet Örgütü Olarak Türk Mukavemet Teşkilatı'nın İncelenmesi, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), *Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü*, Ankara 2008. s. 1-3.

¹¹⁰ BCA, Fon Kodu: 030.18.01, Yer No: 146.42.12.

¹¹¹ Kasapoğlu, 2008. s. EK- A/ A8.

¹¹² Oran, 2009, s. 607.

Bakanı Avanghelos Averof ile görüşmüştür. Bu müzakere sonrasında iki devlet arasında Zürih’te bir görüşme gerçekleşmesi kararına varılmıştır¹¹³. Bu bilgilerden hareketle hem Türkiye’nin hem de Yunanistan’ın adadaki olaylardan rahatsızlık duydukları ve Kıbrıs sorununun çözümü konusunda istekli oldukları şeklinde değerlendirilebilir.

Paris’te kararlaştırıldığı gibi 5 Şubat 1959’da Türk Heyeti Başbakan Adnan Menderes’in başkanlığında bir heyetle müzakerelere katılmak üzere Zürih’e gitmişlerdir. Bu süreçte Başbakan’a; Dış İşleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu, Sakarya milletvekili Rıfat Kadızade, Dışişleri Bakanlığı Genel Sekreteri Melih Esenbel, Genel Sekreter Yardımcısı Zeki Kuneralp, Başbakanlık Özel Kalem Müdürü Muzaffer Ersü de eşlik etmiştir¹¹⁴. Görüşmeye Yunanistan adına Başbakan Konstantis Karamanlis başkanlığında bir heyet temsil etmiştir. 5 Şubat 1959 tarihinde başlayan görüşmeler 11 Şubat 1959 tarihinde neticelenmiştir. Bu müzakerelerde dört önemli antlaşma imzalanmıştır. Bu antlaşmalar şunlardır¹¹⁵:

1. Centilmenler Antlaşması: Bu antlaşmada belgeler ve tanımlamalar hakkında bilgi verilmiştir.
2. İngiltere’nin ada üzerindeki haklarından feragat ettiği ve kurulması kararlaştırılan Kıbrıs Cumhuriyeti’nin şeklinin belirtildiği antlaşma
3. İngiltere, Türkiye, Yunanistan ve Kıbrıs Cumhuriyeti arasında imza edilen “Garanti Antlaşması”.
4. Türkiye, Yunanistan ve Kıbrıs Cumhuriyeti arasında imzalanan “Askeri İttifak Antlaşması”.

Kıbrıs konusunun ele alındığı Zürih görüşmesinin içeriği kamuoyuna açıklanmamıştır. Bu durumun nedeni Kıbrıs’ı yönetimi altında bulunduran, yani meselenin diğer muhatabı olan İngiltere’nin de bu antlaşmaya yanaşması ve kabul etmesinin gerekmesiydi. Bu nedenle iki ülke başbakanları Zürih’ten ayrılarak

¹¹³ Rıfat Uçarol, *Siyasi Tarih (1789- 1994)*, Filiz Kitabevi (Dördüncü Baskı), İstanbul 1995, s.748.

¹¹⁴ BCA, Fon Kodu: 030.18.01.2, Yer No: 152.33.6.

¹¹⁵ Tuncer, 2013, s.176.

memleketlerine dönerken, dış işleri bakanları Zürih'ten Londra'ya hareket etmişlerdir¹¹⁶.

Türkiye'ye dönen Başbakan Adnan Menderes, Zürih'te imzalanan antlaşma hakkında bir açıklama yaparak, Türkiye'nin çıkarlarını zedelemeyen ancak Yunanistan'ın da isteklerinin göz ardı edilmediği, Kıbrıs halkının çatışmasını bitirmeyi hedefleyen bir antlaşmaya varıldığını beyan etmiştir¹¹⁷. Türkiye ve Yunanistan'ın Dışişleri bakanlarının Londra'daki temasları sonrasında 17 Şubat 1959 tarihinde bir Londra Konferansı'nın toplanması karara bağlanmıştır. Bu Konferans Kıbrıs meselesini görüşmek üzere toplanan ikinci toplantıdır. Londra Konferansı'na gitmek üzere Türkiye'den hareket eden Başbakan Adnan Menderes'in uçağı düşmüş, başbakan yaralanmış ve 12 kişi hayatını kaybetmiştir¹¹⁸. Buna rağmen Türkiye, konferans görüşmelerini ertelememiş ve görüşmelere katılmıştır. Bu da Türkiye'nin söz konusu Kıbrıs Sorunu'nun çözümü için nasıl bir çaba harcadığını göstermesi bakımından önemlidir.

Konferansa İngiltere Başbakanı Macmillan, Yunanistan Başbakanı Karamanlis, Kıbrıs Türkleri adına Dr. Fazıl Küçük ve Ada Rumlarını temsilen Başpiskopos Makarios katılmıştır. Başbakan Adnan Menderes toplantıyı hastaneden takip etmiştir. Nihayet Zürih'te varılan antlaşma 19 Şubat 1959 tarihinde Londra'da tüm taraflarca kabul edilmiştir. Başbakan Adnan Menderes bu elim kazadan sonra hastanede tedavi altına alındığından Londra Konferansı'na bizzat katılamamış, antlaşma metni Başbakan tarafından hastanede imzalanmıştır.¹¹⁹ Londra ve Zürih Antlaşmasında imzalanan Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulması, Garanti ve Askeri İttifak Antlaşmaları İngiltere, Türkiye, Yunanistan ve Kıbrıs'ta 23 Şubat 1959 tarihinde yayınlanmış ve ülke milletleri bilgilendirilmiştir. Konuyla ilgili olarak 4 Şubat 1959 tarihli Hürriyet

¹¹⁶ Ülke Arıboğan- Gülden Ayman- Beril Dedeoğlu, *Uluslararası İlişkiler Sözlüğü*, Der Yayınları (Üçüncü Basım), İstanbul 2000, s.774.

¹¹⁷Gönlübol- Sar, 1987, s. 366.

¹¹⁸ Havva Eltetik, Fatin Rüştü Zorlu (Yayınlanmamış Doktora Tezi), *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Isparta 2009, s. 89.

¹¹⁹ Hürriyet, 19 Şubat 1959, sayı: 3884, s.1.

gazetesi, “*Kıbrıs Antlaşması Resmen Açıklandı.*” başlığı ile verirken olayın detaylarında Dış İşleri Bakanı’nın büyük bir başarı sağlandığı beyanatına yer vermiştir¹²⁰.

Kıbrıs Cumhuriyeti’nin kurulması ve Garanti Antlaşmaları 12 Aralık 1950 tarihinde İttifak antlaşması ise 12 Haziran 1961 tarihinde Birleşmiş Milletlerde tasdik olunmuştur. Ayrıca aynı antlaşmaların tasdik dildiği antlaşmayı imzalayan devletlerce Türkiye’ye bildirilmiştir¹²¹. Zürih ve müteakiben imzalanan Londra Antlaşmaları ile adada yeni bir devlet doğmuş ve yeni bir düzen kurulmuştur. Bu düzen Yunanistan’ın ENOSİS düşüncesi ile bağdaşmadığı gibi Türkiye’nin taksim tezi ile de uyuşmamaktadır. Bu nedenle her iki ülkenin de adada hayal ettikleri ve hedefledikleri sonuca ulaşamadıkları şeklinde değerlendirilebilir.

1.12. Kıbrıs Cumhuriyeti’nin Kurulması

Zürih ve Londra konferanslarında varılan karar gereği Adada Kıbrıs Cumhuriyeti’nin kuruluşu kararlaştırılmıştır. Kurulacak cumhuriyet her iki milletin nüfus oranı göz önüne alınarak gerçekleştirilmiştir. Şöyle ki Kıbrıs Cumhuriyeti’nin Kurulmasını sağlayan temel antlaşmaya göre;

- Kıbrıs’ta Cumhurbaşkanlığı sistemini esas alan bir cumhuriyet kurulmuştur. Kurulan devletin Cumhurbaşkanı Rum ve cumhurbaşkanı yardımcısı bir Türk olacaktır.
- İki resmi dil olacak (Türkçe ve Rumca) ve belgeler her iki dilde kaleme alınacaktır.
- Devletin bayrağı, cumhurbaşkanı ve yardımcısı tarafından tarafsız bir desen ve renkte belirlenecektir.
- Cumhurbaşkanı ve cumhurbaşkanı yardımcısı 5 yıllık bir süre için seçilecekler.

¹²⁰ Hürriyet, 24 Şubat 1959, sayı:3889, s.1.

¹²¹ BCA, Fon Kodu: 030.01, Yer No: 63.388.9.

- Yürütme gücü, cumhurbaşkanı ve cumhurbaşkanı yardımcısında toplanacaktır ve Bakanlar Kurulu 7 Rum ve 3 Türk'ten oluşturulacaktır.
- Yasama yetkisi, 5 yıl için %70 Rum ve %30 Türk oranında Türk ve Rum cemaatleri tarafından ayrı ayrı seçilecek olan Temsilciler Meclisinde olacaktır. Aynı zamanda Kamu hizmetleri de %70 Rumlardan ve %30 Türklerden oluşacaktır.
- Her millet, kendi belirlediği sayıda üyeden oluşan bir Cemaat Meclisine sahip olacaktır.

Adı geçen antlaşmada belirtilen oranın, temsilde ve kamu hizmetinde ada nüfusunun milletlerin adadaki sayısına göre belirlendiği şeklinde açıklanabilir. Bu antlaşmada dikkat çeken husus her konuda iki millet arasında oransal bir paylaşımın olduğunun görülmesidir nitekim aynı dağılım iç güvenliği sağlayan emniyet mensupları ve dış güvenliği sağlayan askeri personel için de geçerli olmuştur¹²².

Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluşunu sağlayan bir diğer antlaşma olan “Garanti Antlaşması” ise dört maddeden oluşmuştur. Bu Antlaşma bağımsız olarak kurulan ve yaşayacak olan Kıbrıs Cumhuriyeti'nde Adada hak iddia eden İngiltere, Türkiye ve Yunanistan'a garantörlük statüsü tanımaktaydı. Ayrıca bu antlaşma garantör devletlere antlaşmanın çiğnenmesi durumunda müdahale olanağı da tanımaktadır¹²³. Bu antlaşmada her ülkeye ayrı müdahale hakkı verilmiş olması, 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı'na hukuki dayanak oluşturmuştur şeklinde düşünülebilir.

Zürih'te imzalanan “İttifak Antlaşması” Kıbrıs Cumhuriyeti, Türkiye ve Yunanistan taraflarınca imzalanmıştır. Bu antlaşmayla adada Kıbrıs Cumhuriyeti'nin 2.000 kişilik askeri varlığı dışında 950 askerden oluşan bir Yunanistan karargâhı ve 650 subay, astsubay ve erden oluşan Türkiye karargâhı

¹²²<http://www.mfa.gov.tr/kibris-cumhuriyetinin-temel-yapisi-zurich-11-subat-1959.tr.mfa> (E.T. 17.05.2020)

¹²³<http://www.mfa.gov.tr/garanti-antlasmasi-zurich-11-subat-1959.tr.mfa> (E.T. 17.05.2020)

oluşturulmuştur¹²⁴. Buraya yerleştirilen Türkiye ve Yunanistan askeri varlığı Kıbrıs Cumhuriyeti'nin tam bağımsız olmadığı ve dış müdahalelere açık olduğu şeklinde değerlendirilebilir. Bu arada Kıbrıs'ta kurulan yeni sisteme bakıldığında iki milletli tek bir devlet oluşmuştur denilebilir. Ayrıca kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti, devletin oluşumunu üstlenen taraf ülkeler olan Türkiye, İngiltere ve Yunanistan'ın garantörlüğünde bir yaşama sahip olması devletler dengesinin ve NATO'nun çıkarlarının da göz ardı edilmediği bir yapının hayata geçirildiği şeklinde yorumlanabilir.

Londra Antlaşması'nın imzalanmasından sonra Kıbrıs'ta 13 Aralık 1959 tarihinde gerçekleşen seçimler neticesinde Cumhurbaşkanı Başpiskopos Makarios, Cumhurbaşkanı Yardımcısı ise Dr. Fazıl Küçük olmuştur. Kıbrıs Anayasası'nın 2 Nisan 1960 tarihinde Temsilciler Meclisi'nde kabul edilmesinden sonra 16 Ağustos 1960 tarihinde Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulduğu ilan edilmiştir. Kıbrıs Cumhuriyeti 24 Ağustos 1960 tarihinde ise Birleşmiş Milletlere üye olmuştur¹²⁵.

Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulmasının buradaki Rum tarafı için geçici bir çözüm ve ENOSİS idealine ulaşmak için bir basamak olduğu Kıbrıs Türkleri tarafından kısa sürede anlaşılmıştır. Nitekim 1 Nisan 1960 tarihinde EOKA'nın 5. kuruluş yıl dönümü münasebetiyle gerçekleşen kutlamalar sırasında Başpiskopos Makarios Rumlara bir açıklamada bulunarak Zürih ve Londra antlaşmalarının Rumların idealleri için bir son olmadığını ifade etmiştir¹²⁶. 2 Nisan 1960 tarihli Bozkurt gazetesi, bu haberi “*Makarios'un Konuşması Türk Toplumunu Endişeye Düşürdü*” başlığı altında vererek başpiskoposun Rumları sivil itaatsizliğe davet ettiğini belirtmiştir¹²⁷. Ayrıca Dr. Fazıl Küçük'ün de Makarios'un konuşmasına tepki göstererek Zürih ve Londra Antlaşmalarına bağlı kalmakla birlikte Makarios' un konuşmasını tasvip etmediğini bildirmiştir. Dr. Fazıl Küçük'ün bu

¹²⁴ http://www.mfa.gov.tr/ittifak-antlasmasi- zurich_11-subat-1959 .tr.mfa (E.T. 17.05.2020).

¹²⁵ Yakup Kaya ve Bülent Yeter, “Demokrat Parti Döneminde Kıbrıs Sorunu”, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, cilt: 20, sayı: 2, (2018), s.226-227.

¹²⁶ Nacak, 08.04. 1960, sayı: 46 s.1 .

¹²⁷ Bozkurt, 02.04.1960, sayı: 1411, s.1, 4.

açıklamaları Rum Yöneticilerinin açıklamalarının Türk toplumunda endişe yarattığı biçiminde değerlendirilebilir.

Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluşunu sağlayan Londra Antlaşması Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde (TBMM) tartışılırken muhalefet partileri DP Hükümeti'ni taksim tezinden vazgeçtiği ve Kıbrıs Türklerinin bağımsızlığı yolunda kararlar almadığı için eleştirmiş olsa da Londra Antlaşması TBMM'de Hükümet'in Kıbrıs politikasının tescili yönünde bir karar çıkmıştır. Meclis'teki 487 milletvekilinin 347'si kabul 138'i ise ret oyu kullanmış olup, iki vekil çekimser kalmıştır¹²⁸. Bu sonuç aynı zamanda Türkiye Cumhuriyeti'nin, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluşunu uygun bulduğunu da ortaya çıkarmaktadır olarak düşünülebilir.

Kıbrıs Rumları ve Başpiskopos Makarios için bu antlaşma geçici bir antlaşma olarak görülüyordu. Londra Antlaşması'nın imzalanması esnasında da imzalamamak için dirense de Yunanistan Başbakanı Karamanlis'in desteğini kaybetmemek maksadı ile antlaşmayı imzalamak zorunda kalmıştır¹²⁹.

Konuyla ilgili genel bir değerlendirme yapmak gerekirse şu sonuçlara ulaşılabilir. İngiltere, Akdeniz'deki çıkarlarını askerleri aracılığı ile Kıbrıs'ta koruma hakkını muhafaza etmişken, idari anlamda adayı adadaki iki milletin temsilcileri ile yönetmesine olanak sağlamıştır. Türkiye, taksim fikrini uygulatamamış ise de Kıbrıs Türklerini ada yönetimine ortak etmiş ve adada garantörlük rolünü üstlenerek Yunanistan'ın ideallerine engel olmuştur. Yunanistan, Kıbrıs'ta self- determinasyon dışında bir çözümü kabul etmeyeceğini birçok defa dünya kamuoyuna deklere ederek Kıbrıs Rumlarına ENOSİS fikrini gerçekleştireceği umudunu aşlamış ise de hem self- determinasyonu kabul ettirememiş ve Türkiye'nin adada etkin olmasını önleyememiş, hem de ENOSİS ideale ulaşamamıştır denilebilir.

¹²⁸ Oran, 2009, s. 614.

¹²⁹ Erol Manisalı, *Dünden Bugüne Kıbrıs*, Yenigün Yayıncılık, İstanbul 2000, s. 16.

1.13.1963 Tarihli Kanlı Noel Olayı

Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluşu sürecinde Türkiye'de 27 Mayıs 1960 tarihinde askeri bir darbe gerçekleşmiş ve Türk siyasi tarihinde DP Dönemi sona ermiştir. Bu olay sonucunda başta Cumhurbaşkanı Celal Bayar olmak üzere, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin mimarları sayılan Başbakan Adnan Menderes ve Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu da tutuklanmıştı. Bu tarihlerde Kıbrıs Türk toplumu ve Kıbrıs Türklerinin liderleri de Türkiye'deki toplum gibi var olan yeni hale ayak uydurmaya çalışmışlardır. Nitekim 3 Haziran 1960 tarihli Kıbrıs'ta haftalık yayınlanan Nacak Gazetesi'nde Türkiye'de gerçekleşen 27 Mayıs 1960 darbesinden sonra Dr. Fazıl Küçük ve Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu Başkanı Rauf Denktaş'ın Orgeneral Cemal Gürsel'e telgraf göndererek Türk ordusuna bağlılık bildirdiklerini belirtmişlerdir. Bu telgraflara cevaben, Orgeneral Cemal Gürsel de Kıbrıs Türkleri için her türlü fedakârlığın gösterileceğini ifade etmiştir¹³⁰.

Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulması ENOSİS iddiasında olan Rum çetelerin faaliyetlerini durdurmaya yetmemiş ve 25 Mart 1962 yılında bombalama girişimi bulunmuşlardır. Bu kapsamda, Lefkoşa'da bulunan Bayraktar ve Ömeriye camilerinde bombalar patlatılmıştır. Bu olay sonucunda herhangi bir can kaybı görülmemiş ise de Türklerin dini inançlarını hedef alan bu terör eylemleri büyük bir yankı uyandırmıştır. Konuyla ilgili olarak Kıbrıs Cumhurbaşkanı Yardımcısı DR. Fazıl Küçük, olayın tarafsız bir heyetle incelenmesini talep etmiştir. Ayrıca Kıbrıs Cumhurbaşkanı Makarios da olay üzerine yaptığı açıklamada bu bomba girişiminin barbarca olduğu ve adada Türk ve Rumların barış içerisinde yaşamalarına karşı bir eylem olduğunu belirtmiştir. Türkiye'den bu olaydan dolayı suçluların bulunması için birçok beyanat verilmiştir¹³¹. Türk camilerine yönelik bombalamalar, Kıbrıs Türklerini korkuya ve endişeye sevk ederek Rumlara karşı hak arayışını engellemeye yönelik girişimler değerlendirilebilir.

¹³⁰ Nacak Gazetesi, 3 Mart 1960, sayı:54 s.1-4.

¹³¹ Bozkurt Gazetesi, 26 Mart 1962, sayı:2127 s.1-4.

Makarios ve Rumlar Türklerin anayasal haklar ile koruma altına alınmalarından ve elde ettikleri kazanımlardan rahatsız olmuşlardır. Bu nedenle Kıbrıs Anayasası'nda bazı değişiklikler planlamış ve bu değişiklikleri görüşmek adına 22- 26 Kasım 1962 tarihleri arasında Türkiye'ye bir ziyarette bulunmuştur. Ancak Türk toplumunun hayatını ve adadaki haklarını sınırlayacağı gerekçesi ile bu teklifler Türkiye tarafından kabul edilmemiştir¹³². Makarios Türkiye'den ret cevabı almasına rağmen, gerçekleştirmeyi düşündüğü değişiklik tasarısını 5 Aralık 1962 tarihinde adanın garantör devletleri olan Türkiye, İngiltere ve Yunanistan'a göndermiştir. Bu değişiklikler arasında şunlar yer almaktadır¹³³: Aynı belediyeler yerine ortak belediyelerin inşası, cemaat meclislerinin kapatılması, veto yetkilerinin kaldırılması, Türk Başkan Yardımcısı ve Rum Başkanın, Temsilciler Meclisi'nde ayrı seçimlerine son verilmesi ve Kıbrıs'taki emniyet görevlileri ve ordu mensuplarının mevcudiyetinin anayasa ile değil yasa ile belirlenmesi.

Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı İsmet İnönü, Makarios'un adadaki Türk-Rum birlikteliğini bozma girişimlerinde olduğunu Yunanistan büyükelçisini kabulünde ifade ederek, Makarios'un yapacakları konusunda büyükelçiye uyarmıştır¹³⁴. İsmet İnönü'nün bu beyanı Türkiye Hükümeti'nin de Makarios'un ada barışına katkıda bulunmak yerine zarar vermeyi amaçladığını gördüğü şeklinde yorumlanabilir. Ayrıca Makarios'un düzenleme talepleri, Zürih ve Londra Konferanslarında garantör ülkelerin büyük tartışmalar ve çabaları sonucunda hazırlanan anayasanın uygulanmasını engellemeye çalıştığı şeklinde düşünülebilir.

Rumların anayasayı tadil etme taleplerine karşı Kıbrıs Türklerinin ve Türkiye'nin kararlı ve tadile karşı tutumu, Rumların şiddete başvurmalarına neden olmuştur. Bu yola yeniden başvurulması Cumhurbaşkanı Makarios'un uzlaşma yerine Türk toplumunun haklarından rahatsız olmasının payının olduğu söylemek

¹³² Armaoğlu, 2004, s. 785- 786.

¹³³ İsmail Şahin, *Darbeden Muhtıra Türkiye Dış Politikası (1960- 1971)*, (Editörler: Latif Pınar- İsmail Şahin- Ersin Müezzinoğlu) , İmaj Yayınevi (Birinci Baskı), Ankara 2019, s. 77.

¹³⁴ Akın Gazetesi, 9 Aralık 1963, sayı: 485, s. 1.

yanlış bir ifade görülmeyebilir. Rumların asıl hedefi ENOSİS' e ulaşmak için Akritas Planı olarak da bilinen ve Cumhurbaşkanı Makarios, İçişleri Bakanı Yorgacis, Meclis Başkanı Klerides ve Çalışma Bakanı Papadopoulos tarafından hazırlanan plandı¹³⁵.

Kıbrıs Sorunu'nun derinleşmesinde çok ciddi bir etkiye sahip olduğu değerlendirilen 21 Aralık 1963 tarihli "Kanlı Noel" olayının bilançosu çok ağır olmuştur. Rum İçişleri Bakanı'nın da bilgisi dâhilinde ve önceden örgütlendirilmiş eski EOKA çete üyeleri yol kesmeye, yoldan geçen kadınlı erkeklerle Türkleri dövmeye, hakaret etmeye ve üzerlerine ateş etmeye başlamışlardır. Aslında Akritas planına göre kısa bir zamanda Türklere karşı başarı sağlanması hedeflenmiştir. Ancak Kıbrıs Türklerinin tedhiş girişimlerine direnmesi Rumların istediği sonucu gerçekleşmesine engel olmuştur¹³⁶. Olayların devam ettiği gün Kıbrıs Cumhurbaşkanı Makarios, Garantörlük Antlaşması'nın geçersiz bir antlaşma olduğunu, uygulanması yani Türkiye'nin adaya müdahale edemeyeceğini Yunan gazetelerine verdiği mülakatta açıkça belirtmiştir¹³⁷. Bu açıklamanın ardından EOKA'cı teröristlerin faaliyetlerinin başlaması, bu çetelerin cesaretlenmelerinde Makarios'un açıklamalarının etkisinin olduğu şeklinde değerlendirilebilir.

Rum çetelerinin saldırıları 23 Aralık 1963 tarihinde şiddetlenmiş, 8 Kıbrıs Türk şehit olmuş ve 25'ten fazla kişi ise yaralanmıştır. Kıbrıs'ta kanlı çarpışmalar devam ederken Türkiye ve Yunanistan'da diplomatik görüşmeler artmıştır. Türkiye'de Dışişleri Bakanı Feridun Cemal Erkin, İngiltere, Amerika ve Yunan büyükelçileri ile görüşmüştür. Aynı zamanda Yunanistan'da ise İngiltere ve Amerika büyükelçileri ile görüşmüştür. Bu bilgileri yayınlayan Akın gazetesi

¹³⁵ Ali Denizli "Kıbrıs'ta Kanlı Noel-1963 Yunan ve Rum İkilisince Türk Halkının Yok Edilmeğe Çalışılması", Prof.Dr. Abdülhaluk Mehmet Çay 35. Yıl Armağan Kitabı (Editör: Alev Duran), İKSAD Yayınevi (Birinci Baskı), İstanbul 2020, s. 152.

¹³⁶Ulvi Keser, Kıbrıs'ta "21 Aralık 1963 Kanlı Noel Sürecinde Kızılai Faaliyetlerine Kısa Bir Bakış", Akademik Bakış Dergisi 8Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi-, sayı:34, (2013), s. 3.

¹³⁷ Akın. Gazetesi, 22 Aralık 1963, sayı: 498, s. 1, 4.

çatışmalardan etkilendiklerinden dolayı 24 Aralık'ta 2 sayfa halinde yazı çıkarmak zorunda olduğunu belirtmişlerdir¹³⁸.

Kanlı Noel olaylarının yaşandığı günlerde 24 Aralık 1963'te çıkan Akın ve Bozkurt gazeteleri Ankara'da Çankaya Köşkünde Başbakan ve devlet adamları ile ordu komutanlarının Cumhurbaşkanı ile yaptıkları toplantıyı manşetlerine taşımışlar ve birbirine benzer başlıklar atmışlardır. Her iki gazete de bu toplantıyı, Türkiye'nin Kıbrıs'a müdahalesi tartışılıyor şeklinde görmüşlerdir¹³⁹. Nitekim bu görüşme sonrasında Başbakan İsmet İnönü, Kıbrıs Sorunu'nu görüştüklerini ve her türlü tedbirin düşünüldüğünü belirtmiştir¹⁴⁰.

Türlere yönelik saldırıların yoğunlaştığı bu dönemde Kıbrıs Türkleri genci, yaşlısı, kadını erkeği ve çocuğu da dâhil olmak üzere, herkes elinden ne gelebiliyorsa, cephede savaşan TMT üyesi mücahitler için seferber olmuştur. Kadınlar cephedeki askerlere yemek yaparken, yaşlılar bulunduğu bölgede nöbet beklemiş, çocuklar cepheye su taşımışlardır¹⁴¹. Böyle bir mücadelenin varlığı, kararlılık ve birlik hali Türklerin adada varlığını ve elindeki hakları korumalarında büyük katkı sağlamıştır şeklinde düşünülebilir.

Yukarıda ifade edilen olaylar bağlamında Türkiye tarafından hazırlanan raporda birçok yönüyle Kıbrıs'taki Rum mezalimi, adadaki kurum ve kuruluşların Rumlara verdiği destek açığa çıkarılmıştır. Bu raporda Türklerin ölen çocuklarını bahçelerine gömmek zorunda kaldıkları, Rum Yönetiminin olaylar sırasında ortaya çıkan zayıat hakkında açıklama yapmadıklarını, Ex- EOKA adlı örgüt eliyle Türklere baskı ile Türkleri adadan göç ettirerek ENOSİS'in gerçekleştirme hedefine değinmiştir. Yine aynı raporda "Kanlı Noel" olarak bilinen olayların neden Noel'de planlanarak yürürlüğe konulduğu ifade edilmiştir¹⁴². Söz konusu olaylarla ilgili veriler bir bütün olarak ele alındığında; Kanlı Noel Olayı'nın Kıbrıs

¹³⁸ Akın Gazetesi, 24 Aralık 1963, sayı: 500, s. 1, 4.

¹³⁹ Bozkurt Gazetesi, 24.12.1963, sayı:2748, s.1.

¹⁴⁰ Ulvi Keser, *Kızılay Belgeleri Işığında Kıbrıs Barış Harekâtı 1974*, Pulat Basımevi (Birinci Baskı), Ankara 2013, s. 32

¹⁴¹Hüseyin Mümtaz, *Kıbrıs'ın Çılgılığı*, Toplumsal Dönüşüm Yayınları (Birinci Basım), İstanbul 2004, s. 179.

¹⁴²BCA, Fon Kodu: 030.01, Yer No: 64.394.29.

Sorunu'nu daha da derinleřtirdiđi ve Kıbrıs'ta yařayan Türk ve Rumları daha da birbirine dűřman haline getirdiđi řeklinde dűřünülebilir.

1.14. 1963'ten Kıbrıs Barış Harekâtı'na Kadar Kıbrıs'taki Siyasi Gelişmeler

21 Aralık 1963'te başlayan ve Kıbrıs Türkleri üzerine Kıbrıs Devleti'nin Rum yetkilerinin yardımları ve açıklamaları ile tırmandırılan katliam girişimlerine Türkiye sessiz kalmamış, diğer garantör devletler olan İngiltere ve Yunanistan ile sorunu beraber çözmeye noktasında bir dizi görüşme gerçekleştirmiştir. Ancak görüşmelerden Türkiye'nin arzu ettiği sorunun çözümü noktasında Kıbrıs Cumhuriyeti'nin hükümeti ikna edilememiştir. Konuyla ilgili olarak TBMM'nin 25 Aralık 1963 tarihli toplantısında Aydın Milletvekili Hilmi Aydınçer ile İstanbul Milletvekili Saadet Evren'in Kıbrıs Meselesi üzerine ısrarlı soruları üzerine önce Devlet Başkanı ve Başbakan Yardımcısı Ekrem Alican gerekli açıklamanın yapılacağı yolunda beyanatta bulunmuştur. Ancak Kıbrıs tedhiş olaylarına yönelik hükümetin ne gibi çalışmalar yaptığına yönelik sorular devam edince, Başbakan İsmet İnönü Konu hakkında meclise bilgi vermiřtir¹⁴³.

Başbakan İsmet İnönü meclise hitaben yaptığı konuşmada konuyla ilgili olarak şunları söylemiştir: *“Muhterem arkadaşlar; yeni Hükümet Millet Meclisine karşı ilk vazifelerini kısa zamanda yapıp bitirecektir. Anayasanın hükümlerine göre, programın okunması, müzakere edilmesi ve güven oyu istenmesi mümkün olan kısa zamanda temin olunacaktır. Yeni Hükümetin Meclise arz olunduğu şu anda hepimizin zihinlerini Kıbrıs'ta cereyan etmekte olan facialar doldurmaktadır. Hükümet ilk iş olarak Kıbrıs'taki hâdiseler hakkında gerekli olan ve tesirli olan tedbirleri süratle alacak, tatbik edecek ve Büyük Millet Meclisini haberdar edecektir. 2-3 günden beri Kıbrıs Devletini meydana getiren anlaşmalar ve muahedeler gereğince Kıbrıs'taki nizamı değiştirme teşebbüsü halinde garanti vermiş olan üç Devlet Türkiye, Yunanistan ve İngiltere arasında bir müşterek*

¹⁴³ TBMMTD, 1. Dönem, cilt:24, 19. Birleşim, (25 Aralık 1963), s. 6,27.

müdahale müzakeresi yapılmaktadır. Dün akşam böyle bir müşterek müzakere ve müdahaleyi biz teklif ettik ve muhabere ile cereyan eden müzakereler neticesinde muadelenin verdiği münferiden müdahale hakkını kullanmaya başladık. Garanti veren devletler; İngiltere, Yunanistan ve Türkiye bu kanun dışı tecavüzlerin durdurulması için el birliği ile ve ciddiyetle çalışmışlardır ve çalışmaktadırlar. Fakat tecavüz edenleri yola getirmek mümkün olmuyor Büyük Meclis emin olabilir ki; orada, Kıbrıs'ta dökülen kanlar milletimizi ne kadar teessüre gark ediyorsa, buna karşı hissettiğimiz infial ve hiddet de o kadar şiddetli ve kesindir. Türk Milleti tarihinde çok zaman haksız tecavüzlere uğramıştır. Türk Milleti hiçbir tecavüz önünde yılmayan, gözünü kırpmayan bir millettir. Bütün Meclis ve bütün millet yekpare olarak vazifemizi yapacağız. Vatandaşlarımıza karşı, Kıbrıs'ta yaşayan ırkdaşlarımıza karşı mükellef olduğumuz vecibeleri yerine getireceğiz. Bugün Türk uçakları Kıbrıs'taki mücadele meydanlarına gitmişler, görünmüşler ve ilk ihtarı yapmışlardır. Biz devlet olarak her meselede, iç hayatımızda olduğu gibi, dış münasebetlerde de kanun nizamına bağlı olan bir devlet ve milletiz. Kanun nizamı haricinde bize muamele ve tecavüz yapmak isteyenlere karşı kuvvetimiz, irademiz sarsılmaz bir surette tesirini gösterecektir. Programımız, Büyük Meclis hâdiselerin her safhasından haberdar olacak ve bize desteğini, yardımını esirgemeyecektir. Bu kanaatle vazifeye başlıyoruz¹⁴⁴.

İsmet İnönü'nün bu ifadelerinden sürecin başından beri Türkiye'nin soydaşlarına karşı gerçekleşen tecavüze kayıtsız kalmadığını kalmayacağı anlaşılmaktadır. İnönü, bu açıklamasıyla Türkiye'nin garantör devlet olarak sahip olduğu eşitlik ve müdahale hakkını kullandığını ve Türkiye'ye ait savaş uçaklarının Kıbrıs'ta uyarı uçuşlarına başladığını belirtmiştir. Ayrıca Türkiye'nin yaptığı ve yapacağı tüm müdahalelerin kanunlar ve düzen içerisinde tatbik edileceği ifade edilmiştir ki bu açıklamanın yalnızca meclise değil uluslararası kamuoyuna verilen bir mesaj olduğu düşünülebilir.

27 Aralık 1963 tarihinde garantör devletler tarafından Kıbrıs'a İngiltere komutasında bir askeri birlik gönderilmiştir. Bu birlikler, Kıbrıs'a Libya'dan

¹⁴⁴ TBMMTD, 1. Dönem, cilt:24, 19. Birleşim, s. 27, 28

uçaklarla sevk edilmişlerdir¹⁴⁵. Bu durum, Kıbrıs Sorunu'nun çözümü ile alakalı olarak sadece Türkiye'nin uğraşmadığını ve Türkiye gibi diğer garantör devletlerin de bir mücadele vermeye çalıştıkları şeklinde düşünülebilir.

2 Aralık 1963 tarihinde Ankara Üniversitesi öğrencilerinin başlattığı mitinge binlerce kişi katılarak, “Kıbrıs Türk'tür Türk Kalacak” şeklinde sloganlar atarak Genel Kurmay Başkanlığı ve Başbakanlık önüne doğru yürümüşlerdir. Genel Kurmay Başkanlığı önünde Genel Kurmay İkinci Başkanı Korgeneral Memduh Tağmaç gençlere ithaf olarak bir konuşma yapmıştır. Ayrıca Başbakan İsmet İnönü'yü kalabalığı temsilen dört öğrenci ziyaret edip kendilerinden bilgi aldıktan sonra miting olaysız dağılmıştır¹⁴⁶. Kıbrıs meselesinden dolayı öğrencilerin miting ve gösterilere başlamaları Türk gençlerinin soydaşlarına yapılan zulme sessiz kalmadıklarını göstermektedir denilebilir.

1964 yılı Kıbrıs Adası'nın geleceği açısından önemli olayların yaşandığı bir yıl olmuştur. Kıbrıs Adası'nda çatışma ve Rum mezaliminin hız kesmeden devam etmesi ve ada yönetiminin bazı olaylarda yetersiz veya kayıtsız kalması Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin toplanmasına neden olmuştur. BM Genel Sekreteri U Thant'ın girişimleri sonucunda iki temel görüş belirmiştir. Bu görüşler, Kıbrıs'ta gerginliğin azaltılması ve güvenliğin tesisi için adaya uluslararası bir güç göndermek ile bu soruna kesin çözüm amacıyla tarafsız arabulucuları devreye sokmak olmuştur. Bu görüşler karşısında ise İngiltere fikri olumlu bularak adaya giden uluslararası güç orada bulunduğu müddetçe adanın garantör devletlerinin adaya müdahale etmemesi yönünde olmuştur. Yunanistan ve Rumlar ise, Garanti Antlaşması dâhil, Zürih ve Londra kararlarının iptalini istemekle beraber, adaya gelecek uluslararası kuvvetlerin yalnızca Güvenlik Konseyi'nden emir almasını talep etmişlerdir. Ancak bu toplantılarda ülkeler arasındaki anlaşmazlık dolayısı ile müspet bir netice alınamamıştır¹⁴⁷

Adı geçen toplantıdan sonrada Kıbrıs'taki Rum saldırıları devam etmiştir. Rum saldırılarının 12 Mart 1964 tarihinde topyekûn bir hal alması üzerine

¹⁴⁵ Bozkurt, 28 Mart 1962, sayı:2751, s.1.

¹⁴⁶ Bozkurt, 29 Mart 1962, sayı:2752, s.2.

¹⁴⁷BCA, Fon Kodu: 030.01, Yer No: 71.452.4.

Türkiye'nin adadaki askeri birliği karşıt saldırıya hazırlanmıştır. Bu olaylar üzerine Güvenlik Konseyi 13 Mart 1964'te acilen toplanmış ve BM barış gücünün hazırlandığını duyurmuştur. Bu kuvvet içerisinde Finlandiya'dan bir tabur, İrlanda'dan 500, İsveç'ten 700 ve Kanada ordusundan 1150 asker yer almıştır. Bu durum Makarios'u durdurmaya yetmemiş ve Başpiskopos Zürih ve Londra Antlaşmaları sonucu imzalanan "İttifak Antlaşması"nı feshettiğini ilan etmiştir. Yunanistan'da bu kararı desteklediğini belirten açıklamalar yapmıştır¹⁴⁸. Uluslararası girişimlere ve barış gücünün oluşturulmasına rağmen Makarios ve Yunan hükümetinin ısrarı, Kıbrıs konusunda tek taraflı hareket ettikleri ve çözüm odaklı davranmadıkları biçiminde yorumlanabilir.

Makarios'un "İttifak Antlaşması"nı feshettiğini ilan ettiği yönündeki açıklaması, Türkiye'nin Kıbrıs'a müdahale kararı almasına neden olmuştur. Bu plan devreye sokulmadan ABD Başkanı Lyndon B. Johnson, 5 Haziran 1964'te Başbakan İsmet İnönü'ye tehdit içeren bir mektup göndermiştir. Bu mektupta kısaca; eğer Türkiye Kıbrıs'a bir müdahalede bulunacak ise ABD'nin kendisine verdiği silahlarla yapamayacağını ve Türkiye'ye karşı gerçekleşecek bir Sovyet Rusya saldırısı karşısında Türkiye'nin yalnız kalacağını belirtmiştir¹⁴⁹. Bu mektubun ABD tarafından Türkiye'ye ciddi bir gözdağının verilmiş olduğu şeklinde düşünülebilir. Ayrıca söz konusu mektuptaki ifadelerin, Kıbrıs'ta garantör devlet olan Türkiye'nin haklarına bir saldırı olarak görülebilir.

Başkan Johnson'un mektubunda Türkiye Başbakanı İsmet İnönü'nün ABD'ye davet edilmesi üzerine, İnönü 21 Haziran 1964'te Amerika'ya gitmiş ve burada ikili görüşmelerde bulunmuştur. Bu görüşmeler sonrasında Kıbrıs Sorunu hakkında çalışma yürütmesi amacıyla, dışişleri eski bakanlarından Dean Acheson görevlendirilmiştir. Acheson tarafından hazırlanan ve Acheson Planı'na göre; Türkiye'ye, Karpas Yarımadası'nda bir kısım toprak ile Meis Adası bırakılacak, Kalan Rum ağırlıklı bölgelerde ise Türkler özerk olacaktır. Ancak ENOSİS

¹⁴⁸ Bahri Noyan, *Kanuni'den Günümüze Kadar Kıbrıs Meselesi*, Hayat Tarih Mecmuası, cilt: 2, sayı:7, (1971), s. 70.

¹⁴⁹ Armaoğlu, 2004, s. 788- 789.

dışında hiçbir çözüme sıcak bakmayan Yunanistan ve Rumların temsilcisi Makarios bu planı kabul etmemişlerdir¹⁵⁰.

1964 Yılında EOKA'nın kurucusu Grivas tekrar Kıbrıs'a dönmüş ve kanlı eylemlerin yeniden başlamasına öncülük etmiştir. Grivas, 24 Haziran 1964 yılında Kıbrıs radyosunda adaya tekrar dönüşünün sebeplerini Rum halkının birlik ve beraberliğini oluşturmak, kişisel gücünü kullanarak Türkler ile barış içerisinde bir hayat tesis etmek ve Kıbrıs halkının plebisit yöntemi ile geleceğine karar vermesine yardımcı olmak şeklinde açıklamıştır¹⁵¹. Her ne kadar bu açıklamalarda Türkler ile dostluk ve barışı tesis edileceği belirtilmişse de durum böyle olmamış ve adı geçen örgüt eylemlerine devam etmiştir. Zira Grivas'ın adaya gelmesi ile Rum çeteler, Türkiye ile Kıbrıs Türklerinin iletişim noktası olan Erenköy Bölgesi'ne 6 Ağustos 1964'te büyük bir operasyon başlatarak Türkleri adada yalnızlaştırarak ENOSİS'i gerçekleştirmeyi hedeflemiş ise de Türkiye'nin zamanında müdahalesi ile bu girişim başarısızlığa uğratılmıştır¹⁵². 8 Ağustos 1964'te Erenköy'ü kuşatan Rum askeri mevzileri Türkiye Jetleri tarafından vurulmuş ve Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK)'nin telkinleri sonucu Türkiye çekilmiştir.

26 Mart 1965 yılında BMGK Kıbrıs meselesi hakkında bir rapor yayınlamıştır. Bu raporda Güvenlik Konseyi, Türklerin Kıbrıs adasında Rum egemenliğini kabul etmesi gerektiği ifade edilmiştir. Ayrıca Kıbrıs'ta resmi dilin Rumca olması ve adada Türk göçünün kolaylaştırılması tavsiye edilmiştir. Adanın silahsız hale getirilmesi fikriyle Rumların ENOSİS'ten vazgeçmeleri ve federasyon fikrinin de reddedildiği bu rapor Türkiye tarafından kabul edilmemiştir¹⁵³.

28 Mart 1965 tarihinde Başbakan Suat Hayri Ürgüplü ile ABD Dışışleri Yakın Doğu ve Güney Asya Bakan Yardımcısı John D. Jernegan arasında Kıbrıs

¹⁵⁰ Şahin, 2009, s.

¹⁵¹ Bozkurt, 25 Haziran 1964, sayı: 2921, s. 1-4.

¹⁵² Kürşad vd., 1978, s. 212, 213.

¹⁵³ Ayşe Mine Olcay, *Kıbrıs'ta Çözüm Arayışları-Tarafların Hukuksal Tezlerine Genel Bakış 1964'ten 2014'e Kadar*, Gündoğan Yayınları (Birinci Baskı), İstanbul 2014, s. 22-23.

konulu bir görüşme yapılmıştır. Bu görüşmede Jernegan, Türkiye’de ABD’nin ENOSİS’i kabul ettiğine dair bir fikrin var olduğunu; ancak bu düşüncenin gerçek olmadığını ifade ederek bu durumun Yunanistan’a da açıklandığını belirtmiştir. Bu beyan karşısında ise Başbakan Ürgüplü, artık nasihat devrinin geçtiğini ve karar alma zamanının geldiğini ifade etmiştir. Başbakan Kıbrıs Türkleri üzerindeki fiili baskının devam etmesi durumunda Türkiye’nin her türlü önleme girişiminde bulunacağını ifade etmiştir. Ayrıca müzakere için her zaman hazır olan Türkiye, Yunanistan eğer ENOSİS fikrinden vazgeçmez ise adaya tekrar müdahale edebileceğini belirtmiştir. Eğer böyle bir durum ortaya çıkar ise Amerika’nın Türkiye’yi engellemeye kalkışmaması istenmiştir¹⁵⁴. Türkiye’nin bu sert ve kararlı tutumu Kıbrıs siyasetinde ENOSİS fikrinin kabul edilmesinin mümkün olmadığı, ancak bu fikir dışında çözüme katkıda bulunabilecek uluslararası iletişim yollarının da oluşturulmasına karşı olmadığı şeklinde yorumlanabilir. Ayrıca Türkiye bu görüşme ile ABD’ye Kıbrıs’ta Türklere uygulanan ve uygulanacak olan zulme sessiz kalamayacağı mesajını da ilettiği söylenebilir.

1967 yılı hem Türkiye hem Yunanistan hem de Kıbrıs Türkleri için yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur. Bu kapsamda, 1967 yılında Türkiye’de İsmet İnönü’nün başında bulunduğu iktidarların bitişi ve Koalisyon hükümetlerinin kuruluşu gerçekleşmiştir. Yunanistan’da ise askeri darbe sonrasında hükümet devrilmiş ve yeni bir hükümet kurulmuştur. Yunanistan’da kurulan bu yeni Cunta Hükümeti mensupları ENOSİS fikrini en kısa zamanda gerçekleştirerek, tarihe geçen birer kahraman olmak hevesi içerisinde hareket etmişlerdir. ENOSİS hedefine ulaşmak için de Makarios’u yönetimden uzaklaştırarak, ani bir darbeye idareyi ele almayı hedeflemişlerdir¹⁵⁵. Bu planın gerçekleşmesiyle Kıbrıs Türklerini ortadan kaldırarak, Kıbrıs adasına tam anlamı ile hâkim olmayı amaçlamışlardır. Bu nedenle EOKA tedhiş örgütünün yerine EOKA- B örgütü kurulmuş ve başkanlığına ise daha önce söz konusu örgütün başkanlığını yapan

¹⁵⁴BCA, Fon Kodu: 030.01, Yer No: 64.395.5.

¹⁵⁵ Yılmaz, 2014, s. 45-46.

General Grivas getirilmiştir. EOKA-B ise ENOSİS'e ulaşmak amacı ile Kıbrıs'ta Makarios ile bir mücadele içerisine girmiştir¹⁵⁶.

Askeri darbe yönetiminin istekleri doğrultusunda Türkiye ile Yunan hükümeti arasında görüşmeler tekrar başlamış ve Başbakan Süleyman Demirel ve Yunanistan Başbakanı Konstatinos Kollias arasında Keşan ve Dedeoğlu'nda 9- 10 Eylül 1967 tarihinde yapılan görüşmelerde Yunanistan ENOSİS fikrinde ısrarcı davranmış, Türkiye ise bu fikrin karşısında olduğunu açıkça ifade etmiştir¹⁵⁷. Bu görüşmelerden memnuniyet duymayan Grivas önderliğindeki Rum çeteleri, 15 Kasım 1967'de Boğaziçi ve Geçitkale'ye başlattıkları saldırıyla²⁸ Kıbrıs Türk'ünü vahşice öldürmüşlerdir. Bu olay üzerine Türkiye, Milli Güvenlik Kurulu'nun tavsiyesi, Süleyman Demirel Hükümeti'nin teklifi ve TBMM'nin kabulü ile Kıbrıs'a müdahale kararı almıştır. Bu kapsamda, 17 Kasım 1967'de Türkiye Yunan Cunta Hükümetine bir dizi istekten oluşan bir ultimatom vermiştir. Söz konusu ultimatomla göre, General Grivas derhal Kıbrıs Adasını terk etmeli, Askeri İttifak Antlaşması'nın ön gördüğünden fazla olan bütün Yunan askeri buradan çekilmeli, Kıbrıslı Rumlar silahtan arındırılmalı, Kıbrıs Rum Hükümeti, Boğaziçi ve Geçitkale'ye yapılan saldırıda ölenler için tazminat ödemeli, Kıbrıslı Türklere uygulanan tüm ekonomik önlemler kaldırılmalı ve Kıbrıs Türklerine herhangi bir taarruzun yapılmayacağı konusunda garanti verilmeliydi¹⁵⁸.

Türkiye tarafından verilen ultimatomla Yunan Cunta Hükümeti ilk başta olumsuz yaklaşmıştır. Ancak başta ABD olmak üzere büyük devletlerin baskısına dayanamayarak Türk Hükümetinin isteklerini kabul etmek durumunda kalmıştır¹⁵⁹. Bu karar üzerine Türk savaş uçakları Kıbrıs üzerinde alçak uçuş yaparken, deniz Kuvvetlerine bağlı kuvvetler Girne açıklarına ulaşmıştır. Ancak 20 Kasım 1967 tarihinde ABD başkanı Johnson'un Türkiye'ye gönderdiği ve NATO'ya ait silahların Türkiye tarafından kullanılmamasının istendiği mektubu ve Yunanistan'ın Türkiye'nin şartlarını kabul etmesi dolayısıyla harekât

¹⁵⁶ Yılmaz, 2014, s. 45-46.

¹⁵⁷BCA, Fon Kodu: 030.10, Yer No: 10.61.22.

Ali Balcı, *Türkiye Dış Politikası İlkeler Aktörler Uygulamalar* (Birinci Baskı), Etkileşim Yayınları, İstanbul 2013, s.116.

¹⁵⁹Artuç, 1989, s.103- 104.

durdurulmuştur. Harekâtın durdurulması ile beraber Yunan askeri ve Rum birlikleri girdikleri Türk bölgelerini boşalttılar. Grivas, Yunanistan'a dönerken, ABD aracılığı ile yeni diplomatik çabalar ve görüşmeler başlamıştır¹⁶⁰. Bu olay, Türkiye'nin NATO ve ABD müttefiki olması dolayısıyla bağımsız hareket edemediği ve askeri gücünün Kıbrıs Müdahalesi için bu dönemde yeterli olmadığı şeklinde değerlendirilebilir. Ayrıca Yunan Hükümeti'nin Türkiye'nin tüm isteklerini kabul ederek harekâtı durdurmuş olması, sorunun tamamen çözümü olmamış sadece Kıbrıs Türkleri ile Rumları arasındaki sorunları sadece geçici olarak ertelemiştir.

26 Şubat 1964 tarihinde Birleşmiş Milletlerin Kıbrıs görüşmeleri esnasında Kıbrıs Türk Cemaati adına Rauf Denktaş'ın yaptığı açıklamalar neticesinde, Kıbrıs'a girmesi Makarios tarafından yasaklanmıştır. Bu tarihlerde Denktaş, Ankara'da ikamet etmek zorunda kalmıştır. Ancak bu ikamet uzun sürmesi Rauf Denktaş'ı rahatsız etmiş ve 21 Ekim 1967 gecesi gizlice İskenderun'dan Nejat Konuk ve Erol İbrahim ile beraber yola çıkmışlardı. Ancak Larnaka yerine Karpaz'a yani Rum askeri bölgesine ulaşmışlardı. Kısa sürede tanınan Rauf Denktaş, Kıbrıs'ta tutuklanmıştı. Bu olay kısa sürede Türkiye'de duyulmuştur¹⁶¹. Söz konusu tarihten itibaren Kıbrıs Sorunu'nun çözümü bağlamında Rauf Denktaş çok önemli bir kişi haline gelmiş ve Denktaş öldüğü güne kadar sorunun çözümü için çok ciddi mücadele vermiştir.

Kıbrıs'ta yukarıda ifade edilen olayların yaşandığı tarihlerde Türkiye, hemen devreye girmiş ve Rauf Denktaş'la yanındakilerin serbest bırakılmasını ve bunların Türkiye'ye iadesini talep etmiştir. Konuyla ilgili olarak Başbakan Adnan Menderes, Hürriyet gazetesine mektup yazarak birtakım açıklamalarda bulunmuştur. Bu mektupta Denktaş'ın neden Kıbrıs'a gitmek zorunda olduğu ve Türkiye'nin olaya yaklaşımının nasıl olduğu ifade edilmiştir¹⁶². Esasında

¹⁶⁰ Ertuğrul Üçler, 35. Yılında Kıbrıs Deniz Çıkartmasının İç Yüzü Kıbrıs Çıkartması (Birinci Baskı), YeniYüzyıl Yayınları, İstanbul 2009, s. 42.

¹⁶¹ Hande Erol, "Rauf Denktaş'ın Ankara'daki Zorunlu İkamet Yılları ve Faaliyetleri (1964-1968)", Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, cilt: 6, sayı: 2, (2015), s. 61-62.

¹⁶² Hürriyet, 02 Kasım 1967, sayı:7010, s.1.

Denktaş'ın tutuklanması Türkiye'de olduğu gibi Kıbrıs'ta da endişeyle karşılanmış ve Kıbrıs Türkleri adı geçen kişinin serbest bırakılması için Birleşmiş Milletler nezdinde girişimlerde bulunmuşlardır¹⁶³. Bu kapsamda Türkiye ve Kıbrıs Türklerinin çabaları neticesinde Rauf Denktaş ve beraberindekiler serbest bırakılmışlardır¹⁶⁴.

Kıbrıs yönetiminden 1963 yılından başlayarak soyutlanan Kıbrıs Türkleri, kamu hizmetlerinden yoksun bırakılmış ve kamu çalışanları devlet dairelerinden çıkarılmışlardır. Devam eden bu durum karşısında ise Kıbrıs Türkleri, Türkiye'nin de desteği ile 29 Aralık 1967 tarihinde gerçekleştirdikleri bir toplantı neticesinde Kıbrıs Geçici Türk Yönetiminin kurulmasına karar vermişlerdir. Oluşturulan bu yönetim idari teşkilatlanması da bu toplantıda belirlenmiştir¹⁶⁵. Bu bağlamda Kıbrıs Geçici Türk Yönetimi'nin kurulması Türklerin ayrılma isteklerinin değil; aksine Makarios liderliğindeki Rum yönetiminin ada Türkleri üzerinde uyguladığı baskı ve soyutlamasına karşı ciddi bir tepki olduğu şeklinde düşünülebilir.

13 Nisan 1968 tarihinde Rauf Denktaş Kıbrıs'a döndüğünde büyük bir sevgi gösterisi ile karşılanmış, kendisi için büyük bir karşılama töreni hazırlanmış ve bu hazırlıkların programı Kıbrıs gazetelerinde ayrıntılı bir biçimde yazılmıştır¹⁶⁶. Bu arada Rauf Denktaş'ın Kıbrıs'a dönmesiyle 1968- 1974 yılları arasında Kıbrıs Türkleri ile Kıbrıs Rum temsilcileri arasında Birleşmiş Milletler arabuluculuğunda görüşmeler yapılmıştır. Bu anlamda ilk görüşme 3 Haziran 1968 tarihinde Denktaş ile Klerides arasında yapılmıştır. Bu görüşmeler altı yıl aralıklar ile sürdürülen barış görüşmelerinde ortaya atılan çözüm önerileri de diğer görüşmelerde savunulan tezlerle aynı doğrultuda olmuştur. Söz konusu durum kapsamında, Türk toplumu yerel muhtariyet tezini öne sürerken; Rumlar üniter devletin korunması konusunda ısrar etmişlerdir. Bu nedenle bu görüşmelerde de diğerlerinde olduğu gibi ortak bir çözüme ulaşılamamıştır¹⁶⁷.

¹⁶³ Akın, 1 Kasım 1967, sayı: 902, s.1-4.

¹⁶⁴ Bozkurt, 13 Kasım 1967, sayı: 5946, s.1.

¹⁶⁵ Kürşad vd., 1978, s.240-241.

¹⁶⁶ Bozkurt, 13 Nisan 1968, sayı:6082, s. 1.

¹⁶⁷ Eroğlu, 2002, s.751- 752.

Kıbrıs Adası'nda Osmanlı Devleti hâkimiyetinin sona ermesiyle Türk idaresinden mahrum kalan Kıbrıs Türklerinin göç etmesi adada nüfus dengesini Rumlar lehine değiştirmiştir. Nüfus oranının değişmesi Rumları adada etkin güç durumuna getirmiştir. İngiliz İdaresi sürecinde kendilerine devletin önemli mevkilerinde yer bulan Rumlar Kıbrıs'ta ayrıcalıklı bir konuma gelmişlerdir.

1.15. Genel Değerlendirme

II. Dünya Savaşı'ndan sonra Rumlar Kıbrıs Adası'nın idaresini tamamen ele geçirmek ve burayı Yunanistan'a bağlamak üzere uluslararası düzeyde girişimlerde bulunmuş, İngiltere Hükümeti'ni ikna etmeye çalışmış ve sıklıkla Birleşmiş Milletlere başvuruda bulunmuştur. Söz konusu girişimlerinin sonuçsuz kalması üzerine Kıbrıs'ta Yunanistan ve Kıbrıslı Rum yöneticilerin desteğiyle Rumlar, hem İngiliz ada yönetimine hem de Kıbrıs Türk toplumuna karşı tedhiş faaliyetlerinde bulunarak amaca ulaşmayı hedefleyen terör örgütleri kurmuşlardır.

Kıbrıs Türk toplumu karşılaştığı bu baskı ve yıldırma politikalarına karşı, kendilerini temsil edecek idari yönetim kadrolarını, sivil toplum kuruluşlarını, basın yayın organlarını, askeri direniş ve müdafaayı hedefleyen silahlı gruplarını oluşturmaya çalışmıştır. Bu süreç içerisinde her fırsatta anavatan Türkiye ile fikir alışverişinde bulunarak ortaya çıkan gelişmeler anında Türkiye ile paylaşılmış ve Kıbrıs Türk toplumunun temsilcileri gerek Türkiye ziyaretlerinde gerekse uluslararası müzakerelerde soruna kalıcı çözüm bulmaya çalışmışlardır. Bu arada Kıbrıs Sorunu'nu çözmek kapsamında Türkiye'nin Kıbrıs'ta yaşayan Türkleri korumak amacıyla devreye girmesi, Yunanistan ve Rum İdaresi karşısında uluslararası alanda faaliyet yürütmesi Yunanistan ve Kıbrıs Rum yönetiminin ENOSİS hedeflerine ulaşmalarının engellenmesinde ciddi bir güç olmuştur.

1960 yılında Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulması ile adı geçen sorununun çözülebileceği umutları artmış ise de Kıbrıs Rumlarının temsilcilerinin cumhuriyetin oluşumunu sağlayan antlaşmaları tanımadıklarına yönelik açıklamaları çözümsüzlüğün nihayete ermediğini ortaya çıkarmaktaydı. Bilhassa

Yunanistan, Kıbrıs Rum etelerinin Kıbrıs Türklerine yönelik tedhiş faaliyetlerini desteklemiş ve adaya gönderdiği silahlar ve askerler ile Rum çetelerine destek vermiştir. Bu da Kıbrıs Sorunu’nu daha da çözümsüz hale getirmiş ve burada yaşıyan Türklerin hayatlarını daha da tehlikeye sokmuştur.

Türkiye, Kıbrıs Türklerinin yaşam koşularını ortadan kaldıran, onları adada barındırmamayı hedefleyen Yunanistan destekli saldırılar karşısında uluslararası girişimlerin sonuç vermemesi üzerine askeri yöntemler de dahil birçok yönteme başvurmuştur. İktidarların değişmesi, Türkiye’nin bu politikasını değiştirmemiştir. Bu kapsamda, Türkiye Kıbrıs Barış Harekâtı’na kadar ağırlıklı olarak müzakereler yolu ile Kıbrıs meselesini çözüme kavuşması için bütün diplomatik yolları kullanmaya zen göstermiştir.

İKİNCİ BÖLÜM: KIBRIS BARIŞ HAREKÂTINDA YER ALAN KIBRIS GAZİLERİ

2.1. Kıbrıs Barış Harekâtın Giden Süreç

Bu bölümde Kıbrıs Barış Harekâtı'nın süreçleri ve Iğdır'lı Kıbrıs Gazileri üzerinde durulacaktır. Öncelikle Kıbrıs'ta bu sürecin nasıl başladığı, gelişim sürecinin nasıl olduğu ve ne şekilde sonuçlandığı ifade edildikten sonra, bu süreçte konuyla ilgili olarak kendileriyle mülakat yapılan Iğdır'lı Kıbrıs gazilerinin gözlemleri üzerinde durulacaktır.

2.2.Kıbrıs'ta Yunanistan Darbesi

1974'te Kıbrıs'ta devam eden çözümsüzlüğün dışında Kıbrıs Rum Yönetimi Başkanı Makarios ile Yunan Cunta Hükümeti arasında da sorunlar ortaya çıkmış ve onun Kıbrıs'ta faaliyet gösteren EOKA-B tedhiş örgütüne karşı tutumunu sertleştirmiştir. Bu çekişme Makarios'un 25 Nisan 1974 tarihinde EOKA-B örgütünü yasa dışı ilan etmesi ile beraber iyice artmış ve bir iç çatışma ortamı başlamıştır. Kıbrıs Rum Yönetimi Başkanı'nın güçlendirdiği polis kuvveti ile EOKA-B tedhiş örgütü arasındaki çatışmalara Yunanistan'daki Cunta Hükümeti de dahil olmuş ve Makarios'a karşı açıkça tedhiş örgütünün yanında yer almıştır. Rum lidere Cunta Hükümeti'ni Kıbrıs'ın iç işlerine müdahale ettiğini ileri sürerek, Yunanistan'ın 650 askerini çekmesi gerektiğini açıklamıştır¹⁶⁸. Yunanistan'ın ada üzerinde tahakkümünün Başpiskoposu dahi rahatsız edecek safhaya varmış olması, Kıbrıs Türklerinin de adada yaşam şartlarının daha da zorlaşmasına sebep olmuştur şeklinde değerlendirilebilir.

Makarios, Cunta Hükümeti'ne 2 Temmuz 1974'te gönderdiği mektubunda kendisinin Yunanistan tarafından atanan bir vali olmadığını açıkça belirtirken, EOKA- B örgütünün de dağıtılmasını istemiştir. Yunanistan ise bu mektuba çok sert bir karşılık mahiyetinde adına "Afrodit Planı" dediği darbe girişimi ile cevap

¹⁶⁸Uçarol, 1995, s.763-764.

vermiştir¹⁶⁹. Bu arada, 15 Temmuz 1974 tarihinde Kıbrıs'ta Makarios'a karşı bir darbe girişimi başlamış ve başpiskoposun sarayı yakılmıştır. Darbenin başarıya ulaşması ile darbeciler bir bildiri yayınlamışlardır¹⁷⁰. Bu darbeye Makarios iktidarını kaybetmiş, Nikos Sampson yeni başbakan olmuştur ve Makarios ülkeyi terk etmek zorunda kalmıştır. Kıbrıs'ta gerçekleşen darbe girişimi Yunanistan Hükümeti'nin Kıbrıs adasında oluşturulan Rum hükümetinin iş işlerine müdahale ettiği biçiminde yorumlanabilir.

2.3.Kıbrıs'a Yönelik Birinci Harekât ve Cenevre Görüşmeleri

Kıbrıs'ta gerçekleşen darbe hem Kıbrıs Türkleri hem de Türkiye Hükümeti tarafından yakından takip edilmiştir. Eski EOKA'cı Sampson'un başa gelmesi, Türkiye ve Kıbrıs Türklerince hoş karşılanmamıştır. Darbe haberini alan Başbakan Bülent Ecevit Afyon gezisini kısa kesmiş, Denizli iline yapacağı geziyi ise iptal ederek Bakanlar Kurulunu toplamak amacı ile Ankara'ya dönmüştür. Başbakan, Ankara'ya dönmeden Afyon'da, Kıbrıs'ta gerçekleşen darbeyi değerlendirerek *"Kimse Kıbrıs'taki kargaşalığı fırsat bilerek, Türklerin haklarına dokunmaya kalkışmasın. Hiçbir oldu-bittiye kabul etmeyiz. Türklerin haklarına el sürdürtmeyiz, sürdürtmeyeceğiz."*¹⁷¹ açıklamasını yaparak Türkiye'nin olayın yakın takipçisi olduğunu da göstermiştir.

15 Temmuz 1974 tarihinde Kıbrıs'taki Yunan Cunta Hükümeti destekli darbenin başarıya ulaşmasıyla Türkiye'de siyasi hareketlilikle beraber askeri hareketlilik de hız kazanmıştır. Orduda izinleri kaldırılmış, izinde olan önemli görevlerdeki personel acil olarak görev yerlerine çağrılmış, muharebe eğitimleri artırılmıştır. Kıbrıs'ta darbesi sonrasında Türkiye'de askeri ve sivil yönetim kademeleri ivedi bir şekilde toplantılar gerçekleştirerek, ortaya çıkan yeni durumu değerlendirmişlerdir. Başbakan Bülent Ecevit, darbe haberi kendisine verildikten sonra hemen yurt içi gezisini yarıda bırakarak Afyon'dan Ankara'ya dönme kararı

¹⁶⁹ Oran, 2009, s.740.

¹⁷⁰ Bozkurt, 16 Temmuz 1974, sayı: 8134, s.1,4.

¹⁷¹ Artuç, 1989, s. 119.

almıştır. Dışışleri Bakan Vekili Hasan Işık da Dışışleri Bakanlığı'nda üst düzey askeri personellerinin katıldığı bir toplantı yapmış ve darbenin etkileri tartışılmıştır. 15 Temmuz günü zaman kaybedilmeden Yunanistan, Türkiye tarafından resmen uyarılmış ve Yunan Cunta Hükümeti'ne ultimatome verilmiştir¹⁷².

ABD darbeyi kınayan açıklamalar yaparken, NATO Konseyinde Yunanistan'a karşı tavır alınmıştı. Sovyetler Birliği daha sert bir açıklama yaparak Kıbrıs'a düzenlenecek bir müdahaleye destek vereceğini duyurmuştu. Yunanistan ise bu darbenin Kıbrıs'ın bir iç meselesi olduğu açıklamasını yapmıştı. Türkiye, darbenin Yunanistan tarafından düzenlendiğine inanmış ve garantör devlet olarak Kıbrıs Türklerinin haklarını korumak maksadı ile Garanti Antlaşması'nın 4. Maddesi gereğince adaya müdahale etmeye hazırlanmış ve bu müdahale için bir diğer garantör devlet olan İngiltere ile ortak bir müdahale için görüşmeler de yürütölmüştür. Başbakan Bülent Ecevit Londra Görüşmeleri konusunda gazeteci Mehmet Ali Birand'la yaptığı mülakatta çıkarma hazırlıkları için şu açıklamalarda bulunmuştur¹⁷³.

17 Temmuz 1974 tarihinde Londra'da gerçekleşen Türk- İngiliz heyetleri arasındaki görüşmede Başbakan Bülent Ecevit, İngiltere Başbakanı Harold Wilson'a garantör devletler olarak ortak müdahale önerisini sunmuş ise de müspet bir cevap alamamıştır. Bunun üzerine Türkiye, Yunan askerlerinin adadan çıkarılmasına yönelik Yunanistan'dan istekte bulunmuş, ancak bu istek de karşılıksız kalmıştır. Diplomatik girişimlerin sonuçsuz kalması üzerine Türkiye, Garanti Antlaşması'nın kendisine sağladığı müdahale hakkını tek başına kullanmaya karar kılmıştır¹⁷⁴. ABD, Kıbrıs meselesinde arabulucu olmak isteğini Başbakan Bülent Ecevit'e iletmiş ise de Başbakan garantör bir devlet olmayan ABD'nin arabulucu rolü üstlenmesinin doğru olmadığı gerekçesi ile bu teklifi reddetmiştir. Başbakan, her geçen saat Yunan askerinin Kıbrıs'ta askeri

¹⁷² Keser, 2013, s.77.

¹⁷³ Mehmet Ali Birand, *30 Sıcak Gün*, (On Dördüncü Baskı), Milliyet Yayınları, İstanbul 1990, s.66.

¹⁷⁴ Uçarol, 1995, s.765.

ağırlığının arttığını belirterek, adada durumun vahametinin giderek arttığını ve Türkiye'nin böyle bir durumda beklemeye tahammülünün kalmadığını belirtmiştir¹⁷⁵.

19 Temmuz 1974 tarihinde Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk imzası ile yayınlanan kararla, Garanti Antlaşmasının 3. Maddesi ve Birleşmiş Milletler yasasının 51. Maddesi gereğince, Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından Kıbrıs'a müdahalede bulunulması ve herhangi bir Yunan saldırısına karşı, Yunanistan'a karşı da müdahalede bulunma yetkisinin Başbakan'a verildiği açıklanmıştır¹⁷⁶. Bu belge Türkiye'nin askeri müdahalede kararlı olduğu ve herhangi bir dış müdahaleyi de savaş nedeni olarak gördüğünü göstermektedir şeklinde düşünülebilir.

Kıbrıs konusunda Türkiye'de bu olayların yaşandığı tarihlerde Bakanlar Kurulu kararı ile başlaması kararlaştırılan müdahale sonucunda zapt ve müsadere haklarının kullanılabilmesi amacı ile İstanbul, İzmir ve İçel illerinde birer Deniz Müsadere Mahkemesi, Ankara'da ise Yüksek Deniz Müsadere Mahkemesi'nin kurulması kararlaştırılmıştır¹⁷⁷. Bu kararla Türkiye'nin, Kıbrıs Müdahalesi ile ilgili ele geçirme ve ele geçirilen yerlerin akıbeti için tedbirler almaya çalıştığı söylenebilir. Ayrıca, Kıbrıs Barış Harekâtı'nın başladığı 20 Temmuz 1974 tarihli yayınlanan bir karar ile de harekât için alınması gereken önlemler açıklanmıştır¹⁷⁸. Böylece Türkiye, yıllardan beri devam eden ve buradaki Türklerin büyük sorunlar yaşamasına sebep olan olayın çözümü için çok önemli bir süreci başlatmış olmaktaydı.

20 Temmuz 1974 tarihinde tek başına Kıbrıs çıkarmasına girişen Türk Ordusu, kısa bir süre zarfında Girne kıyılarındaki hâkimiyet alanını genişletmiş ve Girne- Lefkoşa yolunun kontrolünü ele almıştır. Çıkarmanın başladığı 20 Temmuz'da Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi acil olarak toplanmış, 20- 21 Temmuz gecesi taraflara ateşkes çağrısında bulunmuştur. Türkiye, adada anayasal

¹⁷⁵ Hürriyet, 19. 07. 1974, sayı: 9431, s.1.

¹⁷⁶ BCA, Fon Kodu: 30.18.1.2, Yer No: 317.47.8.

¹⁷⁷ BCA, Fon Kodu: 30.18.1.2, Yer No: 317.47.6.

¹⁷⁸ Keser, 2013, s. 85.

düzenin yeniden oluşturulması, sükûn ve barış ortamının yeniden tesisi sağlanmadan harekâtı durdurma niyetinde değilken, Yunanistan, Türk askeri birliklerinin adadan çekilmesi koşulu ile ateşkese uyacağını bildirmiştir. Bu durumda Yunanistan, Türkiye'nin haklı talepleri karşısında ateşkesi koşulsuz olarak kabul etmiş ve 22 Temmuz 1974 tarihinde ateşkes sağlanmıştır¹⁷⁹. 23 Temmuz 1974 tarihinde yayınlanan Milliyet Gazetesi'nde Başbakan Bülent Ecevit Birleşmiş Milletlerin ateşkes çağrısına Türkiye'nin olumlu karşılık verdiğini ve Türk ordusunun Kıbrıs'ta büyük bir zafer kazandığını beyan ederek, artık hiçbir kuvvetin ada Türklerinin haklarına dokunamayacağını açıklamıştır¹⁸⁰. Böylece sorunu çözmek amacıyla müdahale eden ve bu anlamda büyük bir riske giren Türkiye'nin istediği sonucu elde etmiş olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Başbakan Bülent Ecevit, TBMM'de 23 Temmuz'da yaptığı basın toplantısında, Kıbrıs çıkarmasının bilançosunu açıklamış, 20- 22 Temmuz 1974 tarihleri arasında süren harekât esnasında şehit sayısının 57 yaralı sayısının ise 184 olduğunu belirtmiştir. Ayrıca kayıp sayısının da 242 olduğunu açıklamıştır. Dışişleri Bakanı Turan Güneş ise 600 Rum askerinin tutsak edildiğini ve bu tutsakların Türkiye'de bulunduğunu ifade etmiştir¹⁸¹. Bu açıklamalar ilk çıkarmanın başarıya ulaştığını gösterdiği Kıbrıs'ta, Türkiye'nin etkisinin artacağı şeklinde de yorumlanabilir.

Kıbrıs Barış Harekâtı devam ederken 23 Temmuz 1974'te hem Yunanistan'da hem de Kıbrıs'taki darbe hükümetleri istifa etmek zorunda kalmışlardır. Darbe sonrasında Yunanistan devlet başkanlığına Karamanlis getirilmişken; Kıbrıs'ta ise darbe lideri Sampson istifa ederken yerine Klerides hükümet kurmuştur. Başbakan Bülent Ecevit, Kıbrıs Barış Harekâtı'nın bir yandan Kıbrıs'ta diğer bir yandan da Yunanistan'da demokrasiye dönüş anlamında imkânları artırdığını belirterek, Yunanistan'da Karamanlis'in yeniden hükümet kurmasını memnuniyetle karşıladığını belirtmiştir. Karamanlis'in iktidara gelişiyle Türkiye- Yunanistan dostluk ilişkilerinin yeniden tesis

¹⁷⁹Uçarol, 1995, s.765.

¹⁸⁰ Milliyet, 23 Temmuz 1974, sayı: 9597, s. 1,10.

¹⁸¹ Milliyet, 24 Temmuz 1974, sayı: 9598, s. 1.

edilebileceğini ifade eden Başbakan Ecevit “*Karşımızda etkin ve demokratik ülke bulmak, bizim için de sevindirici olur ve iki ülke arasında, Türkiye ve Yunanistan arasında ilişkilerin suratla düzelmesini sağlayabilir*” yorumunda bulunmuştur¹⁸². Bu gelişmeler Türkiye’nin Kıbrıs’a başlattığı barış çıkarmasının siyasi anlamda başarıya ulaştığı şeklinde yorumlanabilir. Yunanistan’da Karamanlis Hükümetinin kurulması ve Kıbrıs’ta darbe ile oluşan Sampson Hükümeti’nin değişmesi Türkiye’nin Yunanistan ve Kıbrıs Rumlarının ENOSİS isteklerine darbe niteliği taşıdığı söylenebilir. Bu gelişmelerin hem Türkiye hem de Kıbrıs Türkleri açısından olumlu bir gelişmeler getirmiş olduğu şeklinde değerlendirilebilir.

22 Temmuz’da ateşkesin sağlanması sonucunda BMGK’nin çağrısıyla 25 Temmuz 1974 tarihinde üç garantör devletin dış işleri bakanları Cenevre’de bir araya gelerek bir konferans gerçekleştirmişlerdir. 5 gün süren Cenevre Konferansı 30 Temmuz 1974 tarihinde sona ermiş ve Türkiye’nin taleplerinin büyük bir kısmı bu konferansta kabul edilmiştir. İngiltere, Türkiye ve Yunanistan bir protokol imzalamışlardır. Bu protokole göre; Londra ve Zürih Antlaşmalarının yürürlükte olduğu kabul edilmekle beraber, adada Rum askerleri ile Türk silahlı kuvvetleri arasında bir güvenlik bölgesinin tesis edilmesi kararlaştırılmıştır. Türk ve Rum halkın beraber yaşadığı köyler Birleşmiş Milletler Kıbrıs Barış Gücü (UNFICYP) tarafından korunurken, Rum askerlerin ele geçirdikleri bölgelerden çekilmesi kararlaştırılmıştır. Ayrıca Cenevre Protokolü’nde, Kıbrıs Adası’nda Türk ve Rumlardan müteşekkil iki idarenin mevcut bulunduğu taraflarca benimsenmiştir¹⁸³.

Cenevre’de ilan edilen bu deklarasyon, temel olarak 1960 Anayasası’nın ortaya çıkardığı nizamın yeniden tesisini kararlaştırmakla beraber; Birleşmiş Milletler’in kontrolünde güvenli bir bölgenin oluşturulmasını da esas almıştır. Ateşkesin sağlandığı 30 Temmuz 1974 tarihi itibarıyla adada bulunan Türk ve Yunan askeri güçlerin sınır genişletme faaliyetleri ne girişmeyecekleri

¹⁸² Hürriyet, 24 Temmuz 1974, sayı: 9437, s. 1, 7.

¹⁸³ Vatansever, 2010, s. 1516.

belirtilmiştir¹⁸⁴. Cenevre Konferansı'nın sonuçları Türkiye, Yunanistan ve Kıbrıs'ta farklı şekillerde yorumlanmıştır. Nitekim Yunanistan'da görüşmelerin başarısızlık ile sonuçlandırıldığı kanaati oluşmuştur. Türkiye de ise önce Dışişleri Bakanı tezahüratlar ile karşılanıp tebrik edilirken, daha sonra başta hükümet ortağı, Milli Selamet Partisi (MSP) Lideri ve Başbakan Yardımcısı Necmettin Erbakan olmak üzere çeşitli çevreler ve siyasi partilerce görüşmeler eleştirilmeye eleştirilmiştir. Kıbrıs'ta ise Klerides idaresi zayıflamaya başlamış ve Türklerle yönelik abluka kaldırılmamış aksine daha da artırılmıştır¹⁸⁵. Yani her ne kadar Türkiye savaşı kazanmış olsa da burada yaşayan Türklerin yaşam şartlarının tamamen düzeldiği söylenemez.

2.4. II. Cenevre Görüşmesi ve Kıbrıs'a Yönelik İkinci Harekât

Kıbrıs'taki gerginlik devam ederken, adada düzenin yeniden tesisi amacı ile 8-12 Ağustos 1974 tarihinde ikinci Cenevre Konferansı toplanmıştır. İkinci Cenevre Konferansı'nda da görüşmelere katılan heyetten Milli Güvenlik Kurulu'nun Kıbrıs meselesi ile ilgili 6 Ağustos günü aldığı tavsiye kararlarına uyulması istenmiştir¹⁸⁶. Türkiye'nin ikinci Cenevre Konferansı'na da katılmış olması, hem meseleyi diyalog yolu ile çözmeye çalıştığı hem de savaş yanlısı ve heveslisi olmadığı şeklinde değerlendirilebilir.

Konferans'ta Türkiye'yi temsilen yine Dışişleri Bakanı Turan Güneş başkanlığında bir heyet katılmıştır. Güneş, İkinci Cenevre Konferansı'nda Türkiye'nin taleplerini kısaca, Kıbrıs'ta yaşayan Türklerin huzur ve güvenliğini sağlamak ve adada anayasal bir nizamın yeniden tesis edilmesi olarak ifade etmiştir. Türkiye'nin, federasyon sistemi ya da birçok kantondan oluşan bir federasyon yapısının da oluşturulabileceği yönündeki teklifine karşın Kıbrıs Rum tarafı ve Yunanistan'ın kesin bir cevap vermemeleri ve Türk tarafını konudan uzaklaştırma ve oyalama taktiklerine takılmıştır¹⁸⁷. Bu nedenlerle görüşmelerden

¹⁸⁴Gönlübol- Sar, 1987, s.576.

¹⁸⁵ Birand, 1990, s. 359- 364.

¹⁸⁶BCA, Fon Kodu: 30.18.1.2, Yer No: 318.53.4.

¹⁸⁷Armaoğlu, 2004, s. 805.

beklenen olumlu ve Türkiye'nin taleplerini karşılayan bir sonuç çıkmamıştır. Nitekim Konferans 14 Ağustos 1974 tarihinde dağılmıştır. Konferansın dağılmasının akabinde Türk silahlı Kuvvetleri vakit kaybetmeden 14 Ağustos 1974 tarihinde İkinci Barış Harekâtı'nı başlatmıştır. Harekâtın başlaması ile beraber Başbakan Bülent Ecevit'ten görüşmelerden hiçbir yarar elde edilemediği açıklaması yapılmıştır. Ayrıca söz konusu harekâtın başlama nedeniyle ilgili Hükümet Sözcüsü, Turizm ve Tanıtma Bakanı Orhan Birgit tarafından bir hükümet bildirisi de yayınlanmıştır¹⁸⁸.

14 Ağustos 1974'te başlayan ikinci harekât 16 Ağustos 1974 tarihinde nihayetlendirilmiş olup; Türkiye Kıbrıs Adasının üçte birini kontrolü altına almıştır¹⁸⁹. Böylece aslında hedeflenen başarı sağlanmış, adanın kuzeyinde Türklerin, güneyinde ise Rumların yaşadığı iki toplumlu ve iki devletli bir adanın inşası için gerekli uygun ortam oluşmuştur şeklinde analiz edilebilir.

2.5. Kıbrıs Barış Harekâtı'nın sonuçları ve Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin Kuruluşu

Kıbrıs Barış Harekâtı kapsamında gerçekleştirilen Birinci Kıbrıs Çıkartması sürecinde Türkiye'ye karşı ciddi bir eleştiri ve tepki oluşmazken, İkinci Kıbrıs Çıkartması başta Yunanistan olmak üzere ABD, SSCB ve BM'nin sert tepkileri ile karşılanmıştır. Bu olaydan dolayı Yunanistan, NATO'nun askeri kanadından çekilirken SSCB'yle yakınlaşmıştır. SSCB ise Türkiye ile ilişkilerinde tavır değişikliğine girmiş ve Kıbrıs'ta garantör ülkelerin garantörlük statülerinin bittiğini iddia ederek, garantör sıfatındaki devletlerin Kıbrıs'taki askeri varlıklarını sonlandırması gerektiğini duyurmuştur. Bu nedenle Kıbrıs Sorunu'nun BM tarafından uluslararası konferans ile ele alınması gerektiğine işaret etmiştir, ancak bu öneri Türkiye ve ABD tarafından reddedilmiştir¹⁹⁰. Bu önerinin, SSCB'nin Kıbrıs'ta ABD, NATO ve Türkiye'nin etkinliğini kırma ve

¹⁸⁸ Hürriyet, 14 Ağustos 1974, sayı: 9457, s. 1,7.

¹⁸⁹ Uçarol, 1995, s.766.

¹⁹⁰ Bülent Şener. Kıbrıs Barış Harekâtı 'nın Meşruiyeti ve Uluslar Arası Hukuk Açısından Bir Değerlendirmesi" Uluslararası Boyutlarıyla Kıbrıs Meselesi ve Geleceği Uluslararası Sempozyumu- Bildiriler, *ATAM yayınları*, Ankara 2016, s. 451,452.

Yunanistan ile Akdeniz’de hâkimiyet kurma amacına hizmet edeceği biçiminde yorumlanabilir. Nitekim ABD’nin Türkiye’ye karşı tutumunu sertleştirmesine rağmen SSCB’nin önerisine Türkiye ile aynı doğrultuda yanıt vermesi de bu fikri güçlendirmektedir denilebilir.

Kıbrıs Sorununu görüşmek üzere 1 Kasım 1974 tarihinde toplanan BM Genel Kurulu Kıbrıs’ta var olan durum ile ilgili birtakım kararlar alınmıştır¹⁹¹. Bu ABD, Türkiye ile haşhaş ekimi probleminde dolayı gerilen ilişkileri II. Kıbrıs çıkarmasından sonra daha da gerilecek bir karar olarak Türkiye’ye tepki göstermiştir. Bu kapsamda, 18 Aralık 1974’te ABD Temsilciler Meclisi’nin kabul ettiği 93- 559 sayılı kanunla Türkiye’ye silah ambargosu uygulanması kararı alınmıştır. Bu ambargonun kaldırılması ise ancak Türkiye’nin 5 Şubat 1975 tarihine kadar ateşkes kararına uyması, Kıbrıs’a yeni asker ve silah sevkiyatında bulunmaması şartlarına bağlanmıştır. Ancak Türkiye bu şartlara uymadığından silah ambargosu 5 Şubat 1975 tarihi itibarıyla başlamıştır. ABD Başkanı Ford Silah ambargosunun kaldırılması için çaba sarf etmişse de ambargonun uygulamaya konulmasına engel olamamıştır. Ambargo kararının verilmesi ile beraber Türkiye’ye gönderilmesi düşünülen 200 milyon dolarlık yardım da gönderilmemiştir¹⁹².

ABD silah ambargosunun başlaması sonrasında açıklama yapan CHP lideri Bülent Ecevit, NATO güvenlik kavramının yeniden düzenlenmesi ve gözden geçirilmesi gerektiğini açıklamıştır. Ambargo kararı sonrası açıklama yapan Başbakan Sadi Irmak ise Türkiye’nin ve Kıbrıs Türklerinin Yunanlılara, Rumlara ve Amerikalılara verecek tavizlerinin olmadığını ifade etmiştir¹⁹³. Bu açıklamalar Türkiye’nin alınan ambargo kararından rahatsız olduğunu, ancak kararın Türkiye’yi Kıbrıs Türklerinin haklarını korumaktan alıkoyamayacağını göstermektedir denilebilir.

ABD’nin silah ambargosu alma kararı Amerika içerisinde Kıbrıs meselesinde Türkiye karşıtı çalışma yürüten Yunan lobisinin bir başarısı olarak görülebilir. Ayrıca birçok ülkenin NATO ve ABD silahlarını kullanmasına

¹⁹¹<https://kktcb.org/tr/belgeler/birlesmis-milletler/guvenlik-konseyi-kararlari> (E.T. 10.06.2020).

¹⁹²Gönlübol- Sar, 1987, s. 589.

¹⁹³ Milliyet, 05 Şubat 1975, sayı:9789, s.1.

rağmen sadece Türkiye'ye yönelik bir ambargo kararının alınması tek taraflı ve Yunan tezlerine hizmet eden bir karar olarak yorumlanabilir.

Kıbrıs Barış Harekâtı ile Kıbrıs Türkleri can güvenliğine kavuşmuştur, ancak kendilerini yönetebilecek bir siyasi ve hukuki zeminin de oluşturulması gerekmiştir. 1967 yılında kurulan Geçici Türk Yönetimi bu zeminin oluşturulmasını sağlamak konusunda yeterli bir güce sahip değildi. Nitekim 20 Temmuz 1974 I. harekâttan sonra bu duruma bir çözüm getirmek amacıyla Otonom Kıbrıs Türk yönetimi tesis edilmiştir. Kıbrıs Rum yönetimi ile Otonom Kıbrıs Türk yönetimi arasında siyasi çekişmeler ve anlaşmazlıklar iki idari yapının bir arada olamayacağını göstermiştir. Kıbrıs Rum Yönetiminin Türklere azınlık statüsü teklif etmesi üzerine ve 5 Şubat 1974 tarihli ABD ambargosundan hemen sonra 13 Şubat 1975 tarihinde Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin (KTFD) kuruluşu ilan edilmiştir. KTFD'nin Devlet Başkanlığı'na Rauf Denktaş seçilmiştir¹⁹⁴.

Kıbrıs Otonom Türk Yönetimi Yürütme Kurulu ve Yasama Meclisi'nin olağanüstü birleşik toplantısında alınan bir karar ile Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin kuruluşunun kararlaştırıldığı toplantı sonrasında Federe Türk Devleti'nin seçilen başkanı Rauf Denktaş ve Yasama Meclisi Başkanı Necdet Ünal, KTFD'nin ilan edildiğini birlikte yaptıkları bir açıklama ile duyurmuşlardır. Karar milletvekillerince oybirliği ile onaylanmış ve milletvekilleri alınan kararı ayakta alkışlamışlardır. Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Sadi Irmak, KTFD'nin ilanı sonrasında yaptığı açıklamada, alınan kararın bir zorunluluk neticesinde ortaya çıktığını belirtmiştir. Kıbrıs Halkının kendi kararı olan bu gelişmeye Türkiye olarak saygı duyduklarını belirtmişlerdir. Atina Radyosu ise alınan kararın bir sürpriz olduğunu bildirmiştir. Ayrıca Yunanistan'ın Birleşmiş Milletleri acil toplantıya çağıracağını da duyurmuştur.¹⁹⁵ ABD ambargosuna karşın Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin kurulması ile ada Türkleri kendi idari yapılarını kurarak adadaki haklarından vazgeçmeyeceklerini ilan etmiş ve varlıklarını kurdukları idare ile perçinlemişlerdir denilebilir.

¹⁹⁴ Rüştü Yılmaz, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde Devletleşme Süreci ve Türkiye (1974-2012) (Yayınlanmamış Doktora Tezi), *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Enstitüsü*, Ankara 2014, s. 68.

¹⁹⁵ Bozkurt, 14 Şubat 1975, sayı: 8237, s.1.

Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin kurulmasından sonra Kıbrıs Rum toplumu temsilcileri ile KTFD arasında BM aracılığı ile tekrar müzakereler süreci başlamış ise de Kıbrıs Rum tarafı ve Yunanistan kendilerini 1964 BM kararı ile kendilerine verilen Kıbrıs Cumhuriyeti'nin yasal temsilcileri sıfatını kullanmışlardır. Türkiye ve KTFD'yi de işgalci ve adadaki nüfus statüsünü değiştirmeye çalışan devlet ve güçler olarak gösterme gayretinde olmuşlardır. Temel hedef olarak zaman kazanma yolunu kullanarak Kıbrıs Türklerini ve KTFD'yi ekonomik ve siyasi anlamda dünyadan tecrit etmeyi hedeflemişlerdir¹⁹⁶.

Kıbrıs Türk Federe Devleti kurulduktan sonra Türkiye Kıbrıs'taki hükümete talepleri doğrultusunda yardım etmekten geri durmamıştır. Nitekim Federe Devlet kurulduktan sonra Kıbrıs'ta iş gücü açığı doğmuş ve bu iş gücü açığının kapatılması için Türkiye'den iş gücü desteği talep edilerek bu açığın kapatılmasına çalışılmıştır. Bu talep doğrultusunda, 6 Mayıs 1975 tarihinde gerçekleştirilen Kıbrıs Koordinasyon Kurulu Toplantısı'nda Bu talebi değerlendirerek oluşan iş gücü açığının Türkiye'den karşılanması amacı ile Koordinasyon Kurul, Bakanlar Kuruluna tavsiyede bulunmuştur. Bu tavsiye kararı üzerine 13 Mayıs 1975 tarihli Kararname ile KTFD'nin iş gücü talebine olumlu yanıt verilmiş ve hazırlanan iş gücü talebinin karşılanması amacı ile hazırlanan program dâhilinde çalışmaların yürütülmesi kararlaştırılmıştır¹⁹⁷. Yine Halil Fikret Alasya'nın 2 Mart 1976 tarihli Kararname ile Kıbrıs Türk Federe Devletin emrinde Eğitim ve Kültür İşleri Danışmanı olarak görevlendirilmesi, Türkiye'nin KTFD'ye eğitim ve Kültür alanında da yardımda bulunduğunu göstermektedir¹⁹⁸. Türkiye'nin KTFD'nin taleplerini olumlu yönde değerlendirerek, yardım isteklerini geri çevirmemesi, Kıbrıs Türklerini yalnız bırakmadığı ve Kıbrıs'ta kurulan Türk Hükümetinin ayakta kalmasını önemsedğini göstermektedir şeklinde düşünülebilir.

Kıbrıs Rum yönetimi ise Kıbrıs Hükümeti adına hareket etmeye yetkili olduğunu iddia ederek Türkiye'nin Kıbrıs Barış Harekâtı'ndan başlayarak insan

¹⁹⁶ Mustafa Bostancı, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin ilanı ve Buna Yönelik Tepkilerin Türk Kamuoyundaki Yankıları, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, cilt:34, sayı: 57, (2015) s. 325.

¹⁹⁷BCA, Fon Kodu: 30.18.1.2, Yer No: 332. 33. 9.

¹⁹⁸BCA, Fon Kodu: 30.18.1.2, Yer No: 352. 134. 5.

hak ve özgürlüklerini ihlal ettiği gerekçesi ile Türkiye aleyhinde Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komisyonu'na iki kez başvurmuştur. Bu doğrultuda komisyon şikâyeti görüşmek maksadı ile 22- 23 Mayıs 1975 tarihinde Türkiye'nin savunmasını istemiştir. Türkiye ise bu savunmayı gerçekleştirmek amacı ile Türk Hükümeti'ni temsilen ajan sıfatı ile İlhan Unat'ı ve ona savunma konusunda yardım etmesi amacı ile de bir heyeti görevlendirmiştir¹⁹⁹. Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Kıbrıs Hükümeti sıfatı ile yapmış olduğu başvurunun kabul edilmesi ve bu sebeple Türkiye'den müdafaa istenmesi Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komisyonu'nun da Rum Yönetimini Kıbrıs Hükümeti olarak tanıdığı biçiminde yorumlanabilir. Bu kabulün tek taraflı ve yanlı bir tutum olduğu ve KTFD'nin Avrupa Konseyi tarafından Türk tarafının temsilcisi olarak tanınmadığı şeklinde yorumlanabilir.

2.6.Kıbrıs Barış Harekâtı'na Katılan İğdırlı Gaziler

Türkiye'nin gerçekleştirdiği Kıbrıs Barış Harekâtı'na 1974 yılında askerlik görevini ifa eden birçok asker katılmıştır. Bu askerlerin bir bölümü de Iğdır ili nüfusuna kayıtlı askerlerdir. Ülkenin çeşitli bölgelerinde birliklerinde iken kendilerine verilen emir doğrultusunda bağlı bulundukları birlikler ile harekâta katılan ve yurdun her köşesinde görevini gerçekleştireceklerini, bugün dahi böyle bir görev kendilerine verilmesi halinde yurt savunmasına seve seve gideceklerini ifade eden Iğdırlı Kıbrıs gazileriyle Kıbrıs Barış Harekâtı ile ilgili olarak bir mülakat gerçekleştirilmiştir. Daha önce hiç Kıbrıs'ı görmediklerini ifade eden Iğdırlı Kıbrıs gazileri, harekât başlayana kadar Kıbrıs'a gideceklerini bilmediklerini beyan etmişlerdir. Bazı gaziler Kıbrıs'a gönüllü gittiklerini beyan ederken; bazıları da verilen emir doğrultusunda Kıbrıs'a gittiklerini söylemişlerdir. Gazilerin önemli bir kısmı Kıbrıs Barış Harekâtı'nın başlangıç tarihi olan 20 Temmuz gününün bayram olarak kutlanmasını talep ettiklerini belirtirken, bir kısmı da gazilere sağlanan bazı hakların kendilerine sağlanmadığı konusunda rahatsız olduklarını ifade etmişlerdir.

¹⁹⁹BCA, Fon Kodu: 30.18.1.2, Yer No: 334. 42. 18.

Kıbrıs Barış Harekâtına katılan Iğdır İli'ne kayıtlı gazilerle gerçekleştirilen görüşmelerde kendilerine bazı sorular sorulmuş olup; alınan yanıtlar düzenlenerek kaydedilmiştir. Görüşmelerin sağlanması noktasında Kore ve Kıbrıs Gazileri Derneği Başkanı Sayın İsmet Tağal'dan yardım alınmış olup, kendileri hiçbir konuda yardımlarını esirgememişlerdir. Bu görüşmelerde toplam 20 gazi ile mülakat yapılmış olup; her birinden alınan bilgiler maddeler halinde kayıt altına alınmıştır.

2.7.İğdırlı Kıbrıs Gazilerinin Mülakatları ve Kıbrıs Barış Harekâtı'na Dair Düşünce ve Gözlemleri

Iğdır ilinde Kıbrıs Barış Harekâtı'na katılan ve bu sırada şahadete ermiş veya gazi olmuş 2'si rütbeli olmak üzere toplamda 152 şehit ve gazi bulunmaktadır. Iğdır Kore ve Kıbrıs Gazileri Derneği'nin verilerine göre ise derneğe kayıtlı 66 gazi bulunmaktadır. Kayıtlı Kıbrıs gazilerinden 11 gazi vefat etmiş biri ise Belçika'da yaşamaktadır²⁰⁰.

Yukarıda da izah edildiği üzere Iğdırlı Kıbrıs gazilerinden 20 gaziyle görüşmeler gerçekleştirilmiş olup; gazilerin Kıbrıs Barış Harekâtı sırasında neler yaşadıkları ile ilgili kısa bazı anekdotlar kayıt altına alınmıştır. Görüşmelerin çoğu yüz yüze gerçekleştirilmiş olsa da bazı görüşmeler salgın hastalık nedeni ile telefon görüşmeleri biçiminde sürdürülmek durumunda kalmıştır. Bu görüşmeler sırasında konunun dışına çıkılmamaya çalışılmış ve gazilerin konuşmaları ile ilgili yönlendirici herhangi bir yorumda ve yönlendirmede bulunulmamıştır.

Özet kısmında izah edildiği üzere bu çalışmadaki amaçlardan birisi de Kıbrıs Barış Harekâtı hakkında bilinmeyenleri ortaya çıkarmak amacıyla söz konusu harekâta katılanların gözüyle olayları değerlendirmektir. Bu kapsamda, gazilere sorulan sorularla bu durum ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Her ne kadar gazilerin verdiği bilgilerin bazıları bilimsel verilerle örtüşmüyor olsa da Kıbrıs

²⁰⁰Ziya Zakir Acar, *Iğdırlı Şehit ve Gazilerimiz*, Aralık Kaymakamlığı Kültür Yayınları (Birinci Baskı), Ankara 2008, s. 38- 40.

Barış Harekâtı'na farklı bir bakış açısı sağlaması bakımından önemli bir çalışma olarak değerlendirilebilir.

Bilindiği üzere tarihle ilgili bilimsel eserlerde sözlü tarih çalışmaları büyük bir önem arz etmektedir. Bu çalışmanın ikinci bölümünün çok büyük bir kısmını sözlü tarih çalışmalarıyla elde edilen bilgiler oluşturmaktadır. Söz konusu bilgilerle, yukarıda da belirtildiği üzere, Kıbrıs Barış Harekâtı'na farklı bir bakış açısıyla yaklaşmayı mümkün kılmıştır.

2.7.1. İsmet Tağal

İsmet Tağal, 1952'de Iğdır ili Merkez ilçesinde doğmuştur. Eğitimini Iğdır ilinde tamamlamış olup; İlkokul mezunudur. 1974 yılında askere alınıncaya kadar Iğdır'da tarım ve hayvancılık işleriyle uğraşmıştır. Askere gitmeden önce bekardır ve askerden döndükten sonra evlenmiştir. Bu arada silah altına alınıncaya kadar Kıbrıs'ı görmemiş olan Tağal, ancak askerdeyken Kıbrıs'ı görebilmiştir.

1952'de silah altına alınan İsmet Tağal, acemi birliğini Ankara ili Etimesgut ilçesinde bulunan Zırhlı Tank Komutanlığı'nda yapmış iken; usta birliğini de aynı ilin Mamak ilçesinde yer alan 28. Tümen Tank Tabur Komutanlığı'nda ifa etmiştir. Burada görev yaptığı sırada 1974'te Kıbrıs Barış Harekâtı'nda yer almak üzere Kıbrıs'a gönderilmiştir. Günümüzde Iğdır İli Kore ve Kıbrıs Gazileri Derneği Başkanlığı'nı yürütmektedir²⁰¹. İsmet Tağal ile 24-25 Haziran 2020 tarihlerinde saat 13. 00 ile 14.00 saatleri arasında yapılan mülakatta kendisine harekât ile ilgili sorular sorulmuş ve alınan cevaplar, paragraflar halinde düzenlenmiştir.

İsmet Tağal, Kıbrıs'ta aktif olarak harekâtın içerisinde yer alan kişilerden birisi olduğundan kendisine burada yaşadığı süreci kısaca anlatması istenmiştir. Buna cevap olarak şunu ifade etmiştir: “Yunanistan ile başlayan sorunların artması ve savaş durumunun belirmesi üzerine Kıbrıs Barış Harekâtı kapsamında

²⁰¹ İsmet Tağal ile 24 Haziran 2020 tarihinde yapılan mülakat.

Kıbrıs'ta görevlendirildik. Kıbrıs'a gitmek için Mersin İli, Silifke İlçesi, Taşucu Bucağı'na giderek burada iki gün geçirdikten sonra gemilere binerek 20 Temmuz 1974 tarihinde Kıbrıs/ Girne'ye çıktık. Burada 16 ay kalan 28. Tümen Tank Taburu 2. Bölük görevini ifa ettikten sonra Türkiye'ye döndük".

İsmet Tağal'a ilk olarak askerlik görevine nasıl başladığı sorulmuştur. Tağal, *"18 Mart 1974 tarihinde Ankara/ Etimesgut İlçesi'nde tankçı olarak acemi birliğine katıldım. Usta birliği için dağıtımım Ankara / Mamak İlçesi'ndeki 28. Tümen Tank Taburu 2. Bölüğe yapıldı".*Demıştır. Buradan İsmet Tağal'ın Kıbrıs'a gitmeden önce yaklaşık olarak bir yıl boyunca Ankara'da askerlik yaptığı ve özellikle de tank eğitimi aldığı ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla da kendisi Kıbrıs Barış Harekâtı'nda tankçı er olarak görev ifa etmiştir.

İsmet Tağal'a ikinci soru olarak Türkiye'den deniz yoluyla Kıbrıs'a çıkarılan askerlerin sevkiyatı nasıl olduğunu ve bu konuda neler bildiği sorulmuştur. Tağal, bu soruya şöyle cevap vermiştir: *"Bizim askeri birliğimiz gemiler aracılığı ile Kıbrıs'a 20 Temmuz sabahı ulaşmıştır. Diğer birlikler konusunda bilgim yoktur"* demıştır. Bu bilgilerden, Kıbrıs'a birden fazla gemiyle askeri sevkiyatın olduğu ortaya çıkmaktadır. Esasında bu savaşa Türkiye kara, deniz ve hava olmak üzere birçok alanda müdahale etmiştir. Tağal'ın ifadeleri, bunu bir kez daha teyit etmektedir şeklinde düşünülebilir.

İsmet Tağal'a Türkiye'den uçaklarla gönderilen askerlerin havadan atma yöntemiyle Kıbrıs'a sevkiyatı nasıl olduğu ve bu konuda herhangi bir bilgisinin olup olmadığı sorulmuştur. Buna cevap olarak, *"Hava harekâtı konusunda havacı gazilerimize danışmanız daha doğru olur. Ancak biz oraya vardığımızda havacılar bizden önce indirme yapmışlardı"* şeklinde belirtmiştir. Bu ifadeden hava kuvvetlerine ait askeri birliklerin Kıbrıs'a daha önce gittikleri ve müdahaleye başladıkları anlaşılmaktadır.

İsmet Tağal'a Kıbrıs'a savaş gemileriyle getirilen Türk askerlerinin burada savaş alanına dağıtımlarının nasıl olduğu sorulmuştur. Tağal, buna cevap olarak, *"Gemiler askerleri Girne'ye ulaştırdıktan sonra burada dağıtımları yapıldı. Bu sırada askerlerin bir kısmı Girne'de kaldı ve diğer birlikler Lefkoşa, Magosa vb.*

yerlere dağıtıldı”.Demıştır. Bu durum, Kıbrıs’a müdahale eden Türk ordusunun sadece bir alanda değil, Girne ve Lefkoşa başta olmak üzere bugün KKTC’ye ait şehirlerin tamamını askeri üs olarak kullandığını ortaya çıkarmaktadır.

Kıbrıs Barış Harekâtı’nda aktif olarak görev ifa eden Tağal’a Kıbrıs Barış Harekâtı sırasında burada yaşayan Türklerin durumu nasıl olduğu ve halkın güvenliği için ne gibi önlemler alındığı sorusu sorulmuştur. Bu soruya şöyle cevap vermiştir: *“Biz oradaki soydaşlarımızı korumaya gittiğimiz için bize karşı bir tavır sergilemediler. Gidişimizden memnun idiler, onların güvenliğini biz sağladık”* demiştir. Tağal’ın bu ifadesinden; Kıbrıs Türklerinin, Türkiye’nin olaya müdahale etmesinden dolayı memnun kalarak Türk askerlerini destekledikleri anlaşılmaktadır.

Kıbrıs Barış Harekâtı’ndan sonra burada genel durumun nasıl olduğu ve Türklerin zulümden kurtulup kurtulmadıklarına dair soruya şu cevabı vermiştir: *“Kıbrıslı soydaşlarımız zulümden kurtulmuş ve bağımsız olarak devlet durumuna gelmişlerdir”²⁰²* cevabını vermiştir. Bu soruya gazilerin büyük bir kısmı aynı cevabı vermiştir. Yani Kıbrıs gazileri, KKTC’nin kurulup bağımsızlığını sağlamada yapılan harekâtın büyük bir katkısı olduğuna inanmaktadırlar.

İsmet Tağal’a Kıbrıs Barış Harekâtı’ndan ne kadar zaman sonra Iğdır’a döndüğü ve ne zaman gazi unvanı aldığı sorulmuştur. Buna cevaben *“Ben orada 16 ay görev yaptım ve Temmuz 1975 tarihinde gazilik beratımı aldım”*. Demıştır. Malum olduğu üzere Kıbrıs Barış Harekâtı sırasında çok sayıda Türk askeri şehit olmuşken; çok sayıda kişi de yaralanarak gazi olmuştur. Bu anlamda, kendisine bir gazi olarak ekonomik durumunun nasıl olduğu sorulmuştur. İsmet Tağal’ın buna cevabı şu şekilde olmuştur: *“Emekliyim benim durumum çok kötü olmazsa da gazilerimizin birçoğunun durumu kötüdür. Ekonomik olarak aldıkları gazilik maaşları yetmemektedir. Çocukları işsiz olanlar vardır. Devletten çocukları için iş imkânı beklemektedirler”*.

²⁰²İsmet Tağal ile 25 Haziran 2020 tarihinde yapılan mülakat.

Kıbrıs Gazisi olan İsmet Tağal’a son olarak neler söylemek istediği sorulmuş ve kendisinden şu cevap alınmıştır:” Ben *11 yıldır Kore ve Kıbrıs Gazileri Derneği Başkanlığı’nı sürdürmekteyim. Devletimizden gazilerimizin hayatlarını kolaylaştıracak adımlar beklerken, gençlerimizden de geçmişlerine ve memleketlerine sahip çıkmalarını bekliyorum*²⁰³”. Netice itibarıyla Iğdır’lı Kıbrıs Gazisi İsmet Tağal’ın da Kıbrıs Barış Harekâtı’nın başarıya ulaşmasında etkisi olduğu şeklinde düşünülmektedir.

2.7.2. Nahiyedin Ağakoç

Nahiyedin Ağakoç, 1953 yılında Iğdır ili Merkez ilçesine bağlı Yayıcı Köyü’nde doğmuştur. Eğitimini Iğdır ilinde tamamlamış olup; İlkokul mezunudur. Askerliğini 1974 yılında Ankara ili Mamak İlçesi’ndeki 28. Piyade Tümeni Muhabere Tabur Komutanlığı İşletme Bölüğünde muhabere eri olarak yapmıştır. Burada görev yaptığı sırada 1974’te Kıbrıs Barış Harekâtı’nda yer almak üzere Kıbrıs’a gönderilmiştir. Nahiyedin Ağakoç ile 26 Haziran 2020 tarihinde saat 14.00 ile 15.00 saatleri arasında yapılan mülakatta kendisine harekât ile ilgili sorular sorulmuş ve alınan cevaplar değerlendirilmiştir.

Nahiyedin Ağakoç’a ilk olarak askerlik görevine nasıl başladığı sorulmuştur. Ağakoç, “*Askerliğimi 1974 yılında Ankara / Mamak İlçesi’ndeki 28. Piyade Tümeni Muhabere Tabur Komutanlığı İşletme bölümünde Muhabere eri olarak yaptım*²⁰⁴”. Demıştır. Buradan Nahiyedin Ağakoç’un da Ankara’da İsmet Tağal ile aynı yerde askerlik yaptığı ancak birliğindeki görevinin farklı olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla da Kıbrıs Barış Harekâtı’nda muhabere eri olarak görev ifa etmiştir. Bununla ilgili olarak Ankara’da görev yaptığı sırada gerekli eğitimleri almıştır. Bu nedenle harekâta muhabere bölümünde görevlendirilmiş ve kendisinin ifadesiyle, bu görevi de en iyi şekilde yerine getirmiştir.

²⁰³ İsmet Tağal ile 25 Haziran 2020 tarihinde yapılan mülakat.

²⁰⁴ Nahiyedin Ağakoç ile 26 Haziran 2020 tarihinde yapılan mülakat.

Nahiyedin Ağakoç'a, Kıbrıs'ta aktif olarak harekâtın içerisinde yer alan kişilerden birisi olduğundan kendisine burada yaşadığı süreci kısaca anlatması istenmiştir. Buna cevap olarak şunu ifade etmiştir: *“Biz tümen olarak muharebe başladığında Karayolu ile Mersin'e ulaştık. Taşucu'ndan deniz yoluyla Kıbrıs'a çıktık. Orada çok samimi arkadaşlıklar kurdum onları çok özliyorum.”* Demiştir.

Nahiyedin Ağakoç'a Türkiye'den deniz yoluyla Kıbrıs'a çıkarılan askerlerin sevkıyatı nasıl olduğunu ve bu konuda neler bildiği sorulmuştur. Ağakoç, bu soruya şöyle cevap vermiştir: *“Deniz yolu ile gidenlerin hepsini Girne'ye bıraktıklarını gördüm. Fakat bizler Ankara'dan otobüs ile Mersin ili Silifke İlçesi'ne sevk edildik. Buradan da gemiler ile Girne'ye ulaştırıldık, bu arada askerler için gerekli olan bütün askeri mühimmat ve diğer ihtiyaçlar malzemeleri de gemilere yüklenerek Kıbrıs'a gönderilmiştir.”*²⁰⁵ Demiştir. Bu bilgiden de anlaşılacağı üzere Kıbrıs'a sevk edilen askerlerin iane ve iaşeleri Türkiye'den gönderilmiştir.

Nahiyedin Ağakoç'a, Türkiye'den uçaklarla gönderilen askerlerin havadan atma yöntemiyle Kıbrıs'a sevkıyatı nasıl olduğu ve bu konuda herhangi bir bilgisinin olup olmadığı sorulmuştur. Buna cevap olarak, *“Uçaklarla ve paraşütle gönderilen askerler hakkında paraşütçü gazi arkadaşlarımızın anlattıkları kadar bilgi sahibiyim. Onların anlattığına göre daha paraşütler inmeden aşağıdan Rum askerleri ateş etmişler.”* Diyerek Kıbrıs gazisi olan diğer arkadaşlarından öğrendiklerini paylaşmıştır. Bu durum gaziler arasında iletişimin kopmadığı biçiminde yorumlanabilir.

Kıbrıs'a savaş gemileriyle getirilen Türk askerlerinin burada savaş alanına dağıtımlarının nasıl olduğu sorusu Nahiyedin Ağakoç'a sorulmuştur. Kendisi, olayları çok iyi hatırlamadığını, ancak Kıbrıs'ta bununla ilgili askerlerden bazı şeyler duyduğunu belirtmiştir. Duyduklarına göre çok sayıda asker bir alanda toplu olarak bekletilmiş, bunlara kullanacakları silah ve malzemeler dağıtılmış, ancak acemi olanlara herhangi bir silah verilmemiştir. Bunlar bir gün sonra Kayseri'ye gönderilmişler ve buradan da uçaklarla Kıbrıs'a gönderilmişlerdir.

²⁰⁵Nahiyedin Ağakoç ile 26 Haziran 2020 tarihinde yapılan mülakat.

Buradan Kıbrıs'a hava yoluyla gönderilen askerlerin bir bölümünün yeterli eğitim almadığı ve acemi olanların dahi harekâta görevlendirildiği anlaşılmaktadır. Günümüz Türkiye'sinde ise harekâtlarda görevlendirilen bütün personelin eğitilmiş ve tam donanımlı olmasına dikkat edilmektedir. Bu da Türkiye'nin askerî harekâtlar bakımından gelişme gösterdiği şeklinde düşünülebilir.

İğdirli Kıbrıs Gazisi Ağakoç'a sorulan Kıbrıs Barış Harekâtı sırasında burada yaşayan Türklerin durumu nasıl olduğu ve halkın güvenliği için ne gibi önlemler soruya şöyle cevap vermiştir: *“Kıbrıs Türkleri yola dökülmüşler ve bizim onları kurtaracağımıza inanmışlardı. Aralarında Rumlara karşı bizimle beraber savaşan Kıbrıs Türkleri de vardı”*. Demıştır. Bu bilgiden hareketle Kıbrıs Türklerinin, Türk askerine umut bağladığını ve kurtuluşu onlarda bulduğunu ortaya çıkarmaktadır. Ayrıca Kıbrıs Türklerinin Rum çetelere ve Yunan askerlerine karşı Türk askeri ile beraber mücadele ederek bağımsızlık için uğraşmışlardır şeklinde değerlendirilmektedir.

Nahiyedin Ağakoç'a, Kıbrıs'a asker çıkarmada başka hangi yöntemlerin kullanıldığı sorulmuştur. Bu soruya cevaben şöyle demiştir: *“Bununla ilgili askerlerden bazı şeyler duymuştum. Mesela askerlerin bazıları paraşütle bölgeye sevk edilmişlerdi. Bazı askerler paraşüt konusunda eğitilmiş ve bölgeye arka arkaya gelen uçaklardan çok sayıda asker paraşütle atlamış ve savaş alanına inmişlerdir²⁰⁶”*. Bu ifadeden Türkiye'nin Kıbrıs'a harekâta bulunmak için farklı yollar denediği ve bu yollardan birisinin de paraşütle atlama olduğu anlaşılmaktadır. Esasında paraşütle atlama, askeri alana kısa zamanda ulaşma ve olaya müdahale etme bakımından son derece etkili bir yöntemdir. Türkiye de harekât sırasında söz konusu yöntemi kullanmıştır denilebilir.

Kıbrıs Barış Harekâtı'ndan sonra Kıbrıs'ta genel durumun nasıl olduğu ve Türklerin zulümden kurtulup kurtulmadıklarına dair soruya Nahiyedin Ağakoç şu cevabı vermiştir: *“Savaş bittikten sonra Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti kurulmuştur. Kıbrıs Türkleri Rom çetelerin elinden kurtulmuş ve bunu Türkiye başarmıştır”* Demıştır. Bu açıklama ile Kıbrıs'a giden Ağakoç'un harekâtın

²⁰⁶Nahiyedin Ağakoç ile 26 Haziran 2020 tarihinde yapılan mülakat.

amacına ulaştığı ve harekâtın sonucundan memnun olduğu biçiminde yorumlanabilir.

Iğdır'lı Kıbrıs gazisine Kıbrıs Barış Harekâtı'ndan ne zaman sonra Iğdır'a döndüğü ve ne zaman gazi unvanı aldığı sorulmuştur. Buna cevaben: “*Harekâttan birkaç ay sonra döndük ve 1975 yılının temmuz ayında gazilik unvanını aldım.*” Demiştir. Kendisine ekonomik durumu sorulduğunda ise, ekonomik durumunun iyi olmadığını ve çocuklarına iş imkânı sağlanmasını istediğini beyan etmiştir. Mülakatın sonunda kendisine eklemek istediği başka bir şey olup olmadığı sorulduğunda ise: “*Kıbrıs gazilerinin diğer gazilerle eşit haklara sahip olmasını ve 20 Temmuz tarihinin bayram olarak kutlanmasını istiyorum.*” Şeklinde ifade etmiştir.

2.7.3. Ali Çağatay

Iğdır'lı Kıbrıs Gazisi olan Ali Çağatay, 1953 yılında Iğdır İli Tuzluca İlçesi Aşağı Katırlı Köyü'nde doğmuştur. Eğitimini Iğdır'da tamamlamış olup; ilkökul mezunudur. Askerliğini 1974 yılında 39. Piyade Tümeni Karargâh Ulaştırma Bölüğü'nde ulaştırma eri olarak yapmıştır. Kendisi ile 27 Haziran 2020 tarihinde saat 13.00 ile 14.00 saatleri arasında yapılan mülakatta kendisine harekât ile ilgili sorular sorulmuş ve alınan cevaplar, paragraflar halinde düzenlenmiştir.

Ali Çağatay'a ilk olarak, askerlik görevine nasıl başladığı sorulmuştur. Kendisi birliğini tam olarak hatırlamamıştır. Ancak Kıbrıs Barış Harekâtı sırasında kendisinin Kıbrıs'ta bulunan 39. Piyade Tümeni Karargâh Ulaştırma Bölüğü'nün emrine ulaştırma eri olarak verildiğini ifade etmiştir. Yani Ali Çağatay, harekât sırasında ulaştırma alanında görev yapmış ve bölgeye askeri sevkiyatın nasıl yapıldığı konusunda diğer gazilere oranla daha fazla bilgi sahibi olmuştur.

Kıbrıs'ta aktif olarak harekâtın içerisinde yer alan kişilerden birisi olduğundan kendisine burada yaşadığı süreci kısaca anlatması istenmiştir. Buna cevap olarak: “*Kıbrıs'a ilk çıktığımızda büyük bir mukavemetle karşılaştık ve*

çatışmaya başladık. Diğer birliklerden gelen takviye yardım ile bu sıkıntıdan kurtulduk. Beşparmak Dağlarının eteğindeki bir köyden geçerken orada bulunan köylüler bizleri bir kurtarıcı gibi karşıladılar. İçlerinden yaşlı bir nine ağlayarak bizlerden yardım istedi. Çok duygulandık. Bu anımı unutamam.” Diyerek duygularını dile getirmiştir.

Kıbrıs gazisine Türkiye’den deniz yoluyla Kıbrıs’a çıkarılan askerlerin sevkiyatı nasıl olduğunu ve bu konuda neler bildiği sorulmuştur. Kendisi cevaben: *“Gemi ile 20 Temmuz sabahı Girne’ye ulaştık. Biz adaya ilk giden askerlerdeniz. Bizim olduğumuz gemide askerler dışında askerin her türlü ihtiyacını giderecek malzemelerle askeri tanklar da vardı. Ayrıca komutanlar bize can yeleği verdi ve can yeleklerini çıkarmamız emredildi demiştir”* Ali Çağatay’ın bu ifadesinden harekât sırasında Türk ordusu tarafından askerin can güvenliği için ciddi bir hazırlık yapıldığını, ayrıca hazırlık kapsamında tankların ve ağır silahların kullanıldığını göstermektedir.

İğdırlı Kıbrıs gazisine askeri alana gemilerle sevk edilmiştir. Bu anlamda gemilerle sevkiyatın nasıl olduğunu ve askeri hazırlıkların nasıl yapıldığını kara ve havaya göre daha iyi gözlemlemiştir. Onun gözlemlerine göre, Türkiye gemilerle Kıbrıs’a çok sayıda asker ve askeri malzemeleri göndermiştir. Kara ve hava yoluyla da sevkiyatın yapıldığını bildiğini, ancak bu alanda deniz yoluyla yapılan sevkiyat kadar bilgi sahibi olmadığını ifade etmiştir.

Ali Çağatay’a Kıbrıs Barış Harekâtı sırasında burada yaşayan Türklerin durumu nasıl olduğu ve halkın güvenliği için ne gibi önlemler alındığı sorusuna ise şöyle cevap vermiştir: *“Halk bizi seviyordu. Askerlere yardım ediyorlardı. Bizleri gören Kıbrıs Türkleri sevinçten ağlıyorlardı”²⁰⁷*. Demiştir. Diğer iki gazinin ifadesinde de aynı ifadeler yer almaktadır. Bu da Kıbrıs Türklerinin Türkiye’nin müdahalesinden memnun olduklarını ve Türk askerini desteklediklerini bir daha ortaya çıkarmaktadır.

²⁰⁷ Ali Çağatay ile 27 Haziran 2020 tarihinde yapılan mülakat.

Kıbrıs gazisine Kıbrıs Barış Harekâtı'ndan sonra burada genel durumun nasıl olduğu ve Türklerin Rumların zulümden kurtulup kurtulmadıklarına dair soruya şu cevabı vermiştir: *“Türkiye’nin sayesinde Kıbrıslı kardeşlerimiz esir olmaktan kurtulmuşlardır. Şimdi kendi devletleri var. Rum zulmü altında değiller.”* Demıştır. Bu açıklama, Kıbrıs Gazisi Ali Çağatay’ın Kıbrıs Barış Harekâtı’nın başarıya ulaştığına inanmış olduğu biçiminde yorumlanabilir.

Ali Çağatay’a Kıbrıs Barış Harekâtı'ndan ne zaman sonra Iğdır’a döndüğü ve ne zaman gazi unvanı aldığı sorulmuştur. Buna cevaben: *“Birkaç ay sonra döndüm. 1975 yılının temmuz ayında gazilik unvanını aldım.”* Demıştır. Kendisine ekonomik durumu sorulduğunda ise: *“Gazilik aylığımla idare edemediğimden ufak çapta çiftçilik de yapmaktayım. Eğer bana kredi olanağı sunulursa idare edebilirim²⁰⁸”*. Demıştır. Mülakatın sonunda kendisine eklemek istediği başka bir şey olup olmadığı sorulduğunda ise, ölmeden madalya almak istediğini beyan etmiş ve Kıbrıs gazilerinin de diğer gaziler ile aynı haklara sahip olması isteğini dile getirmiştir. Bu istekler diğer birçok gazi tarafından dile getirilmesi Kıbrıs gazilerinin hem maddi hem de manevi anlamda değer görmek istedikleri biçiminde değerlendirilebilir.

2.7.4. Mehmet Balta

Iğdırlı Kıbrıs gazilerinden birisi olan Mehmet Balta, 1953 yılında Iğdır ili Tuzluca ilçesi Gedikli Köyü’nde doğmuştur. Eğitimini Iğdır İli’nde tamamlamış olup; İlkokul mezunudur. Askerliğini 1974 yılında 40. Piyade Alayı Merkez Komutanlığı Askeri Cezaevi Bölüğü’nde muharebe eri olarak yapmıştır. Kendisi ile 28 Haziran 2020 tarihinde saat 14.00 ile 15.00 saatleri arasında yapılan mülakatta Balta’ya harekât ile ilgili sorular sorulmuştur.

Mehmet Balta’ya ilk olarak askerlik görevine nasıl başladığı sorulmuştur. Kendisi Kıbrıs Barış Harekâtı sırasında 40. Piyade Alayı Muharebe Bölüğü’nde muharebe eri olarak yap olarak verildiğini ifade etmiştir. Kıbrıs Barış Harekâtı

²⁰⁸ Ali Çağatay ile 27 Haziran 2020 tarihinde yapılan mülakat.

başladığı döneme kadar hiç Kıbrıs'a gitmediğini ve ilk kez çıkarma sırasında adayı gördüğünü beyan etmiştir. Hiçbir yeri bilmemelerinden kaynaklı olarak çıkarmanın başladığı gün tedirgin olduğunu ifade etmiştir. Bu durum diğer gaziler ile yapılan mülakatlar sırasında da sıklıkla dile getirilmiştir.

Kıbrıs gazisine Kıbrıs'ta aktif olarak harekâtın içerisinde yer alan kişilerden birisi olduğundan kendisine burada yaşadığı süreci kısaca anlatması istenmiştir. Buna cevap olarak şunu ifade etmiştir: *“Bizim alay ilk çıkarmayı Girne’den yaptı. Ben ve asker arkadaşlarım ilk kez Kıbrıs’a gittiğimizden hiçbir yeri bilmiyorduk. Her gelen kişiyi düşman sanıyorduk. Çıkarmanın yapıldığı akşam bana nöbet görevi verilmişti. Nöbetim esnasında Beşparmak Dağlarından bize doğru gelen bir kişiyi fark ettim. Silahımı kendisine doğrultarak kim olduğunu sordum. Bir anda “Aman ateş etme” diyerek feryat etti. Ellerini başının üzerine koyarak yaklaşmasını istedim. Yanıma geldiğinde arkadaşım olduğunu fark ettim. Sarıldık, bana teşekkür ederek eğer başka birine denk gelseydi öldürülebileceğini söyledi.”* Diyerek anılarından birini paylaşmıştır.

Mehmet Balta'ya Türkiye'den deniz yoluyla Kıbrıs'a çıkarılan askerlerin sevkiyatı nasıl olduğunu ve bu konuda neler bildiği sorulmuştur. Kendisi cevaben: *“Birliklerin bir kısmı deniz yoluyla bir kısmı da hava yolu ile Kıbrıs'a ulaştı. Biz gemi ile Kıbrıs'a ulaştık, bu arada Kıbrıs'a gemilerin geldiğini gören Rumlar, gemilere silah atmışlardı. Bundan dolayı gemiler biraz karaya geç ulaştı. Rumlar ateş ederken Hava Kuvvetleri'ne bağlı askeri savaş uçakları karadan ve denizden bizim gemileri korumaya aldılar. Biz bu sayede ancak karaya çıkabildik. Rumların gemilere ateş etmesinden dolayı da bazı askerler şehit olmuştu.* ²⁰⁹ *”Şeklinde beyanda bulunmuştur. Balta'nın bu ifadesinden Türkiye'den gemilerle bölgeye askeri sevkiyatın yapıldığı sıralarda Türk savaş gemilerinin Rum Yönetimi askerleri tarafından saldırıya uğradığını ve saldırı sırasında bazı askerlerin savaş alanına ulaşmadan şehit olduğunu ortaya çıkarmaktadır.*

²⁰⁹ Mehmet Balta ile 28 Haziran 2020 tarihinde yapılan mülakat.

Mehmet Balta'ya Türkiye'den uçaklarla gönderilen askerlerin havadan atma yöntemiyle Kıbrıs'a sevkıyatı nasıl olduğu ve bu konuda herhangi bir bilgisinin olup olmadığı sorulmuştur. Buna cevap olarak, *“Havadan yani uçaklarla gönderilen askerlerin tamamı Kayseri’de toplanmışlar ve kendilerine komutanlar tarafından uçaklar hakkında bilgi verilmiştir. Bu askerlere malzeme ve yiyecek olan çantalar vermişler. Daha sonra askerler buradan alana uçaklarla taşınmışlar. Biz gemilerle gitmeden çok önce Havacılar, Kıbrıs’a giderek görev almışlardı”* demiştir. Esasında uçaklarla giden askerlerin büyük bir bölümü askeri havacılık eğitimi alan kişiler değildir; ancak burada askeri yetkililer tarafından verilen bilgiler, onlar bu alanda malumat sahibi olmalarını sağlamıştır şeklinde yorumlanabilir. Bunun dışında Balta'ya Türkiye'den uçaklarla gönderilen askerlerin havadan atma yöntemiyle Kıbrıs'a sevkıyatı nasıl olduğu ve bu konuda herhangi bir bilgisinin olup olmadığı sorulmuştur. Buna cevap olarak oraya giden paraşütçü gaziler ile konuşmamızın daha doğru olacağını, bu konuda onların anılarından faydalanmamızın yararlı olacağını ifade etmiştir.

Mehmet Balta'ya Kıbrıs Barış Harekâtı sırasında burada yaşayan Türklerin durumu nasıl olduğu ve halkın güvenliği için ne gibi önlemler alındığı sorusuna ise şöyle cevap vermiştir: *“Biz Türk Kıbrıs halkının kurtarılması için oraya gittik. Halk bizi sevinçle karşıladı ve bizim yanımızda durdular. Onlar bizi biz de onları koruduk”* demiştir. Bu sözlerden Kıbrıs Barış Harekâtı sırasında Kıbrıslı Türkler Türk askerlerinin Rumlara karşı birlikte hareket ettiklerini ortaya çıkarmaktadır.

Kıbrıs Barış Harekâtı'ndan sonra burada genel durumun nasıl olduğu ve Türklerin zulümden kurtulup kurtulmadıklarına dair soruya ise Mehmet Balta şu cevabı vermiştir: *“Kıbrıslı Türkleri terör saldırılarından ve Rum zulmünden bıkmışlardı ve Türkiye'nin sayesinde bu zulüm bitti. Kıbrıs'ta Türklerin yalnız olmadıklarını düşmana gösterdik ve Kıbrıslı Türk vatandaşlarımız da bunu açıkça gördüler”*. Cevabını vermiştir. Bu açıklama çıkarmaya katılan askerlerin orada bulunma nedenlerinin haksızlığı ve hukuksuz uygulamaları bitirmek olduğu düşüncesini benimsedikleri biçiminde değerlendirilebilir.

İğdır'lı Kıbrıs gazisine Kıbrıs Barış Harekâtı'ndan ne zaman sonra İğdır'a döndüğü ve ne zaman gazi unvanı aldığı sorulmuştur. Buna cevaben: *“Birkaç ay sonra döndüm. 2016 yılının aralık ayında gazilik unvanını aldım.”* Demiştir. Kendisine ekonomik durumu sorulduğunda ise: *“Evim tapusuzdur. Aracım yoktur. Eşim ve iki çocuğumla beraber yaşıyorum. 30- 40 koyunumuz vardır. Maaşımız yetersiz olduğundan, çiftçilikle de uğraşıyorum.”* Diyerek maddi durumunun çok iyi olmadığını ifade etmiştir. Mülakatın sonunda kendisine eklemek istediği başka bir şey olup olmadığı sorulduğunda ise, madalya almak istediğini, maaşlarının yetersiz olduğunu ve maaşlarının iyileştirilmesi gerektiğini, kendilerine kredi olanaklarının sağlanmasının hayatlarını daha rahat sürdürebilmeleri için önemli olduğunu, ayrıca Kıbrıs gazilerinin de diğer gaziler ile aynı haklara sahip olması isteğini dile getirmiştir.

2.7.5. Çetin Ada

Kıbrıs Barış Harekâtı'nda yer alan İğdır'lı Gazi Çetin Ada, 1953 yılında İğdır ili Tuzluca ilçesi merkezinde doğmuştur. Eğitimini İğdır ili Tuzluca ilçesinde tamamlamış olup; ilkokul mezunudur. Askerliğini 1974 yılında Ankara 28. Tümen Komutanlığı Tank Taburu'nda ikmal eri olarak yapmıştır. Günümüzde Antalya'da ikamet etmektedir. Kendisiyle 29 Haziran 2020 tarihinde saat 15.00 ile 16.00 saatleri arasında yapılan mülakatta kendisine harekât ile ilgili sorular sorulmuş ve alınan cevaplar, paragraflar halinde düzenlenmiştir.

Tank eğitimi alan ve Kıbrıs Barış Harekâtı'nda tankçı er olarak vazife yapan Çetin Ada'ya ilk olarak askerlik görevine nasıl başladığı sorulmuştur. Kıbrıs Barış Harekâtı'nın başladığı sırada bir haftalık asker olduğunu ifade eden Ada: *“Askerliğimi 1974 yılında Ankara 28. Tümen Komutanlığı Tank Taburu ikmal eri olarak yaptım. Askerlik ile ilgili her şeyi burada öğrendim diyebilirim. Ben Kıbrıs'ta savaş alanına hem asker hem de silah sevkiyatında görev*

aldım”²¹⁰ Demiştir. Yukarıda da ifade edildiği üzere, Çetin Ada, Kıbrıs’a gitmeden önce Ankara’da tank eğitimi aldığı için savaşta tanklarda görev almıştır.

Çetin Ada’ya, Kıbrıs’ta aktif olarak harekâtın içerisinde yer alan kişilerden birisi olduğundan kendisine burada yaşadığı süreci kısaca anlatması istenmiştir. Buna cevap olarak şunu ifade etmiştir: *“Ben askerlerin naklini gerçekleştirme işinde görevlendirilmiştim. Bir askeri grubun nakledilme işini yaptıktan sonra, dönüşte yolda Rum askerlerinin saldırısına uğradık. Büyük bir bombardımana maruz kaldık. Nakil araçlarımızdan ikisi isabet aldı. İsabet alan araçların personelleri ve biz oradan çok zor ayrıldık. Canımızı zor kurtardık. Tabi ki bununla sınırlı değil yaşadıklarımızın her saati ve her günü bir anıdır aslında.”* Demiştir. Yukarıda da ifadeyle Çetin Ada’nın ifadeleri birbirini doğrulamaktadır. Gerçekten de dağıtımına gelen Türk askerleri, daha gemilerden inmeden Rumlar tarafından gözetlenmişler ve bunlar savaş alanına gitmeden ateş altına alınmışlardır.

İğdırlı Kıbrıs gazisi Ada’ya, Türkiye’den Kıbrıs’a çıkarılan askerlerin sevkiyatı nasıl olduğunu ve bu konuda neler bildiği sorulmuştur. Ada, bu soruya şöyle cevap vermiştir: *“Bizler, birliklerimizden alındık ve Mersin’e getirildik. Ama biz savaşa gideceğimizi bilmiyorduk. Mersin’de çıkarma gemilerini, askerleri ve tankları görünce anladık savaşa gideceğimiz. Gemilere bindirildik ve gemide anons edildi. Anons yapılırken herkes görev yerine geçti. Bizim askeri birliğimiz gemiler aracılığı ile Mersin’den Girne’ye 20 Temmuz 1974 sabahı ulaşmıştır. Buradan da birliklerimiz Kıbrıs’a geçti. Sadece deniz yolu ile değil hava yolundan da sevkiyat yapılmıştır. Ben er olduğum için diğer birliklerin sevk ve idaresi hakkında malumatım yoktur efendim. Ancak bizim gibi diğer askerler de farklı yollardan Kıbrıs’a sevk edilmişlerdi. Biz gemilerden, bazıları havadan ve bazıları da paraşütlerden alana getirilmişti. En nihayetinde hepimiz Kıbrıs’a bir şekilde sev edildik ve görev almamız sağlandı”. Bu sözlerden Türkiye’den çok sayıda yerden Kıbrıs’a götürülmek üzere askerlerin toplandığı anlaşılmaktadır. Bu askerlerin çoğu, dağıtımına gittikleri yerden savaşa katılacaklarını öğrenmişlerdir.*

²¹⁰ Çetin Ada ile 29 Haziran 2020 tarihinde yapılan mülakat.

Kıbrıs Barış Harekâtı gazisine Türkiye’den uçaklarla gönderilen askerlerin havadan atma yöntemiyle Kıbrıs’a sevkiyatı nasıl olduğu ve bu konuda herhangi bir bilgisinin olup olmadığı sorulmuştur. Buna cevap olarak, *“Hava harekâtı konusunda havacı gazilerimizle görüşür iseniz daha doğru bilgi alabilirsiniz. Havadan yapılan sevkiyatın gecedten başladığını biliyorum. Ayrıca onlar bizden çok önce Kıbrıs’a gitmişlerdi”* şeklinde belirtmiştir. Bu ifadeden hava kuvvetlerine ait askeri birliklerin Kıbrıs’a daha önce gittikleri ve müdahaleye başladıkları anlaşılmaktadır.

Çetin Ada’ya Kıbrıs Barış Harekâtı sırasında yaşanan olaylarla ilgili olarak neleri hatırladığı sorulmuştur. Buna cevap olarak, *“Mersin’den Girne’ye gelen Türk askerlerine düşman tarafından yoğun olarak ateş edildi. Bunun üzerine Türk askeri uçakları bizi havadan koruma altına aldı ve biz de güvenli olarak karaya çıktık. Bu sırada düşman sürekli ateş ediyordu. Bizler komutanlarımızın emriyle takımlar halinde ilerledik ve sonra da mevzilerimize gittik. Bu arada bazı askerler yaralandı ev bazıları da şehit oldu”*. Demiştir. Bu sözlerden Türk ordusunun Girne’yi üs olarak kullandığını ve askerlerin buradan da Rumlarla mücadele ettiğini ve sonraki süreçte Lefkoşa ve savaşın diğer alanı Maraş ile Gazimağusa’ya gittiklerini göstermektedir.

Kıbrıs Barış Harekâtı sırasında burada yaşayan Türklerin durumu nasıl olduğu ve halkın güvenliği için ne gibi önlemler alındığı sorusu Çetin Ada’ya sorulmuştur. Bu soruya şöyle cevap vermiştir: *“Biz oradaki birliklerin sevkini gerçekleştirdiğimiz esnada gördüğüm Kıbrıs Türkleri bizleri mutlulukla karşıladılar. Türk askerine güveniyorlardı. Savaşı kazanacağımıza inanıyorlardı.”* demiştir. Bu açıklamalar Kıbrıs Türkleri ile oraya giden Türk askerlerinin anlaşmazlık yaşamadıkları ve dayanışma içerisinde oldukları biçiminde ifade edilebilir.

Kıbrıs Barış Harekâtı’ndan sonra burada genel durumun nasıl olduğu ve Türklerin zulümden kurtulup kurtulmadıklarına dair soruya Çetin Ada şu cevabı vermiştir: *“Türkiye’nin ve Türk askerlerinin gayretleri ile sayesinde Kıbrıslı soydaşlarımız terör saldırılarından ve Rum zulmünden kurtulmuşlar, kendi*

devletlerini kurmuşlardır. Bugün de savaş çıksa seve seve giderim ve buradaki halkı korurum” Demiştir. Bu açıklama Kıbrıs gazisi Çetin Ada’nın Kıbrıs Barış Harekâtı’nın sonucundan memnun olduğu biçiminde yorumlanabilir.

Çetin Ada’ya, Kıbrıs Barış Harekâtı’ndan ne zaman sonra Iğdır’a döndüğü ve ne zaman gazi unvanı aldığı sorulmuştur. Buna cevaben *“Harekât bittikten aylar sonra Türkiye’ye döndük ve Temmuz 1975 tarihinde gazilik beratımı aldım²¹¹”* demiştir. Kendisine bir gazi olarak ekonomik durumunun nasıl olduğu sorulmuştur. Çetin Ada’nın bu soruya cevabı şu şekilde olmuştur: *“Yetkililerden ekonomik ve sosyal durumumuz çok iyi olmadığı için çocuklarımıza iş istihdamı yaratılmasını, onlara da devlete bizim gibi hizmet edecek kişiler olmaları için fırsat verilmesi gerekir.”* Diyerek düşüncelerini ifade etmiştir.

Kıbrıs Gazisi olan Çetin Ada’ya son olarak neler söylemek istediği sorulmuş ve kendisinden şu cevap alınmıştır: *“Gazilerin ekonomik ve sosyal şartlarının iyileştirilmesini istiyorum. Ayrıca madalyalarımızın verilmesini ve bizlere kredi olanaklarının sağlanmasını talep ediyorum.”* Demiştir. Kıbrıs gazilerinin genelinin kendilerine kredi olanaklarının sağlanmasını talep etmeleri bankalardan kredi almaya çalıştıklarında istedikleri kredileri alamadıkları biçiminde değerlendirilebilir.

2.7.6. Mehmet Gülmüş

1954 yılında Iğdır ili Aralık İlçesi Gödekli Köyü’nde doğmuştur. Eğitimini Iğdır ili Aralık ilçesinde tamamlamış olup; ilkokul mezunudur. Evli olan Gülmüş’ün dokuz çocuğu bulunmaktadır. Mehmet Gülmüş de asker olmadan evvel Kıbrıs’a hiç gitmediğini beyan etmiştir. Kendisi ile 30 Haziran 2020 tarihinde saat 16.00 ile 17.00 saatleri arasında yapılan mülakatta kendisine harekât ile ilgili sorular sorulmuş ve alınan cevaplar, paragraflar halinde düzenlenmiştir.

²¹¹Çetin Ada ile 29 Haziran 2020 tarihinde yapılan mülakat.

1974 yılında vatani görevini yerine getirmek amacıyla askere alınan Mehmet Gülmüş, acemi birliğini Sivas'ta ikinci ordu emrinde yapmış iken; usta birliğini de Ağrı İlinde 21. Piyade Alayı'nda piyade er olarak ifa etmiştir. Kıbrıs Barış Harekâtı'nın başlaması ile nasıl Kıbrıs'a gittiği sorulduğunda ise: *"Ben Sivas'ta askerlik görevimi yapıyordum. Kıbrıs çıkarması başladığında gönüllü olarak Ağrı'da bulunan 21. Piyade alayına katıldım ve buradan Kıbrıs'a gönderildi."* Demiştir. Bilindiği üzere, Kıbrıs Barış Harekâtı'na gönüllü olarak katılan çok sayıda asker bulunmaktadır. Söz konusu gönüllü askerlerden birisi de Mehmet Gülmüş isimli gazidir.

İğdırlı Kıbrıs gazisine Kıbrıs'ta aktif olarak harekâtın içerisinde yer alan kişilerden birisi olduğundan kendisine burada yaşadığı süreci kısaca anlatması istenmiştir. Buna cevap olarak şunu ifade etmiştir: *"Kıbrıs çıkarmasına ek olarak, Girne Bölgesi'ne bizi helikopter ile indirdiler. Çevreyi çok iyi tanımadan indiğimiz Girne'de Rum askerleri ile sıcak çatışmaya girdik. İlk sıcak temas sırasında 42 kişilik takım içerisinde 3 arkadaşımız şehit olurken, 4 arkadaşımız da yaralı idi. Uzun çatışmalar sonucunda buradan Rumları sökmeyi başardık. Bu ilk çatışma anını unutamam"* Demiştir. Bu da Kıbrıs Barış Harekâtı sırasında Türk askerlerinin ne derece fedakârlıklarda bulunarak savaşı kazandıklarını göstermesi bakımından önemlidir.

İğdırlı Kıbrıs gazisine Türkiye'den deniz yoluyla Kıbrıs'a çıkarılan askerlerin sevkiyatı nasıl olduğunu ve bu konuda neler bildiği sorulmuştur. Ada, bu soruya şöyle cevap vermiştir: *"Bazı birliklerimiz gemiler ile Kıbrıs'a taşındı. Ancak çıkarmaya ek olarak bizi helikopterler ile Girne Bölgesi'ne indirdiler. Sevkiyatla ilgili diğer arkadaşlardan duyduklarım vardır. Savaş gemilerine muhrip denilir ve bunlarla çok sayıda arkadaşımız Girne'ye gönderildi. Bu savaş gemilerinde uzun menzilli ağır silahlar vardı. Bunların görevi karadan bölgeye giden kişileri korumak ve askerin bölgeye gidişini kolaylaştırmaktı. Ben helikopterle bölgeye geldim. Bizim inişimiz sırasında bu gemiler bizi ağır menzilli silahlarla koruyordu. Bu gemiler, biz havacıların işini çokça*

*kolaylaştırmıştı*²¹².Demıştır. Mehmet Gülmüş'ün ifadesinden Türkiye'nin bu savaşa çok yönlü olarak hazırlık yaptığını; kara, deniz ve havacıların birbirleriyle irtibatlı olarak ve birbirlerini koruyarak harekâtı sürdürdüklerini göstermektedir. Bu da Türk askerlerinin savaşta başarılı olmasında önemli bir etken olduğu şeklinde değerlendirilmektedir.

Mehmet Gülmüş'e Kıbrıs'a yapılan birinci harekâttan sonra neler yaşandığı ve onun neleri gözlemlediği sorulmuştur. Buna cevaben şöyle demiştir: *“Birinci harekâttan sonra bölgeye yeniden helikopterle askerler getirildi. Helikopterler üç gün boyunca Kıbrıs'a asker taşıdılar. Hatta helikopterlerde yer olmadığı için, helikopterler birini bırakıp ikinci grubu almaya gidiyorlardı. Gelen yeni gruptaki askerlerde makineli tabanca olan MP5 ile G3'ler vardı. Ayrıca her helikopterde roketatarlar vardı ve kendilerini bu şekilde koruyorlardı”*. Demıştır. Birinci bölümde de izah edildiği üzere Türkiye, Kıbrıs'a iki defa çıkartmada bulunmuştur. İlk çıkarmada başarılı olan Türkiye, ikinci harekât için de hazırlık yapmıştır. Mehmet Gülmüş'ün de ifade ettiği gibi, ikinci harekâtta görev alan askerler daha çok helikopterlerle bölgeye taşınmışlardı. Yani savaş sırasında Hava Kuvvetleri Komutanlığına ait araçlar, bölgeye asker takviyesinde son derece aktif olarak yer almışlardı.

Türkiye'den uçaklarla gönderilen askerlerin havadan atma yöntemiyle Kıbrıs'a sevkıyatı nasıl olduğu ve bu konuda herhangi bir bilgisinin olup olmadığı Mehmet Gülmüş'e sorulmuştur. Buna cevap olarak, *“Biz Ağrı'da Kıbrıs'a gitmek için görevlendirilen askeri birliktik. Bu nedenle Kıbrıs Barış Harekâtı başladıktan sonra harekâta ek olarak sevk edildik. Bizi helikopter ile görürdüler. Ancak harekâtın başında uçaklarla giden ve paraşütle Kıbrıs'a sevk edilen birliklerimiz bizden çok önce gitmişti”*. Her ne kadar Mehmet Gülmüş paraşütle bölgeye giden kişilerden birisi olmasa da paraşütün asker sevkıyatında önemli rol üstlendiği açıkça görülebilmektedir.

İğdırlı Kıbrıs Gazisi Mehmet Gülmüş'e savaş sırasında yaşanan olaylarla neleri hatırladığı sorulmuştur. Buna cevaben özellikle TMT ile ilgili

²¹² Mehmet Gülmüş ile 30 Haziran 2020 tarihinde yapılan mülakat.

hatırladıklarını söylemiştir. *“Bize yani Türk askerlerine Kıbrıs Türk Mukavemet Teşkilatı Mücahitleri yardım etti, bizim birliklerimizde görev alarak askerlere kılavuzluk yaptılar. Çünkü askerler bölgeyi tam olarak tanımıyorlardı. Bu yüzden bizim bölgeyi tanımamızda ve olaylara müdahale etmemizde mücahitlerin büyük yardımları oldu”*²¹³ Demiştir. Mehmet Gülmüş gibi diğer Kıbrıs gazileri de, TMT üyelerini mücahit olarak adlandırmaktadırlar. Bunların ifadelerinden açıkça görülebileceği üzere, söz konusu teşkilatın üyeleri Türk askerleriyle birlikte mücadele etmişler ve Kıbrıs Barış Harekâtı’nın başarıyla neticelenmesinde önemli roller üstlenmişlerdir.

Kıbrıs Barış Harekâtı’ndan sonra burada genel durumun nasıl olduğu ve Türklerin zulümden kurtulup kurtulmadıklarına dair soruya Mehmet Gülmüş şu cevabı vermiştir: *“Kıbrıs Türklerinin baskı altından kurtarılması çok önemli ve değerli bir olaydır. Bugün orada Türk bayrağının dalgalanması Türk askerinin boşuna savaşmadığını göstermiştir.”* Demiştir. Bu ifade ile Mehmet Gülmüş, Kıbrıs toplumunun bağımsızlığında Türk askerinin çabasının yadsınamayacak biçimde önemli olduğuna inandığı biçiminde değerlendirilebilir.

2.7.7. Mustafa Turan

Mustafa Turan, 1954 yılında Iğdır ili Aralık İlçesi merkezinde doğmuştur. Eğitimini Iğdır İli Aralık İlçesi’nde tamamlamış olup; İlkokul mezunudur. Evli olan Kıbrıs Gazisinin üç çocuğu bulunmaktadır. Kıbrıs Barış Harekâtı’nda sırasında birinci ve ikinci çıkarmada aktif olarak yer almış, ikinci çıkarma esnasında gerçekleşen çatışma sonrasında sol gözünü kaybetmiş ve gazi olmuştur. Kendisi ile 1 Temmuz 2020 tarihinde saat 16.00 ile 17.00 saatleri arasında yapılan mülakatta kendisine harekât ile ilgili sorular sorulmuş ve alınan cevaplar, paragraflar halinde düzenlenmiştir.

²¹³Mehmet Gülmüş ile 30 Haziran 2020 tarihinde yapılan mülakat.

Mustafa Turan’a ilk olarak askerlik görevine nasıl başladığı sorulmuştur. Kendisi Kıbrıs Barış Harekâtı sırasında askerlik görevini Ankara ili Çubuk İlçesi’nde 230. Piyade Alayı 5. Bölük’te piyade eri olarak ifa ettiğini beyan etmiştir. Kıbrıs Barış Harekâtı’nın başlaması ile nasıl Kıbrıs’a gittiği sorulduğunda ise: *“İlk çıkarmada bizi helikopter ile götürdüler. İlk olarak Magosa’ya gittik. Burada sıcak çatışmaya girdik.”* Demiştir. Mustafa Turan, Kıbrıs’a yani savaş alanına helikopterle gönderilen askerlerdendir. Bilindiği üzere harekâta ilk olarak görev alanlar hava yoluyla bölgeye sevk edilenlerdir. Bu anlamda, Mustafa Turan harekâta ilk olarak katılan ve savaşan askerler arasında yer almıştır.

İğdırlı Kıbrıs gazisine Kıbrıs’ta aktif olarak harekâtın içerisinde yer alan kişilerden birisi olduğundan kendisine burada yaşadığı süreci kısaca anlatması istenmiştir. Buna cevap olarak şunu ifade etmiştir: *“Ben hem birinci hem de ikinci çıkarmada görev aldım. İlk çıkarmamızda bizi helikopter ile Magosa’ya götürdüler. İlk çıkarmada Rumlar ile sıcak temas sağladık. Uzun süren çatışma sonrasında Rum kuvvetlerini püskürtmeyi başardık. İkinci çıkarmada ise bu sefer Beşparmak Dağlarına çıkarma yaptık. Buradaki çatışmalar sonrasında sol gözümü kaybettim. Allah nasip etti ve askerliğimi gazi olarak tamamladım.”* Demiştir.

Kıbrıs Barış Harekâtı’nda yer alan gaziye Türkiye’den Kıbrıs’a çıkarılan askerlerin sevkiyatı nasıl olduğunu ve bu konuda neler bildiği sorulmuştur. Ada, bu soruya şöyle cevap vermiştir: *“Biz helikopter ile taşındığımız için deniz yolu ile sevkiyat hakkında bilgi sahibi değilim, ancak bizim dışımızda çok asker Mersin’den gemilerle Girne’ye getirildi. Biz daha önce helikopterle Kıbrıs’a gitmiştik ve savaşımaya başlamıştık. Daha sonra gemilerle gelen askerler de bize yardımcı oldular”.* Türkiye’den uçaklarla gönderilen askerlerin havadan atma yöntemiyle Kıbrıs’a sevkiyatı nasıl olduğu ve bu konuda herhangi bir bilgisinin olup olmadığı Mustafa Turan’a sorulmuştur. Buna cevap olarak: *“Biz helikopter ile gittik ancak bizden önce oraya uçaklar ile paraşütçü askeri birlikler gönderildiğini orada öğrendik. Yani paraşütçüler, bizden daha önce Kıbrıs’a gitmişlerdi ve savaşımaya başlamışlardı. Biz de bir gün sonra helikopterlerle*

*Kıbrıs'a gittik ve savaştık*²¹⁴” Demiştir. Bu ifade, harekâtın çok yönlü olarak havadan yürütüldüğü biçiminde değerlendirilebilir.

İğdırlı Kıbrıs gazisine Kıbrıs'ta yaşanan olaylarda nelere tanık olduğu sorulmuştur. Buna cevaben, *“Bizim Kıbrıs'ta mücadele etmemizde ve savaş kazanmamamızda mücahitlerin de yardımları oldu. Mücahitler (Türk Mukavemet Teşkilatı üyeleri), Kıbrıs'ı bizden çok iyi biliyorlardı. Çünkü onlar Kıbrıs vatandaşlarıydı. Bu nedenle bizim gittiğimiz yerlerde yolları bize onlar gösteriyorlardı. Çoğu birliklerde mücahitler vardı, ama bazı birliklere mücahit vermemişlerdi. Bu nedenle o gruplar yol bulmada zorlanmışlardı. Yalnız mücahitler, Türk askerinin tamamen ne yapacağını bilmiyorlardı. Mesela birliğin birine siz bu Beş Parmak Dağlarını ancak iki üç yılda geçebilirsiniz demişler. Bizim askerler ise bu zorlu yolu bir günde geçmişler ve Rumları yenilgiye uğratmışlardı”*. Demiştir. Gerçekten de Türk askerlerinin Kıbrıs'ta savaşmasında ve Rumları yenmesinde mücahitlerin ciddi katkıları olmuştur. Ancak mücahitlerin bazı konularda Türk askeri kadar ileri görüşlü olmadıkları da anlaşılmaktadır. Zira mücahitlerin Beş Parmak Dağları'nın ele geçirilmesinin çok zor ve uzun zaman alır düşüncelerine rağmen; Türk askeri bu yeri bir günde ele geçirebilmiştir.

Mustafa Turan'a, Kıbrıs'a savaş gemileriyle getirilen Türk askerlerinin burada savaş alanına dağıtımlarının nasıl olduğu sorulmuştur. Ancak Turan, kendisinin er statüsünde olması dolayısı ile bu konuda bilgisi olmadığını ifade etmiştir. Kıbrıs Barış Harekâtı sırasında burada yaşayan Türklerin durumu nasıl olduğu ve halkın güvenliği için ne gibi önlemler alındığı sorusu üzerine ise Kıbrıs Türklerinin çıkarmadan dolayı mutlu olduklarını ifade etmiştir.

Kıbrıs Barış Harekâtı'ndan sonra burada genel durumun nasıl olduğu ve Türklerin zulümden kurtulup kurtulmadıklarına dair soruya Mustafa Turan şu cevabı vermiştir: *“Türk askeri Kıbrıs Türklerinin terör saldırılarından ve yok edilme tehlikesi ile karşı karşıya olmalarından dolayı Kıbrıs'a askeri çıkarma gerçekleştirdik. Ben bu çıkarmalar sonucunda Allah nasip etti gazi oldum. Sonuçta Türkler Rum ve Yunan baskısından kurtulmuşlar ve Kuzey Kıbrıs Türk*

²¹⁴Mustafa Turan ile 01Temmuz 2020 tarihinde yapılan mülakat.

Cumhuriyeti’ni kurmuşlardır”. Demiştir. Bu açıklama Kıbrıs Gazisi Mustafa Turan’ın Kıbrıs Barış Harekâtı’nın haklılığına olan inancının tezahürü olarak yorumlanabilir.

İğdırlı Kıbrıs gazisine, Kıbrıs Barış Harekâtı’ndan ne zaman sonra İğdır’a döndüğü ve ne zaman gazi unvanı aldığı sorulmuştur. Buna cevaben: *“Birkaç ay sonra döndüm. 1975 yılının temmuz ayında gazilik unvanını aldım.”* Demiştir. Kendisine ekonomik durumu sorulduğunda ise ekonomik durumunun çok iyi olmadığını ve bir çocuğunun işsiz olduğunu beyan etmiştir. Kıbrıs Gazisi olan Mustafa Turan’a son olarak neler söylemek istediği sorulduğunda ise kendilerine gazilik madalyası verilmesini istediğini beyan ederek, mülakat için teşekkürlerini iletmiştir.

2.7.8. Samet Menge

Samet Menge, 1954 yılında İğdır ili Aralık İlçesi merkezinde doğmuştur. Eğitimini İğdır İli Aralık İlçesi’nde tamamlamış olup; İlkokul mezunudur. Evli olan Kıbrıs Gazisinin üç çocuğu bulunmaktadır. Kıbrıs Barış Harekâtı’nda sırasında birinci çıkarmada aktif olarak yer almıştır. Kendisi ile 02Temmuz 2020 tarihinde saat 17.00 ile 18.00 saatleri arasında yapılan mülakatta kendisine harekât ile ilgili sorular sorulmuş ve vermiş olduğu cevaplar bağlamında Kıbrıs Barış Harekâtı hakkında değerlendirmeler yapılmıştır.

Samet Menge’ye, ilk olarak askerlik görevine nasıl başladığı sorulmuştur. Kendisi Kıbrıs Barış Harekâtı sırasında askerlik görevini Ankara Çubuk 230. Piyade Alayı Karargâh Servis Bölüğü’nde piyade eri olarak ifa ettiğini beyan etmiştir. Kıbrıs Barış Harekâtı’nın başlaması ile nasıl Kıbrıs’a gittiği sorulduğunda ise: *“Ankara Çubuk’ta asker iken bir alarm verildi. Ben uçaksavar nişancısıydim. Beni Esenboğa’nın savunmasında görevlendirdiler. Sabah olduğunda alarmın gerçek nedenini öğrenince çok şaşırdık. Bize Kıbrıs’ta savaşa gideceğimiz söylendi. Arabalar yüklenmiş hazır bizi bekliyordu. Arabamız yolda arızalanınca bir lokanta sahibi bizlere ücretsiz yemek ikramında bulundu.*

Milletimiz askerini sever. Başka birlikler Mersin'den deniz yolu ile Kıbrıs'a geçerken, bizleri de Mersin'den ancak helikopterle alarak Kıbrıs'a sevk ettiler²¹⁵” demiştir. Bu açıklamadan da anlaşılacağı üzere hem deniz hem de hava yolundan yapılan sevkیاتların önemli bir bölümünün Mersin'den gerçekleştiği anlaşılmaktadır.

İğdırlı gaziye Kıbrıs'ta aktif olarak harekâtın içerisinde yer alan kişilerden birisi olduğundan burada yaşadığı süreci kısaca anlatması istenmiştir. Bu soruya cevap olarak şunu ifade etmiştir: “Bizleri Mersin'den helikopterle alarak Kıbrıs'a sevk ettiler. Beşparmak Dağlarına indik. İlk zamanlar bölgeyi tanımadığımızdan çok zorluk yaşadık. Sağ olsun subaylarımız bizlere yol gösterdi ve eğitti. Eğer onlar olmasaydı o sıcak çatışmalardan başarı ile çıkamazdık.” Demiştir. Konuşmasının devamında ise, *“Biz savaş yaptık ve savaş sonrasında memleketimize döndük, tabi savaşın etkisi uzun süre üzerimizde kaldı. Bu dönemi atlatmak kolay olmadı. Bazen o günleri hatırlıyorum ve ruhen sıkılıyorum”.* Demiştir.

Piyade er olan ancak Kıbrıs Barış Harekâtı'nda uçaksavar görevlisi olarak yer alan Samet Menge'ye, Türkiye'den deniz yoluyla Kıbrıs'a çıkarılan askerlerin sevkıyatı nasıl olduğunu ve bu konuda neler bildiği sorulmuştur. Menge, bu soruya şöyle cevap vermiştir: “Askeri birlikler farklı yollarla Kıbrıs'a taşınmıştır. Bir kısmı gemiler ile Girne'ye giderken, bir kısmı da uçak ve helikopterlerle taşınmıştır. Ancak biz helikopter ile taşındık. Bizim dışımızdaki arkadaşlar da Türkiye'nin birçok yerinden gelerek Mersin Limanı'nda toplandılar ve buradan Girne'ye sevk edilmişlerdi. Özellikle çok sayıda savaş gemisi ile asker Kıbrıs'a götürüldü. Diyebilirim ki bu savaşta en fazla asker deniz yoluyla getirildi” demiştir. Esasında Menge'nin sözleriyle diğer İğdırlı Kıbrıs gazilerinin ifadeleri birbirileriyle örtüşmektedir. Gerçekten de Hava Kuvvetleri Komutanlığı bünyesindeki uçak ve helikopterlerle yüzlerce asker Kıbrıs'a götürülmüştür. Ancak burada asıl sevk işlemini üstlenen Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'na ait olan askeri zırhlı gemiler yapmıştır. Çok sayıda insan ve malzeme taşıma gücüne

²¹⁵ Samet Menge ile 02 Temmuz 2020 tarihinde yapılan mülakat.

sahip olan bu gemilerle Kıbrıs’a ciddi bir çıkarma yapılmıştır. Bu da, Iğdır’lı Kıbrıs gazilerinin ifadelerinden açıkça ortaya çıkmaktadır.

Türkiye’den uçaklarla gönderilen askerlerin havadan atma yöntemiyle Kıbrıs’a sevkiyatı nasıl olduğu ve bu konuda herhangi bir bilgisinin olup olmadığı Samet Menge’ye sorulmuştur. Buna cevap olarak: *“Uçaklar ile paraşütçü askeri birliklerin Kıbrıs’ın Beşparmak Dağları Bölgesi’ne indirildiğini orada görev yaparken öğrendim.”* Demiştir. Bu bilgi harekâtın çok yönlü olarak havadan yürütüldüğü biçiminde yorumlanabilir.

Piyade er olan ancak Kıbrıs Barış Harekâtı’nda uçaksavar görevlisi olarak yer alan Samet Menge’ye, savaş sırasında tanık olduğu önemli olaylardan neyi hatırladığı sorulmuştur. Menge, bu soruya şöyle cevap vermiştir: *“Savaş sırasında Türk jetleri hedefleri vuruyorlardı. Bu jetler, hem bölgeye sevki yapılan askerleri koruyordu hem de karşı tarafta olanları etkisiz duruma getirmek için bomba atıyorlardı. Bu arada jetlerin bölgeyi koruması ve askerlerin bölgeler arasında koridor açmalarında yardımcı oluyorlardı. Böylece Türk askerleri savaşın olduğu alana rahatça sızabiliyorlar ve karşı tarafın askerlerini kolay bir biçimde etkisiz duruma getiriyorlardı”*. Samet Menge’nin verdiği bilgilerden Kıbrıs Barış Harekâtı sırasında Türk jetleri önemli görevler üstlenmişler ve askerin hareket açısından rahat bir biçimde ilerlemesine imkân vermişlerdir. Bilhassa askerin manevra kabiliyetini güçlenmesinde jetler ciddi katkı sağlamışlardır.

Samet Menge’ye Kıbrıs Barış Harekâtı sırasında burada yaşayan Türklerin durumu nasıl olduğu ve halkın güvenliği için ne gibi önlemler alındığı sorusu üzerine ise: *“Sadece Kıbrıs’ta değil Türkiye’den askerlerin gitmesi sırasında da halk bizi çok destekliyor ve bizlere moral veriyordu. Daha önce de ifade ettiğim gibi milletimiz yol boyu bize destek verdi esnafımız karnımızı doyurdu. Kıbrıs Türkleri de adada olmamızdan dolayı sevinç ve gurur duymaktaydı.”* Demiştir. Bu açıklama Türk toplumunun askerlerini savaş koşulunda yalnız bırakmadığı biçiminde açıklanabilir.

Kıbrıs Barış Harekâtı’ndan sonra burada genel durumun nasıl olduğu ve Türklerin zulümden kurtulup kurtulmadıklarına dair soruya Samet Menge şu

cevabı vermiştir: “Devletimiz ve milletimiz var olsun, Allah Türk askerini korusun. Türk askeri Kıbrıs Türklerinin hem canını hem de namusunu ve malını korumuştur. Kıbrıs Türklerini terör saldırılarına karşı yalnız bırakmamıştır. Bu sayede dünya devletleri, Yunanistan ve EOKA çeteleri Kıbrıs Türkleri yalnız olmadıklarını anlamıştır. Kıbrıs Türkleri bugün kendi ayakları üzerinde durmakta ve vatan topraklarında bağımsız bir şekilde yaşamaktadırlar.”²¹⁶Demiştir. Bu ifadeler Kıbrıs Gazisi Samet Menge’nin Kıbrıs Barış Harekâtı’nın nedenlerini benimsediğini ve çıkarmanın sonucundan memnuniyet duyduğu biçiminde değerlendirilebilir.

Kıbrıs Barış Harekâtı’ndan ne zaman sonra Iğdır’a döndüğü ve ne zaman gazi unvanı aldığı sorulmuştur. Buna cevaben: “Birkaç ay sonra döndüm. 1975 yılının temmuz ayında gazilik unvanını aldım.” Demiştir. Kendisine ekonomik durumu sorulduğunda ise ekonomik durumunun kendilerini idare edebilecek biçimde olduğunu ifade etmiştir. Kıbrıs Gazisi Samet Menge’ye son olarak neler söylemek istediği sorulduğunda ise görüşlerini: “Bizlere de gazilik statüsünün verilmesini istiyorum. Devletimiz, milletimiz var olsun. Allah ardımız sıra gelen gençlerimizi korusun. Devletimize güç, kuvvet versin.” Diyerek ifade etmiştir. Kıbrıs gazilerinin maaşları vardır ve bu maaş yeterli olmasa da gazilerin geçinmesine katkı sağlıyor. Ancak Menge’nin yukarıdaki sözlerinden de anlaşılacağı üzere bu harekâtın gaziler üzerindeki psikolojik etkisi uzun süreli olmuş ve onların yaşantıları üzerinde ciddi etkiler bırakmıştır.

2.7.9. Ziya Kartal

Ziya Kartal, 1954 yılında Iğdır ili Aralık ilçesi merkezinde doğmuştur. Eğitimini Iğdır İli Aralık İlçesi’nde tamamlamış olup; ilkokul mezunudur. Evli olan Kıbrıs Gazisinin beş çocuğu bulunmaktadır. Kıbrıs Barış Harekâtı sırasında Kıbrıs’a gönüllü olarak gitmiş ve birinci çıkarmada aktif olarak yer almıştır. Kendisi ile 03 Temmuz 2020 tarihinde saat 11.00 ile 12.00 saatleri arasında

²¹⁶Samet Menge ile 02 Temmuz 2020 tarihinde yapılan mülakat.

yapılan mülakatta kendisine harekât ile ilgili sorular sorulmuş ve alınan cevaplar, paragraflar halinde düzenlenmiştir.

Ziya Kartal'a ilk olarak askerlik görevine nasıl başladığı sorulmuştur. Kendisi Kıbrıs Barış Harekâtı sırasında askerlik görevini Kayseri Hava İndirme Tugayı 2. Tabur 1. Bölük'te er olarak ifa ettiğini beyan etmiştir. Kıbrıs Barış Harekâtı'nın başlaması ile nasıl Kıbrıs'a gittiği sorulduğunda ise: *"Bizler Kıbrıs'a Bolu Dağ Komando Tugayı'ndan helikopterlerle hareket ettik. Biz bize bu kadar yakın olan vatan toprağını teslim etmemek için gerekirse yüzerek de geçerdik."* Demiştir.

Kıbrıs'ta aktif olarak harekâtın içerisinde yer alan kişilerden birisi olan Kıbrıs Gazisi Ziya Kartal'dan burada yaşadığı süreci kısaca anlatması istenmiştir. Bu soruya cevap olarak şunu ifade etmiştir: *"Çıkarmamızı Beşparmak Dağlarına yaptık. Yöreyi çok iyi bilmiyorduk. Daha sonra kaldıkça öğrendik. Beşparmak Dağlarında bir kale vardı. Biz o kaleyi ele geçirmeye çalışıyorduk. Bölge ormanlık bir yerdi ve her taraf ateş içerisinde yanıyordu. Bu ateş ve duman içerisinde adeta birbirimizi kaybetmiştik. Yanımdaki arkadaşım Niğdeli İshak Atasoy'dan "Çavuş, Yılmaz ve diğer arkadaşlarımız nerede?" diye sorduğumu hatırlıyorum. Ancak sanırım onlar ateşin içerisinde kaldılar. O anımı bir türlü unutamıyorum."* Demiştir.

İğdırlı Kıbrıs gazisine ikinci soru olarak Türkiye'den Kıbrıs'a çıkarılan askerlerin sevkiyatı nasıl olduğunu ve bu konuda neler bildiği sorulmuştur. Kartal, bu soruya şöyle cevap vermiştir: *"Denizden gidecek birlikler de aynı bizim gibi Mersin' den hareket ederek Kıbrıs'a varmışlardır. Biz ise Bolu Dağ Komandosı Tugayı'ndan helikopterlerle havalandık ve Lefkoşa'nın Gönyeli bölgesine paraşütlerle atladık. Bazı paraşütçü askerler de Kıbrıs'ın Beşparmak Dağları Bölgesi'ne paraşütle atladılar. Daha sonra buradan Beş Parmak Dağlarına gittik. Bizler Beşparmak Dağlarına geldiğimizde hiçbir yeri bilmiyorduk. Rumlar bu bölgede çok sağlam mevziler yapmışlardı. Oradaki çatışmalar çok şiddetli olmuştur"* ²¹⁷ demiştir. Bu açıklama Beşparmak Dağları bölgesinin Rumlar

²¹⁷ Ziya Kartal ile 03Temmuz tarihinde yapılan mülakat.

açısından önemli bir bölge olduğu ve bu bölgenin korunmasına önem gösterdikleri biçiminde yorumlanabilir. Ayrıca Beş Parmak Dağları gibi son derece zor bir alana askeri sevkiyatın yapılmasının en kolay yolu paraşütle atlamak olmuştur. Bu nedenle de Ziya Kartal'ın da belirttiği gibi paraşütçülerin önemli bir bölümü, havadan Beş Parmak Dağları'na atlamışlar ve burada Rum askerleriyle çatışmışlardır.

Paraşütçü Er Ziya Kartal'a Kıbrıs Barış Harekâtı'na havadan atılan paraşütçülerle ilgili neleri bildiği ve neleri hatırladığı sorulmuştur. Buna cevaben şöyle demiştir: *“Biz paraşütçü olan askerleri bir alanda topladılar ve akşamüzeri de araçlara bindirerek havaalanına götürdüler. Burada bize silah ve malzeme dağıttılar. Mersin’de yaklaşık olarak on ya da on bir kişilik gruplar halinde helikopterlere biniyorduk ve yarım saat sürmeden Kıbrıs’a ulaşıyorduk. Buraya gelen askerlerin bir kısmı paraşütle atlıyordu, bir kısmı da helikopterlerin yere alçak iniş yapmasıyla paraşütsüz olarak karaya atılıyorlardı”*. Diğer gaziler de savaş alanına havadan atma yoluyla askerlerin getirildiğini söylemişlerdi. Ziya Er ise, onlardan farklı olarak bazı askerlerin yere yakın iniş yapan helikopterlerden atladığını söylemektedir. Tüm bunlar, Türk askerinin ne zor şartlar altında savaştığını ve Kıbrıs Türklerinin güvenliğini temin etmek amacıyla nasıl mücadele ettiklerini bir kez daha ortaya çıkarmaktadır.

Ziya Kartal'a Kıbrıs Barış Harekâtı sırasında burada yaşayan Türklerin durumu nasıl olduğu ve halkın güvenliği için ne gibi önlemler alındığı sorusu üzerine ise: *“Türkler orada Rum çetelerinden çok çekmişlerdir. Göçe zorlanmışlar ve hakları gasp edilmiştir. Türk askeri yalnızca Yunan ile savaşıyor, orada yaşayan Kıbrıslı Türklerin yaşadığı bölgeleri de saldırılardan koruyordu.”* Demiştir. Bunun dışında Ziya Kartal, Kıbrıs Barış Harekâtı'ndan sonra burada genel durumun nasıl olduğu ve Türklerin zulümden kurtulup kurtulmadıklarına dair soruya şu cevabı vermiştir: *“Türkiye’de yaşayan Türkler Kıbrıs Türklerinin yaşadıkları züllüme sessiz kalamazdı kalmamıştır da. Kıbrıs Barış Harekâtı bu nedenle gerekliydi. Bu zorunluluğun farkında olarak Kıbrıs’a gittik. Bugün tekrar böyle bir durum ile karşılaşır isem tekrar hiç düşünmeden giderim. Daha önce de belirttiğim gibi Ben Kıbrıs’a gönüllü gittim. Gerek*

duyulsaydı Mersin'den oraya yüzerek dahi geçerdik Kıbrıs toplumuna yalnız olmadıklarını gösterdik ve onların zulümden kurtulmasını devletimiz sağlamıştır."²¹⁸Demıştır. Bu ifadeler Kıbrıs Gazisi Ziya Kartal'ın Kıbrıs Barış Harekâtı'nın zorunluluktan kaynaklandığına inandığı ve çıkarmanın sonucundan memnuniyet duyduğu biçiminde değerlendirilebilir.

İğdır'lı Kıbrıs gazisi Kartal'a, Kıbrıs Barış Harekâtı'nın bitiminden sonra nelerin yaşandığı ve nasıl bir sürecin olduğu sorulmuştur. Buna cevaben, *"Savaş 17 Ağustos 1974'te sona erdi. Ancak savaş bitti, biz hala bekliyorduk. Her an savaş yeniden başlayabilirdi. Bu nedenle biz eğitime devam ettik. Komutanlar da eğitimi sürekli yapıyorlardı".* Kartal'ın bu ifadesinden her ne kadar Türklerle Rumlar arasındaki savaş bitmiş olsa da Türk askerinin teyakkuza beklediğini ve her an bir savaş çıkabilir düşüncesiyle eğitim ve çalışmalarına devam ettikleri ortaya çıkmaktadır.

Ziya Kartal'a, Kıbrıs Barış Harekâtı'ndan ne zaman sonra İğdır'a döndüğü ve ne zaman gazi unvanı aldığı sorulmuştur. Buna cevaben: *"Birkaç ay sonra döndüm. 1975 yılının temmuz ayında gazilik unvanını aldım."* Demıştır. Kendisine ekonomik durumu sorulduğunda ise ekonomik durumunun kendilerini idare edebilecek biçimde olduğunu ifade etmiştir. Kıbrıs Gazisi Ziya Kartal, İğdır'a döndükten sonra uzun bir süre savaşın şokunu ve etkisini üzerinden atamadığını, çünkü Kıbrıs'ta her taraftan üzerlerine ateş yağdığını, ateş hattı arasında kaldıklarını, uçaksavar ve tanksavar füzelerin seslerinden etkilendiklerini belirtmiştir. Ayrıca havanın çok sıcak olmasından dolayı da bunaldıklarını beyan ederek İğdır'a döndükten sonra uzunca bir süre psikolojik sorunlar yaşadığını belirtmiştir. Bu durum, Kıbrıs gazilerinin savaş sırasında ve sonrasında ruhsal olarak nasıl etkilendiklerini göstermesi bakımından önem taşımaktadır.

²¹⁸Ziya Kartal ile 03Temmuz tarihinde yapılan mülakat.

2.7.10. İbrahim Akbulut

İbrahim Akbulut, 1952 Iğdır ili Aralık ilçesi Hasanhan Köyü'nde doğmuştur. Eğitimini Iğdır ili Aralık ilçesinde tamamlamış olup; ilkokul mezunudur. Evli olan Kıbrıs Gazisinin altı çocuğu bulunmaktadır. 1952 doğumlu olmasına rağmen 1954 doğumlu olanlar ile silah altına alınmıştır Kıbrıs Barış Harekâtı'nda sırasında Kıbrıs'a gönüllü olarak gitmiş ve birinci çıkarmada aktif olarak yer almıştır. Bu sırada üç farklı bölgede görevlendirildiğini beyan eden Akbulut, kendisi yazları Iğdır'da ikamet etmemekte ve şehir dışında (Karadeniz - Ereğli) yaşayan çocuklarının yanlarında yaşamaktadır. Bu nedenle kendisiile 4 Temmuz 2020 tarihinde saat 10.00 ile 11.00 saatleri arasında yapılan mülakat telefon aracılığı ile gerçekleştirilmiş olup, kendisine harekât ile ilgili sorular sorulmuş ve alınan cevaplar değerlendirilmiştir.

İbrahim Akbulut'a, ilk olarak askerlik görevine nasıl başladığı sorulmuştur. Kendisi bu soruyu: *“Acemi birliğini Samsun'da tamamladıktan sonra, usta birliğimde ise görevimi Ankara Kara Kuvvetleri Merkez Komutanlığı İnzibat ve Trafik Bölüğü'nde yaptım. Çubuk'ta çavuş talimgâhında eğitim gördüm”* Diyerek cevaplamıştır. Kıbrıs'ta aktif olarak harekâtın içerisinde yer alan kişilerden birisi olan Kıbrıs Gazisi İbrahim Akbulut'tan burada yaşadığı süreci kısaca anlatması istenmiştir. Bu soruya cevap olarak şunu ifade etmiştir: *“Harekât içerisinde üç ilde görevlendirildim. Önce Girne'de, daha sonra Lefkoşa'da son olarak da Magosa'da görevimi ifa ettim. Bu çatışmalar sırasında Albay İbrahim Karaoğlu ve yaklaşık 420 silah arkadaşımız şehit olmuştur. Ben Kapalı Maraş'ta da görev yaptım. Burada inzibat çavuşu olarak nöbet bölgelerine askerlerin intikalini gerçekleştirdim. Burada 57 adet nöbet bölgesi bulunmaktaydı. Askerliğim bitene kadar Magosa'da kaldım. Burada terhis oldum. Sıcak çatışmalardan kaynaklı olarak, yiyecek sıkıntısı yaşadığımızı yaşadık. Bulunduğumuz çatışma alanına düzenli olarak yemek gelemiyordu. Ekmeklerimiz bayatlamış ve küflenmişti. Ben bu zamanlarda bir hafta boyunca keçi boynuzu yiyerek karnımızı doyurduğumuzu hatırlıyorum. Ayrıca havanın sıcaklığından*

*dolayı su sıkıntısı da yaşanıyordu*²¹⁹” diyerek Kıbrıs Barış Harekâtı’nda Türk askeri birliklerinden bazılarına yiyecek ve içecek ikmalî konusunda aksamlar yaşandığını beyan etmiştir. Mevsimin yaz mevsimi olması ve yüksek sıcaklığın da askerler üzerinde olumsuz teki yarattığı biçiminde yorumlanabilir.

İğdırli Kıbrıs gazisine Türkiye’den Kıbrıs’a çıkarılan askerlerin sevkıyatı nasıl olduğunu ve bu konuda neler bildiği sorulmuştur. Kartal, bu soruya şöyle cevap vermiştir: *“Bizim birliğimiz Mersin’e ulaştıktan iki ün sonra deniz yolu ile yani gemilerle Kıbrıs’a varmıştır.”* Demıştır. Türkiye’den uçaklarla gönderilen askerlerin havadan atma yöntemiyle Kıbrıs’a sevkıyatı nasıl olduğu ve bu konuda herhangi bir bilgisinin olup olmadığı İbrahim Akbulut’a sorulmuştur. Bunları savaş sırasında askerlerden duyduğunu ve bu yolla da bölgeye takviye yapıldığını söylemiştir.

Kıbrıs’a savaş gemileriyle getirilen Türk askerlerinin burada savaş alanına dağıtımlarının nasıl olduğu sorulmuştur. İbrahim Akbulut, askerlerin Girne’ye çıktıktan sonra yanlarına bölgeyi bilen mücahitlerin verilmesi ile beraber Türk askeri birliklerinin dağıtımlarının gerçekleştirildiğini ve kendisinin ilk görevlendirildiği yerin yine Girne olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca Girne’deki vazifesinin bitmesi üzerine önce Lefkoşa’da son olarak da Magosa da aktif olarak Kıbrıs Barış Harekâtı’na katıldığını ifade etmiştir. Kıbrıs Barış Harekâtı sırasında burada yaşayan Türklerin durumu nasıl olduğu ve halkın güvenliği için ne gibi önlemler alındığı sorusu üzerine ise Kıbrıs Türklerinin barış harekâtının başlamasından memnun olduklarını ifade etmiştir.

Piyade er olarak Kıbrıs Barış Harekâtı’nda yer alan Akbulut’a savaş sırasında neler yaşadığı ve neleri hatırladığı sorulmuştur. Buna cevap olarak, *“Türk askeri bu savaşta hem karada hem de denizden müdahalede bulundu. Yani biz karada savaşırken; Türk savaş gemileri de denizden düşmanla savaştilar. Savaş gemileri denizin açıklarında yan duruyorlardı. Bunların bir bölümü de hastane olarak kullanılıyordu. Gemilerin yanlarında hücum botları vardı ve*

²¹⁹ İbrahim Akbulut ile 04 Temmuz tarihinde yapılan mülakat.

bunlar birçok düşman botlarını batırdılar²²⁰” Demiştir. Akbulut’un sözlerinden açık bir biçimde anlaşılacağı üzere Türk gemileri sadece asker sevkiyatında değil, aynı zamanda savaşta aktif olarak görev yapmışlardır. Türk askerlerinin bir bölümü karadan savaşıp Yunan askerlerini etkisiz duruma getirmişlerken; savaş gemileri de deniz üzerinde bunu yapmaya çalışmıştır. Bu durumda Kıbrıs Barış Harekâtı karada olduğu kadar denizde verilen mücadeleyle kazanılmıştır.

İbrahim Akbulut, Kıbrıs Barış Harekâtı’ndan sonra burada genel durumun nasıl olduğu ve Türklerin zulümden kurtulup kurtulmadıklarına dair soruya şu cevabı vermiştir: “*Barış Harekâtı’ndan evvel Kıbrıs’a hiç gitmemiştim. Buradaki Türklerin büyük eziyetler yaşadığını duyuyorduk. Oraya vardığımızda bu haberlerin doğru olduğunu gördük. Türk köylerinin bazıları boşaltılmıştı. Biz orada çok zorluklar yaşadık ancak Rum zulmüne de devletimiz son vermiştir.*” Demiştir.

İğdırlı gaziye Kıbrıs Barış Harekâtı’ndan ne zaman sonra İğdır’a döndüğü ve ne zaman gazi unvanı aldığı sorulmuştur. Buna cevaben: “*Terhis olana kadar Kıbrıs’ta kaldım Terhisimi aldıktan sonra yani harekâttan birkaç ay sonra döndüm. İlk madalyamı 2016 yılında ikinci madalyamı ise 2019 yılında aldım.*” Demiştir. Kendisine ekonomik durumu sorulduğunda ise ekonomik durumunun kendilerini idare edebilecek biçimde olduğunu ifade etmiştir. Kıbrıs Gazisi İbrahim Akbulut’a, son olarak neler söylemek istediği sorulduğunda ise düşüncelerini: “*Önce devletimizden sonra da milletimizden Kıbrıs gazilerine sahip çıkmalarını bekliyorum. Çocuklarımıza kamuda iş olanağı verilmesini istiyorum. Tüm gaziler gibi olanaklara sahip olmayı talep ediyorum.*” Demiştir.

İbrahim Akbulut da diğer gaziler gibi savaş sonrasında memleketine döndükten sonra psikolojik sorunlar yaşamıştır. Esasında bu durumun normal karşılanması gerekir. Zira 20’li yaşlarda savaşa katılmak burada birçok arkadaşının şehit olmasına tanık olmak, ölümle kalım arasında gidip gelmek kolay

²²⁰ İbrahim Akbulut ile 04 Temmuz tarihinde yapılan mülakat.

bir şey değildir. Bu nedenle gazilerin büyük bir kısmı ruhi bunalımlar yaşamışlar ve bunu da uzunca bir süre üzerlerinden atamamışlardır.

2.7.11. Ayhan Güneş

Ayhan Güneş 1954 yılında Iğdır ili Merkez İlçesi'ne bağlı Alikamerli Mahallesi'nde doğmuştur. Eğitimini Iğdır İli merkez İlçesi'nde tamamlamış olup; ilkokul mezunudur. Kıbrıs Barış Harekâtı'nda sırasında birinci çıkarmada aktif olarak yer almıştır. Kendisi ile 4 Temmuz 2020 tarihinde saat 15.00 ile 16.00 saatleri arasında yapılan mülakatta kendisine harekât ile ilgili sorular sorulmuş ve alınan cevaplar değerlendirilmiştir.

Ayhan Güneşe, ilk olarak askerlik görevine nasıl başladığı sorulmuştur. Kendisi bu soruyu: “Vatani görevimi Gaziantep'te bulunan 1. Bölükte er olarak ifa ettim” Diyerek cevaplamıştır. Kıbrıs Barış Harekâtı'nın başlaması ile nasıl Kıbrıs'a gittiği sorulduğunda ise Gaziantep'ten kara yolu ile Mersin'e ulaştırıldıklarını ve buradan da hücum botları ile 20 Temmuz sabahının ilk saatlerinde Kıbrıs' ulaştıklarını beyan etmiştir.

Kıbrıs'ta aktif olarak harekâtın içerisinde yer alan kişilerden birisi olan Kıbrıs Gazisi Ayhan Güneş'ten, burada yaşadığı süreci kısaca anlatması istenmiştir. Bu soruya cevap olarak şunu ifade etmiştir: “*Kıbrıs'ta ilk çıkarma sırasında bizleri hücum botları ile denize bıraktılar. Arkadaşlarımızdan bazılarının çatışmaya dahi giremeden denizde boğulma tehlikesi yaşadıklarını gördüm. Hatta yüzme bilmeyen bazı silah arkadaşlarımın denizde boğulduklarına şahit oldum. Çok üzücü bir andır. Bu anımı hiç unutamıyorum* ²²¹ ” Demıştır. Bu da Türkiye'nin savaş konusunda bazı konularda gerekli önlemleri almadığı için istenmeyen sonuçların doğmasına sebep olmuştur şeklinde düşünülebilir.

Piyade er olarak Kıbrıs Barış Harekâtı'nda yer alan Ayhan Güneş'e savaş sırasında neler yaşadığı ve neleri hatırladığı sorulmuştur. Buna cevaben, “22

²²¹ Ayhan Güneş ile 04 Temmuz 2020 tarihinde yapılan mülakat.

Temmuz tarihinde ateşkes ilan edilmişti ama bu ateşkes cephede beklenildiği gibi olmamıştır. Askerler rahat bir nefes alacaklarını düşünürken ateşkes ilan edilmesine rağmen Rumların yoğun ateşlerine maruz kalmışlardır. Gelen ateş üzerine Türk askeri de karşılık vermiştir. Bu sebeple aslında cephede bir ateşkes olmadığını söylemek daha doğrudur. Askerler de zaten bir ateşkes süreci yaşamamışlardır”. Ayhan Güneş’in bu ifadelerinden açık bir biçimde görülebileceği üzere, her ne kadar Türkiye ile Yunanistan arasında ateşkes imzalanmasına rağmen Yunan askerlerinin Türklere saldırmaya devam ettikleri anlaşılmaktadır.

Kıbrıs’a savaş gemileriyle getirilen Türk askerlerinin burada savaş alanına dağıtımlarının nasıl olduğu sorulmuştur. Ayhan Güneş, askerlerin Girne’ye çıktıktan sonra yanlarına bölgeyi bilen mücahitlerin verilmesi ile beraber Türk askeri birliklerinin dağıtımlarının gerçekleştirildiğini ve kendisinin ilk görevlendirildiği yerin yine Girne’de kendisinin 28. Tümenin emrine verildiğini ifade etmiştir. Kıbrıs Barış Harekâtı sırasında burada yaşayan Türklerin durumu nasıl olduğu ve halkın güvenliği için ne gibi önlemler alındığı sorusu üzerine ise Kıbrıs Türklerinin Rum saldırılarının sona erdiklerini düşündükleri için sevindiklerini ve Türk askerine destek verdiklerini bildirmiştir.

Ayhan Güneş’e, Türkiye’den Kıbrıs’a çıkarılan askerlerin sevkıyatı nasıl olduğunu ve bu konuda neler bildiği sorulmuştur. Kartal, bu soruya şöyle cevap vermiştir: *“Bizim birliğimiz Mersin’e ulaştıktan iki gün sonra deniz yolu ile yani hücum botları ile Kıbrıs’a varmıştır. 20 Temmuz’da gerçekleştirilen bu çıkarma sırasında Girne’ye çıkmadan önce Rumlardan gemilerimize ateş açılmış yaralananlar ve şehit düşen askerlerimiz olmuştur. Ancak Uçaklarımızın havadan müdahalesi ile 1-1,5 saat sonra karaya ayak basmışlardır. Bizim askeri birliğimiz ise denizde boğulma tehlikesi geçirmiştir²²².”* Demiştir. Bu açıklama Kıbrıs’a deniz yolu ile çıkan Türk askerlerinin ciddi bir mukavemet ile karşılaştıkları ve denizden çıkarmaya katılan askeri birliklere Türk Hava Kuvvetlerinin havadan destek verdiği anlaşılmaktadır.

²²²Ayhan Güneş ile 04 Temmuz 2020 tarihinde yapılan mülakat.

Kıbrıs Barış Harekâtı'ndan sonra burada genel durumun nasıl olduğu ve Türklerin zulümden kurtulup kurtulmadıklarına dair soruya şu cevabı vermiştir: *“Türk askeri Kıbrıs’a barış getirmeye, Kıbrıs Türklerini terörist saldırılardan korumaya gitmiştir. Görevini de en iyi şekilde gerçekleştirmiş Türklerin yaşadıkları yerde kalmalarını ve devletleşmelerini sağlamıştır.”* Bu açıklamaları ile Kıbrıs Gazisi Ayhan Güneş’in Kıbrıs Barış Harekâtı’nın başlaması gerekliliğine inandığı ve Kıbrıs Türklerinin bağımsızlaşmasına katkı sağladığını düşündüğü biçiminde yorumlanabilir.

Kıbrıs Barış Harekâtı'ndan ne zaman sonra Iğdır’a döndüğü ve ne zaman gazi unvanı aldığı sorulmuştur. Buna cevaben: *“Harekâttan birkaç ay sonra döndüm. 1975 yılında bizlere gazilik beratı verdiler”* Demiştir. Kendisine ekonomik durumu sorulduğunda ise ekonomik durumunun kendilerini idare edebilecek biçimde olduğunu ifade etmiştir. Kıbrıs Gazisi Ayhan Güneş’e, son olarak neler söylemek istediği sorulduğunda ise düşüncelerini: *“Kıbrıs gazilik madalyalarımızın verilmesini, gazilerin sorunları ile daha fazla ilgilenilmesini istiyorum. Ben bir kızımı göğüs kanserinden dolayı kaybettim, diğer kızım da ilik nakli oldu. Ekonomik durumum kötüdür. Kızıma moral gerekiyor her şeyden önce kızım için düzenli iş olanağı sağlanmasını devletimden talep ediyorum.”* Demiştir. Bu taleplerin diğer Kıbrıs gazileri tarafından da dillendirilmesi, Kıbrıs gazilerinin ortak sorunlarının olduğu ve taleplerinin de bu sorunlardan kaynaklı olarak ortak taleplere dönüştüğü biçiminde değerlendirilebilir.

2.7.12. Zeki Tenik

Zeki Tenik, 1952 yılında Iğdır ili merkez ilçesine bağlı Halfeli Beldesi’nde doğmuştur. Eğitimini Iğdır İli Merkez İlçesi’nde Halfeli Beldesi’nde tamamlamış olup; İlkokul mezunudur. Evli olan Kıbrıs gazisinin 8 çocuğu bulunmaktadır. Kıbrıs Barış Harekâtı’nda sırasında birinci çıkarmada aktif olarak yer almıştır. Kendisi ile 5 Temmuz 2020 tarihinde saat 10.00 ile 11.00 saatleri arasında yapılan mülakatta kendisine harekât ile ilgili sorular sorulmuş ve alınan cevaplar, paragraflar halinde düzenlenmiştir.

Zeki Tenik'e ilk olarak, askerlik görevine nasıl başladığı sorulmuştur. Kendisi bu soruyu: *“Ankara / Polatlı’da Gösteri Tatbikat Alayı’nda askerlik vazifemi ifa ettim. Bize Kıbrıs’a gideceğimiz çok geç söylendi. Daha sonra Kırıkkale’den gelen bir grup asker ile birlikte Kıbrıs’a gittik”* Diyerek cevaplamıştır. Kıbrıs Barış Harekâtı’nın başlaması ile nasıl Kıbrıs’a gittiği sorulduğunda ise Kırıkkale’den bir grup askerin Ankara’ya gelmesi ile birlikte, Ankara’dan kara yolu ile hareket ettiklerini Mersin İli Silifke İlçesi’ne ulaştıklarını ve buradan da gemiler ile 20 Temmuz sabahının ilk saatlerinde Kıbrıs’ vardıklarını beyan etmiştir.

Kıbrıs’ta aktif olarak harekâtın içerisinde yer alan kişilerden birisi olan Kıbrıs Gazisi Zeki Tenik’ten, burada yaşadığı süreci kısaca anlatması istenmiştir. Bu soruya cevap olarak şunu ifade etmiştir: *“Mersin’den gemi aracılığı ile Kıbrıs’ta Girne’ye ayak bastık. Sıcak çatışmalara girdim. Daha önce Kıbrıs’a gideceğimizi bilmiyorduk. Sonra öğrendik. Hem birinci hem de ikinci çıkarmada yer aldım.”* Demiştir.

Zeki Tenik’e, Türkiye’den Kıbrıs’a çıkarılan askerlerin sevkiyatı nasıl olduğunu ve bu konuda neler bildiği sorulmuştur. Kartal, bu soruya şöyle cevap vermiştir: *“Denizden gidecek birlikler Mersin’den hareket ederek Kıbrıs’a varmışlardır. Bizim birliğimiz de deniz yolu ile Girne’ye girmiştir. Girne çıkarması sırasında Rum askerleri ateş atçıları için biraz açıkta bekledikten sonra Girne’ye ulaşılabilirdi. Demiştir. Türkiye’den uçaklarla gönderilen askerlerin havadan atma yöntemiyle Kıbrıs’a sevkiyatı nasıl olduğu ve bu konuda herhangi bir bilgisinin olup olmadığı Zeki Tenik’e sorulmuştur. Buna cevap olarak, denizden olduğu gibi havadan uçaklar ile askeri birliklerin Kıbrıs’a sevk edildiğini oraya gittiğinde öğrendiğini beyan etmiştir.*

Kıbrıs’a savaş gemileriyle getirilen Türk askerlerinin burada savaş alanına dağıtımlarının nasıl olduğu sorulmuştur. Zeki Tenik, askerlerin Girne’ye çıktıktan sonra yanlarına bölgeyi bilen mücahitlerin verilmesi ile beraber Türk askeri birliklerinin dağıtımlarının gerçekleştirildiğini ve Kıbrıs çıkarmalarının her ikisinde de görev aldığını ifade etmiştir. Kıbrıs Barış Harekâtı sırasında

burada yaşayan Türklerin durumu nasıl olduğu ve halkın güvenliği için ne gibi önlemler alındığı sorusu üzerine ise “*Kıbrıs Türklerinin güvenliği ve huzuru için orada olduğumuzun bilincinde idik. Kıbrıs Türkleri de bu sebeple orada olmamız dolayısı ile mutluydular.*” Diyerek görüşlerini ifade etmiştir.

Birinci harekâta olduğu gibi ikinci harekâta da görev alan Zeki Tanık’a ikinci harekât sırasında nelere tanık olduğu sorulmuştur. Buna cevaben şunu söylemiştir: “*İkinci harekât sırasında benim gördüğüm en ilginç olay ikinci harekât sırasında mayınlı arazilerdir. Paraşütle bölgeye gönderilen arkadaşlar bir köyden geçerken burasının mayınlı olduğunu bilmiyorlarmış. Askerler mayınların çok yakınından geçmişlerdir. Bu bölgenin mayınlı olduğunu bir gün sonra oradan geçen cephane yüklü bir aracın mayına çarpıp patlamasıyla öğrenmişlerdir. Şans da burada askerlere yardım etmiştir. Eğer mayınlara bassalardı, orada birçok şehit vereceklerdi²²³”.* Demiştir. Zeki Tanık’ın bu ifadesinden Türkiye ile savaşan Yunan askerlerinin savaş alanına önceden mayınlar döşediğini ve savaşta mayınları aktif olarak kullandıklarını ortaya çıkarmaktadır.

Kıbrıs Barış Harekâtı’ndan ne zaman sonra Iğdır’a döndüğü ve ne zaman gazi unvanı aldığı sorulmuştur. Buna cevaben, Harekâttan birkaç ay sonra döndüğünü ve 1975 yılında gazilik beratını aldığını beyan etmiştir. Kendisine ekonomik durumu sorulduğunda ise ekonomik durumunun kendilerini idare edebilecek biçimde olduğunu ifade etmiştir. Kıbrıs Gazisi Zeki Tanık’e, son olarak neler söylemek istediği sorulduğunda ise ekleyeceği herhangi bir şeyin olmadığını ifade ederek teşekkür etmiştir.

2.7.13. Abbas Karaduman

Abbas Karaduman, 1952 yılında Iğdır ili Merkez ilçesinde doğmuştur. Eğitimini Iğdır’da tamamlamış olup; İlkokul mezunudur. Halen Iğdır ili Emek Mahallesi’nde ikamet etmektedir. Evli olan Kıbrıs gazisinin dört çocuğu

²²³Zeki Tanık ile 05 Temmuz 2020 tarihinde yapılan mülakat.

bulunmaktadır. Kıbrıs Barış Harekâtı'nda sırasında Kıbrıs'a gönüllü olarak gitmiş ve birinci çıkarmada aktif olarak yer almıştır. Kendisi ile 6 Temmuz 2020 tarihinde saat 11.00 ile 12.00 saatleri arasında yapılan mülakatta kendisine harekât ile ilgili sorular sorulmuş ve alınan cevaplar değerlendirilmiştir.

Abbas Karaduman'a ilk olarak askerlik görevine nasıl başladığı sorulmuştur. Kendisi Kıbrıs Barış Harekâtı sırasında askerlik görevini Erzurum'da 202. Mekanize Piyade Alayı'nda piyade eri olarak ifa ettiğini beyan etmiştir. Kıbrıs Barış Harekâtı'nın başlaması ile nasıl Kıbrıs'a gittiği sorulduğunda ise: "Erzurum'dan *araçlar ile İskenderun İli Akçay İlçesi'ne gittik buradan da Ertuğrul Gemisi ile Girne'ye gittik ve burada altı ay kaldım.*" ²²⁴ Demiştir. Bu açıklama deniz sevkiyatı için sadece Mersin'in kullanılmadığını göstermektedir denilebilir.

Kıbrıs'ta aktif olarak harekâtın içerisinde yer alan kişilerden birisi olan Kıbrıs Gazisi Abbas Karaduman'dan, burada yaşadığı süreci kısaca anlatması istenmiştir. Bu soruya cevap olarak şunu ifade etmiştir: "*İskenderun Akçay'dan Ertuğrul Gemisi ile Girne'ye gönderildik. 6 ay yeşil bölgede görev yaptım. Bölge Kıbrıs Türk bölgesi ile Kıbrıs Rum bölgesini birbirinden ayıran sınırdır. Her an çatışma olabilecek hassaslıkta bir yerdir. Rahmetli Şehidimiz Cengiz Topel'in şehit olduğu yere çok yakındık. Yunan alaylarının hemen alt bölgesinde, Lefkoşa'nın batısında bulunuyorduk. Sıcak çatışmalara katıldım. Başarı belgesi ve madalya ile ödüllendirildim.*" Demiştir.

Kıbrıs'ta birinci harekâta olduğu gibi ikinci harekatta da görev alan Gazi Abbas'a ikinci harekât sırasında nelere tanık olduğu sorulmuştur. Buna cevaben şunları söylemiştir: "*Bizim taraftan çok sayıda kişi esir oldu, biz de karşı taraftan esirler aldık. Ancak en fazla esirleri ikinci harekât sırasında aldık. Bu arada genel olarak silahlı olan Yunan askerleri esir alınıyordu. Bizim komutanlar Yunan askerleri, karşı tarafta olan askerlerimizi geri almak amacıyla alıyorlar diyorlardı. Gerçekten de bizim askerlerimiz karşı tarafın elindeydi. Biz esir askerlere kötü davranmadık ve onlara iyi karşıladık. Ancak Yunan askerleri bizim*

²²⁴ Abbas Karaduman ile 6 Temmuz 2020 tarihinde yapılan mülakat.

askerlere çok zülüm etmişlerdi. Rumlar ve Yunan askerleri bizim savaş esirlerimize, askerimize kadınlarımıza çocuklarımıza çok işkenceler yaptılar. Kadınları çıplak soydular, 40 günlük bebeğe 30kurşun sıktılar. Biz orda sadece Enosis'e ya da EOKA'ya karşı mücadele vermedik, İngiliz, Amerika, Fransa kısacası yedi düvele karşı savaştık.” Gerçekten de Kıbrıs Barış Harekâtı'nda çok sayıda esir alınmıştır. Hem Türk askerleri esir alınmış hem de Türkler karşı taraftan çok sayıda askeri esir almayı başarmışlardı. Burada ilginç olan Türkler, her ne kadar Yunan esirlerine iyi muamelede bulunmuş ise de Yunan askerileri Türk esirlerine çok kötü davranmışlardı.

Abbas Karaduman'a, Türkiye'den Kıbrıs'a çıkarılan askerlerin sevkıyatı nasıl olduğunu ve bu konuda neler bildiği sorulmuştur. Kartal, bu soruya şöyle cevap vermiştir: “Bizim birliğimiz İskenderun Limanı'ndan hareket etti. Ancak Mersin Limanı'ndan da gemiler ve hücum botları ile Kıbrıs Adası'na gönderilmişlerdir. Bu sevkıyatlar sırasında Girne Limanı'na yanaşırken Rum silahlı tacizine maruz kaldığımı duydum.” Demiştir. Bu bilgidен hareketle Türk askerinin adaya intikali sırasında Kıbrıs Rum çeteleri ve Yunan askerlerinin mukavemeti ile karşılaştıkları anlaşılmaktadır. Türkiye'den uçaklarla gönderilen askerlerin havadan atma yöntemiyle Kıbrıs'a sevkıyatı nasıl olduğu ve bu konuda herhangi bir bilgisinin olup olmadığı Abbas Karaduman'a, sorulmuştur. Buna cevap olarak, denizden olduğu gibi havadan uçaklar ile askeri birliklerin Kıbrıs'a sevk edildiğini oraya gittiğinde öğrendiğini beyan etmiştir.

Kıbrıs Gazisi Karaduman'a Kıbrıs'a savaş gemileriyle getirilen Türk askerlerinin burada savaş alanına dağıtımlarının nasıl olduğu sorulmuştur. Bu soruya cevaben karaya çıkan askeri birliklerin güvenliği sağlandıktan sonra, yanlarına Kıbrıslı mücahitlerin verildiği askeri birlikler komutanların oluşturduğu planlar dâhilinde silahlarını da teslim alıp, savaş alanlarına doğru harekete geçtiklerini beyan etmiştir. Bu ifade askeri birliklerin adaya çıkarma yaparken önceden belirlenmiş bir plan doğrultusunda hareket ettiklerini göstermektedir.

Kıbrıs Barış Harekâtı sırasında burada yaşayan Türklerin durumu nasıl olduğu ve halkın güvenliği için ne gibi önlemler alındığı sorusu üzerine ise: “Biz

*Kıbrıs Türklerini ENOSİS gerçekleşmesin diyerek, EOKA çetelerinden koruduk. Bu nedenle Kıbrıs Türkleri, Türk askerleri kurtarıcı olarak görmüşlerdir.”*²²⁵ Demiştir. Kıbrıs Barış Harekâtı’ndan sonra burada genel durumun nasıl olduğu ve Türklerin zulümden kurtulup kurtulmadıklarına dair soruya şu cevabı vermiştir: *“Kıbrıs’ta soydaşlarımız EOKA terör örgütü ve onu destekleyen Yunan Hükümetinin askerleri tarafından zulüm görüyorlardı. Eğer Türkiye askeri oraya gitmeseydi Rumlar ENOSİS’i başaracaklardı ve Kıbrıs’ta Türk kalmayacaktı. Hem Rum darbesine hem de terör faaliyetlerine ülkemiz engel olmuştur.”* Demiştir. Bu açıklama ile Kıbrıs gazisi Abbas Karaduman Kıbrıs Türklerini haklarının gasp edilmesine ve terör faaliyetlerinin sürmesine Türkiye’nin müdahalesinin engel olduğunu düşündüğü söylenebilir. Kendisine ekonomik durumu sorulduğunda ise ekonomik durumunun kendilerini idare edebilecek biçimde olduğunu ifade etmiştir.

Abbas Karaduman’a, Kıbrıs Barış Harekâtı’ndan ne zaman sonra Iğdır’a döndüğü ve ne zaman gazi unvanı aldığı sorulmuştur. Buna cevaben, harekâttan birkaç ay sonra döndüğünü ve 1975 yılında gazilik beratını aldığını beyan etmiştir. Kendisine ekonomik durumu sorulduğunda ise ekonomik durumunun kendilerini idare edebilecek biçimde olduğunu ifade etmiştir. Abbas Karaduman’a, son olarak neler söylemek istediği sorulduğunda ise düşüncelerini: *“Bizler vatanımız, milletimiz ve bayrağımız uğruna EOKA çeteleri ile ve ENOSİS ile mücadele ettik.”* Diyerek ifade etmiştir. Bu ifadeyle Kıbrıs Gazisi Abbas Karaduman’ın Kıbrıs Sorunu’nu Türkiye’nin bir sorunu olarak gördüğü biçiminde değerlendirilebilir.

2.7.14. Muzaffer Deniz

Muzaffer Deniz, 1952 yılında Iğdır ili Harmandöğen Köyü’nde dünyaya gelmiştir. Eğitimini Iğdır’da tamamlamış olup; ilkokul mezunudur. Halen Iğdır İli Harmandöğen Köyü’nde ikamet etmektedir. Evli olan Kıbrıs Gazisinin altı çocuğu bulunmaktadır. Kıbrıs Barış Harekâtı sırasında Gaziantep 5. Zırhlı Tugay,

²²⁵ Abbas Karaduman ile 6 Temmuz 2020 tarihinde yapılan mülakat.

51. Piyade Taburu'nda askerlik görevini ifa ederken, Kıbrıs Barış Harekâtı'ndan dolayı Kıbrıs'a gitmiş, birinci ve ikinci çıkarmada aktif olarak yer almıştır. Kendisi ile 7 Temmuz 2020 tarihinde saat 12.00 ile 13.00 saatleri arasında yapılan mülakatta kendisine harekât ile ilgili sorular sorulmuş ve alınan cevaplar değerlendirilmiştir.

Muzaffer Deniz'e ilk olarak askerlik görevine nasıl başladığı sorulmuştur. Kendisi Kıbrıs Barış Harekâtı sırasında askerlik görevini Gaziantep 5. Zırhlı Tugay, 51. Piyade Taburu'nda piyade eri olarak ifa ettiğini beyan etmiştir. Kıbrıs Barış Harekâtı'nın başlaması ile nasıl Kıbrıs'a gittiği sorulduğunda ise: Mersin'den 20 Temmuz 1974 günü saat 07. 00 sularında gemilere binerek Kıbrıs'a gittiklerini ve gider gitmez sıcak çatışmaya girdiklerini beyan etmiştir. Bu açıklama sıcak savaşın Türk askeri adaya gider gitmez başladığını göstermektedir. Nitekim mülakata katılan diğer gazilerin beyanlarının da bu yönde olması Muzaffer Deniz'in açıklamalarını doğrulamaktadır denilebilir.

Kıbrıs'ta aktif olarak harekâtın içerisinde yer alan kişilerden birisi olan Kıbrıs Gazisi Muzaffer Deniz'den, burada yaşadığı süreci kısaca anlatması istenmiştir. Bu soruya cevap olarak şunu ifade etmiştir: *“Mersin'den gemilere bindik sabah 07. 00 gibi Kıbrıs'a vardık. Saat 8'de ise sıcak çatışmaya girdik. Bizde bir saat kadar önce Komando birlikleri bölgeye inmiş ve çatışmayı başlatmışlardı. Uzun çatışmalar sonunda çatıştığımız bölgeden Rumları püskürterek ilerlemeye başladık. Üç gün Girne'de kaldık. Girne'deki çatışmalar bittikten sonra Gündere Köyü'ne gittik. Gündere Köyü'nde de görevimizi layıkıyla yerine getirdik. Her iki çıkarmaya da piyade er olarak katıldım.”* Demiştir.

Muzaffer Deniz'e Türkiye'den Kıbrıs'a gönderilen askerlerin sevkياتının nasıl olduğu ve bu konuda neler bildiği sorulmuştur. Deniz, bu soruya şöyle cevap vermiştir: *“Bizim birliğimiz Mersin Limanı'ndan da gemiler ile Kıbrıs Adası'na gönderilmişlerdir. Ancak Bunun dışında başka bölgelerden de deniz yolu ile intikal eden askerler vardı. Biz, saat 7'de Girne'ye ulaştık saat 8 gibi sıcak çatışmaya başladık”.* Demiştir. Bu bilgiden hareketle Türk askerinin

adaya intikali sırasında Kıbrıs Rum çeteleri ve Yunan askerlerinin mukavemeti ile karşılaştıkları yönündeki açıklamalar ile uyusmaktadır. Türkiye’den uçaklarla gönderilen askerlerin havadan atma yöntemiyle Kıbrıs’a sevkıyatı nasıl olduğu ve bu konuda herhangi bir bilgisinin olup olmadığı Muzaffer Deniz’e, sorulmuştur. Buna cevap olarak, denizden olduğu gibi havadan uçaklar ile askeri birliklerin Kıbrıs’a sevk edildiğini Girne’ye ulaşmadan önce komando birliklerinin daha önce adaya ulaşarak çatışmalara başladıklarını beyan etmiştir. Bu bilgi Türk hava kuvvetlerinin denizden asker sevkıyatı başlamadan önce Kıbrıs Adası’na ulaştıkları biçiminde değerlendirilebilir.

İğdirli gaziye Kıbrıs’a savaş gemileriyle getirilen Türk askerlerinin burada savaş alanına dağıtımlarının nasıl olduğu sorulmuştur. Deniz, bu soruya cevaben askerlerin Girne’ye çıkmalarından hemen sonra savaş pozisyonu aldıklarını, buradan kendilerine katılan Kıbrıslı mücahitler ile beraber askerlerin dağıtım yerlerine gönderildiğini ve komutanların planlamaları doğrultusunda hareket ettiklerini beyan etmiştir. Bu ifade, Kıbrıs Türklerinin oluşturduğu silahlı birliklerin de Türk askeri birliklerine yardımcı olduklarını ve adaya çıkarma yaparken önceden belirlenmiş bir plan doğrultusunda hareket edildiği biçiminde değerlendirilebilir.

Kıbrıs Barış Harekâtı’nın birinci ve ikinci hareketlerinde yer alan Muzaffer Deniz’e hareketler sırasında nelere tanık olduğu sorulmuştur. Buna cevaben İsmet Tağal ile birlikte cevap vermişlerdir. Tağal, olayı şu şekilde anlatmıştır: *“Benim hiç unutamadığım bir olay vardır. O da bizim bir savaş gemimizin bir savaş uçağımız tarafından yanlışlıkla bombalanmasıdır. Bunun sebebi de duyduğum kadarıyla yanlış parola verilmesi olmuştur. Bizim savaş uçaklarından bomba atılınca Kocatepe Muharibi ağır darbe almış ve çok sayıda askerimiz şehit olmuştur. Sanırım 56 kişi şehit olmuştu. Tabi çok kötü bir olaydır. Sonradan öğrendiğim kadarıyla gemi tamamen batmıştı²²⁶ ”.* Kıbrıs Barış Harekâtı sırasında Türk ordusunun yaşamış olduğu en kötü olaylardan birisi bir Türk savaş gemisinin yanlışlıkla Türk savaş uçakları tarafından vurulması ve çok

²²⁶Muzaffer Deniz ile 7 Temmuz 2020 tarihinde yapılan mülakat.

sayıda Türk askerinin şehit olmasıdır. Muzaffer Deniz'in vermiş olduğu bilgiler de bunu teyit etmektedir.

Muzaffer Deniz'e Kıbrıs Barış Harekâtı sırasında burada yaşayan Türklerin durumu nasıl olduğu ve halkın güvenliği için ne gibi önlemler alındığı sorusu üzerine ise: *“Kıbrıs Türkleri Türk askerini gördüğünde mutlu olmuştu ve zulümüm biteceğine inanmıştı. Türk askeri hem Kıbrıs Türklerinin güvenliğini sağlamış hem de büyük bir zafer elde etmiştir.”* Demiştir. Muzaffer Deniz, Kıbrıs Barış Harekâtı'ndan sonra burada genel durumun nasıl olduğu ve Türklerin zulümden kurtulup kurtulmadıklarına dair soruya şu cevabı vermiştir: *“Türk askeri günlerce çatışmış, Rum ve Yunan askerlerini püskürtmeyi başarmış ve soydaşlarının bağımsızlığını kazanmalarını sağlamıştır.* Demiştir. Bu açıklama ile Kıbrıs Gazisi Muzaffer Deniz, Kıbrıs Türklerinin verdiği mücadelesinin kazanılmasında Türkiye'nin ve Türk askerinin payının olduğuna inandığı biçiminde yorumlanabilir. Kendisine ekonomik durumu sorulduğunda bir kızının Siirt Üniversitesi'nde okuduğunu ve onu okuturken ekonomik anlamda zorluk çektiğini, ekonomik anlamda şartlarının iyileştirilmesi gerektiğini ifade etmiştir.

2.7.15. Ahmet Akyol

Ahmet Akyol, 1952 yılında Iğdır ili Merkez ilçesi Kervansaray Köyü'nde doğmuştur. Eğitimini Iğdır'da tamamlamış olup; ilkokul mezunudur. Halen Iğdır İli Kervansaray Köyü'nde ikamet etmektedir. Evli olan Kıbrıs gazisinin on bir çocuğu bulunmaktadır. Kıbrıs Barış Harekâtı'nda sırasında Gaziantep 2. Bölük'te Piyade eri askerlik görevini ifa ederken, birinci ve ikinci çıkarmada aktif olarak yer almıştır. Kendisi ile 8 Temmuz 2020 tarihinde saat 13.00 ile 14.00 saatleri arasında yapılan mülakatta kendisine harekât ile ilgili sorular sorulmuş ve alınan cevaplar değerlendirilmiştir.

Kıbrıs'ta aktif olarak harekâtın içerisinde yer alan kişilerden birisi olan Kıbrıs Gazisi Ahmet Akyol'a, burada yaşadığı süreci kısaca anlatması istenmiştir. Bu soruya cevap olarak şunu ifade etmiştir: *“Ben her bölgede bulundum*

*diyebilirim. Girne, Magosa, Lefkoşa ve Beşparmak Dağları bölgelerinde görev aldım. İki sefer harbe girdik.”*²²⁷ Diyerek Kıbrıs’ta birçok farklı bölgede çıkarmaya katkıda bulunduğunu ifade etmiştir.

Ahmet Akyol’a ilk olarak Kıbrıs Barış Harekâtı’nın başlaması ile nasıl Kıbrıs’a gittiği sorulduğunda Gaziantep’ten kara yolu ile Mersin’e gittiklerini ve buradan da gemilere bindirilerek 20 Temmuz sabahının ilk saatlerinde Kıbrıs’a ulaştıklarını beyan etmiştir. Kıbrıs Gazisi Ahmet Akyol’a ikinci soru olarak, Türkiye’den deniz yoluyla Kıbrıs’a çıkarılan askerlerin sevkiyatı nasıl olduğunu ve bu konuda neler bildiği sorulmuştur. Akyol, bu soruya, askeri birliklerin birçok farklı yoldan Kıbrıs’a çıkarma yaptığını ve bir sadece Mersin’den değil başka bölgelerden de gemilerin Kıbrıs’a asker sevkiyatında bulunduğunu ayrıca Türk askeri uçaklarının ve helikopterlerinin de asker taşıdıklarını ifade etmiştir. Ancak bunların tümünü bir deftere kaydettiğini ancak defteri kayıp olduğu için olayları hatırlamakta güçlük çektiğini ifade etmiştir.

Türkiye’den uçaklarla gönderilen askerlerin havadan atma yöntemiyle Kıbrıs’a sevkiyatı nasıl olduğu ve bu konuda herhangi bir bilgisinin olup olmadığı Muzaffer Deniz’e, sorulmuştur. Bu konuda malumatı olmadığını ancak hava kuvvetlerinin çok başarılı operasyonlar gerçekleştirdiklerini beyan etmiştir. Kıbrıs’a savaş gemileriyle getirilen Türk askerlerinin burada savaş alanına dağıtımlarının nasıl olduğu sorulmuştur. Akyol, bu soruya cevaben askerlerin kendi birliğinin Girne’ye ulaşp orada çatışp, Yunan ve Rum Kuvvetlerini püskürttükten sonra neredeyse tüm savaş alanlarında çatışmalara girdiğini, Magosa, Lefkoşa ve Beşparmak Dağlarındaki çatışmalara aktif olarak katıldığını ifade etmiştir. Bu ifade, Kıbrıs’ta bulunan askeri birliklerin savaşın gidişatı doğrultusunda farklı çatışma bölgelerine kaydırıldığı biçiminde yorumlanabilir.

Kıbrıs Barış Harekâtı’nda aktif olarak yer alan Muzaffer Deniz’e harekâtlar sırasında nelere tanık olduğu sorulmuştur. Deniz, bu soruya şöyle cevap vermiştir: *“Biz yemek konusunda çok sorunlar yaşadık. Bir ekmeği bile ekmeği bulmakta sorun yaşıyorduk. Burada yemek kadar su bulmak da sorundu. Bazı*

²²⁷ Ahmet Akyol ile 8 Temmuz 2020 tarihinde yapılan mülakat.

askerlerin matara dolu suları vardı, ancak bazı askerlerin bu imkanları yoktu. Gün içerisinde sadece bir iki parça bisküvi yediğimiz oluyordu. Bazen balık konserve ya da pilaki geliyordu, ama bunların yanında ekmek olmuyordu”. Demiştir. Buna benzer ifadeleri diğer gaziler de vermişlerdir. Söz konusu ifadeler ve bilgiler, askerlerin savaş sırasında beslenme ve barınma konusunda sorun yaşadıkları ve bu anlamda askerî açıdan yeterli önlemlerin alınmadığını ortaya çıkarmaktadır.

Kıbrıs Barış Harekâtı sırasında burada yaşayan Türklerin durumu nasıl olduğu ve halkın güvenliği için ne gibi önlemler alındığı sorusu üzerine ise: *“Ben her iki çıkarmada da aktif olarak yer aldım. Bu sırada mücahitler ile beraber Kıbrıs’ı kurtarmaya çalıştığımız için Kıbrıs Türkleri askerlere destek olmuştur ve orada olduğumuz için memnun olmuşlardır.”* Demiştir. Bu ifadeler Kıbrıs için Kıbrıslı mücahitler ile Türkiye’den giden askerlerin birlikte hareket ettiği biçiminde yorumlanabilir. Ahmet Akyol’a, Kıbrıs Barış Harekâtı’ndan sonra burada genel durumun nasıl olduğu ve Türklerin zulümden kurtulup kurtulmadıklarına dair soruya şu cevabı vermiştir: *“Kıbrıs Barış Harekâtı ile beraber Rumlar ve Yunanistan’ın Kıbrıs Türkleri üzerindeki baskılar sonlandırılmıştır. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nin kurulma süreci Türkiye’nin ve Türk askerinin başarıları sonucunda gerçekleşmiştir²²⁸.”* Demiştir. Bu açıklama ile Kıbrıs Gazisi Ahmet Akyol, Kıbrıs Türklerinin verdiği mücadelesinin kazanılmasında Türkiye’nin ve Türk askerinin payının olduğuna inandığı biçiminde yorumlanabilir. Kendisine ekonomik durumu sorulduğunda, maaşlarının yeterli olmadığını ifade etmiştir.

2.7.16. Bahattin Sönmez

Bahattin Sönmez 1952 yılında Iğdır ili Merkez ilçesinde doğmuştur. Eğitimini Iğdır’da tamamlamış olup; ilkokul mezunudur. Halen Iğdır ili Merkez ilçesinde yer alan Topçular Mahallesi’nde ikamet etmektedir. Evli olan Kıbrıs

²²⁸Ahmet Akyol ile 8 Temmuz 2020 tarihinde yapılan mülakat.

gazisinin üç çocuğu bulunmaktadır. Kıbrıs Barış Harekâtı'nda sırasında Kıbrıs'a gönüllü olarak gitmiş, birinci ve ikinci çıkarmada aktif olarak yer almıştır. Kendisi ile 9 Temmuz 2020 tarihinde saat 11.00 ile 12.00 saatleri arasında yapılan mülakatta kendisine harekât ile ilgili sorular sorulmuş ve alınan cevaplar değerlendirilmiştir.

Bahattin Sönmez'e ilk olarak, askerlik görevine nasıl başladığı sorulmuştur. Kendisi bu soruyu: *"Vatani görevimi Balıkesir Kırkpınar 4. Tabur 3. Bölük'te askerlik görevimi yerine getirdim. Daha sonra Ordu'da eğitim çavuşu görevini yaptım"*²²⁹. "Diyerek cevaplamıştır. Kıbrıs Barış Harekâtı'nın başlaması ile nasıl Kıbrıs'a gittiği sorulduğunda ise Balıkesir'den kara yolu ile Mersin'e ulaştırıldıklarını ve buradan da hücum botları ile 20 Temmuz 1974 tarihinde sabahının ilk saatlerinde Kıbrıs' ulaştıklarını beyan etmiştir.

Kıbrıs'ta aktif olarak harekâtın içerisinde yer alan kişilerden birisi olan Kıbrıs Gazisi Bahattin Sönmez'den, burada yaşadığı süreci kısaca anlatması istenmiştir. Bu soruya cevap olarak şunu ifade etmiştir: *"Biz Kıbrıs'a gönüllü gittik. Gece tertibim Ali Dikmen ile uçaksavar mevziisinde nöbet tutarken Bikoma Köyü'nde gecenin karanlığında bize doğru yaklaşan bir karartı gördük. Şüphelendik ve parola sorduk. Ses gelmeyince yapacak bir şey kalmadı. Hedefi taramaya başladık. Ortalık bir anda cehenneme döndü. 5- 6 dakika boyunca sürdü. Komutanımız Asteğmen Taylan benimle beraber üç arkadaşımı keşif kolu olarak görevlendirdi. Hedef bölgesine ulaştığımızda bize yaklaşan şeyin bir eşek olduğunu ve eşeği öldürdüğümü gördüm. Benim için komik bir anıdır."* Diyerek bir anısını paylaşmıştır.

Bahattin Sönmez'e Türkiye'den Kıbrıs'a çıkarılan askerlerin sevkıyatı nasıl olduğunu ve bu konuda neler bildiği sorulmuştur. Sönmez, bu soruya şöyle cevap vermiştir: *"Bizler Kıbrıs Barış Harekâtı'na gönüllü olarak gittik. Bizim birliğimiz Mersin Limanı'ndan gemiler ile Girne'ye çıktı. Ancak Mersin Limanı'nın dışında İskenderun'dan da deniz yolunu kullanarak gelen askeri birlikler bulunmaktaydı."* Demiştir. Bu bilgiden hareketle Türkiye'nin Kıbrıs'a

²²⁹Bahattin Sönmez ile 9 Temmuz 2020 tarihinde yapılan mülakat.

yönelik çok yönlü bir çıkarma yaptığı anlaşılmaktadır. Türkiye’den uçaklarla gönderilen askerlerin havadan atma yöntemiyle Kıbrıs’a sevkıyatı nasıl olduğu ve bu konuda herhangi bir bilgisinin olup olmadığı Bahattin Dönmez’e, sorulmuştur. Buna cevap olarak, denizden olduğu gibi havadan uçaklar ve helikopterler ile Kıbrıs’a askeri birliklerin sevk edildiğini oraya gittiğinde öğrendiğini beyan etmiştir. Ancak hava sevkıyatı ve intikali konusunda yeterince bilgi sahibi olmadığını ifade etmiştir.

Kıbrıs’a savaş gemileriyle getirilen Türk askerlerinin burada savaş alanına dağıtımlarının nasıl olduğu sorulmuştur. Dönmez, bu soruya cevaben askerlerin kendi birliğinin Girne’ye ulaştıktan sonra diğer askeri birlikler ile beraber Kıbrıs’ta bulunan Tümen ve Taburlara dahil edildiğini Buradaki Mücahitler ile beraber dağıtımın gerçekleştiğini belirtmiştir. Bu ifade, Kıbrıs’ta bulunan askeri birliklerin Türkiye’den adaya giden birlikler ile ortak bir mücadele sürdürdüğü anlaşılmakla beraber, adaya çıkan Türk askerlerine Kıbrıs’ta faaliyet sürdüren Türk Mukavemet Teşkilatı’nın kuvvetlerinin de katkıda bulunduğu söylenebilir.

Kıbrıs’ta birinci ve ikinci harekâtlarda aktif olarak görev ifa eden Bahattin Sönmez’e savaş sırasında tanık olduğu olaylardan birisi hakkında bilgi vermesi istenmiştir. Buna cevaben şunları söylemiştir: *“Bizde olduğu kadar düşmanda da güçlü silahlar vardı, ancak onlar otomatik makineli silah bakımından bizden daha üstün durumdaydılar. Bunu EOKA teröristleriyle çatışma yaptığımızda anladım. Bizim askerler çok cesaretliydi ve biz onlardan her bakımdan daha üstün durumdaydık. Bu arada bizler karanlıkta savaşıyorduk. Bazen yanlışlıkla birbirimizi vurduğumuz da oluyordu. Komutanlarımız bunu fark edince bizi uyarıyorlardı ve biz de gerekli önlemlerimizi alıyorduk²³⁰”*. Kıbrıs gazisinin bu sözlerinden savaş sırasında otomatik makineli silahların aktif olarak kullanıldığı ve Yunan askerlerinin söz konusu silahlarda sayı bakımından daha üstün durumda oldukları anlaşılmaktadır. Ayrıca Türk askerlerinin yanında TMT mücahitlerinin aktif olarak savaşması gibi, EOKA örgütüne mensup kişiler de Yunanistan ordusunda Türklere karşı savaşmışlardır.

²³⁰Bahattin Sönmez ile 9 Temmuz 2020 tarihinde yapılan mülakat.

Kıbrıs Barış Harekâtı sırasında burada yaşayan Türklerin durumu nasıl olduğu ve halkın güvenliği için ne gibi önlemler alındığı sorusu üzerine ise: *“Kıbrıs Türkleri askerlerimizin adaya çıkmasını sevinçle karşıladılar. Savaş boyunca desteklerini esirgemediler”* Demiştir. Bu ifadeden Kıbrıs Türk toplumunun adaya yönelik düzenlenen barış harekâtından hoşnut olduğu biçiminde yorumlanabilir. Bahattin Sönmez’e, Kıbrıs Barış Harekâtı’ndan sonra burada genel durumun nasıl olduğu ve Türklerin zulümden kurtulup kurtulmadıklarına dair soruya şu cevabı vermiştir: *“Kıbrıs Barış Harekâtı Türk yurdunun Yunan toprağı olmasına karşı düzenlenen bir mücadeledir. Bu mücadele de terör faaliyetleri bitirilmiş ve Türk soydaşlarımız vatanlarında özgür bir biçimde yaşamaya başlamışlardır”*. Demiştir. Bu açıklama ile Kıbrıs Gazisi Bahattin Sönmez, Kıbrıs Türklerinin verdiği mücadelesinin kazanılmasında Türkiye’nin ve Türk askerinin payının olduğuna inandığı biçiminde yorumlanabilir.

Kıbrıs Gazisi Bahattin Sönmez’e, son olarak neler söylemek istediği sorulduğunda ise, *“Hayır. Teşekkür ederim. Üzüldüğüm bir şeyi daha paylaşayım. Kıbrıs’ta bana madalya verilmişti ancak kaybettim tekrar temin etmeyi çok istiyorum.”* Diyerek Kıbrıs’ta aldığı madalyanın kendisi için çok değerli bir ödül olduğunu ifade etmiştir. Kendisine ekonomik durumu sorulduğunda, kendilerini idare edebildiklerini fakat biraz zorlandıklarını ifade etmiştir.

2.7.17. Murtaza Karadağ

Murtaza Karadağ 1953 yılında Iğdır ili Aralık ilçesi Yukarı Eratan Köyü’nde dünyaya gelmiştir. Eğitimini Iğdır’da tamamlamış olup; ilkokul mezunudur. Halen Iğdır ili Aralık ilçesi Yukarı Eratan Köyü’nde ikamet etmektedir. Evli olan Kıbrıs Gazisinin dört çocuğu bulunmaktadır. Vatani görevini Kıbrıs Barış Harekâtı öncesinde 2. Ordu 49. Mekanize Alayı 39. Tank Taburu 2. Bölük’te piyade er olarak ifa etmiştir. Birinci ve ikinci çıkarmada aktif olarak yer almıştır. Kendisi ile 10 Temmuz 2020 tarihinde saat 12.00 ile 13.00

saatleri arasında yapılan mülakatta kendisine harekât ile ilgili sorular sorulmuş ve alınan cevaplar kapsamında değerlendirilmiştir.

Murtaza Karadağ'a ilk olarak, askerlik görevine nasıl başladığı sorulmuştur. Kendisi bu soruyu: *"Askerliğimi, Türkiye'de 2. Ordu 49. Mekanize Alayı 39. Tank Taburu 2. Bölük'te askerlik yaptım. Kıbrıs'ta 39. Piyade Tümeni Piyade Alay Karargâhı 2. Tabur'da askerlik görevimi ifa ettim²³¹"*. Diyerek cevaplamıştır. Bu açıklama Kıbrıs'a giden askerlerin oradaki askeri komutanlıkların emrine verildiğini göstermektedir. Kıbrıs Barış Harekâtı'nın başlaması ile nasıl Kıbrıs'a gittiği sorulduğunda ise Mersin'den deniz yolu ile ulaştırıldıklarını 20 Temmuz 1974 tarihinde sabahının ilk saatlerinde Kıbrıs' ulaştıklarını beyan etmiştir.

Kıbrıs'ta aktif olarak harekâtın içerisinde yer alan kişilerden birisi olan Kıbrıs Gazisi Murtaza Karadağ'dan, burada yaşadığı süreci kısaca anlatması istenmiştir. Bu soruya cevap olarak şunu ifade etmiştir: *"Benim de içerisinde gittiğim 2. Ordu 49. Mekanize Alayı 39. Tank Taburu 2. Bölük Girne bölgesine askeri çıkarma yaptık. Bu çıkarma esnasında Beş Parmak Dağlarına doğru ilerlerken düşman kuvveti ile karşılaştık. Sıcak temas ve çatışmanın yaşandığı sırada bir yüzbaşı, bir asteğmen ve bir de Başçavuşumuz şehit oldu. Çok sayıda yaralımız da vardı. Beşparmak Dağlarındaki çatışmalar çok çetin olmuştur. Her taraftan kurşunlar gelmekteydi. Büyük bir mücadele sonda, tüm zorluklara rağmen Yunan ve Rum askerini püskürtmeyi başardık. Saat 19.00 – 21.00 sıralarında Girne'nin büyük bir kısmını ele geçirdik. Bu anımı unutamıyorum."* Diyerek Beşparmak Dağlarında Yunan ve Rum askerlerinin ağır saldırısına uğradıklarını ancak yine neticede başarılı bir sonuç elde ettiklerini anlatmıştır.

Murtaza Karadağ'a, Türkiye'den Kıbrıs'a çıkarılan askerlerin sevkıyatı nasıl olduğunu ve bu konuda neler bildiği sorulmuştur. Sönmez, bu soruya şöyle cevap vermiştir: *"Askerlerin çok büyük bir kısmı gemiler ve hücum botları ile*

²³¹Murtaza Karadağ ile 10 Temmuz 2020 tarihinde yapılan mülakat.

İskenderun ve Mersin limanlarından sevk ve idare edildi. Bizim birliğimiz Mersin Limanı'ndan gemiler ile Girne'ye çıktı.” Demiştir. Bu bilgidен hareketle Türkiye'nin Kıbrıs'a yönelik çok yönlü bir çıkarma yaptığı anlaşılmaktadır. Türkiye'den uçaklarla gönderilen askerlerin havadan atma yöntemiyle Kıbrıs'a sevkıyatı nasıl olduğu ve bu konuda herhangi bir bilgisinin olup olmadığı Murtaza Karadağ'a sorulmuştur. Buna cevap olarak, denizden olduğu gibi havadan uçaklar ve helikopterler ile Kıbrıs'a askeri birliklerin sevk edildiğini nitekim Beşparmak Dağlarında sıcak çatışmaya girdiklerinde havacıların daha önce bölgeye helikopterlerle ve paraşütle getirildiğini beyan etmiştir. Ancak hava sevkıyatı ve intikali konusunda daha fazla bilgisi olmadığını ifade etmiştir.

Kıbrıs'a savaş gemileriyle getirilen Türk askerlerinin burada savaş alanına dağıtımlarının nasıl olduğu sorulmuştur. Karadağ, bu soruya cevaben askerlerin kendi birliğinin Girne'ye ulaştıktan sonra burada bulunan ordu birliklerinin emrine verildiğini ifade etmiştir. Girne'ye çıkan birlikler Kıbrıs'ta bulunan Tümen ve Taburlara dahil edilirken her takıma buradaki mücahitlerin de dahil edildiğini ve beraber Rum ve Yunan askerlerine karşı savaştıklarını beyan etmiştir. Bu ifadedен, Kıbrıs'ta bulunan askeri birliklerin Türkiye'den adaya giden birlikler ile ortak bir mücadele sürdürdüğü biçiminde değerlendirilebilir, Ayrıca adaya çıkan Türk askerlerine Kıbrıs'ta faaliyet sürdüren Türk Mukavemet Teşkilatı'nın (TMT) kuvvetlerinin de katkıda bulunduğu söylenebilir.

Murtaza Karadağ'a savaş sırasında yaralı askerlerin bakımlarıyla alakalı neler yapıldığını ve bu konuda nelere tanık olduğu sorulmuştur: Buna cevaben şunları söylemiştir: *“Biz savaşan askerlerin arkasında bir sıhhiye birliği vardı. Yaralı ya da şehit olanları onlar taşıyordu. Hastaneye sürekli askeri birliklerden askerler geliyordu. Hangi birlikten olduğumuzu, ne askeri olduğumuzu sorup not alıyorlardı Savaşta çok yaralılar vardı. Bunları muayene etmek için sahra hastaneleri vardı, bir de civarda bulunan Türklere ait bazı evler de hastane gibi kullanıldı. Burada hemşire ve doktorlar çalışıyordu. Bu hastanelerde sadece Türk askeri değil yaralı olan düşman askerleri de muayene edilip iyileştiriliyordu.*

Ancak bu hastanelerde iyileşmeyenler Ankara'ya gönderiliyordu ²³² ".Bu sözlerden savaş sırasında çok askerin yaralandığı ve şehit olduğu anlaşılmaktadır. Yaralılara bakım konusunda hastanelerin olduğu, ancak hastanelerin yetmediği durumlarda evlerin hastane olarak kullanıldığı ve buralarda hastalara müdahale edildiği gazinin beyanından açıkça görülmektedir.

Murtaza Karadağ'a, Kıbrıs Barış Harekâtı sırasında burada yaşayan Türklerin durumu nasıl olduğu ve halkın güvenliği için ne gibi önlemler alındığı sorusu üzerine ise: *"Türk askerleri canını hiçe sayarak, Kıbrıs Türklerinin canını ve namusunu korumak maksadı ile orada bulunduğundan askerlerimizin Kıbrıs'ta bulunmasından memnuniyet duydular."* Demiştir. Bu ifadeden Kıbrıs Türk toplumunun adaya yönelik düzenlenen barış harekâtından hoşnut olduğu biçiminde yorumlanabilir. Karadağ'a, Kıbrıs Barış Harekâtı'ndan sonra burada genel durumun nasıl olduğu ve Türklerin zulümden kurtulup kurtulmadıklarına dair soruya şu cevabı vermiştir: *"Günümüzde Kıbrıs'ta bir Türk Devleti kurulmuştur, Türkiye'nin ve Türk askerlerinin desteği ve başarısı olarak görüyorum."* Demiştir. Kıbrıs Gazisi Murtaza Karadağ'a, mülakatın bitiminde son olarak neler söylemek istediği sorulduğunda ise, *"Devletimizden sonra da milletimizden Kıbrıs gazilerine gereken önemin verilmesini istiyorum. Ayrıca Kıbrıs gazilerine resmî kurumlarda diğer gazilere atılan öncelik haklarının sağlanmasını istiyorum. Teşekkür ederim."* Şeklinde düşüncelerini ifade etmiştir.

2.7.18. Resul Timur

Resul Timur, 1952 yılında Iğdır ili merkez İlçesi'nde doğmuştur. Eğitimini Iğdır ili merkez ilçesinde tamamlamış olup; ilkokul mezunudur. Mülakatın yapıldığı tarihte Iğdır İli Merkez İlçesi Söğütlü Mahallesi'nde ikamet eden Kıbrıs gazisi Timur'un,7 çocuğu bulunmaktadır. Kıbrıs Barış Harekâtı'nda sırasında birinci çıkarmada aktif olarak yer almıştır. Kendisi ile 11 Temmuz 2020 tarihinde

²³²Murtaza Karadağ ile 10 Temmuz 2020 tarihinde yapılan mülakat.

saat 10.00 ile 11.00 saatleri arasında yapılan mülakatta kendisine harekât ile ilgili sorular sorulmuş ve alınan cevaplar değerlendirilmiştir.

Resul Timur'a ilk olarak, askerlik görevine nasıl başladığı sorulmuştur. Kendisi bu soruyu: *"Kıbrıs Barış Harekâtı sırasında vatani görevimi 28. Tümen Komutanlığı, 61. Piyade Alayı 1. Taburda piyade er olarak yaptım."* Diyerek cevaplamıştır. Kıbrıs Gazisi Resul Timur, Kıbrıs'a gitmeden önce Türkiye'de nerede askerlik yaptığı sorulduğunda ise hatırlamamıştır. Bu durum Kıbrıs Barış Harekâtı'nın zihninde daha kalıcı olduğu biçiminde değerlendirilebilir.

Kıbrıs'ta aktif olarak harekâtın içerisinde yer alan kişilerden birisi olan Kıbrıs Gazisi Resul Timur'dan, burada yaşadığı süreci kısaca anlatması istenmiştir. Bu soruya cevap olarak: *"Kıbrıs'ta çok şey yaşadık. Unutamadığım anılarım çoktur. Anlatması günler süreceğinden anlatamıyorum. Bir de savaş yaptık orada biliyorsunuz savaş anlatılmaz. Anlatmak doğru olmaz."* Diyerek Kıbrıs'ta yaşadığı olaylar ile ilgili bilgi vermek istememiştir. Kıbrıs Gazisi Resul Timur'a, mülakatın bitiminde son olarak neler söylemek istediği sorulduğunda ise: *"20 Temmuz'un bayram olarak kutlanmasını istiyorum. Maaşlarımızın daha iyi bir seviyeye getirilmesi geçimimizi daha rahat sağlamamız için gereklidir. Diğer gaziler ile aynı haklara sahip olmak istiyorum"²³³*. Demiştir.

Resul Timur'a Türkiye'den Kıbrıs'a çıkarılan askerlerin sevkiyatı nasıl olduğunu ve bu konuda neler bildiği sorulmuştur. Timur, bu soruya şöyle cevap vermiştir: *"Askerlerin çok büyük bir kısmı gemiler ve hücum botları ile İskenderun ve Mersin limanlarından sevk ve idare edildi. Bizim birliğimiz Mersin Limanı'ndan gemiler ile Girne'ye çıktı. Tabi ki sıcak savaş da yaşandı birçok şahit verildi."* Demiştir. Bu bilgiden hareketle Türkiye'nin Kıbrıs'a yönelik çok yönlü bir çıkarma yaptığı anlaşılmaktadır. Türkiye'den uçaklarla gönderilen askerlerin havadan atma yöntemiyle Kıbrıs'a sevkiyatı nasıl olduğu ve bu konuda herhangi bir bilgisinin olup olmadığı Resul Timur'a sorulmuştur. Buna cevap olarak, hava sevkiyatı ve intikali konusunda daha fazla bilgisi olmadığını ifade etmiştir.

²³³Resul Timur ile 11 Temmuz 2020 tarihinde yapılan mülakat.

Kıbrıs’a savaş gemileriyle getirilen Türk askerlerinin burada savaş alanına dağıtımlarının nasıl olduğu sorulmuştur. Dönmez, bu soruya cevaben askerlerin kendi birliğinin Girne’ye ulaştıktan sonra diğer askeri birlikler ile beraber Kıbrıs’ta bulunan Tümen ve Taburlara dâhil edildiğini Burada yanlarına yöreyi iyi bilen ve Kıbrıslı olan mücahitlerin verildiğini ve dağıtımın gerçekleştiğini belirtmiştir. Bu ifade, Kıbrıs’ta bulunan askeri birliklerin Türkiye’den adaya giden birlikler ile ortak bir mücadele sürdürdüğü anlaşılmakla beraber, adaya çıkan Türk askerlerine Kıbrıs’ta faaliyet sürdüren Türk Mukavemet Teşkilatı’nı(mücahitler) kuvvetlerinin de katkıda bulunduğu söylenebilir. Mülakata katılan diğer Kıbrıs gazilerinin beyanatlarının bu açıklamayla aynı doğrultuda olması açıklamaların tutarlı olduğu biçiminde yorumlanabilir.

İkinci harekâta yer alan Resul Timur’a ikinci harekâtın nasıl olduğu ve bu konuda neler tanık olduğu sorulmuştur. Buna cevaben şunları söylemiştir: *“Kıbrıs’ta ikinci harekât birinci harekât kadar çok yoğun olmadı. Yani birincisinde daha çok savaş yapıldı. İkinci harekâta bizim askerler daha çok temizlik yaparak ilerlemişlerdir. Yani bizimkiler buraları düşmanlardan temizlenerek ileri harekât yapılmıştır. Bu sırada çok fazla şehit verilmedi ya da fazla yaralı asker olmadı. Biz ilerlerken düşman askerleri zaten çoktan kaçmışlardı. Biz de buraları ele geçirdik²³⁴ ”.* Demiştir. Resul Timur’un bu ifadesinden de anlaşılacağı üzere Kıbrıs Barış Harekâtı’nda asıl çarpışmaların birinci harekâta olduğu, ikincisinde ise Türk askerlerinin çok fazla çatışmaya girmeden bölgesel temizlik yaptıkları anlaşılmaktadır.

Kıbrıs Barış Harekâtı sırasında burada yaşayan Türklerin durumu nasıl olduğu ve halkın güvenliği için ne gibi önlemler alındığı sorusu üzerine ise Timur: *“Türkiye adaya müdahale etmeden önce Kıbrıs Türkleri Rum çetelerin saldırılarına maruz kalıyordu. Türk askerinin adaya müdahalesi bu saldırıları durdurmuş ve Türk toplumunun güvenliği sağlanmıştır”.* Demiştir. Bu sözlerden Kıbrıs Barış Harekâtı’nı başlamasının Kıbrıs Türk toplumuna yönelik düzenlenen baskı ve saldırıları önlediği biçiminde yorumlanabilir.

²³⁴Resul Timur ile 11 Temmuz 2020 tarihinde yapılan mülakat.

Resul Timur’a, Kıbrıs Barış Harekâtı’ndan sonra burada genel durumun nasıl olduğu ve Türklerin zulümden kurtulup kurtulmadıklarına dair soruya şu cevabı vermiştir: *“Kıbrıs Barış Harekâtı Kıbrıs Adası’nda Türklere yönelen terörist saldırıları bitirmiş ve adada Türk topraklarının bağımsızlaşmasını sağlamıştır”* Demiştir. Bu açıklamayla Kıbrıs Gazisi Resul Timur, Kıbrıs Türklerinin verdiği baskıdan kurtulma ve bağımsızlık mücadelesinin kazanılmasında Türkiye’nin ve Türk askerinin payının olduğuna inandığı biçiminde yorumlanabilir. Son olarak Kıbrıs Gazisi Resul Timur’a ekonomik durumu sorulduğunda ise: *“Benim eşim şeker hastası ve böbreklerinden rahatsız, bakıma muhtaçtır. Üniversitede okuyan çocuklarım var ve şeref aylığı dışında herhangi bir gelirim yoktur. Ben ekonomik anlamda yardıma muhtacım.”* Diyerek kendilerine verilen maaşın yetersiz olduğunu ve maddi zorluklar yaşadığını ifade etmiştir.

2.7.19. Nevzat Turan

1953 yılında Iğdır ili merkez ilçesi Kasımcan Köyü’nde dünyaya gelmiştir. Eğitimini Iğdır’da tamamlamış olup; ortaokul mezunudur. Halen Iğdır İli Merkez İlçesi Kasımcan Köyü’nde ikamet etmektedir. Evli olan Kıbrıs Gazisi memur emeklisidir ve iki çocuğu bulunmaktadır. Her iki çocuğu da çalışmaktadır. Vatani görevini Kıbrıs Barış Harekâtı öncesinde Hava İndirme Tugayı Komutanlığı, 3. Paraşütçü Taburu’nda paraşütçü er olarak ifa etmiştir. Birinci ve ikinci çıkarmada aktif olarak yer almıştır. Kendisi ile 12 Temmuz 2020 tarihinde saat 12.00 ile 13.00 saatleri arasında yapılan mülakatta kendisine harekât ile ilgili sorular sorulmuş ve alınan cevaplar, paragraflar halinde düzenlenmiştir.

Nevzat Turan’a ilk olarak, askerlik görevine nasıl başladığı sorulmuştur. Kendisi bu soruyu: *“Vatani görevimi Kayseri Hava İndirme Tugayı Komutanlığı, 3. Paraşütçü Taburu’nda paraşütçü er olarak ifa ettim.”* Diyerek cevaplamıştır. Kıbrıs Barış Harekâtı’nın başlaması ile nasıl Kıbrıs’a gittiği sorulduğunda ise: *“20 Temmuz 1974 sabahı ezan vaktinde Allahu Ekber sesleri ile Kayseri Hava indirme Tugayı’ndan uçaklara bindik. Biz paraşütle Beşparmak Dağlarına atladık. İlk*

görevlendirildiğim bölge alınmasının çok zor koşullarda gerçekleştiği ve çok iyi korunan ve daha havadan paraşütle atladığımız zaman birçok şehit verdiğimiz Beşparmak Dağlarıdır²³⁵ ” demiştir. Bu ifadeden Beşparmak Dağlarına Türk askeri havadan müdahale etmeden Rum ve Yunan kuvvetlerinin konuşlandığı söylenebilir.

Kıbrıs'ta aktif olarak harekâtın içerisinde yer alan kişilerden birisi olan Kıbrıs Gazisi Nevzat Turan'dan, burada yaşadığı süreci kısaca anlatması istenmiştir. Bu soruya cevap olarak: *“20 Temmuz 1974 sabahı ezan vaktinde Allahu Ekber sesleri ile Kayseri Hava indirme Tugayı'ndan uçaklara bindik. Biz paraşütle beşparmak Dağlarına atladığımızda Rumlar, Beşparmak Dağlarının Boztepe mevkesine silahlarını yığmışlardı. Birkaç arkadaşımız havada iken şehadete erdi. Yere inip, paraşütlerimizi söküp, mevziye yatana kadar onlarca şehit verdik. Lefkoşa'dan Girne'ye giden yolu kontrol altına almaya çalıştık. Buradaki çatışmalar esnasında yanımdaki arkadaşlarımın kollarının bacaklarının olmadığını görmem, beni derinden üzdü. Silahlarımız onların silahlarına göre zayıftı. Subaylarımız onlara 100 metreye kadar yaklaşmamız gerektiğini söylediler. Onlara yavaş yavaş hissettirmeden yaklaştık. Yaşamak için öldürmek zorunda kaldık. G3 ile menzillerine dayandık. Çok sağlam mevzileri olmasına rağmen buraları dağıtmayı başardık. Biz oraya giderken 3 günlük yiyeceğimiz, çadırlarımız, battaniyelerimiz, her şeyimiz hazırdu. Ancak Düşman ateşi ile hepsi yandı. Aç kaldığımızın üçüncü günü dayanamayarak bir koyun bulup kestim ve ciğerini çiğ olarak arkadaşlarım ile beraber yedik. Mide sancısı bizi neredeyse öldürüyordu. Daha sonra Hikmet- i ilahi 3 gün içerisinde Girne hava Limanını aldık. İkinci harekâta da görev aldım. Bu sefer daha rahat ilerledik. Magosa'nın yarısını alana kadar ilerledik. Orada en fazla kalan askeri birlik bizim birliğimizdi. 6 ay 5 günün ardından törenler ile sevinç gösterileri ile karşılandı²³⁶. Demiştir.*

Bu ifadelerle bakıldığında Beşparmak Dağlarının alınmasının uzun süren çatışmalar sonucunda gerçekleştiği sonucuna varılabilir. Ayrıca Turan'ın

²³⁵Nevzat Turan ile 12 Temmuz 2020 tarihinde yapılan mülakat.

²³⁶ Nevzat Turan ile 12 Temmuz 2020 tarihinde yapılan mülakat.

arkadaşlarının şahadeti sırasında duygusal anlamda çatışmalardan etkilendiği biçiminde değerlendirilebilir. Paraşütçü Komando olarak görev yaptığını belirten Turan'ın, hava indirme esnasında bir ok askerin havada şehit olduğu ve yaralandığına yönelik ifadelerin Beşparmak Dağlarında Yunan Kuvvetlerinin ve Rum askerlerin önceden mevzilendiğini göstermektedir denilebilir. Nevzat Turan'ın ifadelerinden askeri birliklerin yiyecek sıkıntısı yaşamalarında gerçekleşen çatışmaların etkili olduğu biçiminde değerlendirilebilir.

Nevzat Turan'a Kıbrıs'a savaş gemileriyle getirilen Türk askerlerinin burada savaş alanına dağıtımlarının nasıl olduğu sorulmuştur. Turan bu soruya, kendisi hava indirme birliği bünyesinde vatani hizmetini yürüttüğünden bu soruyu cevaplayamayacağını beyan etmiştir. Kıbrıs Barış Harekâtı sırasında burada yaşayan Türklerin durumu nasıl olduğu ve halkın güvenliği için ne gibi önlemler alındığı sorusu üzerine: *“Burada yaşayan Türkler Kıbrıs Devleti'nin silahlarına ve imkânlarına sahip Rumlara ve Yunanistan'a karşı kendilerini koruyabilecek durumda değillerdi. Türk askeri bu bölgeye müdahalede bulunmazsa idi durum daha da kötüleşebilirdi.”* Diyerek Kıbrıs Barış Harekâtı'nın yapılması gerekliliğine inandığını ifade etmiştir.

Kıbrıs Barış Harekâtı'ndan sonra burada genel durumun nasıl olduğu ve Türklerin zulümden kurtulup kurtulmadıklarına dair soruya şu cevabı vermiştir: *“Kıbrıs Barış Harekâtı sırasında birliğimiz en uzun süre adada kalan birlik olmuştur. Savaş sonrası Türkler kendi bölgelerinde Rumlar kendi bölgelerinde çatışmasız ve huzurlu bir biçimde yaşamaya başlamışlardır.”* Demiştir. Bu açıklama ile Kıbrıs Gazisi Nevzat Turan, Kıbrıs'a Türk askerinin müdahale etmesi ile adada huzur ve çatışmasız bir dönemin başladığını ifade etmiştir. Bu açıklama Kıbrıs'a askeri müdahaleyi Turan'ın gereklilik olarak nitelediği biçiminde değerlendirilebilir.

Mülakatın bitiminde Nevzat Turan'a, son olarak neler söylemek istediği sorulduğunda ise: *“Biz gaziler için uçak yolculuklarının ücretsiz olmasını talep ediyorum. Doğalgaz faturalarının %50 indirimli olması bizleri çok sevindirir. Ben memur emeklisiyim. Emekli olmam suç teşkil ediyormuşçasına şeref aylığının*

yarisının kesilmesi doğru bir uygulama değildir. Bu yanlış uygulamadan vazgeçilmesini istiyorum. Bugün çağırırlarsa yine tereddütsüz askere giderim. Ben askerliğimi paraşütçü komando olarak yaptım. Tekrar ihtiyaç olursa seve seve yapmaya da hazırım.” Diyerek görüşlerini ve isteklerini ifade etmiştir.

2.7.20. Nurhat Balnak

1954 yılında Iğdır ili Merkez ilçesinde doğmuştur. Eğitimini askerlik bittikten sonra da devam ettirmiş olup yüksek okul mezunu olmuştur. Halen Iğdır’da ikamet etmektedir. Evli olan Kıbrıs Gazisinin dört çocuğu bulunmaktadır. Kıbrıs Barış Harekâtı’nda sırasında, Kayseri Zincirtepe Hava İndirme Tugayında paraşütçü komando er olarak askerlik görevini ifa etmiştir. Birinci ve ikinci çıkarmada aktif olarak yer almıştır. Kendisi ile 13 Temmuz 2020 tarihinde saat 13.00 ile 14.00 saatleri arasında yapılan mülakatta kendisine harekât ile ilgili sorular sorulmuş ve alınan cevaplar değerlendirilmiştir.

Nurhat Balnak’a ilk olarak, askerlik görevine nasıl başladığı sorulmuştur. Kendisi bu soruyu: *“Vatani görevimi Kayseri Zincirtepe Hava İndirme Tugayında paraşütçü komando olarak askerlik görevimi yaptım.”* Diyerek cevaplamıştır. Kıbrıs Barış Harekâtı’nın başlaması ile nasıl Kıbrıs’a gittiği sorulduğunda ise: *“Gece sahura kalktığımızda bizlere cephaneye dağıtıldı ve Kıbrıs’a paraşüt ile atlayacağımız söylendi. Bu açıklamadan önce Kıbrıs Barış Harekâtı’nın başlayacağından haberimiz yoktu. Bizler çok sevinirken paraşüt ile atlayamayan bir çavuş arkadaşım bize küstü. Yola çıktığımızda yol boyu ağlayan kadınlar gördük. Bazılarının çocukları bazılarının eşleri askerd²³⁷”* Demiştir. Bu ifadeden Kıbrıs’a çıkarma yapılacağını birçok asker gibi Nurhat Balnak’ın da 20 Temmuz 1974 tarihinin sabahında öğrendiği anlaşılmaktadır.

Kıbrıs’ta aktif olarak harekâtın içerisinde yer alan kişilerden birisi olan Kıbrıs Gazisi Nurhat Balnak’tan, burada yaşadığı süreci kısaca anlatması istenmiştir. Bu soruya cevap olarak: *“Beşparmak Dağlarına geldiğimizde*

²³⁷Nurhat Balnak ile 13 Temmuz 2020 tarihinde yapılan mülakat.

paraşütler ile atladık. Hava açık ve temizdi ancak aşağıda ateşe verilmiş, yanan araziler vardı. Biz ineceğimiz yeri görmekte zorlanıyorduk Düşman Kuvvetleri de aşağıdan ateş ediyorlardı. Bu ateş sırasında bazı arkadaşlarımız biz yere inmeden vuruldu. Çok sayıda şehit ve yaralımız vardı. Paraşütlerimiz kısıtlı sayıdaydı. Bazı paraşütler yamalıydı. Bizler yere indiğimizde yedek paraşütlerimiz toplandı. Çünkü ardımız sıra atlayacak askerler bu yedek paraşütleri kullanacaklardı. 20 Temmuz gecesi uykudan uyandığında gökyüzünün kıpkırmızı olduğunu gördüm. Rumların üst tepeden bizi ateş altına aldıklarını fark ettim. Boynumun yanından bir top güllesi geçti. Derhal üst teğmenimizin talimatlarıyla toparlandık ve tepeye çıktık. Mermiler yağmur gibi yağıyor. Yuvarlanarak Rumların kazıdıkları mevziilere ve tandırlara ve barikatlara konuşlandık. Jetlerimizin alanı bombalayacağı söylenmişti. Bekledik ama jetleri yönlendiren askerimizin şehit olması nedeniyle bombalama gerçekleştirilemedi. Daha sonra ani bir baskın yedik. Çok sayıda şehit verdik ve yaralımız hayli çoktu. Çatışmadan sonra Rumların küçük birlikler bırakarak çekilmeye başladıklarını anladık. Bizlerden bazı arkadaşlarımız ve ben keşif işi ile görevlendirildik. İlerde barış gücü askerlerinin ve Rum askerlerinin cesetleri ile karşılaştık. Çekilmek üzere olan Rum askerlerine “teslim ol” çağrısı yaptık karşılık verince de iki kişiyi vurdum. Üst teğmenimiz çatışma alanından çıkmamızı emretti. Herkes çekildi ben yalnız kalmıştım. Tam o sırada bir patlama oldu. Ağır yaralanmıştım. Arkadaşlarını aramaya gelen iki askerimiz beni fark etti. Bu askerlerden biri beni sırtına alarak tepeye tırmandı. Kan kaybindan midem bulanıyordu. Beni bırakmasını söylememe rağmen beni dinlemedi. Yolda katırlarla bize yetişen mücahitlerimizden birinin katırına bindirerek birliğime getirdiler. Buradaki kısa tedavinin ardından, Önce Kıbrıs’ta bir hastaneye. Daha sonra da Türkiye’de Adana SSK hastanesine sevk edildim. Günlük tedavinin ardından taburcu edildim. İyileşince de birliğime tekrar döndüm”²³⁸. Demiştir. Nurhak Balak’ın bu sözleri onun savaşta aktif yer alan ve bir kişi olduğunu ve süreci de çok iyi hatırladığını ortaya çıkarmaktadır.

Nurhat Balnak’a ikinci soru olarak, Türkiye’den Kıbrıs’a çıkarılan askerlerin sevkıyatı nasıl olduğunu ve bu konuda neler bildiği sorulmuştur. Bu

²³⁸Nurhat Balnak ile 13 Temmuz 2020 tarihinde yapılan mülakat.

soruya Kıbrıs’a hava hareketi olduğu gibi karacı askerlerin de gemiler aracılığı ile Kıbrıs’a taşındıklarını ancak bu konuda hangi birliklerin geldiği ve nerelerde görevlendirildiği konusunda fazla bir bilgiye sahip olmadığını ifade etmiştir. Türkiye’den uçaklarla gönderilen askerlerin havadan atma yöntemiyle Kıbrıs’a sevkiyatı nasıl olduğu ve bu konuda herhangi bir bilgisinin olup olmadığı sorusuna Nurhat Balnak: *“Biz barış gücü olarak oraya gideceğimizi düşünüyorduk. Savaştan haberdar değildik ve uçuş sırasında şarkı ve türküler söylüyorduk. Ben o zaman 57 kilo idim. Yüküm benden ağırdı diyebilirim. Beşparmak Dağlarına geldiğimizde paraşütler ile atladık. Paraşütlerimiz kısıtlı sayıdaydı. Bazı paraşütler yamalıydı. Bizler yere indiğimizde yedek paraşütlerimiz toplandı yeni havacı askerlerin atlamaları için daha önce komutanlarımız bize bilgi vermişti.”* Demiştir. Bu açıklama hava kuvvetlerinin mühimmat konusunda o günün şartlarına göre kısıtlı imkânlarla sahip olduğu biçiminde değerlendirilebilir.

Kıbrıs Barış Harekâtı sırasında burada yaşayan Türklerin durumu nasıl olduğu ve halkın güvenliği için ne gibi önlemler alındığı sorusu üzerine ise Timur: *“Kıbrıs Barış Harekâtı’nın başlama nedeni oradaki soydaşlarımızın uğradığı haksızlığı ve saldırıları ortadan kaldırmaktı. Nitekim askerlerimiz Kıbrıs Türklerinin köylerini de korumaktaydı. Kıbrıs Türkleri de adada olmamızdan dolayı mutlu idiler”* Demiştir. Bu ifadeden Kıbrıs Barış Harekâtı’nı başlamasının Kıbrıs Türk toplumuna yönelik düzenlenen baskı ve saldırıları önlediği biçiminde yorumlanabilir. Nurhat Balnak’a, Kıbrıs Barış Harekâtı’ndan sonra burada genel durumun nasıl olduğu ve Türklerin zulümden kurtulup kurtulmadıklarına dair soruya şu cevabı vermiştir: *“Kıbrıs Barış Harekâtı gerçekleşmese idi uluslar arası görüşmeler ile çözülemeyecekti. Kıbrıs Türkleri de Rum saldırıları sonucunda adadan atılacaktı. Türkiye sayesinde Kıbrıs Türkleri bağımsızlıklarını kazanmışlardır.”* Demiştir. Bu açıklama ile Kıbrıs Gazisi Nurhat Balnak, Kıbrıs Türklerinin verdiği baskıdan kurtulma ve bağımsızlık mücadelesinin kazanılmasında Türkiye’nin ve Türk askerinin payının olduğuna inandığı ve uluslararası görüşmeler ile Kıbrıs Sorununun çözülemeyeceğini düşündüğü biçiminde değerlendirilebilir.

Mülakatın bitiminde Nurhat Balnak’a, son olarak neler söylemek istediği sorulduğunda ise: *“Tabî ki gazilere gereken önemin verilmesini ben de tüm gazilerimiz gibi istiyorum. Uçuşlar konusunda indirim bekliyoruz. Resmî kurumlarda, otobüslerde ve hastanelerde bizlere öncelik verilmesi sevindirici olur. Teşekkür ederim.”* Diyerek görüşlerini ve isteklerini ifade etmiştir.

2.8. Genel Değerlendirme

Yunanistan’ın ENOSİS istekleri Türkiye ve Kıbrıs Türklerinin çabaları ile ertelendikçe, Yunanistan destekli tedhiş faaliyetlerini artıran terör grupları ve Yunanistan’ın Kıbrıs’taki askeri gücü ile Kıbrıs Rum İdaresi arasında ilişkiler gerilmiş, Yunanistan’ın ada içişlerine müdahalesi, Kıbrıs Rum Cumhurbaşkanı ve Başpiskopos Makarios’u rahatsız etmiştir. Yunanistan Kıbrıs’ta ENOSİS’i Makarios ile gerçekleştiremeyeceğini anlamış ve bir darbe girişimi ile adada kendi kontrolünde bir darbe yönetimi oluşturmuştur.

Türkiye Kıbrıs’ta bir oldubitti ile ENOSİS düşüncesinin hayata geçmesine müsaade etmemiştir. Garantör devletlerin ortak müdahalesi düşüncesi kabul görmeyen Türkiye, Garanti antlaşmasının kendisine tanıdığı adaya müdahale hakkını kullanmış ve hem Kıbrıs’taki hem de Yunanistan’daki cunta yönetimlerinin devrilmesinin önünü açmış ve Demokratik yaşamın tesisine katkıda bulunmuştur.

Kıbrıs’a yönelik düzenlenen iki çıkarma sırasında da barış yanlısı olduğunu Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi’nin ateşkes çağrılarını uyarak ve Cenevre görüşmelerine katılarak ortaya koymuştur. Ancak Yunanistan Hükümeti’nin ve Rum idarecilerin oyalama ve görüşmeleri uzatma çabaları barışçıl bir çözümün önüne set çekmiştir.

Türkiye I. çıkarma sırasında batılı devletler, Amerika ve SSCB tarafından büyük bir tepki görmemiştir ancak II. çıkarmanın ardından Türkiye’ye içerisinde silah ambargosunun da uygulamaya konulduğu ciddi tepkiler yükselmiştir. Türkiye, kendisine karşı uygulanan baskı ve ambargoya rağmen Kıbrıs Türklerine

desteğini devam ettirmiştir. Kıbrıs Türklerinin idari yapılarını oluşturma sürecinde ve Kıbrıs'ta ihtiyaç duyulan iş gücü ihtiyaının karşılanması safhasında da Türkiye soydaşlarından desteğini esirgememiştir.

SONUÇ

Kıbrıs Sorunu, adanın Osmanlı Devleti'nin himayesinden çıktığı 1878 yılından başlayarak günümüze kadar devam etmektedir. Kıbrıs Adası'nın bulunduğu konum itibarı ile vazgeçilemeyen bir ada olduğu için çevresindeki devletleri coğrafi, ekonomik ve siyasi yönden etkilediği de açıktır. Geçmişte olduğu gibi bugün de Kıbrıs aynı özelliğini sürdürmektedir.

Kıbrıs Barış Harekâtı'na kadar geçen süreçte İngiltere Kıbrıs'ı kaybetmemek için çaba sarf ederken, Yunanistan ise adayı kendi hâkimiyetine almak için mücadele vermiştir. Birçok kereler adada İngiltere'nin haklarını korunacağı vaadi ile İngiltere'ye güvence vermeye çalışsa da İngiltere Yunanistan'ın Kıbrıs Adası'na tek başına hükmetmesini Doğu Akdeniz'deki çıkarlarını düşünerek kabul etmemiştir. Birleşmiş milletler nezdinde gerçekleştirdiği girişimler de Yunanistan'ı tatmin edecek bir sonuca ulaştıramamıştır. Kıbrıs üzerinde hüküm süren İngiliz Kıbrıs Valiliği'ne ve ada sakini olan Türk toplumuna saldırılar yönelten Kıbrıs Rumlarına destek veren Yunanistan, Kıbrıs Rumları ile ortak hareket ederek Kıbrıs Adası'nın tümünü kendisine bağlamak anlamına gelen ENOSİS fikrini ulaşılması zorunlu bir ideal durumuna getirmiştir. Bu amaç uğruna kurulan terör örgütlerine ve onların tedhiş faaliyetlerine destek vererek Kıbrıs Türk Toplumunu adadan çıkarmanın yolu olarak zor kullanmaktan geri durmamıştır. Türkiye'nin Kıbrıs Türk toplumuna destek vermesi uluslararası görüşmelerde Kıbrıs Türklerinin haklarını müdafaa etmesi Yunanistan ve Kıbrıs Rum yönetiminin ENOSİS fikrine darbe vurmuş, bu fikri sekteye uğratmış ve gerçekleşmesini engellemiştir. Ada devletler arasında siyasi krizler yaratırken adada bulunan iki toplum ise bu siyasi çekişmelerin merkezinde yer almıştır.

Türkiye, Kıbrıs'ta Türklerin siyasi, ekonomik ve hukuki haklarının takipçisi ve destekçisi olmuştur. Hem adada tedhiş faaliyetleri başladığında Türkiye Cumhuriyeti'nde hükümetten, üniversite gençlerine kadar Tüm Türkiye toplumu devleti ve milleti ile Kıbrıs Türklerinin hakları için mücadele etmiştir. Otonom Kıbrıs Türk Yönetimi kurulurken, Kıbrıs Türk Federe Devleti ilan

edilirken ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti tesis olurken Türkiye Kıbrıs Türklerini yalnız bırakmamıştır. Nitekim Kıbrıs'a düzenlenen barış Harekâtı bu durumun en önemli göstergesidir. Günümüzde de Türkiye KKTC'ye imkânları dâhilinde yardımlarını esirgememektedir.

Kıbrıs Barış Harekâtı'nda çok sayıda İğdırlı asker katılmış ve burada aktif olarak savaşın içinde yer almışlardır. Son dönem Türkiye tarihi içerisinde önemli bir rol oynayan söz konusu harekâtta yer alan İğdırlı Kıbrıs gazilerinden 20 kişiye ulaşılmış ve onlarla yapılan mülakatlarda harekât sırasında neler yaşandığı ortaya çıkarılmış ve değerlendirilmiştir. Söz konusu mülakatlar neticesinde ortaya çıkarılan bilgilerle tarihin karanlık noktalarında kalan bazı bilgiler ortaya çıkarılmış ve tarih bilimine katkı sağlanmaya çalışılmıştır.

İğdırlı Kıbrıs gazileri daha önce hiç Kıbrıs'a gitmediklerini ilk kez çıkarma esnasında Kıbrıs'ta bulunduklarını ifade etmişlerdir. Kıbrıs Türklerinin kendilerini gördüklerinde duygulanıp ağlayanların olduğunu ve Türk askerini Kurtarıcı olarak gördüklerini beyan edenlerin olduğunu açıklamışlardır.

İğdırlı gazilere çeşitli sorular sorulmuş ve bu sorularla harekât sırasında Kıbrıs'taki durumun nasıl olduğu anlaşılmaya çalışılmıştır. Bu sorulardan birisi Türkiye'den deniz yoluyla Kıbrıs'a çıkarılan askerlerin sevkiyatı nasıl olduğudur. Bu konuda özellikle deniz yoluyla Kıbrıs'a sev edilenler net cevaplar vermişlerdir. Bu bağlamda, Kıbrıs'a deniz yoluyla giden askerlerin tamamı Mersin'den kalkan gemilerle Girne'ye gitmişler ve buradan ilgili yerlere aktarılmışlardır. Bu arada askerler için gerekli olan bütün askeri mühimmat ve diğer ihtiyaçlar malzemeleri de gemilere yüklenerak Kıbrıs'a gönderilmişti. Gazilerin ifadelerinden açıkça anlaşılabileceği üzere askerlerin bölgeye deniz yoluyla sevkiyatlarında Yunan askeri uçakları tarafından taciz edilerek saldırıya uğramışlardır. Bu nedenle askerlerin gemi yoluyla sevkiyatı sırasında ciddi zorluklar yaşanmıştır. Ancak bu sürecin atlatılmasında yani Yunan askerlerinin Türk savaş gemilerine ateş edilmesini engellemek amacıyla Türk Hava Kuvvetleri Komutanlığına ait olan savaş uçakları etkin rol oynamışlardır.

İğdırlı Kıbrıs gazilerinin verdiği ifadelerden Türkiye’den Kıbrıs’a hava yoluyla da çok sayıda askerin sevkiyatı yapılmıştır. Uçaklarla gönderilen askerlerin bir bölümü Kıbrıs havaalanına indirilmişken; bir bölümü de havadan atma yani paraşütle alana bırakılmışlardır. Bu arada hem deniz hem de hava yoluyla bütün askerlerin Kıbrıs’a gelmeleri sağlandıktan sonra askerlere kullanacakları silah ve malzemeler dağıtılmıştır. Gazilerin ifade ettikleri gibi her askere silah verilmemiş, bunların bir bölümüne yani acemi olanlara Kayseri’de bekletilmiştir. Acemi olanlara gerekli eğitimler verildikten sonra onlara da silah ve malzeme dağıtımı yapılarak Kıbrıs’a gönderilmişlerdir. Bu durum, Türkiye’nin savaş için gerekli hazırlık ve çalışmaları dikkatli bir biçimde yürüttüğünü ve gazilerin de bunun farkında olduğunu açıkça ortaya çıkarmaktadır.

Gazilerin ifadelerinden bu savaşta Türk ordusunun asıl gücünü oluşturan unsur savaş gemileri ve botlardır. Gazilere göre, Türk gemileri sadece asker sevkiyatında değil, aynı zamanda savaşta aktif olarak görev yapmışlardır. Türk askerlerinin bir bölümü karadan savaşp Yunan askerlerini etkisiz duruma getirmişlerken; savaş gemileri de deniz üzerinde bunu yapmaya çalışmıştır. Ayrıca bu gemiler sahra hastanesi görevini de üstlenmişlerdir. Yaralı askerlerin büyük bir bölümü sahra hastanesi olarak bulunan gemilerde tedavi olmuşlardır.

İğdırlı 20 Kıbrıs gazisinin tamamı Kıbrıs Barış Harekatı’nda aktif bir biçimde yer almışlardır. Onların ifade ettiklerine göre, savaşın ilk başlarında Türk askeri büyük bir mukavemetle karşılaşmış ve bundan dolayı da zorluk yaşamıştır. Ancak söz konusu zorluk Türkiye’den buraya yapılan askeri takviye güçlerle aşılabılmıştır. Kıbrıslı gazilerin tamamı, savaş sırasında buradaki Türklerin kendilerini çok iyi karşıladığını ve onları birer kurtarıcı olarak gördüklerini söylemişlerdir. Bu da harekatta yer alan askerlerin moral ve savaşma gücünün artmasına sebep olmuştur şeklinde değerlendirilebilir.

Gazilerin verdiği ifadelerden anlaşıldığı kadarıyla Kıbrıs’a giden Türk askerlerinin çok büyük bir kısmı ilk defa Kıbrıs’a gidenlerdir. Bilhassa çalışma konumuz olan 20 İğdırlı Kıbrıs gazileri, Kıbrıs’a gitmeden önce burası hakkında hiçbir bilgiye sahip değillerdi. Bu nedenle hem Kıbrıs’a hem buranın havasına

hem de coğrafi yapısına intibak etme konusunda ciddi sorunlar yaşamışlardır. Buranın havasından dolayı çok sayıda asker hastalanmış ve bazıları da savaşmadan şehit olmuşlardır. Ayrıca buranın coğrafi yapısı hakkında çok fazla bilgi sahibi olmayan askerler, savaş sırasında ciddi sorunlarla karşılaşmışlar hatta bazen dağlardan geçerken yanlışlıkla birbirilerini dahi vurmuşlardır. Hatta savaş alanına asker dağıtımını yapan nakliye araçlarını kullanan kişiler de buraları yeterince bilemediklerinden dolayı ciddi sorunlarla karşılaşmışlardır. İğdırlı gazilerin verdiği bilgiye göre, savaş alanına malzeme ve insan taşıyan araçlar yolları tam olarak bilemediklerinden bazen Rum askerlerinin olduğu alanlara kadar gitmişler ve bu sırada kendilerini izleyen düşman askerlerinin saldırılarına maruz kalarak şehit edilmişlerdir. Bu da iklim ve coğrafi koşulların hem insan yaşantısı üzerinde hem de savaş koşullarında ne kadar etkili olduğunu bir kez daha ortaya çıkarmaktadır.

İğdırlı Kıbrıs gazilerinin de ifade ettikleri gibi Türkiye tarafından Kıbrıs'a iki defa harekât düzenlenmiştir. Söz konusu her iki harekât sırasında da 20 gazinin tamamı aktif olarak yer almışlardır. İkinci harekât için de Türkiye'den askerler getirilmiş ve bunların çok büyük bir bölümü hava yoluyla Kıbrıs'a getirilmişlerdir. Ancak gazilerin ifadesiyle ikinci harekât için gelen askerler hem bilgi hem de askeri malzeme bakımından daha güçlüdürler. Bu bağlamda, İlk çıkarmada başarılı olan Türkiye, ikinci harekât için daha fazla hazırlık yapmıştır. İğdırlı gazilerin de ifade ettiği gibi, ikinci harekâta görev alan askerler daha çok helikopterlerle bölgeye taşınmışlardı. Yani savaş sırasında Hava Kuvvetleri Komutanlığına ait araçlar, bölgeye asker takviyesinde son derece aktif olarak yer almışlardı. Bu da yeni harekât sırasında Türkiye'nin yeniden başarılı olmasına ortam hazırlamıştır şeklinde düşünülebilir.

İğdırlı Kıbrıs gazileri, savaş sırasında Kıbrıs Türk Mukavemet Teşkilatı üyelerinin kendilerine büyük faydaları olduğunu söylemişlerdir. Türk askerleri bunları mücahit olarak adlandırmıştır. Gaziler, savaş sırasında Türk askerlerine Kıbrıs Türk Mukavemet Teşkilatı Mücahitleri yardım ettiğini ve Kıbrıs'ta coğrafi bölgeyi tanımlarında kılavuzluk yaptığını ifade etmişlerdir. Yani Kıbrıs Türk Mukavemet Teşkilatı Mücahitleri, Türk askerlerinin bölgeyi tanımasında ve

savaşmasında onlara ciddi katkılar sağlamışlardır. Netice itibarıyla, söz konusu teşkilatın üyeleri Türk askerleriyle birlikte mücadele etmişler ve Kıbrıs Barış Harekâtı'nın başarıyla neticelenmesinde önemli roller üstlenmişlerdir.

Iğdırlı Kıbrıs gazilerine göre Kıbrıs Barış Harekâtı'nın başarıya ulaşmasında Türk Hava Kuvvetleri Komutanlığına ait olan jetlerin büyük katkısı olmuştur. Gazilere göre, savaş sırasında Türk jetleri hedefleri vurarak karada savaşmayı kolaylaştırmışlardır. Bu jetler, hem bölgeye sevki yapılan askerleri korumuş hem de karşı tarafta olanları etkisiz duruma getirmek için bombalama yöntemiyle ordunun işini daha kolay hale getirmişlerdir. Özellikle jetler sayesinde bölgeler korunmuş ve askerlerin rahatça geçebileceği koridorlar açılmıştır. Böylece Türk askerleri savaşın olduğu alana rahatça sızabiliyorlar ve karşı tarafın askerlerini kolay bir biçimde etkisiz duruma getirmişlerdir. Gazilerin verdiği bu bilgilerden Kıbrıs Barış Harekâtı sırasında Türk jetleri önemli görevler üstlenmişler ve askerin hareket açısından rahat bir biçimde ilerlemesine imkân vermişlerdir. Bilhassa askerin manevra kabiliyetini güçlenmesinde jetler ciddi katkı sağlamışlardır.

Yukarıda ifade edildiği üzere Kıbrıs Barış Harekâtı'nda aktif olarak yer alan gaziler bilhassa Kıbrıs'ın son derece sıcak ve nemli ikliminden çok etkilenmişlerdir. Bunun dışında savaş sırasındaki sıcak çatışmalardan kaynaklı olarak, yiyecek ve içecek sıkıntısı yaşanmıştır. Bazı askerlerin bulunduğu çatışma alanına düzenli olarak yemek gidememiştir. Gazilere göre gelen ekmeklerin bir bayatlamış ve küflenmiş olduğu yenilememiştir. Bu durum, Kıbrıs Barış Harekâtı'nda Türk askeri birliklerinden bazılarının yiyecek ve içecek ikmali konusunda aksamalar yaşandığını ortaya çıkarmaktadır. Bu bağlamda, savaşın yapıldığı ay olan temmuzda mevsimin yaz ve sıcaklığın çok yüksek olması askerler üzerinde olumsuz etki yaratmıştır. Bu durum Iğdırlı Kıbrıs gazilerinin sözlerinden açık bir biçimde anlaşılmaktadır.

Iğdırlı Kıbrıs Gazileri savaş sırasında Türkiye ile Yunanistan arasında ateşkes imzalanmasına tanık olmuşlardır. Ancak gazilere göre iki taraf arasında yapılan ateşkesten beklenen sonuç elde edilememiştir. Ateşkes sırasında askerler

rahat bir nefes alacaklarını düşünürken; Rum askerlerinin yoğun ateşlerine maruz kalmışlardır. Gelen ateş üzerine Türk askeri de karşılık vermek zorunda kalmıştır. Bu sebeple cephede bir ateşkes olmadığını söylemek daha doğru olacaktır. Zira askerler de zaten bir ateşkes süreci yaşamamışlardır. İki taraf arasındaki mücadele ikinci harekâtın sonuna kadar devam etmiştir.

Kıbrıslı Iğdır gazilerinin tanık olduğu önemli olaylardan birisi de mayınlı arazilerdir. Özellikle İkinci Kıbrıs Barış Harekâtı sırasında Yunanistan tarafından savaş alanında birçok mayınlı arazi oluşturulmuş ve bu da çok sayıda Türk askerinin şehit olmasına sebep olmuştur. Bu durum, Türkiye ile savaşan Yunan askerlerinin savaş alanına önceden mayınlar döşediğini ve savaşta mayınları aktif olarak kullandıklarını ortaya çıkarmaktadır. Her ne kadar Iğdırli gaziler bu mayınlardan etkilenmemiş olsalar da bu, Türk askerlerinin bir bölümünün mayınlardan dolayı yaralandığı ve şehit olduğu şehit olduğu gerçeğini ortadan kaldırmamaktadır.

Iğdırli Kıbrıs gazileriyle konuşulan konulardan birisi de esirler meselesi olmuştur. Gazilerin verdiği bilgilere göre, Kıbrıs Barış Harekâtı'nda çok sayıda Yunan esir alınmıştır. Türk askerleri arasında da esir olan kişiler bulunmaktadır. Burada ilginç olan Türkler, her ne kadar Yunan esirlerine iyi muamelede bulunmuş ise de Yunan askerleri Türk esirlere çok kötü davranmışlardır. Gazilerin verdiği bilgilerden Türk askerlerinin Yunanlı esirlere çok iyi muamele ettiğidir. Bu da gazilerin anılarında kalmış bir konu olarak yeniden gündeme gelmiştir. Gaziler, Türk askerlerinin esirlere karşı olan iyi muamelesini saygıyla hatırlamaktadırlar.

Gazilerin verdiği bilgilerden Kıbrıs Barış Harekâtı'na çok sayıda kişi gönüllü olarak katılmıştır. Gönüllü olarak savaşa katılanlar arasında Iğdırli askerler de yer almıştır. Onlara göre buradaki Türkler ciddi bir baskı altındaydı, zulüm ve katliamlara maruz kalmışlardı. Buradaki çoğu kişi Rumlar tarafından göçe zorlanmışlardı. Gazilere göre Türk askeri Kıbrıs'a üst üste yaptığı iki harekât ile bu durumu önemli ölçüde engellemiş ve halkın canla mal güvenliğinin sağlanmasında etkili olmuştur.

Yukarıda ifade edildiği üzere Iğdır'lı Kıbrıs gazileri, savaş sonrasında Kıbrıs'taki Türklerin durumunun düzeldiğini ve buradaki halkın Yunan zulmünden kurtularak refaha ulaştığını ifade etmişlerdir. Gazilere göre buradaki Türkler büyük zulüm ve haksızlığa uğramışlardı. Türk askerleri bu müdahaleyi yaparak hem Türk halkını maruz kaldıkları zulümden kurtarmış hem de Kıbrıs'a gerçek anlamda barış ve huzurun gelmesini sağlamışlardır.

Gazilerin en fazla üzerinde durdukları ve dile getirdikleri konulardan birisi de savaş sırasında burada yaşayan halkın can güvenliğini sağlamak amacıyla yaptıkları çalışmalarıdır. Savaş sırasında Türk köylerinin herhangi bir saldırıya uğramasını önlemek amacıyla askerler tarafından hem hava hem de kara yoluyla önlemler alınmış ve Türk vatandaşlarının olası muhtemel bir saldırıya uğramaları ciddi ölçüde engellenmiştir.

Iğdır'lı Kıbrıs gazileri ile yapılan görüşmeler esnasında en çok dillendirilen talepler, halktan Kıbrıs gazilerine değer vermeleri; Türkiye Cumhuriyeti'nden ise, 20 Temmuz'un bayram olarak kutlanması, gaziler arasındaki ekonomik ve sosyal ayrıcalıkların ortadan kaldırılması, kendilerine verilen gazilik maaşlarında düzenlemeye gidilmesidir. Kıbrıs Sorunu, günümüzde Yunanistan ile sorun olmaya devam ettiği gibi Avrupa Birliği'ne (AB) giriş sürecinde de sorun olarak Türkiye'nin karşısına çıkarılmaktadır. Bu durum Kıbrıs'ta var olan sorunun uzun süre devam edeceğini de göstermektedir.

Netice olarak Gaziler, genel olarak ekonomik ve sosyal yönden ciddi sorunlar yaşamaktadır. Birçoğu aldığı gazilik maaşıyla geçinememekte ve çocuklarının yanlarında yaşamak zorundadırlar. Gaziler, bu durumun düzeltilmesi ve ekonomik olarak daha refah bir düzeyde yaşamak için devletin kendilerine gerekli yardımları yapmasını talep etmektedirler.

KAYNAKLAR

ARŞİV BELGELERİ

Başkanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)

Fon Kodu: 030. 10, Yer No:124.886.18

Fon Kodu: 030. 01, Yer No: 36.218.1

Fon Kodu: 030. 10, Yer No: 124.887.3

Fon Kodu: 030. 20, Yer No: 124.886.14

Fon Kodu 030. 10, Yer NO:83.548.2

Fon Kodu: 030. 10, Yer No: 124.886.19

Fon Kodu: 030. 09, Yer No: 37.226.3

Fon Kodu: 30.18.1.2, Yer No: 140.82.2

Fon Kodu: 30.18.1.2, Yer No: 144.68.13

Fon Kodu: 30.1.0.0, Yer No: 37.226.8

Fon Kodu: 030. 01, Yer No: 38.227.1

Fon Kodu: 030. 01, Yer No: 38.227.2

Fon Kodu: 030. 01, Yer No: 38.227.3

Fon Kodu: 030.18.01, Yer No: 146.42.12

Fon Kodu: 030.18.01.2, Yer No: 152.33.6

Fon Kodu: 030. 01, Yer No: 63.388.9

Fon Kodu: 030. 01, Yer No: 64.394.29

Fon Kodu: 030. 01, Yer No: 71.452.4

Fon Kodu: 030. 01, Yer No: 64.395.5

Fon Kodu: 030. 10, Yer No: 10.61.22

Fon Kodu: 30.18.1.2, Yer No: 317.47.8

Fon Kodu: 30.18.1.2, Yer No: 317.47.6

Fon Kodu: 30.18.1.2, Yer No: 317.47.12

Fon Kodu: 30.18.1.2, Yer No: 332. 33. 9

Fon Kodu: 30.18.1.2, Yer No: 334. 42. 18

Fon Kodu: 30.18.1.2, Yer No: 352. 134. 5

TBMM Tutanak Dergisi

Millet Meclisi Tutanak Dergisi

SÜRELİ YAYINLAR

Hürsöz Gazetesi

İstiklal Gazetesi

Hürriyet Gazetesi

Akşam Gazetesi

Bozkurt Gazetesi

Milliyet Gazetesi

İstanbul Ekspres Gazetesi

Demokrat İzmir Gazetesi

Ege Ekspres Gazetesi

Nacak Gazetesi

Akın Gazetesi

ARAŞTIRMA VE İNCELEME ESERLERİ

ACAR, Z. Z., *Iğdırlı Şehit ve Gazilerimiz*, Aralık Kaymakamlığı Kültür Yayınları, Ankara 2008.

ARIBOĞAN, Ü., AYMAN, G. ve –DEDEOĞLU, B., *Uluslararası İlişkiler Sözlüğü*, Der Yayınları, İstanbul 2000.

ARMAOĞLU, F., *20.yüzyıl Siyasi Tarihi*, cilt: 1-2 (1914-1995), Alkım Yayınevi, İstanbul 2004.

ARTUÇ, İ., *Kıbrıs'ta Savaş ve Barış*, Kastaş Yayınları, İstanbul 1989.

ATATÜRK, M. K., *Nutuk*, Türk Devrim Tarihi Enstitüsü, Cilt: 1 (1919-1920), İstanbul 1970.

AYDEMİR, Ş. S., *İkinci Adam Cilt III (1950- 1964)*, Remzi Kitabevi, İstanbul 2011.

BAĞCI, H., *Türk Dış Politikasında 1950'li Yıllar (3. Baskı)*, ODTÜ Yayıncılık, Ankara 2007.

BALCI, A., *Türkiye Dış Politikası İlkeler Aktörler Uygulamalar*, Etkileşim Yayınları, İstanbul 2013.

BALIKÇIOĞLU, E., “Kıbrıs Müzakerelerinde “Taksim” Tartışmaları (1956–1959)”, *VAKANÜVİS- Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, yıl: 1, sayı:2, Sakarya 2016, ss. 30-61.

BİRAND, M., A., DÜNDAR C. ve ÇAPLI B., *Demirkırat*, Doğan Kitabevi, İstanbul 1991.

BİRAND, MEHMET, A., *30 Sıcak Gün*, Milliyet Yayınları, İstanbul 1990.

BOSTANCI, M., Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin ilanı ve Buna Yönelik Tepkilerin Türk Kamuoyundaki Yankıları, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, cilt: 34, sayı: 57, ss. 317- 356.

BURÇAK, RIFKI S., *On Yılın Anıları*, Nurol Matbaacılık, Ankara 1998.

- ÇİLİNGİR, A., *Elveda Kıbrıs Ama Bir Gün Mutlaka*, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul 2006.
- DEMİR, N., “Avrupa Birliği Türkiye İlişkilerinde Kıbrıs Sorunu” *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, cilt: 15, sayı: 1, Elâzığ 2005, ss. 347- 367.
- DENİZLİ, A. “Kıbrıs’ta Kanlı Noel-1963 Yunan ve Rum İkilisince Türk Halkının Yok Edilmeğe Çalışılması”,*Prof.Dr.Abdulhaluk Mehmet Çay 35. Yıl Armağan Kitabı*, İKSAD Yayınevi, İstanbul 2020.
- Düstur 3. Tertip*, cilt: 5, Necmi İstikbal Matbaası, İstanbul1931.
- ELTETİK, H., *Fatin Rüştü Zorlu* (Yayınlanmamış doktora tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta 2009.
- EROĞLU H., *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’ni Yaratan Tarihi Süreç ve Son Gelişmeler*, ATAM Dergisi, Sayı 54, Ankara 2002, ss. 735- 793.
- EROL, H., “Rauf Denktaş’ın Ankara’daki Zorunlu İkamet Yılları Ve Faaliyetleri (1964-1968)”, *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, cilt: 6, sayı: 2, ss. 49- 70.
- FREELY J., *Troya Savaşı’ndan İstiklal Harbi’ne Anadolu’da Yunanlılar*, Doğan Yayıncılık, İstanbul 2011.
- GAZİOĞLU, A., “Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Kıbrıs cilt: 19”,*Türkler Ansiklopedisi*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, ss. 922- 945.
- GÖKTÜRK, T. B., “Rumların Kıbrıs’taki ENOSİS İsteklerinin Şiddete Dönüşmesi: 1931 İsyanı”,*ÇTTAD*,VII/16-17, (2008/Bahar-Güz), ss.337-338.
- GÖNLÜBOL, M. – SAR, C., *Olaylarla Türk Dış Politikası C. I ve II*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara 1987.
- GÜLER, Y., “Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinin Kuruluşuna Kadar Kıbrıs Meselesi”,*G.Ü.KırşehirEğitimFakültesiDergisi*, cilt: 5,sayı: 1, Ankara 2004, ss. 101- 112.
- GÜNDOĞAN, E., *AB ve Kıbrıs Bugünü ve Geleceği (Birinci Baskı)*, Gündoğan Yayıncılık, İstanbul 2002.
- GÜVEN, D., *Cumhuriyet Dönemi Azınlık Politikaları ve Stratejileri Bağlamında 6-7 Eylül Olayları*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2005
- HALE W., *Türk Dış Politikası 1774- 2000 (Birinci Basım)*, Mozaik Yayıncılık, İstanbul 2003.

- İNAN A., *Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler (10. Baskı)*, İş Bankası Yayınları, İstanbul 2009
- KARABEKİR, K., *İttihat ve Terakki Cemiyeti*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2011.
- KASAPOĞLU, M. C., Kıbrıs'ta Yerel Bir Mukavemet Örgütü Olarak Türk Mukavemet Teşkilatı'nın İncelenmesi, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), *Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü*, Ankara 2008.
- KAYA, Y.- YETER, B., "Demokrat Parti Döneminde Kıbrıs Sorunu" *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, cilt: 20, sayı: 2, Eylül 2018, ss. 215- 229.
- KESER, U., "Türk Mukavemet Teşkilatı'nda Muhabere 1955- 1974", *U.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, cilt: 8 Sayı: 2, ss. 61- 114
- KESER, U., "Kıbrıs'ta yer altı Faaliyetleri ve Türk Mukavemet Teşkilatı" (2011 Yılında Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti- Fırsatlar ve Tehditler), *Eko Avrasya Yayınları*, Ankara 2012.
- KESER, U., Kıbrıs'ta "21 Aralık 1963 Kanlı Noel Sürecinde Kızılay Faaliyetlerine Kısa Bir Bakış", *Akademik Bakış Dergisi 8. Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E- Dergi*, İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırgızistan 2013, ss. 1- 25
- KESER, U., *Kızılay Belgeleri Işığında Kıbrıs Barış Harekâtı 1974*, Pulat Basımevi, Ankara 2013.
- KİNROSS, L., *Atatürk Bir Milleti Yeniden Doğuşu*, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul 2004
- KÜRŞAD, F. - ALTAN M. H. ve EGELİ S., *Belgelerle Kıbrıs'ta Yunan Emperyalizmi (Birinci Baskı)*, Kutsun Yayınevi, İstanbul, 1978.
- MAMAN, K., *Kara Defter*, Timaş Yayınları (Birinci Baskı), İstanbul 2014
- MANİSALI, E., *Dünden Bugüne Kıbrıs*, Yenigün Yayıncılık, İstanbul 2000
- MERAY, S., *Lozan Barış Konferansı Tutanaklar ve Belgeler*, A.Ü. S. B. F. Yayınları, A. Ü. Basımevi, Ankara 1969.
- METİN, Ö., Demokrat Parti Dönemi Türk- İngiliz İlişkileri, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Bolu 2006.

- MÜMTAZ, H., *Kıbrıs'ın Çılgılığı*, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul 2004.
- NOYAN B., *Kanuni'den Günümüze Kadar Kıbrıs Meselesi*, Hayat Tarih Mecmuası, cilt: 2, sayı:7, İstanbul 1971, ss. 67- 77.
- OLCAY, A. M., *Kıbrıs'ta Çözüm Arayışları-Tarafların Hukuksal Tezlerine Genel Bakış 1964'ten 2014'e Kadar*, Gündoğan Yayınları, İstanbul 2014.
- ORAN, B., *Türk Dış Politikası C. I (1919- 1980)*, İletişim Yayınları, İstanbul 2009.
- ÖLÇEKÇİ, H., "TMT'nin Toros'u ve Kıbrıs'ta direnişin şifreleri", *Asia Minor Studies- İnternational Journal Of Social Sciences*, cilt:2 sayı: Rauf Denктаş Özel Sayısı, Mayıs 2014, ss. 99- 111
- SARIKOYUNCU, E. D., "Demokrat Parti Dönemi'nde Türkiye'nin Kıbrıs Politikası (1950- 1960)" *Gazi Akademik Bakış Dergisi*, cilt: 6, sayı: 11, Ankara 2012, ss. 85- 101.
- SONYEL, S. R., "İngiliz Yönetiminde Kıbrıs Türklerinin Varlık Savaşımı" (1878–1960), *Belleten*, LIX/224, Ankara 1995, ss. 133- 187.
- ŞAHİN, İ.– ŞAHİN, C.- ÖZTÜRK M., "Barış Harekâtı Sonrasında Türkiye'den Kıbrıs'a Yapılan Göçler Ve Tatbik Edilen İskân Politikası", *TurkishStudies- International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume: 8/7, Summer 2013, ss. 599- 630.
- ŞAHİN, İ., *Darbeden Muhtıraya Türk Dış Politikası (1960- 1971)*, İmaj Yayınevi, Ankara 2019.
- ŞAHİN, G., Türk Basımında Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Kuruluş Süreci ve Türkiye'nin Kıbrıs Politikası (1975- 1983) (Yayınlanmamış doktora tezi), *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Ankara 2010.
- ŞENER B., Kıbrıs Barış Harekâtı'nın Meşruiyeti ve Uluslar Arası Hukuk Açısından Bir Değerlendirmesi "Uluslararası Boyutlarıyla Kıbrıs Meselesi ve Geleceği Uluslararası Sempozyumu- Bildiriler, *ATAM yayınları*, Ankara 2016.
- TOSUN, R., "Kıbrıs Meselesi", *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, sayı: 10, 2001, ss. 95- 106.
- TUNA I., "1950- 1960 Yıllarında Türkiye'nin Kıbrıs Politikaları" Uluslararası Boyutlarıyla Kıbrıs Meselesi ve Geleceği Uluslararası Sempozyumu- Bildiriler, *ATAM Yayınları*, Ankara 2016.

TUNCER, H., *Menderes'in Dış Politikası-Batının Güdümündeki Türkiye*, Kaynak Yayınları, İstanbul 2013.

Türkiye Cumhuriyeti Tarihi II, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2000.

UÇAROL R., *Siyasi Tarih (1789- 1994)*, Filiz Kitabevi, İstanbul 1995.

ÜÇLER, E., *35. Yılında Kıbrıs Deniz Çıkartmasının İç Yüzü Kıbrıs Çıkartması*, YeniYüzyıl Yayınları, İstanbul 2009

VATANSEVER, M., “Kıbrıs Sorunun Tarihsel Gelişimi”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 12 Özel Sayı, 2010, ss. 1487- 1530.

YILMAZ R., Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nde Devletleşme Süreci ve Türkiye(1974- 2012) (Yayınlanmamış Doktora Tezi), *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Enstitüsü*, Ankara 2014.

YÜKSEL, D. Y., “ Kıbrıs’ta Yaşananlar ve Türk Mukavemet Teşkilatı” *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, cilt: 34/2, sayı: 98, Ankara 2018, ss. 311- 376.

ZORBAY T., “ 6- 7 Eylül Olaylarına TBMM ve Kamuoyu Tartışmaları Çerçevesinde Yeni Bir Bakış, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, cilt: 35(1) sayı: 99, ss. 253- 296.

ZÜRCHER, ERİC J., *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2000.

İNTERNET SİTELERİ

<https://pio.mfa.gov.ct.tr/cografi-bilgiler/> (E.T. 10.05.2020).

http://www.mfa.gov.tr/kibris-cumhuriyetinin-temel-yapisi-_zurih_11-subat-1959_.tr.mfa ((E.T. 17.05.2020)

<https://kktcb.org/tr/belgeler/birlesmis-milletler/guvenlik-konseyi-kararlari> (E.T. 10.06.2020).

EKLER

4-5 / 1. Sıra / 1836
(4-5 / 1836)

C	T.C. BAŞBAKANLIK CUMHURİYET ARŞİVİ				4-5 / 1836
---	---	--	--	--	------------

Baş Bakanlık Müsteşarı Bay Kemal Gedeleg tarafından Hariciye Vekâletine yollanan Kıbrıs Birinci İntihab Dairesi mebuslarından Necati Özkan'ın Kıbrıs adası Türkleri hakkında verdiği izahat noklarıdır :

1

İhsai Malûmat :

Kıbrısta mevcut muhtelif anasırın nüfusu :

Rum : 300.000
Türk: 65.000
Ermeni: 4.000

Meclisde muhtelif anasıra mensub azalar :

Rum : 12
Türk: 3 { Necati Özkan
Zekâ
Doktor Eyüp

İngiliz: 9 : Meclis'deki İngiliz azalar müntahap olmayıp mahalli Hükümet tarafından tayin olunurlar .

II.

Ada Türklerinin şikâyet ettikleri haller :

a- Maarif sahası :

1- Rumların her sene mektepleri çoğaltıldığı halde Türk mektepleri azaltılıyor . 1935 de 42 ve 1936 da 39 Türk mektebi kapatılmış .

2- Rumların mekteplerine müdahale edilmediği halde Türk lisesine müdahale ediliyor . Gelecek sene lise kolej şekline sokulup başına bir İngiliz Müdür konulacakmış .

3- 1931 isyanına iştirak eden Rum muallimleri bile ancak tahkime kararla işlerinden çıkarıldıkları halde milliyetçi Türk muallimleri sudan bahanelerle ve idarî kararlarla işlerinden çıkarılıyorlar . Şimdi Sümer Bankda çalışmakta olan Tağı bunun bariz misalidir.

EK 1. Kıbrıs Milletvekili Necati Özkan'ın Kıbrıs Türkleri ve Kıbrıs Meclisi hakkında verdiği bilgiler. BCA, Fon Kodu: 030. 20, Yer No: 124.886.14

Ö3

T. C.
BAŞBAKANLIK
CUMHURİYET ARŞIVI

Kıbrıstaki Evkaf teşkilatı, herterafî medreseler açarak, vaizler göndererek İngilizler lehine faaliyet ve propaganda girişmişler, aleyhimizdeki Hakikat gazetesi hergün neşre başlanmıştır.

Bunlara mukabele için Söz gazetesi de hergün neşre başliyeceklerinden kâğıtları miktarda hurufat gönderilesi ve Türk-tarihi ve Türk dili cemiyetlerinin neşriyat ve kararlarından gönderilmesinin temini istirham olunmaktadır

Dosyasına Rapti

11.7-933

030	10					
-----	----	--	--	--	--	--

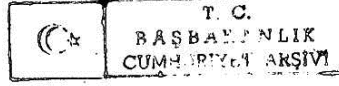
6

EK 2. Kıbrıs Lefkoşa'da çıkan ve Kıbrıs Türklerinin haklarını savunan Söz Gazetesi'ne matbaa harflerinin gönderilmesine dair talep yazısı. **BCA, Fon Kodu 030.10, Yer NO:83.548.2**

K. T. MİLLÎ KONGRE HEY'ETİ MERKEZİYESİ

Lefkoşa

26- 4- 1937

Hıfz

22. 7. 1937

Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Sayın İsmet İnönü'ne

Kıbrısta İngiltere Hükûmetinin idaresinde bulunuyoruz.

Bu vaziyet tahtında idareten İngiltere Hükûmetine tâbi olmamız zarurîdir. Şübhe edilemezki bizim için bu yolda bir vaziyet ihdas eden ve bundan mes'ûl olan biz değiliz. Çektiğimiz şey eski hilafet idaresindeki seyyiatı cezasıdır. O vaktin Hükûmeti kendi selameti için bizi kurban vermiş ve bizi başka ellere teslim eylemiştir. Bununla beraber Cezirede kısılıp kalan Türkler, kendi Türklük seciyelerini bozmamışlar, kanlarına ecnebi kanı karıştırmamışlardır. Bunun için dirki Anavatan muhabbetini unutmadık ve unutmıyacağız, zaten Anadolunun kucagında ve yalınız idare noktasından ayrılmış isekde hissiyat ve maneviyat cihe- tinden aramızda hiçbir ayrılık kabul etmiyoruz. Bizim İdarî vaziyetimiz her ne olursa olsun, herhalde ve cemi zamanda hissiyat ve maneviyatımızın, millî hayat ve varlığımızın evvela menbaı, saniyen kiblesi türkiyadır. Binaenaleyh İdarî hususatta İngiltere Hükûmetine muracaat ediyor isekte buradaki hayat ve mevcu- diyetimize taalluk eden mesailde Size muracaat eylememiz lazımdır. ve bu babda hiçbir yanlışıımız yoktur kanaatindeyiz. İşte bu luzum ve kanaat eseri olmak üzere huzuru devletlerine bir arıza takdimine cesaretyab oluyor ve sair mühim mes'elelerinizle birlikde bu arıza münderecatının da Kıbrıs Türk cemaatının di- lekleri olmak hasebile mühim addedilmesi ricasında bulunuyoruz.

2 - Malumu devletleri olduğu ve ghile buradaki Türkler, rum unsu- runun beşde biri nisbetinde bir ekalliyettedirler. Bu unsurun ise kendine göre ihtirası, kendine göre hayat ve mevcudiyet şartları ve o yolda icraat ve hare- kâtı vardır: Umuru adiyede olduğu gibi umuru resmiede de Türk menafii mevzuu- bahis olduğu zaman daima aykırı ve daima muarız görünürler. ve kendi hayat ve menfaatlerini Türklerin ziyanına olarak kazanmak siyasetini takib ederler.

-7-

030	10			124	886	19
-----	----	--	--	-----	-----	----

1

EK 3. Kıbrıs Türk Milli Kongre Heyet-i Merkeziyesi'nin Kıbrıs Türkleri ile ilgili verdiği bilgi notundan bir örnek. BCA, Fon Kodu: 030.10, Yer No: 124.886.19

1955

Kelimes

Muhterem Başvekilimiz Bay Adnan Menderese.

İstanbul Faciasının Yüz kızartıcı halini sizinde bizler gibi görerek müteessir olduğunuzu tahmin ediyoruz.

Memleketi mahv ve perişan eden maddi ve manevi ölçüsüz kıymetin yok olmasına sebep olan bu hareketi Ankarada olduğu gibi İstanbul'dada başladığı anda Dyrdurmak İstanbul valisi ile emniyet müdürü için işden bile değildi, Maalesef bu efendiler vazifelerini yapmadıkları gibi mevkilerinin salahiyyetinde kullanmadılar, Zabıta memurları o gece bu işi yapan çapulcu halkı (Burası yeter ileri gidin) şeklinde bu işin devamına teşvik etdiler, memleket harabeye döndü, güzel İstanbulumuza yazık oldu, Ertesi gün bey oğlundaki harabeyi size gösterirken vali beyin yüzünün kızarmamasına hayret ediyoruz. İnşaaallah cezasını çekecektir. fakat lutfen sizinde beceriksizliği yüzünden memleketi mahv eden bu adamın bu haline göz ymmamanızı reca ve istirham eyleriz.

Kendi işimle meşgul olan
bir tük olduğum için imza
kayamadım özür dilerim.

030	01			37226	3
-----	----	--	--	-------	---

2

EK 4. Başbakan Adnan Menderes'e 6- 7 Eylül Olayları ile ilgili gönderilen isimsiz bir mektup. **BCA,Fon Kodu: 030.09, Yer No: 37.226.3**

Kıbrıs meselesini ve Selânik'de Atatürk'ün doğduğu eve ve Konsoloshanemize karşı vukubulan tecavüzü vesile itti haz ederek vatandaşları tahrik ve memleketin yüksek menfaatlarına aykırı olarak Hükûmet kuvvetlerine karşı koymak suretiyle girişilen toplu hareketlerin amme huzur ve asayişini ihlâl edecek istidat göstermesi muvacehesinde, Teşkilâtı Esasiye Kanununun 86 ncı maddesi hükmüne tevfikân İstanbul, İzmir ve Ankara v. i l â yetlerinde Örfî İdare ilânı; İcra Vekilleri Heyetinin 7 / 9 /1955 tarihli toplantısında kararlaştırılmıştır.

REİSİCUMHUR

C. Bayar

Başvekiye	Devlet Vekili	Devlet Vekili	Devlet Vekili	Devlet Vekili
Hariciye V.V.	Başvekil Yardımcısı ve Milli M. Vekili	Devlet Vekili	Devlet Vekili	Devlet Vekili
<i>A. M. M. M.</i>	<i>T. Köprülü</i>	<i>D. D. D.</i>	<i>D. D. D.</i>	<i>D. D. D.</i>
Adliye Vekili	Mâlî Müdafaa Vekili	Dahiliye Vekili	Hariciye Vekili	Maliye Vekili
<i>A. A. A.</i>	<i>A. A. A.</i>	<i>A. A. A.</i>	<i>A. A. A.</i>	<i>A. A. A.</i>
Maarif Vekili	Nafza Vekili	İkt. ve Ticaret Vekili	Sih. ve İc. Mus. Vekili	Güm. ve İn. Vekili
<i>A. A. A.</i>	<i>A. A. A.</i>	<i>A. A. A.</i>	<i>A. A. A.</i>	<i>A. A. A.</i>
Ziraat Vekili	Münakalat Vekili	Çalışma Vekili	İşletmeler Vekili	
<i>A. A. A.</i>	<i>A. A. A.</i>	<i>A. A. A.</i>	<i>A. A. A.</i>	

680 18 01 2 140 82 2

2-2
1819

EK 5. Kıbrıs Meselesi ve Selanik'te Atatürk'ün Doğduğu eve ve Türk Konsolosluğuna düzenlenen saldırıya ilişkin sıkıyönetim ilen kararnamesi.
BCA,Fon Kodu: 30.18.1.2, Yer No: 140.82.2

T. C.
BASVEKALET
KANUNLAR VE KARARLAR
Tetkik Dairesi

Karar Sayısı

4

7804

KARARNAME

5/5/1956 tarihli ve 4/7213 sayılı kararnameye ektir.

6/7 Eylül 1955 tarihinde İstanbul ve İzmir'de vukubulan hadiselerde kilise ve müessesatı hayriye binalarında husule gelen hasar ve ziyan Vakıflar Umum Müdürlüğü tarafından tesbitine ve bunların telâfisine matuf tamir, ihya ve mübayaalara ve bu işlerde çalıştırılacak memurlara verilecek fazla mesai ücretlerine dair ilişik esaslar; Devlet Vekâletinin muvafık mütalâasına dayanan Maliye Vekâletinin 6/7/1956 tarihli ve 114415-24/8561 sayılı yazısı üzerine, 6684 sayılı kanunun 1 inci maddesine göre, İcra Vekilleri Heyetince 13/ 8 /1956 tarihinde kabul olunmuştur.

REİSİCUMHUR

[Signature]

Ekl :

Dosya No :

134-6

1521

[Signatures of various ministers and officials]

Basvekil
Devlet Vekili ve Adliye V.V.
Devlet Vekili ve Milli Müdafaa V.V.
Devlet Vekili
Devlet Vekili
Adliye Vekili
Milli Müdafaa Vekili
Dahiliye Vekili ve Hariciye V.V.
Hariciye Vekili
Maliye Vekili
Maarif Vekili
Nafsa Vekili
İkt. ve Ticaret Vekili
Sih. ve İc. Mua. Vekili
Güm. ve İnş. Vekili
Ziraat Vekili
Münabala Vekili
Cahenfe Vekili
İşletmeler Vekili

630 18 01 02 140 68 13

EK 6. 6- 7 Eylül 1955 tarihinde İstanbul ve İzmir'de meydana gelen olaylarda Kilise ve hayır binalarında gerçekleşen hasarın Vakıflar Umum Müdürlüğü tarafından tespitine ilişkin kararname. **BCA,Fon Kodu: 30.18.1.2, Yer No: 144.68.13**

1955

1955

KIBRIS MESELESİNİN HALLİNDE TAKSİM ŞEKLİ SAHA (RAĞBET)
KAZANIYOR.

İNGİLTERE BU HUSUSA DAİR MUFASSAL RAPOR ALACAK.

B. *ibrahim*
Daily Telgraf'ın hususi muhabiri
Lefkoşe - Pazartesi.

Kıbrıs meselesinin hallinde taksimin muhtemel bir hal şekli olarak rağbet (sah) kazanmakta olduğuna inanmak için kuvvetli sebepler mevcuttur. İngiltere ve Kıbrıs hükümetleri ve Kıbrıs Valisi Harding tarafında en çok bezenilen şekil olmıyan bu tedbiri, en son çare olarak tavsif etmişlerdir.

Öğrendiğime göre İngiltere Hükûmetine arz edilmek üzere, halen burada taksim keyfiyeti ile alakalı olarak malf, iktisadî ve nüfus bakımlarından mümkün olan en geniş raporu hazırlamak üzere tetkikler yapılmaktadır.

Bu rapor hakkında burada hiçbir resmî beyanat yapılmamış olmakla beraber bu hazırlıkların, taksim şeklinin imkân ve ihtimallerinin şimdiye kadar olduğundan çok daha kuvvetli bir hale gelmiş olduğunun delili olarak kabul edilmektedir.

Kıbrıs meselesinin hallinde şimdiye kadar şu 3 ihtimal var idi :

- 1- İdarî muhtariyeti müteakip, muhtemelen NATO çerçevesinde, beynelmilel garantiler tahtında selfdetermineyişinin tanınması,
- 2- İdarî muhtariyeti müteakip bir bağımsızlık verilmesi,
- 3- Taksim.

Bu ihtimallerden, şimdiye kadar listede üçüncü olan taksim şekli sür'atle ikinci ihtimale doğru yükselmektedir.

030 01 37 226 8

-2-

EK 7. Kıbrıs Sorunu'nun çözümünde Türkiye'nin öne sürdüğü "Taksim Tezi"nin önem kazandığına dair belge. BCA, Fon Kodu: 30.1.0.0, Yer No: 37.226.8

1145

16 Aralık 1956 Pazar günü
Başvekil Adnan Menderes'in
İngiltere Müstemlekeler Nazırı Lennox-Boyd ile
vaki görüşmelere ait muhtasar zabıtname

Bazır bulunanlar :

Mr. L.Boyd - Müstemlekeler Nazırı	Başvekil Adnan Menderes
Mr. Rilley - F.O. Müsteşar Muavini	Kâtihi Umumi Nuri Birgi
Mr. Martin - Müstemlekeler Nezaretinden	

L.Boyd

Evvelâ, hemen seyahatiniz akabinde beni kabul ettiğiniz için teşekkür ve minnettarlık hislerini ifade etmiş isterim . Ümid ederim ki bu buluşma sizin için fazla rahatsızlık tavlid etmedi . Maksudım Kıbrıs hakkında fikir teatisinde bulunmaktadır, fakat her halde taferruata girecek değilim . Paris'de Mr. Selwyn Lloyd'un size verdiği metin hakkında tafsilât vermek istiyorum .

Mr.Selwyn Lloyd Paris'de size çarşamba günü Parla-mentoda Kıbrıs hakkında bir beyanatta bulunacağını söyledi. Ümid ederim ki bu görüşmemizden sonra Parlamantoda daha iyi konuşacağım .

İki sanadır Kıbrıs meselesi ile yakinen meşgul olmuştayım . Adadaki Türk cemasetine karşı İngiltere Hükû-метinin duymakta olduğu saygı ve sevgiyi bir kerre daha ifade etmek isterim . Onlara hiçbir şekilde ihanet etmiye-cekiz . Dahilî emniyet mevzuunda adadaki İngiliz makamlarile

-12-

030	01			38	227	2
-----	----	--	--	----	-----	---

EK 9. Başbakan Adnan Menderes'in İngiltere Müstemlekeler Bakanı Lennox-Boyd ile Kıbrıs Meselesi üzerine yaptığı görüşmeye ilişkin belge örneği. BCA, Fon Kodu: 030.01, Yer No: 38.227.2

T. C.
BAŞVEKALET
KANUNLAR VE KARARLAR
Tetkik Dairesi

Karar Sayısı
4

K A R A R N A M E

9364

Ekl :

İlişik listelerde adları ve vazifeleri yazılı yirmi iki öğretmenin iki sene müddetle Kıbrıs'taki Türk okullarında öğretmenlik vazifesi almalarına izin verilmesi; Maarif Vekâletinin 5/8/1957 tarihli ve 203.O.A/1357 sayılı yazısı ile yapılan teklifi üzerine, 4489 sayılı kanunun 1 inci maddesinin "a" fıkrasına göre, İcra Vekilleri Heyetince 28 / 8 /1957 tarihinde kararlaştırılmıştır.

REİSİCUMHUR

146 42 12
01
18
030

Dosya No :
88-69
938

Bagvekil Devlet Vekili Devlet Vekili Devlet Vekili Devlet Vekili
Adliye Vekili Millî Müdafaa Vekili Dahiliye Vekili Hariciye Vekili Maliye Vekili
Maarif Vekili Nafia Vekili Hariciye V.V. Ticaret Vekili Sıh. ve İc. Mü. Vekili Güm. ve İnh. Vekili
Ziraat Vekili Münakalat Vekili Çarşı ve Sanayi Vekili Sanayi Vekili

EK 10. 22 öğretmenin iki yıl süre ile Kıbrıs'taki Türk okullarında Öğretmenlik yapmalarına izin verildiğine dair kararname. **BCA ,Fon Kodu: 030.18.01, Yer No: 146.42.12**

T. C.
BAŞVEKÂLET
KANUNLAR VE KARARLAR
Tetkik Dairesi

Karar Sayısı

4

II80L

KARARNAME

Kıbrıs meselesi ile alakalı olarak Zürih'te Başvekilleri seviyesinde yapılan müzakerelere Hükümetimizi temsilen Başvekil Adnan Menderes'in riyasetinde; Hariciye Vekili Fatin Rüştü Zorlu, Sakarya Mebusu Rifat Kadızade, Hariciye Vekâleti Umumî Kâtibi Melih Esenbel, Umumî Kâtip Siyasî Muavini Zeki Kuneralp, Başvekâlet Hususî Kalem Müdürü Muzaffer Ersü, Hariciye Vekâleti Dördüncü Daire Umum Müdürü Ziya Tepedelen, Başvekâlet Hususî Kalem Müdür Muavini Şefik Fenmen, Hariciye Vekâleti Umumî Kâtiplik Kalem Müdürü Güner Türkmen'in iştirakinin, müstahdem Kâzım Nefes'in heyete refakât etmesinin, Başvekil Adnan Menderes, Hariciye Vekili Fatin Rüştü Zorlu ve Sakarya Mebusu Rifat Kadızade'ye 1958 malî yılı Bütçe kanununa bağlı (H) cetveli gereğince itaası mümkün en yüksek misil üzerinden yevmiye verilmesinin ve heyetin büro, otomobil, muhabere masrafları ile temsil icabı yapacağı sair masraflarının kabulü; mezkûr Vekâletin 4/2/1959 tarihli ve 740.103-II/2-146 sayılı yazısı üzerine, İcra Vekilleri Heyetince 24/6/1959 tarihinde kararlaştırılmıştır.

REİSİCUMHUR

/ C. Bayazıt

030 18 01 152 33 6

Başvekil Devlet Vekili Devlet Vekili ve Devlet Vekili ve Devlet Vekili
Adnan Menderes Bas-Yay. ve Turz. V. V. Munkalat V. V.

Adliye Vekili Millî Müdafaa Vekili Dahiliye Vekili Hariciye Vekili Maliye Vekili ve Çalışma V. V.

Maarif Vekili Nafia Vekili Ticaret Vekili Sık. ve İc. Mua. Vekili Güm. ve İnh. Vekili

Ziraat Vekili Munkalat Vekili Çalışma Vekili Sanayi Vekili Bas-Yay. ve Turz. Vekili

İmar ve İskân Vekili Koordinasyon Vekili ve Sanayi V. V.

Dosya No: 105-228 780

EK 11. Kıbrıs Meselesi ile ilgili Başbakanlar düzeyinde Zürih'te gerçekleşecek toplantıya Başbakan Adnan Menderes' e refakat edecek heyetin tayini ve Tüm masraflarının karşılanacağına dair kararname. **BCA, Fon Kodu: 030.18.01.2, Yer No: 152.33.6**

E/9

Dışişleri D. (1961)

Zürih antlaşmasının imza tarihi 11 Şubat 1959

Londra antlaşmasının imza tarihi 19 Şubat 1959

Garanti antlaşması 12 Aralık 1960 tarihinde 5475 sayı ile,
Teesüs antlaşmaları 12 Aralık 1960 tarihinde 5476 sayı ile
İttifak antlaşması ve ekleri 12 Haziran 1961 tarihinde
5712 sayı ile Birleşmiş Milletlere tescillenmiştir.

Antlaşmaların tasdik edilme durumu:

Yunanistan: Bu antlaşmalar üzerinde Mecliste müzakere açıldı ve Hükümet güven oyu aldı. 28 Şubat 1959.
Bu durumda antlaşmalar tasdik edilmiş addolunuyor. 8 Mayıs 1961 tarihli nota ile Yunanistan bu keyfiyeti Türkiye'ye bildirdi. Bilahare birkaç kere Yunanistan'a bu husus teyid ettirildi.

Kıbrıs: İlk kuruluş antlaşmaları mahiyetinde olduğu cihetle, bütün antlaşmalar imzalandıkları 16 Ağustos 1960 tarihinde yürürlüğe girmiş olup, sonradan tasdik mevzubahis değildir.

İngiltere: Cari usul mucibince tasdike ihtiyac yok. İmza tarihlecinde yürürlüğe girmektedir. İngiliz hariciyesi bu hususu teyid etmiştir.

030 01 63 388 9

Plan:

Önce, Enosis'e engel olan anayasayı değiştirmek üzere öldürerek, yakarak, yıkarak Türkleri yıldırmağa girişmek sonra da garantisi veren devletlerin vaki olacak kanunî müdahalesini bahane ederek Birleşmiş Milletlere başvurmak.

Nicin Christmas ?

EOKA'cı İçişleri Bakanına hünerini göstermek zamanı gelmiştir. 1963 Aralık ayı içinde Türk polislerinin silâhları toplanır, Rum polislere makineli tüfekler dağıtılır. Rum gençleri de sivil polis gibi silahlandırılır. Christmas haftası bu imansızlar için - masum Orthodox halka saldırıyla suçlandırılarak - Müslüman Türkleri toplu imhaya kalkışmanın en uygun zamanıdır elbette. İmansız kalplerini de hızlandırmak üzere altı yıl önce İngilizlerin öldürmüş olduğu bir çeteci arkadaşlarının anıtına bomba konulur. Bunu tabiidir ki, hain Türkler yapmıştır, derhal ex-EOKA ceriyesi şahlanır ve - Türkler üzerinde son zaferin yakında kazanılacağını ilân eder. Radyo ve televizyonlarda ex-EOKA'nın bu tebliği heyecanlı bir ifadeyle defalarca yayınlanır. Böylece hükümetin resmi yayın organları vasıtasıyla vatandaş Türklere karşı vatandaş Rumlar harekete geçirilmek istenir.

Türk mahallesine hâkim yüksek otellerin üst katlarında odalar tutulur, ağır makineli tüfekler yerleştirilir. Yunan ordusunun silâhları elbette Yunanistan için çalışan bu kahramanların elinde olacaktır. Son olarak Bakan, Türk jandarma komutanının elindeki jandarma silah deposunun anahtarlarını alır.

Boylece 21 Aralık 1963 gününe varılmıştır.

Makarios ve Keşişler :

EOKA 1955 - 59 yılları içinde kendini desteklemeyen Rumları sindirmek için yüz'e yakın Kıbrıslı sivil Rum'u öldürmüştü. Bunların arasında din adamları ve kilisede ayin yapılırken basılarak öldürülenlere de kolayca rastlanır. Meselâ 1956 ya ait iki aylık NewYork Times kolleksiyonunu açalım:
February 14: "Greek Cypriote Abbot of Chrisorroyiatissa assassinated."

EK 13. Kıbrıs Meselesi EOKA ve Yunanistan ile ilgili hazırlanan raporda Türklere yönelik katliamın neden Noel'de planlandığına dair kısım. **BCA, Fon Kodu: 030.01, Yer No: 64.394.29**

19. Şubat 1964

KIBRIS MESELESİNDE SON GELİŞMELER

17. Şubat akşamı saat 22' de yapılan birkaç dakikalık oturumdan sonra Güvenlik Konseyinin 24 saatlik tehir kararı vermesi üzerine, bu zamanı değerlendirmek maksadıyla bütün Delegasyonlarda ve bilhassa Genel Sekreter U-Thant'da hummalı bir faaliyet göze çarpmıştır. U-Thant'ın Konsey toplantısına hazırlık mahiyetindeki bu temas ve gayretleri başlıca iki noktada toplanmıştır:

1- Kıbrıs bir Milletler arası kuvvet göndererek biran evvel asayişin temini suretiyle gerginliğin izalesi,

2- Tarafsız arabulucular delaletiyle Kıbrıs ihtilâfına nihai hal çareleri araştırılması.

U-Thant'ın bu iki nokta üzerinde, ilgili bütün delegasyonlarla temas ettikten sonra hazırladığı teklifini dün Türkiye, Yunanistan, İngiltere ve Kıbrıs Hükümetleriyle Güvenlik Konseyi üyelerine bir mektupla bildirdiği öğrenilmiştir.

Öte yandan, Güvenlik Konseyi dün saat 22'den bu sabah saat 2.30' a kadar 4.30 saat süren ilk oturumunu yapmıştır. Bu oturumda, sırasıyla İngiltere, Kıbrıs Rum, Türkiye ve Yunanistan delegelerinin yaptıkları konuşmalarda başlıca şu görüşler tebellür etmiştir:

1- İngiliz görüşü: a) Birleşmiş Milletlere karşı sorumlu bir kuvvetin Kıbrıs'a gönderilmesi, b) Barış kuvveti adada kaldığı müddetçe Türkiye, Yunanistan ve İngilterenin Garanti Anlaşmasının kendilerine verdiği yetkileri kullanmaktan vazgeçmesi.

2- Kıbrıs Rum görüşü: a) Kıbrıs'a gönderilecek askeri kuvvetin doğrudan doğruya Güvenlik Konseyi emrinde olması, b) Bu kuvvetin sadece dahili emniyet ve asayişin korunmasıyla kalmayıp adanın toprak bütünlüğü ve istiklâlini de muhafaza etmesi, c) Garanti Anlaşması, ittifak Anlaşması, Londra ve Zürih muahedelerinin iptali.

Alınan haberlere göre, Birleşik Amerika ve İngiltere Hükümetleri mevcut anlaşmaların muhafazası hususunda ısrar gösterecekleri yolunda Türkiye'ye teminat vermişlerdir.

030 01 71 452 4

-2-

EK 14. BMGK' de Kıbrıs meselesi hakkında yapılan müzakerelere dair belge.
BCA, Fon Kodu: 030.01, Yer No: 71.452.4

1533

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

Ankara, 19.10.1967

Sayın Osman Bölükbaşı
Millet Partisi Genel Başkanı
Ankara Milletvekili

Yunanistan Başbakanı ile 9 ve 10 Eylül tarihlerinde Kıbrıs konusunda yaptığımız görüşmeler vesilesiyle göndermek lûtfunda bulunduğunuz 28 Eylül 1967 tarihli mektubu aldım.

Genellikle dış siyasetimiz konusunda ve özellikle Kıbrıs bahsinde gösterdiğiniz ilgi ve hassasiyeti daima takdirle karşılamaktayım.

Millî menfaa-timizi ve millî güvenliğimizi ilgilendiren hususlarda gerek Büyük Millet Meclisi huzurunda, gerek özel temaslarımızda, muhalefet partileri ile istişarede bulunmak ve icabında gerekli bilgileri arz etmek; Hükümetimizce takibinde isabet görülen bir yol olarak kabul edilmektedir. Son mektupları bize bu imkânı sağlamıştır.

Yunan Hükümeti ile 9 ve 10 Eylül tarihlerinde vâki görüşmelerimiz Yunanistan Başbakanının Atina'daki Büyükelçimiz vasıtasıyla bizimle görüşmek hususunda izhar ettiği ısrarlı bir arzusunun neticesidir. Bu talep ilk defa Büyükelçimiz vasıtasıyla bize bildirildiği zaman yapılacak görüşmelerden ne gibi faydalar ve mahzurlar doğabileceği ciddi bir tetkike tâbi tutulmuştur.

-5-

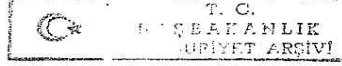
030	01			10	61	22
-----	----	--	--	----	----	----

EK 15. Başbakan Süleyman Demirel'in, Yunanistan Başbakanı ile 9- 10 Eylül 1967 tarihinde yaptığı görüşmeye ilişkin Millet Partisi genel Başkanı Osman Bölükbaşı'na gönderdiği mektuptan bir kısım. BCA, Fon Kodu: 030.10, Yer No: 10.61.22

T. C.
BAŞBAKANLIK
KANUNLAR VE KARARLAR TETKİK DAİRESİ BAŞKANLIĞI

KARARNAME

Sayı : 7/ 8613

Kıbrıs'ta son gelişmeler nedeniyle, Büyük Millet Meclisinin 17/11/1967 tarihli ve 148 sayılı kararında verilen müsaade ile Garanti Andlaşmasının 3 üncü maddesi ve Birleşmiş Milletler Yasasının 51 inci maddesi gereğince meşrû savunma hakkını kullanmak üzere Türk Silâhlı Kuvvetleri tarafından Kıbrıs'a karşı fiilî müdahalede bulunulmasına ve Yunanistan'ın bir tecavüzü halinde bu Devlete karşı da harekâta geçilmesine emir verme konusunda Başbakanın yetkili kılınması; Bakanlar Kurulunca 19 Temmuz 1974 günü kararlaştırılmıştır.

Eki

CUMHURBAŞKANI

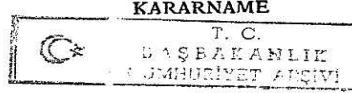
8	317	47	8	
02	01	18	23	
Başbakan	Devlet Bakanı Başbakan Yrd.	Devlet Bakanı	Devlet Bakanı	Devlet Bakanı
Adalet Bakanı	Millî Savunma Bakanı	İçişleri Bakanı	Dışişleri Bakanı	Maliye Bakanı
Millî Eğitim Bakanı	Bayındırlık Bakanı	Ticaret Bakanı	Sağ. ve Sos. Y. Bakanı	Güm. ve Tekel Bakanı
Gıda-Tar. ve Hay. Bakanı	Ulaştırma Bakanı	Çalışma Bakanı	Sanayi ve Tek. Bakanı	En. ve Tab. Kay. Bakanı
Turizm ve Tan. Bakanı	İmar ve İskân Bakanı	Köy İşleri ve Koop. Bakanı	Orman Bakanı	Genç. ve Spor Bakanı

Dosya No : 100-51
1250

EK 16. Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından Kıbrıs'a silahlı müdahalede bulunulmasına ve Yunanistan'ın bir saldırısı halinde bu devlete karşı da harekete geçilmesine emir verme konusunda Başbakanın yetkili kılınmasına dair kararname. BCA, Fon Kodu: 30.18.1.2, Yer No: 317.47.8

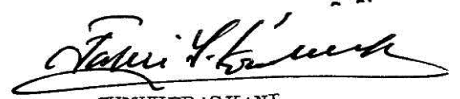
T. C.
BAŞBAKANLIK
KANUNLAR VE KARARLAR TETKİK DAİRESİ BAŞKANLIĞI

Sayı : 7/ 8611

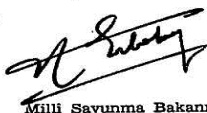
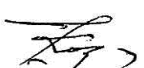
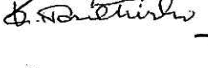
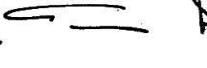
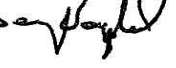
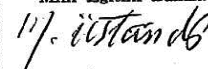
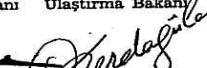
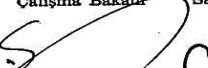
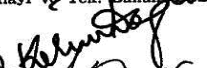
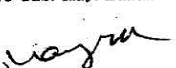
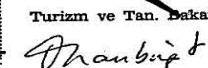
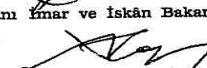
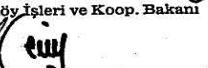
Kıbrıs olayları dolayısıyla muhtemel bir harekâtın başlamasıyla beraber zapt ve müsadere hakkının kullanılması için İstanbul, İzmir ve İçel illerinde birer deniz müsadere mahkemesinin ve Ankara'da Yüksek Deniz Müsadere Mahkemesinin kurulması; Genelkurmay Başkanlığının 19/7 / 1974 tarihli ve HRK: 7230-92-74 Sayılı yazısı üzerine, 3894 sayılı Kanunun 3 üncü maddesine göre, Bakanlar Kurulunca 19/7/1974 tarihinde kararlaştırılmıştır.

Eki

CUMHURBAŞKANI

030 18 01 02 317 47 6

Dosya No :
100-51
1248

Başbakan	Devlet Bakanı Başbakan Yrd.	Devlet Bakanı	Devlet Bakanı	Devlet Bakanı
				
Adalet Bakanı	Millî Savunma Bakanı	İçişleri Bakanı	Dışişleri Bakanı	Maliye Bakanı
				
Millî Eğitim Bakanı	Başvurular Bakanlığı	Ticaret Bakanı	Sağ. ve Sos. Y. Bakanı	Güm. ve Tekel Bakanı
				
Gıda, Tar. ve Hay. Bakanı	Ulaştırma Bakanı	Çalışma Bakanı	Sanayi ve Tek. Bakanı	Tab. Kay. Bakanı
				
Turizm ve Tan. Bakanı	İmar ve İskân Bakanı	Köy İşleri ve Koop. Bakanı	Orman Bakanı	Genç. ve Spor Bakanı
				

EK 17. Kıbrıs meselesi sebebi ile bir Harekâtın başlaması ile beraber İstanbul, İzmir ve İçel illerinde birer Deniz Müsadere Mahkemesinin kurulması, Ankara'da Yüksek Deniz Müsadere Mahkemesi'nin kurulmasına dair kararname. **BCA, Fon**
Kodu: 30.18.1.2, Yer No: 317.47.6

T. C.
BAŞBAKANLIK
KANUNLAR VE KARARLAR TETKİK DAİRESİ BAŞKANLIĞI

Sayı : 7/ 8617

KARARNAME

Kıbrıs'ta gelişen olayların sonucu savaşı gerektiren bir durumun başgöstermesi nedeniyle;

1-Harekâtın devamında doğması muhtemel ihtiyaçları karşılamak amacıyla genel seferberlik ilânına,

2-Harekâtın başlangıcında personel ihtiyacının Millî Alârm Sistemi Talimatı gereğince, Genelkurmay Başkanlığının emirleri ile uygulanacak özel çağrı planlarına göre sağlanmasına,

3-7/6/1939 tarihli ve 3634 sayılı Millî Müdafaa Mükellefiyeti Kanununun lüzum görülecek maddelerinin Genelkurmay Başkanlığınca verilecek emirlerle yürürlüğe konulmasına,

Eki

4-1050 Sayılı Muhasebi Umumiye Kanununun 58 inci maddesi hükmünün Millî Savunma ve Maliye Bakanlıklarınca derhal uygulanmasına,

5-Bu Kararnamenin yayımına, Genelkurmay Başkanlığının göstereceği lüzum üzerine Başbakanlığın yetkili kılınmasına,

Genelkurmay Başkanlığının 19/7/1974 tarihli ve HRK:1115.3-1-74/Sef.Ş.(33) sayılı yazısı üzerine, 5/3/1928 tarihli ve 1211 Sayılı Seferberlik Kanununun birinci maddesine göre, Bakanlar Kurulunca 20/7/1974 tarihinde karar verilmiştir.

CUMHURBAŞKANI

317 47 12 02 01 18 03	Başbakan 	Devlet Bakanı Başbakan Yrd. 	Devlet Bakanı 	Devlet Bakanı 	Devlet Bakanı
Adalet Bakanı 	Millî Savunma Bakanı 	İçişleri Bakanı 	Dışişleri Bakanı 	Maliye Bakanı 	Maliye Bakanı
Millî Eğitim Bakanı 	Bayındırlık Bakanı 	Ticaret Bakanı 	Sağ. ve Sos. Y. Bakanı 	Güm. ve Tekel Bakanı 	Güm. ve Tekel Bakanı
Gıda, Tar. ve Hay. Bakanı 	Ulaştırma Bakanı 	Çalışma Bakanı 	Sanayi ve Tek. Bakanı 	En. ve Tab. Kay. Bakanı 	En. ve Tab. Kay. Bakanı
Turizm ve Tan. Bakanı 	İmar ve İskân Bakanı 	Köy İşleri ve Koop. Bakanı 	Orman Bakanı 	Genç. ve Spor Bakanı 	Genç. ve Spor Bakanı

Dosya No : 100-51
1254

EK 18. Kıbrıs'ta gerçekleşen olaylar dolayısı ile savaşın başlaması halinde alınacak tedbirlere ilişkin kararname. BCA, Fon Kodu: 30.18.1.2, Yer No: 317.47.12

EK 19. Türk Gençliğinin keyfi plebisiti kabul etmeyeceğine dair Kıbrıs İstiklâl Gazetesi sahibi ve başyazarı Necati Özkan'ın yazısı. İstiklâl, 17.01.1950, sayı:69,

Hükümet Kıbrıs için mitinge izin vermedi

Başvekil bunu A. A. vasıtasıyla gece bildirdi
Gençlik mitinginde ısrar ettiği için durum nazik
İzmir Valisi herhangi bir mitingi önlemleri için Emniyet kuvvetlerine kat'î emir verdi

Kıbrıs için hazırlanan mitingde katılanlar İzmir'de bir araya gelip gençlik toplantıları düzenlediler. (Foto: Hürriyet - Sami Karavut - İsmail)

Makariosun savurduğu yeni ilhak hezeyanları

Bir dağı manastırında 30 bin kopek biletleri Türkiye'ye satıldı. İlhak tehdidi sıkı tuttu

Lefkoşa, 8 (Hürriyet) — Başvekil Makarios'un, yedi "Mikros" adındaki bölgenin Makarios'un elinde olduğu iddiasıyla Türkiye'ye satıldığını ilhak tehdidi sıkı tuttu. Kıbrıs adlı bir dağı manastırında 30 bin kopek biletleri Türkiye'ye satıldı. İlhak tehdidi sıkı tuttu.

Kıbrıs manastırına doğru... Lefkoşa'da 30 bin kopek biletleri Türkiye'ye satıldı. İlhak tehdidi sıkı tuttu. Kıbrıs adlı bir dağı manastırında 30 bin kopek biletleri Türkiye'ye satıldı. İlhak tehdidi sıkı tuttu.

Yeni bir grup Yunanlı turistler bir grup geyikler için kaza. (Foto: Hürriyet - A.B.)

Dün 900 hacı daha geldi

Çoğunda kaçak eşya bulundu

Hacılar, Yolu Salomonu geçiyor. İlhak tehdidi sıkı tuttu.

Başvekil Kıbrıs heyetini dün de kabul etmedi

T.M.T.F. heyetinin Kıbrıs hükümeti Yunan heyetini protesto için İstanbul'da protestolar düzenledi. Başvekil, 9 Eylül'de İstanbul'da bulunan Kıbrıs heyetini kabul etmedi. Başvekil, 9 Eylül'de İstanbul'da bulunan Kıbrıs heyetini kabul etmedi.

Seyrüsefer talimatnamesine aykırı hareketle bulunan bir çok atlı arabalar seferden alıkonuldu.

Seyrüsefer talimatnamesine aykırı hareketle bulunan bir çok atlı arabalar seferden alıkonuldu

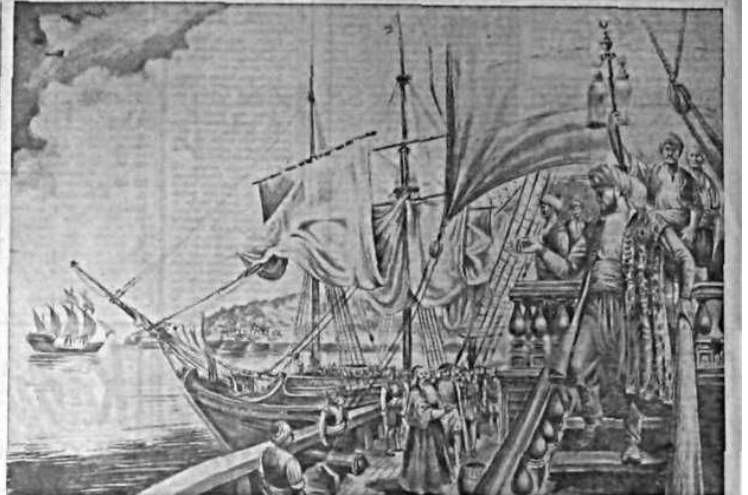
Atlı arabalar hakkında alınan talimatnamesine aykırı hareketle bulunan bir çok atlı arabalar seferden alıkonuldu. Atlı arabalar hakkında alınan talimatnamesine aykırı hareketle bulunan bir çok atlı arabalar seferden alıkonuldu.

FETİHALAN GEÇKENDÜRLER: Menderes'in... (Foto: Hürriyet - A.B.)

Manisa'da yapılan üzümler yarışması

Manisa, 8 (Hürriyet) — Bugün Manisa'da yapılan üzümler yarışması düzenlendi. Yarışmada Manisa'da yapılan üzümler yarışması düzenlendi.

Bugün iki 9 Eylülü biraradadır kutluyoruz

9 Eylül 1570 Kıbrıs'ta Lefkoşa'nın fethedildiği, 9 Eylül 1922 de İzmir'in istiladan kurtulduğu tarihtir

Lefkoşa'nın fethedilmesi... 9 Eylül 1570 Kıbrıs'ta Lefkoşa'nın fethedildiği, 9 Eylül 1922 de İzmir'in istiladan kurtulduğu tarihtir. Lefkoşa'nın fethedilmesi... 9 Eylül 1570 Kıbrıs'ta Lefkoşa'nın fethedildiği, 9 Eylül 1922 de İzmir'in istiladan kurtulduğu tarihtir.

Harp Okulunda tedris sistemi değiştiriliyor

Yedek subaylık hakkını haiz olanlarla asubaylar imhian verip subay olabilecek

Harp Okulunda tedris sistemi değiştiriliyor. Yedek subaylık hakkını haiz olanlarla asubaylar imhian verip subay olabilecek. Harp Okulunda tedris sistemi değiştiriliyor.

Kaçakçıların Yunanlı turistleri bir grup geyikler için kaza. (Foto: Hürriyet - A.B.)

Kaçakçılık yapan Yunanlı turistler

Bunların kaldıkları otel odalarında 70.000 liralık kaçak eşya bulundu

Kaçakçılık yapan Yunanlı turistler... Bunların kaldıkları otel odalarında 70.000 liralık kaçak eşya bulundu. Kaçakçılık yapan Yunanlı turistler.

Hürriyeti seçen Polonyalı bokör

Hürriyeti seçen Polonyalı bokör... Hürriyeti seçen Polonyalı bokör.

Atamızın Evi Bomba ile Hasara uğradı

ATATÜRK'ÜN DOĞDUĞU EVİ BOMBALI SALDIRI YAPILDIĞINA VE YUNAN HÜKÜMETİNİN BU SALDIRIYI UZUN SÜRE SAKLADIĞINA DAİR HABER. **İSTANBUL EKSPRES**, 06.09.1955 (İkinci Baskı).

SABAHA KARSİ VUKU BULAN BU
MENFUR HADİSE İNFİAL UYANDIRDI!

YUNAN HÜKÜMETİ
HAYLİ SAMAN GİRLİ TUTTU

YUNAN HÜKÜMETİ
HAYLİ SAMAN GİRLİ TUTTU

Sefkatli Fransız hemşiresi Chartier,
fedakârlığını hayatı ile nasıl ödedi?

EK 21. Selanik'te Atatürk'ün doğduğu eve bombalı saldırı yapıldığına ve Yunan Hükümetinin bu saldırıyı uzun süre sakladığına dair haber. **İstanbul Ekspres**, 06.09.1955 (İkinci Baskı).

EK 22. Maliye Bakanlığı, 6-7 Eylül Olaylarının ardından gayrimüslim toplum; zararlarının karşılanacağını, bu sebeple bir yardım komitesi kurulacağını, banka borçlarının erteleneceğini ve kredi kolaylıkları sağlanacağını duyurduğu beyanat. Akşam, 09.09.1955, sayı: 13265.

EK 23. Türkiye’de gerçekleşen 27 Mayıs 1960 darbesinden sonra Dr. Fazıl Küçük ve Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu Başkanı Rauf Denktaş’ın Orgeneral Cemal Gürsel’e telgraf göndererek Türk ordusuna bağlılık bildirdikleri belirtilmiştir. Nacak Gazetesi, 03.10. 1960,sayı: 54.

9
AĞAĞI
1963

9
AĞAĞI
1963

AKIN

BAĞIMSIZ GÜNLÜK KAMALİ HAZİRETİ

E. İSMET, PARTİ GENEL
Ankara 8. — Türkiye İsmet İnönü'nün...
Ankara 8. — Türkiye İsmet İnönü'nün...
Ankara 8. — Türkiye İsmet İnönü'nün...

Ankara'da Yunan Büyükelçisini ikaz eden

İnönü, "Makariosa Dikkat Ediniz" Dedi

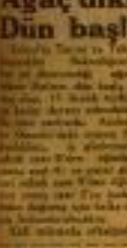

Makarios bildiğini okumakta devam ediyor

Ankara 8. — İsmet İnönü, Yunan Büyükelçisi Makarios'u ikaz etti. İnönü, Makarios'un Türkiye'de yaptığı işleri hakkında konuştu ve 'Makariosa Dikkat Ediniz' dedi. İnönü, Makarios'un Türkiye'de yaptığı işleri hakkında konuştu ve 'Makariosa Dikkat Ediniz' dedi.

Fazıl Plümer, Bulgaristan'a Davet edildi

Fazıl Plümer, Bulgaristan'a Davet edildi. Plümer, Bulgaristan'a Davet edildi. Plümer, Bulgaristan'a Davet edildi.

Ağaç dikme haftası
Dün başladı

Ağaç dikme haftası dün başladı. Ağaç dikme haftası dün başladı. Ağaç dikme haftası dün başladı.

Büyükelçi Dr. Mazhar Özkol dün
Mormenekşe köyünü ziyaret etti
Türkiye Büyükelçisini, köy
Rumları da hararetle karşıladı

Büyükelçi Dr. Mazhar Özkol dün Mormenekşe köyünü ziyaret etti. Özkol, köyü hararetle karşıladı. Özkol, köyü hararetle karşıladı.

Adamı çigneyip kaçtı,
Sonra gidip teslim oldu

Adamı çigneyip kaçtı, Sonra gidip teslim oldu. Adamı çigneyip kaçtı, Sonra gidip teslim oldu.

İngilizler, bir
Rum Şoförü
Vurdular

İngilizler, bir Rum Şoförü Vurdular. İngilizler, bir Rum Şoförü Vurdular.

SEYAHATİ

Seyahat, Seyahat, Seyahat. Seyahat, Seyahat, Seyahat.

EK 24. Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı İsmet İnönü ise Makarios'un adadaki Türk- Rum birlikteliğini bozma girişimlerinde olduğunu Yunanistan büyükelçisini kabulünde ifade ederek, Makarios'un yapacakları konusunda büyükelçiye uyarmıştır. Akın Gazetesi, 09.12.1963, sayı: 485.

EK 25. Türkiye'nin ve Kıbrıs Türk toplumunun girişimleri ve kararlı tutumu sonrasında Rauf Denktaş ve beraberinde Tutuklanan Nejat Konuk ve Erol İbrahim'in serbest bırakıldığına dair haber. **Bozkurt**, 13.11.1967, sayı: 5946.

EK 26. Başbakan ve DP Genel Başkanı Adnan Menderes 24 Ağustos 1955 tarihinde basına verdiği bir mülakatta Kıbrıs Türklerinin yalnız bırakılmayacağını belirtmiştir. Ayrıca Londra Konferansı'nda izlenecek yolu ve Türkiye'nin nasıl bir politika izleyeceğini de sıralamıştır. **Milliyet, 25.08.1955, sayı:1882.**

EK 27. 28. Tümen Tank Taburu 2. Bölüğe ait Kore ve Kıbrıs Gazileri Derneği Başkanı'na ait 1975 tarihli Şerit Rozet Beratı.

EK 28.İğdırlı Kıbrıs gazilerinin Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni ziyaretinden bir fotoğraf.

EK 29.Kore ve Kıbrıs Gazileri Derneği Başkanı İsmet Tağal'ın, Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'a gazilerin sorunlarını aktarması ile ilgili fotoğraf.